RO SF 1983 C03

SENIORII IMAGINAŢIEI

GHEORGHE SCHWARTZ - EFECTUL P

SENIORII IMAGINAŢIEI
INTEGRALA SCIENCE FICTION & FANTASY

GHEORGHE SCHWARTZ

EFECTUL P

Anul ediţiei princeps: 1983

Eagle Publishing House

Ediţia 2010

Gheorghe Schwartz
Efectul P

Notă: personajele şi evenimentele descrise în această carte sunt fictive şi vor fi tratate ca atare.

EFECTUL P
Copyright © 1983 Gheorghe Schwartz pentru prefaţă şi text
Copyright © Eagle Publishing House pentru ediţia 2010
www.edituravirtuala.ro
Toate drepturile de reproducere, integral sau parţial, prin orice mijloace, sunt rezervate.
Drepturi au fost intermediate prin BestsellerAgency în Patrimonial Rights, Bucureşti 2010
www.bestselleragency.com

Distribuţie internaţională: Eagle Distribution / a division of Eagle Creative Associates S.R.L.
Colecţia *Seniorii Imaginaţiei* este realizată în parteneriat cu **Societatea Română de Science fiction şi Fantasy**
www.srsff.ro
Eagle Publishing House
Editor: Mugur Petronius Cornilă
Co-editare: **Societatea Română de Science Fiction şi Fantasy**
Managing Editor: Marian Truţă
Redactor: Mihaela Sipoş
Coperta colecţiei: Cristian Homeucă
Prelucrare tehnică: Gabriel Vâlsan
Ilustraţia: Dreamstime
Tehnoredactare: Eagle Publishing House
Ediţia princeps: 1983
Ediţia 2010 este revizuită de către autor

ISBN eBook 9786068315058
ISBN print 978-606-92321-1-8

Lectura digitală protejează mediul

Versiune electronică realizată de Elefant.ro

Cuprins

- Referinţe critice
- Cărţile lui Gheorghe Schwartz
- După test (Cuvântul autorului)

PARTEA ÎNTÂI - PROFESIONIŞTII ILUZIEI

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19

PARTEA A DOUA - DIAVOLUL OMENIRII INFINITE

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15

PARTEA A TREIA - UN DISC ROŞU NESFÂRŞIT

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- Biografie
- Cărtile Eagle Publishing House

Referinţe critice

„În întregul său, ultimul roman al lui Gheorghe Schwartz (Efectul P) este pe cât de straniu (voit straniu), pe atât de incitant. Dincolo de «lucrarea posibilă» pe care, asemenea oricărui roman, o oferă, el pune probleme legate de instituirea sistemului de lectură cel mai adecvat."

Lucian Vasilescu, *Invenţia bine temperată,* în *România literară*, 2 august 1984;

"Efectul P e încă o reuşită în scrisul lui Gheorghe Schwartz, scriitor puţin zgomotos, dar serios în tot ce întreprinde, proteiform (...), inventiv."

Val Condurache, *Efectul Placebo, Convorbiri literare*, nr. 6, 1983.

„În total, Efectul P este un roman de idei, o carte inteligentă şi profundă."

Cornel Moraru, *Între alegorie şi recuzita S.F., Vatra,* nr. 9, 1983

„Incitantul roman al lui Gheorghe Schwartz este astfel nu numai cartea unui arhetip literar, dar şi pasionanta, inteligenta radiografie a unor tipuri şi conştiinţe umane."

Paul Dugneanu, *Cărţi de..., Contemporanul,* 27 iulie 1984

„... Gheorghe Schwartz se dovedeşte a fi unul dintre cei mai interesanţi romancieri ai momentului, pornit în explorarea unui teritoriu ficţional plin de surprize."

Gabriel Rusu, *Efectul de conştientizare, Tomis,* nr. 6, 1983

Cărţile lui Gheorghe Schwartz

Romane
Martorul
Pietrele
A treia zi
Spitalul
Efectul P*
Om şi lege
Cei o sută – Anabasis
Cochilia
Cei o sută – Ecce Homo
Procesul – O dramă evreiască
Cei o sută – Oul de aur
Cei o sută – Mâna albă
Cei o sută – Vara rece
Cei o sută – Axa lumii
Cei o sută – Culoarul Templier
Cei o sută – Secretul Florenţa

Proză scurtă
Ucenicul vrăjitor*
Maximele minimele
Castelul albastru
Paranoia Schwartz
Sirene (în colaborare)

Reportaj
Orele oraşului Arad (în colaborare)

Teatru
Teatru (în colaborare)

Non-fiction
Politica şi presa
Filosofia comportamentului – Introducere în psihologia transversală
Psihologia transversală (Partea generală) – Aspectele filosofiei comportamentale
Filosofia limbajului în spiritul psihologiei transversale
Limbajul omului liber şi sănătos în spiritul psihologiei transversale
Psihologia copilului (în colaborare)
Fundamentele psihologiei speciale
Editorialul

(cărţile marcate cu * sunt în pregătire sau în curs de publicare la Eagle Publishing House)

După test (Cuvântul autorului)

Într-o publicaţie a Centralei editoriale, *Cărţi în curs de apariţie,* la sfârşitul anului 1982 apărea următorul text:

"Gheorghe Schwartz, *După test,* Format 13/20 cm., 340 p., 15 lei, broşat.

Roman scris într-un registru realist, dublat de modalităţile prozei ştiinţifico-fantastice şi de anticipaţie, *După test* este o parafrază modernă a temei cuprinse în celebrul basm *Tinereţe fără bătrâneţe şi viaţă fără de moarte.* Bogat în semnificaţii şi interogaţii umaniste, noul roman al tânărului scriitor arădean discută consecinţele morale, sociale şi umane ce rezultă din punerea în practică a unor descoperiri ştiinţifice revoluţionare, confruntând cititorul cu ideea majoră a ştiinţei şi tehnicii existând pentru om iar nu împotriva acestuia.

E. 10/IV, 82".

Recitind, după aproape 30 de ani, materialul nici spot publicitar, nici cronică literară, lipsa mai multor virgule din această zeamă înodoră nu cred că mai are vreo importanţă. Textul în sine a constituit o mare izbândă, asemenea oricărei consemnări în publicaţia Centralei Editoriale: el (textul) reprezenta un certificat de bună purtare – necesar, deşi, după cum se va vedea, nu suficient – pentru ca un manuscris să poată deveni carte tipărită. Doar cine a trăit acele momente poate aprecia la justa lor valoare trimiterile la folclorul naţional ori sublinierea valorilor morale, umaniste, bla bla. Păi, inspirându-se din vigurosul filon popular şi moralizând suficient, o asemenea însăilare nu părea potrivnică generoaselor fraze ale comunismului biruitor şi deci putea avea liber la barieră.

Numai că ideile generoase, patriotice şi inspirate din înţelepciunea populară nu puteau face abstracţie de un titlu imposibil: *După test.* Cum adică, tocmai când facultăţile de psihologie au fost închise în toată ţara, iar indicaţiile Tovarăşului erau fără echivoc, cum să fie pusă în vitrinele librăriilor o copertă cu un asemenea înscris răuvoitor? Nici în raftul cel mai din spate nu se cădea să fie încurajată o astfel de blasfemie!

Aşa că *După test* nu s-a cuvenit să pângărească sanctuarul bibliografiei romanului românesc. În schimb, a apărut o carte numită *Efectul P.* Coincidenţa a vrut ca *După test* să cuprindă exact acelaşi conţinut ca şi *Efectul P.* Şi viceversa. Nici o literă schimbată. Şi astfel, cititorii au putut din nou să se nutrească în deplină siguranţă cu mesaje umaniste. Bingo!

Acum, după atâta vreme, mă uit uimit câte ecouri critice a putut avea un roman cu treizeci de ani în urmă şi cât de indiferentă la operă este critica de specialitate de astăzi – astăzi când nu mai există

cenzură idiologică şi când numărul revistelor de cultură este atât de mare... Asta nu pentru că pe vremea aceea opera era foarte importantă în ochii juriilor de specialitate, ci pentru că publicul căuta să ia din spaţiul dintre rânduri ceea ce autorul a reuşit să ascundă de ochii uneori foarte vigilenţi, alteori mai îngăduitori ai cenzurii. Aşa că *Efectul P,* fiind al cincilea meu roman, dar nici unul premiat de asociaţia de breaslă din care făceam parte (Asociaţia Sciitorilor din Filiala Timişoara), a fost răsplătit cu premiul pentru proză pe anul 1983. Câteodată, o simplă consemnare te bucură mai mult decât o cronică întreagă: în 2006, Simona Sora făcea, în revista *Dilema*, o comparaţie între producţia editorială a unui an de vârf interbelic - 1933 - cu volumele apărute 50 de ani mai târziu, în 1983. Paralela aceasta apărea şi în contextul unei foarte la modă jelanii cum că în comunism n-au apărut decât cărţi proaste. Simona Sora demontează preconceptul respectiv, citând dintre cărţile apărute în 1983 şi *Efectul P*.

Nu pot să închei acest *remember* fără să amintesc şi aici, cu recunoştinţă, rolul important pe care l-a avut directorul de atunci al editurii Eminescu, Valeriu Râpeanu, în apariţia unor cărţi – printre care şi *Efectul P* –, care au putut să apară doar datorită artei sale de a zăpăci cenzura. Pentru un autor din provincie – atunci ca şi acum – calea spre o editură a fost extrem de dificilă. (Ţin minte cu nostalgie câte zeci de drumuri – o noapte dus, o noapte întors, bineînţeles cu vagon clasa a II-a – a trebuit să fac de la Arad pentru a izbuti să scot o proză într-una dintre revistele importante ale Bucureştilor, de câte ori am fost minţit de către cei care-mi dădeau întâlnire prin redacţii şi ei nici măcar nu se aflau în capitală; de modul plin de condescendenţă cum eram privit, eu provincialul, de către maeştrii de vârsta mea, influenţi şi fără operă. Valeriu Râpeanu are meritul de a fi sprijinit nu un scriitor, ci un ţinut. De pildă, Aradul, de unde a debutat şi publicat un grup, un grup numit în acei ani de D.R.Popescu drept „Grupul de proză de la Arad”.

Efectul P (după numele de fată *După test)* rămâne şi un efect şi un test: pentru scrisul meu, dar şi pentru vremurile din ultima decadă ceauşistă, pentru ceea ce urmat după aceea. Şi, cine ştie, dacă tot e vorba în carte despre viaţa fără de moarte, poate şi pentru viitor.

Gheorghe Schwartz

— Dacă ţii strâns acest beţişor între degete, i s-a spus, vei salva în fiecare secundă câte un suflet. Un milion de oameni îşi aşteaptă salvarea de la tine. Poate mai mulţi! Şi nu trebuie decât să ţii strâns acest beţişor între degete.

— Nimic mai simplu, a răspuns, dar după o jumătate de oră îi

amorţi mâna, după o oră îşi spuse că toată viaţa şi-o va sacrifica – de ce? – pentru alţii, după două ore nu mai rezistă.

— Doar câteva clipe, i se ceru cu lacrimi în ochi, câteva clipe şi vei mai salva o mulţime de oameni.

El se lăsă înduplecat, dar mult ştia că nu va mai rezista.

PARTEA ÎNTÂI - PROFESIONIŞTII ILUZIEI

1

Cei doi bărbaţi erau ocupaţi cu pupitrele de comandă atât de apropiate unul de celălalt, încât, fără să le spună nimeni, din prima clipă reuşiră să facă un târg: să-şi fixeze fiecare câte un deget pe butonul aparatului său şi un deget de la mâna cealaltă pe butonul aparatului colegului şi chiar dacă pentru asta trebuiau să se ridice în picioare şi să-şi întindă puţin incomod braţele, totul nu era decât o bagatelă, o slujbă cum nu se poate mai uşoară (chiar şi în aceste condiţii), iar în vremea asta celălalt, ei bine, celălalt putea să facă tot ce dorea: putea să stea culcat, putea să citească o carte, putea în primul rând să nu-i pese de nimeni şi de nimic.

Slujba aceasta li s-a părut multă vreme norocul nesperat al vieţii lor şi într-un fel aşa şi era. Deşi nu presupunea prea multe cunoştinţe şi nici aptitudini deosebite – sau cel puţin aşa credeau ei –, fură selecţionaţi în urma unor teste deosebit de migălos constituite, alcătuite din probe lungi şi plicticoase, aparent fără nicio legătură între ele. Şi reuşiră tocmai ei doi dintr-un lot de mii de pretendenţi, după ce mulţimea de candidaţi se micşorase mereu, după nişte criterii care lor le-au rămas total necunoscute. (După fiecare probă ieşeau mai nedumeriţi ca de la precedenta, neînţelegând niciodată rostul solicitărilor la care fuseseră supuşi şi neştiind mai ales dacă ceea ce făcuseră ei putea fi notat cu „foarte bine” sau cu „execrabil”. Examinatorii – cine or fi fost, pentru că ei nu cunoscuseră până la sfârşit decât nişte supraveghetori care le stăteau în preajmă în timpul probelor – foloseau un sistem de aprecieri care le era cu desăvârşire necunoscut şi dacă la început lumea se enerva şi intra în panică, odată cu afişarea primelor rezultate elimitatorii – şi toate testele erau eliminatorii! – cu timpul între cei rămaşi în competiţie se stabiliseră nişte relaţii asemănătoare jucătorilor de curse, o camaraderie provenind dintr-un tot mai pronunţat sentiment de apartenenţă la acelaşi grup, grup mereu mai redus, dar cu atât mai omogen, călit prin atâtea emoţii similare, prin atâtea teste la care răspunseseră aproximativ la fel şi mai ales uniţi prin atâţia camarazi comuni pierduţi. Desigur, lucrul acesta se produsese treptat, rivalitatea trebuise să se dea încetul cu încetul în lături, să se ascundă cât mai adânc în sufletul fiecăruia în favoarea aceloraşi obiceiuri. Şi cum să uiţi faptul că te întâlneai în fiecare a doua zi la o anumită oră cu aceiaşi oameni la aceleaşi solicitări? (La început a fost satisfacţia rea, dar după aceea dezamăgirea în unele cazuri, mai ales în unele cazuri, atunci când o figură cu care te-ai obişnuit să te saluţi în fiecare a doua zi nu mai apărea, nu-şi mai lua locul, şi din aşteptările interminabile datorate numărului mare de solicitanţi n-au mai rămas decât scurte

răgazuri cât să mai schimbi un cuvânt, cât să te mai convingi că obiceiurile, argoul şi consensul mai funcţionează, că rivalitatea a dispărut şi că în locul ei a apărut cu totul altceva, ceva cu totul anormal, un fel de frăţie între solicitanţii veniţi tocmai să se elimine unul pe celălalt. Dar şi „anormalul" acesta avea mai multe sensuri.

După multă vreme, mult după ce-şi ocupaseră de acum posturile la pupitrele lor de comandă, cei doi bărbaţi cu ochii aţintiţi la becurile şi acele contoarelor, dar discutând între ei şi fiecare cu el însuşi, ajunseră la concluzia că unul dintre scopurile acelor interminabile teste nu putea să fie decât tocmai preschimbarea sentimentului de competiţie şi rivalitate într-unul de camaraderie, de prietenie, de apartenenţă la acelaşi grup. Şi cu cât trecea mai multă vreme peste slujba aceea pe care o îndeplineau cu schimbul, se simţeau tot mai legaţi unul de celălalt.

* * *

Indiscutabil, unii oameni se nasc pentru a nu reuşi niciodată pe nişte piscuri la care alţii nici nu speră că ar putea ajunge. Şi totuşi, în cazul lor este vorba de un eşec. Sau cel puţin aşa par să simtă ei drumul pe care-l parcurg cu nenumărate opriri şi reveniri la altitudinea aceea care ne rămâne nouă atât de misterioasă.

Am încercat de mai multe ori să povestesc viaţa aparent atât de clară şi opera aparent atât de ireală a marelui savant, dar cred că motivul principal al nereuşitei mele a fost fie totala mea incapacitate de a înţelege lucrări de specialitate mult mai simple decât cele semnate de Poolo, fie că atmosfera înaltă în care a trăit savantul mi-a rămas pentru vecie inabordabilă, nereuşind niciodată mai mult decât să redau jalnice frânturi schematice ale unei vieţi care mi se scurgea mereu printre cuvinte. Dar faptul că am fost ani de zile în contactul cel mai strâns, atras implacabil de ura şi dragostea faţă de el, şansa unică pe care am avut-o de a-l cunoaşte poate mai mult decât oricine altcineva deşi nu mă încumet câtuşi de puţin să afirm că l-aş fi cunoscut cu adevărat nici măcar eu, întâmplările ieşite din comun prin care ne-a fost dat să trecem împreună, neputinţa mea, groaznica mea neputinţă de a-l înlătura odată pentru totdeauna, bietele mele satisfacţii şi continuele mele înfrângeri, totul, chiar totul să fi fost o simplă amăgire?

De mic copil am cunoscut faima şi devenirea lui Poolo. Casa părinţilor mei era lipită de locuinţa în care s-a născut el. Doar cei câţiva ani cu care era el mai în vârstă ca mine ne-au făcut să nu copilărim împreună.

2

Spicuiri din presă: Titlu: *Moştenirea regretatului savant,* subtitlu: *Se va putea trăi veşnic?* Alt subtitlu: *Va supravieţui omenirea în condiţiile în care nu va mai muri nimeni? Şi dacă da, cât timp? Analizând documentele rămase pe masa recent dispărutului savant, Comisia special instituită de Academie a găsit, se pare, o ipoteză senzaţională... Poolo... etc.*

După acest început senzaţional, „bomba" n-a apucat să mai explodeze. Presa n-a mai publicat nimic în acest sens.

Luaseră cunoştinţă cu toţii de slujba aceasta în urma unor repetate, dar vagi anunţuri în ziare: se consemnase acolo că posturile (în număr de două) se vor ocupa prin concurs, că solicitanţii trebuiau să se înarmeze cu răbdare pentru a putea suporta împăcaţi lungul şir de teste eliminatorii: mai erau apoi inserate în ştirile din ziare sumele de retribuţie, condiţiile deosebit de avantajoase de cazare, hrană şi distracţii la care aveau dreptul cei angajaţi. Bineînţeles că s-a prezentat multă lume. Nu se specificaseră nici condiţii de studii şi nici limite de vârstă, iar ceea ce se oferea era deosebit de tentant. Iar faptul că nu se spunea în anunţurile din ziare ce anume va trebui să facă angajatul pentru a putea beneficia de toate avantajele acelor două slujbe nu trebuia să sperie pe nimeni: în fond, dacă nu existau restricţii de prezentare la test, însemna că oricine putea încerca, iar cine ar fi câştigat... Pe urmă desigur că ar fi făcut faţă, altfel n-ar fi trecut testele... Gânduri logice pentru care nu trebuie tras nimeni la răspundere drept uşuratic, la urma urmei, dacă te hotărăşti să te apuci de o anumită meserie nu poţi să-i prevezi de la început toate chichiţele plăcute şi neplăcute. Apoi, e drept, după ce au început să se mai întâlnească unul cu celălalt în antecamerele sălilor de testare şi după ce fireasca duşmănie anevoie ascunsă care-i animase în faza aceea pe toţi trecuse, după aceea, intrând în vorbă unul cu altul, începură să se întrebe cu voce tare la ce naiba or fi fost necesare toate acele probe şi ce-o fi însemnând termenul „operator de siguranţă", titlu pe care urma să-l poarte fiecare dintre cei doi aleşi. Tot în perioada aceea de început circulară tot felul de zvonuri printre candidaţi, cele mai multe răspândite de cei care credeau că ştiu ceva sau de către cei care credeau că au aflat ceva strict secret, adică de cei care răspândesc întotdeauna tot felul de presupuneri care sunt apoi mereu reluate şi amplificate de alţii. Unele zvonuri căpătară o asemenea autoritate încât păreau infailibile, doar că după primele teste se întâmplase să pice doi candidaţi dintre cei mai siguri pe ei, doi indivizi cu morgă şi cu pretenţia că ştiu absolut totul despre posturile publicate şi despre condiţiile necesare ocupării acestor posturi. În legătură cu ieşirea lor prematură din cursă se răspândi un antizvon,

dacă ne putem exprima aşa, o părere cum că cei doi ar fi eliminaţi tocmai pentru că ştiau prea multe. Alţii pretindeau că eliminarea aceasta ar fi regizată din cauză că zvonurile pe care cei doi respinşi le lansaseră cu atâta siguranţă de sine avură darul de a-i descuraja pe mulţi candidaţi care cedaseră apoi moral şi care nici nu se mai prezentaseră în continuare la examinări. Dar lucrurile acestea n-au fost confirmate niciodată: deja din prima zi, încă înainte de a se fi început examinarea întâiului candidat cu primul test, la vederea mulţimii nesfârşite de solicitanţi, mulţi renunţară pe loc, gândindu-se fie că n-au nicio şansă într-o loterie cu doar doi câştigători, fie că, demoralizaţi, se autoconvinseră că timpul, pierdut în zadar la acele teste, îl puteau folosi cu mult mai mult folos căutându-şi altundeva o slujbă mai bună, mai ales că atâţia concurenţi erau blocaţi în antecamerele pe care ei tocmai le părăsiseră, amplificându-se astfel în mod logic posibilităţile în alte părţi. Iar lucrul acesta dovedea fragilitatea moralului şi lipsa de încredere în propriile forţe a unor candidaţi care se autoeliminaseră, un test el însuşi, deci, inevitabil, care n-avea de ce să deranjeze pe cei care au organizat tot concursul, mai ales că... Şi atunci de ce să-i elimine pe cei doi atât de siguri pe ei? Dar, aşa cum am mai spus, astea toate erau simple supoziţii, aşa cum simple supoziţii au rămas majoritatea gândurilor de la începutul concursului, atunci când oamenii judecaseră încă totul altfel, când selecţia încă nu era atât de evidentă şi când grupul încă nu-şi stabilise relaţiile de mai târziu. Acestea erau toate zvonuri şi presupuneri cu care-şi pierdea lumea vremea stând la coadă în antecamere, discuţii care se legau întâmplător şi se întrerupeau la fel de întâmplător.

* * *

În legătură cu Poolo multă lume mai crede şi astăzi că n-ar fi avut de a face decât cu un smintit genial, dar oricum cu un smintit. Adevărul este că n-au avut de a face defel cu el şi contactele care s-au statornicit totuşi se datorează şi încercărilor sale stângace de a-şi învinge condiţia de solitar.

Am citit nu demult un articol de mai multe pagini într-o importantă revistă ilustrată în care un specialist afirma pe câteva sute de rânduri că Poolo n-ar fi fost decât un caz genial clinic, dar un caz clinic, oricum, pe care el încerca să-l încadreze într-o anumită entitate psihiatrică. M-a revoltat profund această mascaradă, mai ales că din protocoalele pe care se baza demonstraţia autorului articolului, cel puţin optzeci la sută din afirmaţii erau nişte exagerări sfruntate care dovedeau că viaţa savantului i-a rămas străină şi că informaţiile pe care le avea şi le-a putut extrage cu cea mai mare uşurinţă din orice lexicon al secolului nostru, faptele şi evenimentele punctate acolo fiind apoi jalnic răstălmăcite în aşa fel încât să sprijine afirmaţiile care

duceau de la început la concluziile amintite, aprioric stabilite.

Subiectul „Poolo” prezintă astăzi o atracţie deosebită pentru cei mai diverşi autori, biografia lui, în acelaşi timp simplă şi extraordinară şi aventurile stranii în care a aruncat acest om ştiinţa şi civilizaţia însăşi, făcându-l – nici nu ştiu de ce mai amintesc acest lucru – unul dintre cele mai căutate personaje ale literaturii de toate soiurile, literatură pe care el se lăuda că nu o citeşte niciodată, dar eu sunt convins de contrariul.

Dar, mai este şi acest „dar”, vorbesc acum despre Poolo, sperând în ascuns să-mi iau forţa din amintirea forţei sale, din amestecul de ură şi atracţie care m-a stăpânit întotdeauna în apropierea sa, forţă fără de care n-aş mai fi în stare să-mi fac datoria în faţa acestor manete, pentru că totul, dar absolut totul, devine atât de... atât de...

De mic copil mă uitam cu teamă peste gardul care despărţea grădina părinţilor lui Poolo de grădina noastră. Faima lui, faptul că eram obişnuit de mic să-mi fie dat mereu drept exemplu, apoi tăcerea încăpăţânată în jurul numelui său, dar şi vegetaţia neobişnuit de deasă care parca ameninţa să ne cotropească şi pe noi, vegetaţie parcă neagră venind din grădina lor, mă făceau să mă uit spre zid cu o frică de care n-am reuşit să scap toată viaţa.

3

De altfel, discuţiile se şi terminau la fel de neaşteptat pe cum începeau şi pentru că nu ştiai niciodată când vei fi chemat în sala de examinare. Ordinea era, în general, aceeaşi, dar unele excepţii, destul de dese, aveau darul de a alimenta spiritele cu o siguranţă mai mare decât dacă apelurile ar fi fost făcute mereu la întâmplare. Pentru că una e să te aştepţi la orice şi alta să stai cât de cât liniştit, amăgindu-te cu experienţa unei succesiuni pe care-ţi place s-o crezi definitivă şi deodată, pe neaşteptate, să fii chemat înaintea celor care-ţi serveau până atunci drept reper că mai ai de stat douăzeci de minute sau că mai sunt de intrat trei înaintea ta. Iar relativ era totul: testele durau câteodată foarte mult, altădată se rezumau la o singură întrebare. Şi pentru ca lucrurile să fie şi mai greu de anticipat – dar bineînţeles că nu din cauza asta –, se întâmpla ca unii candidaţi să rămână zece minute înăuntru, iar alţii douăzeci, o oră sau două. (Două ore un candidat! Şi tu mai ai cinci înaintea ta – aşa crezi. Şi primul a stat deja două ore înăuntru, acum e al doilea la rând, dar iată că el iese şi mai trec cinci minute şi intri şi tu. Sau poate mai trec încă cinci ore...) Deşi... deşi de cele mai multe ori timpul era totuşi aproximativ egal pentru fiecare candidat. Şi cum şi în cea mai cruntă aiureală cu vremea se stabileşte totuşi o ordine, lucrurile începură să intre şi în această privinţă pe un făgaş care apucă tot mai mult să semene cu un mod de viaţă: fiecare a doua zi te duceai la examen şi dacă erai admis, peste alte două zile o luai de la capăt.

Iar de admis, cei mai mulţi erau admişi. Pe urmă, e drept, câţiva se mai autoeliminau din diferite motive personale, iar alţii mai erau afişaţi pe lista respinşilor, dar nu prea mulţi. De aceea toate aceste examene riscau să se prelungească mult mai mult decât ar fi putut presupune cineva la început, fapt care, odată trecut valul celor care s-au autoeliminat, începu să-i îndârjească pe cei rămaşi, cei mulţi. Majoritatea lucra din greu în ziua liberă dintre două probe pentru a se putea întreţine şi pentru a-şi putea permite luxul de a se prezenta la probele următoare şi încetul cu încetul, programul lor începu să semene cu mentalitatea studenţilor nevoiaşi care se angajează la corvezi aspre pentru a-şi putea termina studiile, lucru care a fost dintotdeauna respectat de toată lumea fără prejudecăţi, pentru că un om care ştie să-şi cucerească în asemenea situaţii cariera este o persoană plină de calităţi şi demnă de toată stima. Şi, într-adevăr, toţi care rezistau se gândeau că slujba promisă, cu avantajele publicate cu săptămâni şi apoi luni în urmă, merita aceste sacrificii, chiar şi dacă numai pentru a-i dovedi alesului calităţile morale pe care le are şi care i-au dat până la urmă câştig de cauză, făcându-l un model viu pentru

urmaşii săi şi pentru toţi cei care l-au cunoscut.. Să fii un ales dintre atâtea sute de oameni nu e puţin lucru!

* * *

Am tot afirmat aici că sunt în posesia celor mai sigure date despre Poolo-omul, şi am făcut-o bazându-mă pe faptul că am petrecut atâta vreme alături de el. Dar începutul, pentru că şi biografia lui trebuie să aibă un început, începutul nu-mi este nici mie mai la îndemână. Îl ştiu doar cei care au intervenit câţiva martori ai copilăriei sale, întreţinându-se cu o serie de vecini de stradă care acuma îşi amintesc cu toţii cum „sărmanul băiat" venea în fiecare seară pe la ei, cum a provocat scena aceea cu ursuleţul de catifea şi cum şi-a rupt nădragii în gardul casei parohiale. Iar acum, mai nou, de când cu moda „demitizării", îşi aduc aminte de mici evenimente puţin verosimile, cărora ei le dau culori şi semnificaţii încă şi mai puţin credibile.

S-a născut la 16 septembrie, fiind deci o „fecioară". (Luându-se ca bază acest amănunt, s-au tras şi de aici destule concluzii tâmpite, dar ar fi fost imposibil ca zodiacul să lipsească din speculaţiile noilor săi exegeţi!) A fost cel de al doilea copil – venit pe lume printr-o naştere uşoară – a unor părinţi prea puţin ieşiţi din comun. Tatăl a fost medic, iar bunicul dinspre mamă general. Din căsnicia părinţilor săi au mai rezultat apoi încă doi copii: o fată şi un băiat care a murit curând după naştere. Sora sa a sosit pe lume cu o infirmitate la un picior. De aici s-au găsit unii care să construiască o teorie cum că părinţii ar fi avut un „RH" necorespunzător, argumentând că prima sarcină a fost normală, a treia evident alterată, iar a patra inaptă de viaţă. Pe această linie descendentă, locul viitorului savant nu putea să rămână neatins şi singura tară evidentă fizică fiind doar mâna dreaptă la care avea şase degete – şi câte nu s-au scris despre asta – i se atribuiau deformări ale personalităţii. Bineînţeles că această teorie, de dată relativ recentă, nu este decât una dintre consecinţele literaturizării excesive a vieţii lui Poolo. Ea nu face decât să pună noi prezumţii pe locul unor concluzii, nimic nefiind sprijinit de vreo dovadă cât de cât palpabilă, de un act cât de puţin demn de crezare. În afara acelei deficienţe articulatorii, sora lui Poolo, care mai trăieşte, este o persoană în multe privinţe remarcabilă, singura ei neplăcere fiind aceea că a trebuit să poarte de mică pantofii ortopedici. Este văduvă şi a crescut trei fete perfect normale, căsătorite la rândul lor, două având descendenţi (normali şi aceştia). Cel de-al patrulea copil al părinţilor lui Poolo a murit la câteva zile după naştere şi oricât m-am străduit, nu am reuşit să găsesc niciun singur înscris referitor la cauzele decesului. (Dar nici cei care fac acum atâtea speculaţii răutăcioase nu se pot lăuda cu vreun act autentic!) Fratele mai mare a rămas holtei. Desigur, întorcând psihanaliza într-o rână, aceeaşi autori au ajuns la

nişte concluzii cât se poate de sofisticate şi în legătură cu acest frate. Iar concluziile nu se puteau referi decât la o ereditate încărcată. Aiurea! Părinţii lui Poolo au fost atât de şterşi din toate punctele de vedere încât ţin de beletristică toate câte s-au inventat şi despre ei. Dintre numeroasele rude ale familiei, doar un frate de-al mamei prezenta o biografie mai deosebită.

Să tragem o linie şi să adunăm: ce material faptic incontestabil ne-a mai rămas pentru a ajunge la tabloul care se vântura în ultimul timp în legătură cu ereditatea lui Poolo? Prin ce se deosebeşte familia sa de o altă familie, care nu a fost luată astfel în răspăr? Răspunsul nu poate fi decât unul singur: ahtiaţii după senzaţional şi publicitate nu fac astăzi decât să întoarcă arborele genealogic al lui Poolo cu rădăcinile în sus, înfigându-le în creierul genial al marelui savant şi proiectând totul prin nişte oglinzi strâmbe, ajung să născocească un copac care n-a existat niciodată altfel ca majoritatea celor care formau pădurea din jurul lor. Asta în ceea ce priveşte descendenţa, căci fructul...

Şoapte, nenumărate şoapte în legătură cu vecinii noştri mă fac să-mi amintesc de familia lui Poolo cu groază. A existat o vreme când toţi cei de după gardul care ne despărţea casele erau pomeniţi – prin extensie – asemenea diavolului însuşi. Până şi în mine intrase reflexul de a vorbi în şoaptă pentru ca să nu fie auzite cuvintele mele la Ei. Pentru că Ei...

4

Iar cei care dispăreau, adică nu se mai prezentau la o nouă probă... cu ei era o altă poveste. Ei pur şi simplu nu mai intrau în discuţie, cel mult în clipa în care se afişa că o cunoştinţă a căzut la examen, îi strângeai mâna cu o mină gravă, de parcă i-ai fi prezentat condoleanţe pentru pierderea unei rude apropiate, apoi îl uitai cu desăvârşire. (Deşi persista un sentiment ciudat ştiind că cel pe care ai încercat să-l consolezi era tocmai omul căruia îi strângeai, în tăcere, mâna.)

(După multă vreme, în faţa pupitrelor de comandă, discutând mai de una mai de alta, având însă tot timpul ochii aţintiţi asupra indicatoarelor din faţa voastră, ţi-ai amintit de o scenă în care unul dintre voi a întâlnit întâmplător, într-o zi liberă, un fost candidat, iar celălalt şi-a amintit şi el o scenă cu totul asemănătoare, doar că autoservirea care a stat drept decor al acestor întâlniri şi unde aţi mâncat în picioare şi în fugă fusese alta în cele două cazuri. Asta cu siguranţă. Fusese o scenă – în fond, fuseseră chiar două scene, chiar dacă aproape una şi aceeaşi – penibilă(e), se întâmplase de parcă te-ai fi întâlnit cu un cadavru pe care mai trebuia să-l şi consolezi pentru situaţia lui de cadavru. Lucru nu tocmai uşor de făcut. Şi de la un punct de-a dreptul caraghios. Aşa că scena (scenele) s-a(u) soldat cu un eşec cumplit. De altfel, despre lucruri din astea candidaţii se fereau să vorbească între ei înainte de a intra în sălile de examen, de parcă blestemul unei superstiţii groaznice le-ar fi interzis s-o facă.)

Ceea ce nu vă putea împiedica să nu vă gândiţi din când în când şi tot mai des la câte un fost coleg sau o fostă colegă, dispăruţi brusc în urma unui test la care nici măcar nu se putea şti unde au greşit. În privinţa aceasta, voi, care v-aţi aflat mai târziu în faţa pupitrelor de comandă, vă ţineaţi ascunse amintirile. Şi fie că era vorba numai despre o stânjeneală, fie despre pudoare sau despre alte lucruri mult mai grave, nimeni nu pomenea niciun cuvânt despre cei care dispăruseră, discuţia aceasta întâmplătoare despre prânzul luat în picioare având loc mai mult prin jumătăţi de frază şi jumătăţi de jumătăţi de frază.

Dar unele amintiri persistă şi cu cât trece timpul devin mai puternice. E greu să uiţi un om pentru care te bucurai la gândul că-ţi vei pierde cu el o lungă parte din zi într-o mizerabilă sală de aşteptare. Lungă parte din zi, mizerabilă sală de aşteptare, dar alături de el. Sau de ea. (În anunţurile din ziare nu era specificat nimic în legătură cu sexul candidaţilor şi se prezentaseră şi o mulţime de femei.)

Primele anunţuri senzaţionale despre o ipotetică maşină a vieţii veşnice fură părăsite repede de presă. În schimb, pe nesimţite, ziarele

începură să comenteze nişte afirmaţii ale celebrului fizician de curând dispărut – Poolo – după care moartea ar fi un reper obligatoriu al civilizaţiei noastre; fără a fi distructivă, această teorie afirma că neavând conştiinţa morţii drept o împlinire firească a unui ciclu în care ne înscriem, psihicul şi activităţile oamenilor nu s-ar putea manifesta după legile vechii noastre lumi.

Ieşind din sfera faptului divers, aceste comentarii, chiar şi publice fiind, n-au stârnit un interes deosebit printre cititorii obişnuiţi. Nu se discuta în tramvai sau la servici despre ele. Iar alţii strâmbau din nas, pretinzând că au auzit lucrurile astea deja de sute de ori.

* * *

Până la zece ani – contrar numeroaselor biografii romanţate care-l fac copil-minune – Poolo s-a distins prin două îndeletniciri: jocul de şah şi desenul. Piesele de şah învăţase să le mânuiască la trei ani, dar pe la cinci începuse să compună probleme. Asta pentru că nu prea avea cu cine juca – celorlalţi membri ai familiei şahul neproducându-le mari satisfacţii – şi pentru că era atras de poziţii pe care nu le putea întâlni prea des în jocul obişnuit. Cu timpul, partidele propriu-zise începură să nu-l mai intereseze deloc, nici nu ajunse să joace prea bine, în schimb compunea nenumărate probleme, iar la vârsta de şapte ani o revistă de specialitate îi publicase mai multe poziţii, salutând totuşi reţinut pe noul copil-minune. Redactorii erau în dubiu dacă lucrările nu aparţin cumva tatălui. Cât a trăit, Poolo a mai publicat o mulţime de studii şi probleme, a luat şi câteva distincţii. Partide obişnuite nu ştiu să mai fi jucat din prima copilărie.

Cea de a doua pasiune era desenul. Mama lui obişnuia din când în când să picteze, dar nivelul producţiilor ei nu depăşea niciodată un diletantism pe care ea nici măcar nu încerca să-l ascundă. Spre deosebire de ea, Poolo desena excepţional. N-avea interes pentru culoare, dar folosea creionul cu multă uşurinţă şi îi plăcea să umbrească suprafeţele şi să construiască ceea ce el nu ştia încă mult timp că se numeşte perspectivă. Cu vremea începu să înfăţişeze pe hârtie arătările cele mai năstruşnice, născute din imaginaţia sa, dar migălite în cele mai mici detalii cu creionul. Fireşte, totul nu era decât o joacă, dar precizia liniilor, aşezarea în coală a suprafeţelor şi în special, aproape academica ştiinţă a proiectării luminii, dădeau fantasmelor lui o anume veridicitate şi deşi ştiai că ceea ce era desenat pe hârtie nu există în realitate, aveai impresia că obiectele au fost reproduse după modele autentice.

Restul timpului şi-l petrecea în jocuri cu ceilalţi copii, iar importanta colecţie de soldaţi de plumb moştenită de la bunicul general avea un rol deosebit în acele jocuri care atrăgeau în casa medicului o armată întreagă de puşti. Îşi amintea cu plăcere de

jocurile organizate cu aceste figuri, bătăliile purtând întotdeauna o notă de mister datorită faptului că niciun copil-comandant nu era dispus vreodată să recunoască moartea vreunui soldat de-al său. Băieţii care participau la aceste confruntări erau de obicei mai mari ca el, colegi de-ai primului născut al casei, cel care pusese mâna pe întreaga colecţie de soldaţi de plumb şi care nu accepta să se despartă de vreo piesă din ea. Nu existaseră certuri pentru asta, doar că Poolo, fiind tolerat drept partener mai mic, nu putea să-şi prea impună punctul de vedere, el câştigând victorii platonice în faţa unor combatanţi care aveau şi argumentele vârstei de partea lor, pentru a-şi dovedi superioritatea[1].

Se pare că relaţiile familiei mele cu familia lui Poolo s-au răcit şi în urma unei invitaţii pe care i-au făcut-o tatălui meu de a-i sfătui într-o cauză juridică, invitaţie faţă de care părintele meu s-a eschivat, probabil într-un mod neîndemnatec. Din clipa aceea abia de ne mai salutam cu vecinii noştri, iar tatăl meu era tot mai nervos ori de câte ori venea vorba despre ei.

1 Vezi Poolo — *Bătălia pierdută*, articol autobiografic apărut în Viaţa ilustrată, nr. 6, 1939.

5

În legătură cu lungile aşteptări, se poate spune că timpul le-a transformat din chinuitoare în suportabile iar mai apoi în ore mult dorite. Aşteptarea de dinaintea testelor, deşi dura tot mai puţin (totuşi!) devenise un fel de a doua vocaţie a fiecăruia, un obicei de care încă nu apucaseră să se satureze, un loc în care se adunau oameni de diferite vârste şi profesii, dar având ceva esenţial comun, acel ceva care reieşea pozitiv în examene la toţi cei care erau admişi să continue concursul.

Câteodată, mai în glumă, mai în serios, se făceau pronosticuri în legătură cu cei doi viitori aleşi şi dacă voiai să fii politicos şi dacă erai în dispoziţia necesară, te duceai spre un coleg sau spre o colegă şi-i spuneai pe un ton vesel că eşti încredinţat că unul dintre câştigători se află în faţă ta, celălalt îţi zâmbea şi el şi răspundea că e convins că în cazul acesta cei doi viitori angajaţi se află acum împreună, faţă în faţă. Jocul acesta devenise parte integrantă a vieţii lor şi martorii care se nimereau să asiste la el nu se supărau câtuşi de puţin că erau în felul acesta înlăturaţi de pe lista câştigătorilor, vreme în care cei care-şi spuneau aceste politeţuri aveau câteva minute impresia că lucrurile ar sta într-adevăr aşa. Chiar şi seara, mult după ce se despărţeau, retrăiau câteva secunde acea stare şi asta îi făcea să doarmă uşor.

Plus că în felul acesta puteai să-i faci curte oricărei fete, nu riscai câtuşi de puţin să dai greş – nu se întâmplase încă să reziste cineva ispitei de a fi desemnat pentru câteva clipe câştigătorul unei selecţii atât de lungi.

Şi, aşa cum se întâmplă inevitabil în comunităţile umane, între solicitanţi apărură şi flirturi. (Lucruri ce se pot afirma doar în urma unor simple presupuneri, pentru că prea puţine cazuri concrete au rămas cunoscute, iar o istorie documentată a stagiului de aşteptare înaintea testelor n-a fost scrisă. Încă.)

Oricum, vi se întâmplă câteodată să veniţi în câte o dimineaţă răcoroasă fericiţi la testări, vă simţeaţi uşori. „A fost odată un om care n-a găsit niciodată nimic, nici măcar cinci bani... Şi într-o zi...”

Poolo a fost un elev bun în primele clase, deşi învăţătorul său nu a avut motive deosebite pentru a-i prevedea o carieră strălucită. Notele lui Poolo au fost bune şi foarte bune. Şi cam atât. Nici în familie nu existau speranţe deosebite pentru vreo carieră excepţională a copiilor. Medicul era un profesionist mediocru, unul dintre cei care nu ezită să-şi recunoască mediocritatea, dar admiraţia sa neţărmuită şi mai ales prea făţişă faţă de fruntaşii breslei sale nu le făcea o bucurie prea mare pacienţilor săi, suferinzii care veneau la el pentru a-i izbăvi de suferinţă şi nu pentru a auzi că alţi medici ar putea face mult mai mult

decât doctorul lor. Visele părinţilor lui Poolo în privinţa copiilor lor erau la fel de modeste. Primul născut trebuia să devină ofiţer, conform tradiţiei familiei mamei, al doilea funcţionar, eventual profesor, poate chiar profesor de liceu. Cu fata... Cu fata problemele erau mai mari, ea ar fi trebuit să se mărite, dar piciorul ei... Doamne, tocmai fata a trebuit să se nască astfel! Sigur, e dureros, e îngrozitor de dureros ca o fată... ca oricare dintre copiii tăi să se nască infirm pe viaţă... La un băiat e totuşi altceva... (Nu la unul care va deveni ofiţer, bineînţeles!).

Învăţătorul lui Poolo şi-a schimbat părerea despre fostul său elev abia mult mai târziu, atunci când succesele acestuia aveau să devină notorii. Cred că bătrânul dascăl nu mai putea să-şi amintească la vremea aceea de fostul său elev şi că vorbea şi dânsul doar prin prisma succeselor senzaţionale şi neaşteptate pe care le-a dat cel mai bun produs pe care l-a prezentat el societăţii. Din punctul acesta de vedere trebuie să-i dăm credit, chiar dacă mărturia lui este nulă pentru un istoric scrupulos.

Tatăl meu, despre care se ştia că avea idei progresiste şi care, asemenea majorităţii avocaţilor, era considerat şi om politic, a ajuns să aibă adevărate ticuri superstiţioase în a-i ocoli pe vecinii noştri. Mie îmi era greu să alătur spectrul înfricoşător al acestui Poolo, de care se ferea tatăl meu, de imaginea elevului care-mi fusese dat mereu drept exemplu cu câţiva ani în urmă. Imaginea Iui Poolo se amplificase în amintirea mea şi luase înfăţişări cu totul agresive, înfăţişări pe care nu le-a avut niciodată. Iar rudele lui mi se păreau şi mai înfricoşătoare, cu toate că vina lor nu a fost niciodată alta decât aceea că au fost neamurile lui.

6

Bărbatul stătea în poziţia aceea incomodă, crucificat asupra celor două butoane ale pupitrului de comandă. Ele funcţionau doar prin simpla atingere a organismului viu. Omul nu avea altceva de făcut decât să privească cele câteva zeci de manometre şi beculeţe indicatoare şi prin experienţa acumulată, apăsarea mâinilor devenea mai mare sau mai mică. Indicii reveneau mereu aproape instantaneu la normal, lecţia fusese bine învăţată în decursul scurtului stagiu ce urmase testelor, şi el nu trebuia să depună niciun efort de inteligenţă în munca sa. Iar inteligenţa i se concentra în gândurile care hoinăreau lejer. El ştia acum că nu reprezintă decât elementul uman dintr-o ecuaţie matematică, lucru pe care a trebuit să-l înveţe pe îndelete.

Dacă am vorbit despre un flirt – puteam aminti atâtea alte relaţii interumane stabilite în lungul răstimp al testărilor –, am făcut-o în special datorită faptului că bărbatul la care ne uităm, stând crucificat deasupra butoanelor pe care-i zăbovesc mâinile, obişnuia şi el la vremea aceea să aştepte reîntâlnirea cu o colegă de examinări. Nu-şi spuseseră niciodată numele, nu trebuiseră să-şi stabilească întâlniri într-un anume loc şi la o anume oră, lucrurile se desfăşurau în cazul lor de la sine, orice aranjament în timpul acela fiind exclus.

La început se vedeau în fiecare a doua zi în antecamere şi se străduiră să se întâlnească, se salutau de departe şi rămâneau împreună până ce unul dintre ei, de obicei el, era chemat „la lucru”. Pe urmă el începu s-o aştepte „întâmplător” în faţa sediului, iar cu timpul hotărâră să se retragă înainte de examinări într-una dintre numeroasele cămăruţe goale ce dădeau din marile antecamere, cămăruţe destinate iniţial şi ele testărilor, dar care în zilele acelea rămaseră nefolosite. (Nu erau singurii care-şi găsiseră astfel de refugii, iar riscul de a nu auzi când erai chemat la examinări nu exista datorită difuzoarelor instalate în toate aceste încăperi.)

Acum, stând în acea poziţie incomodă, aplecat, peste pupitrul de comandă, bărbatul trăia impresia că dispunea de perspectiva completă asupra acelui trecut atât de îndepărtat. Dar se înşela.

* * *

Cred că putem sări capitolul despre pubertatea lui Poolo, deoarece s-au scris atâtea prostii despre acei ani din viaţa savantului încât subiectul a fost cu desăvârşire stricat[2]. Oricum, dacă ar fi fost adevărate chiar şi numai cinci la sută din toate câte s-au scris despre viaţa lui sexuală precoce, târgul ar fi vuit pe trei mahalale. Iar eu nu ţin minte nici măcar cel mai uşor zvon în această privinţă.

E adevărat, cam în perioada aceea a început să-şi terorizeze profesorii de la liceu cu bagajul său neobişnuit de cunoştinţe, fapt care l-a făcut să promoveze doi ani într-unul şi apoi încă o dată doi ani într-unul. Înainte de bacalaureat a trecut printr-o criză care l-a făcut să-şi întrerupă pentru câteva săptămâni studiile. Literatura s-a ocupat pe larg şi de această perioadă. Orice aş adăuga, n-ar face decât să repete una sau alta dintre explicaţiile care s-au dat acestei perioade din viaţa sa. Aşa că mă rezum să amintesc că aceasta n-a fost nicidecum singura criză prin care a trecut Poolo, anii următori lucrurile repetându-se la alte nivele.

Bacalaureatul şi l-a trecut în mod strălucit.

Într-o zi tatăl meu venise acasă bătut îngrozitor. A trăit până la sfârşitul vieţii sale eu convingerea că derbedeii care l-au atacat ar fi fost legionari instigaţi de familia lui Poolo. Că au fost legionari nu-i exclus, la fel cum este adevărat şi că Poolo a putut fi văzut de multe ori în tovărăşia unor personalităţi legionare, dar nu ştiu de ce, nu cred să fi existat vreo legătură între aceste două fapte.

2 Vezi, printre altele: Alexandru Ionescu-Balthazar, *Ciudăţeniile copiilor precoci*, Sibiu, 1942; Victor Ioanovici, *Oameni care au schimbat faţa lumii*, Bucureşti, 1938; dar şi altele de genul W. J. Seott: *Children of Dream*, London, Algay, 1947

7

O întrebare pe care nu încetai să ţi-o pui era cea care privea dispoziţia celor două butoane de pe pupitrul de comandă. De ce erau amplasate atât de incomod? Dacă ar fi fost dispuse unul lângă celălalt, toată munca voastră ar fi fost un fleac. Tehnic, bineînţeles, acest lucru n-ar fi pus nicio problemă, dar probabil că proiectantul a luat în considerare posibilitatea după care o poziţie lejeră a manipulantului i-ar fi îngăduit acestuia să adoarmă sau să-şi distragă atenţia de la gemuleţele indicatoarelor. Da, probabil că de aceea i s-a impus această poziţie.

Nu se poate ca ei să nu se fi gândit şi la asta! Mulţimea de teste dovedeau cu prisosinţă că nu s-a lăsat nimic la întâmplare, dacă e să nu dăm crezare celor câţiva care afirmaseră cu toată hotărârea că nimic din toate pregătirile intense care se făceau pentru ocuparea celor două posturi nu are vreun scop precis, totul fiind mai mult o chestiune de răbdare şi neputându-i nimeni contrazice, fiindcă – ce-i drept e drept! – nimeni nu a reuşit să afle logica probelor nenumărate, la un moment-dat aceşti câţiva câştigaseră o oarecare notorietate. Dar atunci, şi alţii o spuseseră încă de pe vremea aceea, dacă totul nu era decât o probă de răbdare şi perseverenţă, atunci de ce erau totuşi rând pe rând eliminaţi concurenţii prin afişarea lor ca respinşi după o anumită probă? În perioada în care circulaseră mai mult aceste zvonuri, lumea era de acum în faza în care fiecăruia îi era aproape totuna ce se va întâmpla. Toţi doreau, bineînţeles, să câştige, dar asta mai mult din inerţie, iar scopurile păreau mai îndepărtate decât la început. Pe urmă te mai obişnuiai să spui: „Ăştia şi aşa n-au niciun sistem!” la fel cum altădată ziceai: „Aşa-i viaţa!” sau „Oare are vreun rost să trăieşti?”. Aşa că s-a uitat de mult conţinutul acestei fraze, „Ăştia şi aşa n-au niciun sistem!”...

Încât fiind convins că poziţia incomodă face parte din joc, gândurile îţi hoinăreau în voie şi având tot timpul să te analizezi, direcţia acestei hoinăreli era numai spre trecut şi prezent – spre prezent în măsură ce poziţia incomodă risca să devină de nesuferit – şi foarte puţin spre un viitor pe care nu ţi-l mai puteai imagina nicicum.

O vreme ai reuşit să fii atent să ocoleşti acele amintiri care erau cât se poate de neplăcute, eliminându-le pur şi simplu din şirul celor plăcute, şir destul de lung. Te întorceai de multe ori la fata pe care a curtat-o colegul în perioadele de aşteptări şi cu care după câteva săptămâni de astfel de întâlniri a început să se regăsească într-o anumită cofetărie, după ce ieşeau de la testări. La început, adică prima dată, bineînţeles, se regăsiră fără să-şi propună acest lucru, pe urmă, tot fără să şi-o programeze, se grăbeau să se întâlnească în acelaşi loc.

Şi dacă ei n-au avansat în această idilă şi nu s-au văzut decât în fiecare a doua zi, rămânându-le câte o jumătate de viaţă necunoscută unul celuilalt, se spunea despre alţii că se cunoscuseră şi se căsătoriseră – abandonând desigur în clipa aceea testările – în sălile de aşteptare, dispărând apoi din universul celorlalţi, de parcă ar fi fost afişaţi împreună drept căzuţi la o probă, volatilizându-se, rămânând vagi amintiri într-un prezent ce mai continua să se desfăşoare.

O polemică purtată în special de către filozofi încerca să dovedească pro şi contra teza postumă a lui Poolo, după care moartea individuală, acest proces firesc, este un element indispensabil în algoritmul vieţii civilizaţiei noastre. Dar polemica aceasta se consuma în aerul rarefiat al revistelor de specialitate. De o părere sau de alta, toţi comentatorii au ajuns totuşi să adopte o poziţie liniştită faţă de un fenomen îndeobşte înspăimântător – moartea – lucru explicabil poate şi prin zona pur teoretică în care se purtau discuţiile.

* * *

Încă în liceu, Poolo îşi uluia profesorii prin răspunsuri cu totul ieşite din comun, răspunsuri pe care ei s-au dezobişnuit să le infirme şi care constituiau apoi lungi subiecte de studiu în cancelarie. S-a întâmplat odată ca Poolo să asiste cu totul întâmplător la modul în care mai mulţi profesori de specialitate se străduiau să ajungă la valabilitatea afirmaţiilor elevului lor şi nu mică i-a fost mirarea când drumul pe care l-au parcurs ei a fost cu totul diferit de raţionamentul său, rezultatul rămânând însă acelaşi. Incidentul acesta avea să stea la baza uneia dintre obsesiile vieţii sale, aceea că la una şi aceeaşi concluzie duc(e) nu numai calea (sau căile) întru totul corectă(e), admiţând că aceasta (acestea) ar exista (sic!), ci şi drumurile logice întrerupte de erori nebăgate în seamă. Este interesant că această afirmaţie, pe care a ridicat-o la rang de teorie, este ignorată astăzi nu numai de biografii săi ocazionali şi mai mult sau mai puţin artişti, dar şi de oamenii de ştiinţă chemaţi să-i analizeze moştenirea. Pentru toată lumea această prezumţie nu era decât una dintre excentricităţile geniului – amuzantă, nu? – şi atâta. Şi totuşi, întreaga sa muncă se bazează şi pe această idee fundamentală, alături de celelalte câteva care apar mereu ca un filigran în întreaga sa operă. Prezumţia erorilor aflate ca nişte halte în drumul cunoaşterii, halte neştiute, locuri în care acest drum, în loc să fie deviat, îşi urmează totuşi calea de parcă acele întreruperi nici n-ar fi avut loc, l-a făcut să afirme mai târziu că nu există niciun argument suficient care să demonstreze posibilitatea unui raţionament corect din toate punctele de vedere, de la ipoteză până la concluzie. Deşi atâtea puncte de vedere nu sunt încă pe deplin cunoscute, ca să nu mai vorbim de cele nici măcar întrezărite.[3]

În casa vecinilor noştri se adunau de multe ori fruntaşi

legionari locali şi în timpul rebeliunii, cred că nu se aflau mai puţini acolo ca la Casa Verde. Dar Poolo venea foarte rar de la Bucureşti.

3 Acum unii oameni de ştiinţă pretind că ăsta este un vechi adevăr. Se poate. Dar este cert că pe vremea aceea lucrurile au avut un cu totul alt ecou. S-ar putea obiecta că şi în zilele în care Poolo afirmase aceste idei pentru prima oară, să nu fi spus nimic nou. Şi iarăşi, chiar de ar fi aşa, numeroase articole de ziar şi chiar fraze luate din cărţi pot certifica şi astăzi modul în care a fost primit acest adevăr din gura lui Poolo.

8

Unul dintre momentele indiscutabil cele mai grele din timpul testărilor fusese acela când şi-au dat seama că rămăseseră foarte puţini admişi. Ultimii abia dacă mai trebuiau să aştepte câteva ore pentru a intra în sala de examinare. Începură să facă pentru prima oară estimări – credeau ei aproape exacte – despre cât va mai dura până ce vor rămâne numai cei doi fericiţi. Calculau aproape corect câţi vor cădea după fiecare probă. Ajunseseră la convingerea că totul se va termina în cel mult trei-patru luni. Dar într-o dimineaţă se pomeniră cu exact încă atâţi candidaţi câţi erau ei în clipa aceea, toţi îngrozitor de dezamăgiţi după ce aflaseră că erau supuşi testelor exact în zilele în care ceilalţi testaţi erau liberi (liberi să-şi câştige subzistenţa, dar asta-i altă poveste!). Deci se dublaseră instantaneu şi surpriza era mai greu de suportat decât dacă luni în şir n-ar fi căzut nimeni şi dacă, deci, lucrurile nu s-ar fi schimbat sub nicio privinţă din punctul de vedere al rezultatului final; mai apăruseră noi candidaţi, alţii, lucru cât se poate de neaşteptat şi de revoltător, mai ales că erau indivizi ale căror mutre nu le-au văzut şi care au ajuns la aceleaşi rezultate cu ei parcă aşa, din senin. Şi ca într-o oglindă, ceilalţi gândeau la fel despre ei. Se urâră la început şi niciun grup nu putea pricepe ca toate speranţele să-i fie înşelate de reuşita a doi indivizi cu mutre şi obiceiuri care li se păreau atât de diferite de cele cu care se întâlniseră până atunci. Şi trebui să treacă câtva timp pentru a uita şi unii şi ceilalţi că n-au făcut parte de la început din aceeaşi colectivitate. Asimilarea se făcu totuşi, mai ales că se împuţinaseră din nou brusc, chiar la a doua zi de examinări, probabil mulţi nerevenindu-şi din şocul apariţiei celorlalţi, simţindu-se înşelaţi în cel mai înalt grad şi renunţând de aceea. Sau poate că şi examinatorii îşi dădură seama că se cam întrecuseră cu gluma şi deveniră o vreme ceva mai exigenţi în dorinţa de a termina totul mai repede. (ipoteza asta se dovedise curând greşită). Fapt este că, peste puţină vreme, se pomeniră cu toţii făcând parte din aceeaşi familie, rămânând mult timp, din nou, veşnicii candidaţi ai unui viitor tot mai iluzoriu.

Mai târziu, în lungile prilejuri de recapitulare, bărbatul de la pupitrele de comandă încercă să diferenţieze momentul care îi transformase din visători în profesionişti ai iluziei, moment care, ca de atâtea ori în viaţa de toate zilele, se petrece neluat în seamă şi se traduce prin aceea că mergând pe un drum care duce spre orizont, eşti uimit întotdeauna de repeziciunea cu care treci primele obstacole şi distanţa imperceptibil mai mică la care se încăpăţânează să rămână zarea. Este momentul adevărului în care sau renunţi, sau te obişnuieşti cu gândul că lucrurile sunt aşa cum sunt şi mergi mai departe pentru

că trebuie s-o faci sau pentru că n-ai curajul s-o iei în altă direcţie, în clipa în care un fragment de cale a fost totuşi, de bine de rău, străbătut, chiar dacă eşti tot mai convins că niciodată, dar niciodată n-ai să ştii a câta parte din întreg reprezintă acest fragment: un sfert, o sutime sau mai puţin de o milionime... Straniu era doar faptul că bărbatul care a ajuns la capătul acelei porţiuni de drum, cel care se afla de acum instalat în postul visat, era bântuit de astfel de gânduri, straniu pentru că altfel ar trebui să numim întâmplarea tragică, deoarece am fi obligaţi să admitem că în spatele interpusului depăşit se afla un nou interpus, iar în locul sentimentului victoriei, succesul îi dăduse doar certitudinea începutului unui drum şi mai greu.

Lucru pe care, în clipele de aşteptare, nu-l simţea încă nimeni, cu atât mai mult cu cât se deciseră cu toţii să devină nişte profesionişti ai testelor. Cât priveşte rezultatul, realitatea lui devenise tot mai mult o noţiune atât de abstractă, încât cu timpul aproape că nici nu-şi mai puneau problema pentru ce se aflau ei de fapt acolo.

Asta avea darul de a micşora şi susceptibilităţile dintre ei, concurenţa scăzând tot mai mult şi exceptând miezul ascuns în subconştient, nimeni nu se mai bucura de lipsa la apel a unuia dintre ei. Din contră, cu fiecare nou absent, ei se simţeau mai săraci şi mai trişti, loviţi fiecare personal în durerea sa.

Da, erau tot mai uniţi şi câteodată, după teste, se întâlneau cu toţii la o cafenea de lângă clădirea în care aveau loc examinările şi sărbătoreau ziua respectivă ca pe una mai uşoară, pe care sperau să o fi promovat cu toţii cu bine. Doar că aceste mici petreceri se transformară în curând în tabu-uri pentru că în urma lor, de cele mai multe ori, se pomeneau decimaţi la prezenţa următoare şi fără să şi-o spună explicit, se feriră să mai sărbătorească împreună succese care încă nu s-au confirmat.

Ceea ce nu-l împiedica pe unul dintre cei doi bărbaţi care avea să câştige până la urmă postul şi pe noua sa prietenă să nu zăbovească în doi cel puţin la o cafea. Chiar până acolo tabu-ul nu ajunsese încă. Deşi...

Se cunoscuseră în sala de aşteptare, dar se remarcară mai ales în zilele în care se intra câte doi sau mai mulţi deodată la testări şi când constatară cu uimire că răspunsurile le erau întotdeauna asemănătoare până la identic, chiar şi acolo unde problemele se refereau la imaginaţie, dând posibilitatea unui evantai nemărginit de răspunsuri. Se cunoscură şi astfel uimirea se preschimbă în curând în încântare la revelaţia confirmării atât de depline a unuia în celălalt. Şi, se gândi mai târziu bărbatul, poate că unul dintre scopurile îndelungatelor testări nu era decât formarea unor asemenea cupluri perfecte, cuplul celor două posturi publicate de la început.

* * *

Poolo, adolescentul, era dispus să-şi piardă vremea cu orice, pentru că orice îi permitea să construiască raţionamente inedite. Citise, de pildă, cu plăcere tot ce putuse găsi în legătură cu antropologia şi privea în jur de parcă ar fi fost martorul unor etape provizorii ale acestei naturi instabile. Darwinismul îl amuza şi se distra de multe ori reconstituind după metoda lui Lamarck animale „dispărute", zămislind pe coli de hârtie fantasme caraghioase ale unor vietăţi care, prin firescul desenului, păreau reproduse după „model". Mulţi ani după ce terminase liceul mai obişnuia să se recreeze cu asemenea desene şi pe colile albe se năşteau în „mod firesc" un soi de cai cu barbă, care „trebuiau neapărat să fie chei şi să aibă marsupii". Apoi le dădea celor care se nimereau să fie de faţă explicaţii savante pe care aceştia nu ştiau dacă să le ia în serios sau nu, pentru că, deşi el se amuza copios între timp, dacă stăteai să verifici crâmpeie din „disertaţia" lui, constatai că se inspira din surse de cea mai mare încredere.

Doar romanele poliţiste nu-l încântau fiindcă autorii introduc de multe ori în acţiune elemente şi personaje pe care cititorul nu are de unde să le cunoască până atunci, prezumţiile făcute dovedindu-se astfel deseori inutile.

Încă în urmă cu vreo două luni tata a fost ridicat de poliţia legionară şi ţinut la Casa Verde timp de trei zile. Tatăl lui Poolo era tot mai senil şi părintele meu pretindea că l-ar fi văzut printre ceilalţi legionari care s-au ocupat de el în acele zile. Despre ceilalţi membri ai familiei lui Poolo n-a putut pretinde nici tata că ar fi fost amestecaţi în mişcarea verde.

9

„Bună ziua” îi spuse într-o zi în care o văzu intrând şi căutându-l prin sălile nefolosite de lângă hala mare a antecamerei. Ea venise cu băieţaşul ei de şase ani, cel cu care sosea tot mai des de o vreme, nemaifiind nevoită să-l lase cu te miri cine ca la început ci dându-l în grija celor care aşteptau în continuare, în timp ce ea intra în sala de examinări, iar copilul obişnuindu-se şi el tot mai mult ca toţi cei care aşteptau, mereu aceiaşi, se simţea în perioada cât maică-sa lipsea, de parcă ar aştepta-o în familie, împreună cu o ceată de mătuşi şi unchi şi cumnaţi. „Mă bucur că te văd!”

„N-am întârziat?” Panica ei era motivată. Deşi de obicei erau chemaţi printre ultimii în sala de examinări, nu se putea şti când vor face Ei o nouă excepţie şi o să-i solicite primii. Iar cine nu era acolo când îşi auzea strigat numele, pierdea totul pentru că se considera că nu a făcut faţă testului din ziua respectivă şi era eliminat. De aceea toţi se întâlneau mereu punctual, la începutul zilei, iar atunci când totuşi – foarte rar – cineva întârzia, puteai fi sigur că n-a făcut-o dintr-o simplă neglijenţă. „Aş fi fericită dacă astăzi lucrurile ar decurge mai repede, continuă ea, încercând să-şi liniştească respiraţia. I-am promis ăstuia mic că-l voi duce diseară la circ.”

Intrară într-o cămăruţă şi se priviră câteva clipe în linişte. Copilul, obişnuit să fie răsfăţat de prietenii mai vârstnici pe care şi-i făcuse, fugi să se joace cu un tânăr care avea mereu pregătite mici daruri pentru el. (Toţi îşi găsiră obiceiuri precise pentru zilele lungi de aşteptare: doar unii, mai practici, îşi aduceau de lucru cu ei: un bărbat uscăţiv obişnuia să copieze aici note pentru filarmonică, un ceasornicar îşi aducea cu el sculele şi ceasurile clienţilor, doi şahişti jucau lungi partide. Doar că aceştia din urmă au fost în curând despărţiţi, mai înainte prin întâmplarea că brusc unul dintre ei a fost chemat la testări printre primii şi pe urmă datorită faptului că celălalt într-o bună zi n-a mai fost găsit pe lista afişată a celor admişi. În legătură cu aceasta circula o superstiţie firavă ca un fum, niciodată exprimată, dar ştiută de toţi, după care dacă cineva ar obişnui să-şi petreacă timpul altfel decât aşteptând, după câteva zile ar fi eliminat din competiţie. Despărţirea iniţială a celor doi parteneri de şah, prin solicitarea lor în diferite momente ale zilei la teste, a fost interpretată în acelaşi spirit drept un avertisment pe care cei vizaţi nu s-au priceput să-l înţeleagă. În aceeaşi idee, mulţi dintre cei care încercaseră să-şi exercite profesiunea sau vreun hobby acolo au fost excluşi. Dar era totuşi exagerat să cauţi regula în aceste întâmplări şi faptul că au rămas şi alţii care nu s-au sinchisit, a risipit şi aici o tendinţă certă, la fel cum nicio certitudine nu era relevantă în vreo

regulă pe care credeai că ai descoperit-o la un moment-dat în legătură cu modul în care se desfăşurau aceste examinări.)

„N-au ieşit decât doi până acum, i-a răspuns el, şi am impresia că n-au stat mai mult de zece minute fiecare”.

„Primii doi?”

„Primii doi.”

Da, mai existau fericiţi care de obicei intrau primii şi care erau în felul acesta scutiţi de a-şi pierde toată ziua şi toată săptămâna şi toată luna în acele neutre săli de aşteptare. Aceştia puteau să ducă în continuare o viaţă aproape normală, puteau să-şi menţină o slujbă „afară”, puteau să mai meargă la un cinematograf, la un restaurant sau la un dans. Dar nu erau invidiaţi pentru asta din cauză că se dovedise că aceştia alimentau de preferinţă listele respinşilor. Ajungea să fie scoşi din regula lor şi să fie programaţi într-o singură zi abia spre seară şi ceva se şi deregla în maşinăria lor intimă încât nu reuşeau să facă faţă testului. Dacă, în schimb, erau solicitaţi mai la început obişnuiţii ultimelor ore, aceştia reacţionau normal. (Cei obişnuiţi să fie testaţi mai târziu se consolau cu ghidul că oricum este foarte greu să prevezi ceva, chiar şi doritul tău program pentru ziua în curs, deşi toţi ne încăpăţânăm să facem previziuni, să planificăm...) Aşa că întrebarea pusă se referea mai mult la faptul dacă totul e în regulă, dacă nu – Doamne fereşte! – a fost chemat primul cineva obişnuit să intre ultimul, cineva care tocmai în ziua aceea putea să fi întârziat câteva minute.

Cei doi nu obişnuiau să facă ceva special în orele de aşteptare, adică nu-şi aduceau cu ei niciun fel de muncă de afară şi nici nu-şi umpleau timpul cu un joc de societate. Dar dacă admitem că în atâta vreme se stabilesc totuşi obiceiuri, atunci trebuie să recunoaştem că „ceva special” făceau şi ei acolo. Adică visau. Numai că dacă la început porniseră doar de la fraza aceea de politeţe după care îl măguleai pe interlocutor, arătându-te convins că el ar fi unul dintre cei doi aleşi, în restul timpului fiecare visând pe cont propriu, cu vremea s-au obişnuit să-şi construiască iluziile împreună.

* * *

Devenit student, după un semestru de fizică, pe Poolo au început să-l intereseze mai mult alte discipline, audia cu perseverenţă cursuri de drept roman şi – mai vechea lui pasiune – biologie. Filologia nu-l interesa şi nu-i vedea rostul (deşi citise şi până atunci enorm de multă beletristică), iar în rest mai putea fi găsit în cele mai diferite aule, ascultând, luând notiţe la întâmplare şi după o vreme, producând scandal.

Ulterior vorbea cu totul contradictoriu despre anii săi de studii: îşi amintea cu plăcere de ei, doar atunci a fost şi el tânăr şi sănătos; de

cele mai multe ori însă se revolta împotriva examenelor, spunând că profesorii sunt în mare majoritate nişte tâmpiţi care nu fac nimic altceva decât că încearcă să îngrădească posibilităţile de exprimare ale aptitudinilor discipolilor după propria lor capacitate de înţelegere a fenomenelor, simplul fapt de a pretinde o bibliografie obligatorie, părându-i-se un act samavolnic. Dar tot el susţinea alteori că o instrucţie aproximativ egală între diferiţii exponenţi ai uneia şi aceleiaşi discipline este singură în măsură să asigure exercitarea calmă a profesiilor, permiţând linii generale şi eliminând eventuale iniţiative prea năstruşnice. Exagerând câteodată, aşa cum obişnuia mereu, afirma uneori că numai o instrucţie omogenă care elimină surprizele şi aduce inidivizii la acelaşi numitor e în stare să crească societăţi viabile, apte să urmeze o cale de supravieţuire şi progres, limitând ambiţiile la simple probleme caracteristice şi eliminând dramele de creaţie, lăsate în seama celor câţiva „eretici" care apar oricum, indiferent de sistemul de şcolarizare existent. Susţinea că doar ele sunt capabile să taie elanul falselor genii de a produce diversiuni şi nefericire. În cazul lui, faptul că vorbea o dată într-un fel şi altă dată cu aceeaşi convingere în alt fel nu trebuie să ne mire: Poolo era rar consecvent în afirmaţii general-teoretice despre viaţă, fiind însă capabil să se bată până la capăt pentru prezumţiile pe care le susţinea într-un anumit moment. Observând această inconsecvenţă flagrantă în atitudinea sa, cineva, într-o anumită sală de aşteptare, se amuza memorând argumentele aduse pe vremuri de Poolo pro şi contra. Poolo putea fi incitat să nege într-o zi ceea ce susţinuse cu tărie altădată, fără ca să-şi dea seama de jocul în care era târât. Era cu totul incapabil să accepte argumentele proprii de data trecută, până într-atât încât, nerecunoscându-şi-le, le taxa drept nişte inepţii. Este aproape imposibil de explicat mecanismul după care „funcţiona" un om atât de lipsit de prejudecăţi, în stare oricând să sucească o axiomă pe toate feţele pentru a căuta calcâiul lui Achile pornind de la ideea că el există pretutindeni. Ce mecanism conducea un om în stare de un asemenea exclusivism în discuţii, până la a nu-şi recunoaşte propriile-i foste convingeri. Acest exclusivism a apărut la el de mic copil. Avea să se adâncească mereu, ajungând ca atunci când l-am cunoscut atât de îndeaproape să fie greu de suportat. După un prim contact, lumea se ferea să-i mai caute tovărăşia, Poolo fiind obositor atât prin densitatea aparent fără lacune a discursului său, cât şi prin acest refuz încăpăţânat de a accepta ideea că şi altcineva ar putea avea vreodată dreptate în afară de el. (Şi totodată cât era de susceptibil la orice afirmaţie a interlocutorului, cât de uşor găsea breşe în tot ce se discuta şi mai ales, datorită simţului de contrazicere, cât de greu puteai lega un „dialog obişnuit" cu el!).

Faţă de succesele profesionale senzaţionale ale lui Poolo, în

familia noastră se obişnuia să se tacă şi dacă aducea cineva vorba despre el, se căuta repede un alt subiect de discuţie. Poolo şi tot ce era legat de el devenise în casa noastră un subiect neplăcut.

10

Acesta, faptul că visau împreună, a devenit un fel de ciudăţenie: timpul şi rutina obişnuiesc să estompeze idealurile şi competiţia, şi testele păreau să fi devenit un scop în sine, dacă te uitai la cei mai mulţi dintre candidaţi. Sigur, probabil că seara în pat, obosiţi după o zi lungă, visau şi aceştia cu ochid deschişi la obţinerea postului pentru care erau atât de îndelung verificaţi. Dar în timpul scurgerii zilei nimeni nu-şi mai bătea capul cu aşa ceva. în afară de asta, visul este o treabă strict intimă şi nici chiar aceşti profesionişti ai iluziei nu obişnuiau să-şi etaleze dorinţele. Dar aproape nimic nu se poate ascunde într-o colectivitate atât de mică şi atât de înghesuită ca aceea din cele câteva încăperi în care-şi pierdeau ei zilele.

În general visul lor comun a fost luat la cunoştinţă drept un lucru deosebit de fragil, ocrotit de întreaga mulţime de candidaţi. Cei doi erau priviţi cu simpatie şi foarte micile servicii care puteau fi făcute în condiţiile acestor testări, le erau oferite discret şi cu dragă inimă de către oricine dintre cei din jur.

Doar cineva, un domn mai în vârstă, în comunitatea aceasta de oameni fără vârstă, cu figură distinsă şi care le crea tuturor impresia că l-au mai întâlnit undeva, doar acesta le atrase la început, în mod confidenţial, atenţia celor doi că-şi micşorează considerabil şansele în clipa în care încearcă să reuşească împreună.

„Cum am putea încerca aşa ceva?” se mirară cei doi.

Dar personajul nu se lăsă convins de evidenţa imposibilitate de a-i influenţa pe faţă pe examinatori. Visul cel mai secret, spunea el, este în măsură să ne conducă paşii, să ne hotărască deciziile şi în ultimă instanţă, să le dicteze celor doi răspunsurile în sălile de testare. E un risc foarte mare, îi preveni el cu mina cea mai gravă cu putinţă, pentru că şansele de a fi eliminaţi se adună în felul acesta şi fiecare dintre ei devine în mod brusc purtătorul propriilor posibilităţi de eşec însumate cu cele ale partenerului. Discuţia aceea confidenţială a avut loc, dar cei doi aproape că nici n-au înţeles ce vrea tipul distins şi trecut de la ei şi au continuat să se comporte de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic.

Atunci, peste o vreme, bătrânul a început să le spună şi altora acelaşi lucru pe care l-a spus la început numai lor. Doar că demersul lui n-a fost primit cu ochi buni pentru că o regulă nescrisă te împiedica în sălile acelea de aşteptare să te bagi în sufletul altuia şi fiecare trăia acolo în cea mai bună vecinătate şi politeţe cu ceilalţi, toţi fiind convinşi că indiscreţii şi intrigi ar face imposibilă suportarea mai multă vreme a celor ce se întâmplau acolo. Sau mai bine zis, a lungilor ore în care nu se întâmpla nimic.

Personajul îşi încetă insistenţele, dar cei doi se pomeniră în curând tot mai des chemaţi la ore diferite în sala de testare.

Noua postură, aceea de a-ţi pierde timpul aşteptându-l pe celălalt în stradă era mai greu de suportat: erau atâtea tentaţii pe care le oferea o zi liberă, atâtea daruri nesperate, încât cei doi au început să se vadă tot mai rar.

Nu se ştie cum, de undeva se răspândi un fel de zvon după care bătrânul personaj distins ar fi aranjat despărţirea celor doi şi un zid rece începu să-l înconjoare pe acesta. Nimeni nu încerca să-şi explice cu argumente ce s-a întâmplat cu adevărat, pentru că atunci ar fi trebuit să se ajungă la părerea cum că bătrânul ar fi fost în legătură cu examinatorii, că ar fi fost o unealtă de-a lor sau poate chiar unul dintre Ei, lucru care ar fi trebuit să-i pună pe toţi candidaţii în gardă: bătrânul fie că era un spion – şi atunci trebuia să primească o răsplată pentru asta, răsplată care – de ce nu? – ar fi putut foarte bine fi chiar unul dintre cele două posturi atât de râvnite, fie că era un turnător prin vocaţie, dar şi atunci trebuia să fi ajuns cumva într-un contact mai apropiat cu examinatorii, rupând echilibrul care se presupune că ar exista întotdeauna pentru toţi candidaţii în aceeaşi măsură. Lumea nu a mers chiar până acolo cu gândurile, dar bătrânul a început să fie ocolit de toţi, lucru pe care părea că-l ignoră, dar care se sfârşi cu o mică criză de nervi, atunci când nu se mai aştepta nimeni la aşa ceva din partea lui. Totuşi, totul se termină când, după ce au fost despărţiţi aproape zilnic timp de două săptămâni, cei doi au fost lăsaţi să aştepte din nou împreună. Cu asta şi bătrânul a fost iertat, nu mai existau motive să se fi supărat pe el, iar faptul că totul trecuse exact după ce el îşi ieşise atunci din sărite nu era în niciun caz o dovadă împotriva sa: se putea foarte bine ca întâmplările să se fi datorat unei simple coincidenţe. În fond, dacă ar fi avut o cât de câtă influenţă şi dacă ar fi vrut cu adevărat acest lucru, bătrânul putea foarte bine să facă în aşa fel încât, într-o bună zi, unul dintre cei doi – sau amândoi – să fie afişaţi respinşi. Nimeni nu l-ar fi putut bănui de nimic. Doar că nu se întâmplă aşa ceva din toate astea, bătrânul îşi regăsi locul său de candidat anonim printre ceilalţi candidaţi anonimi, iar cei doi continuau să-şi aştepte împreună rândul la testări.

Între timp, e adevărat, rândurile celor ce aşteptau se mai răreau încetul cu încetul, iar domnul în vârstă nu scăpă prilejul de a se face din nou dezagreabil, afirmând despre un candidat care a decedat după un infarct, că „Omul este programat pentru a muri”. Nimeni nu stătu să analizeze acest truism şi nici nu-şi dădu cineva seama de importanţa vorbelor reci pe care le auziseră, e drept, spuse cu un ton nepotrivit într-o împrejurare nepotrivită.

Un zvon venit de niciunde – ca orice zvon – răspândi printre ei bănuiala – şi apoi convingerea – că testele lor erau în legătură cu

ipoteza lui Poolo, ipoteză pe care n-o cunoşteau decât pe cioburi de informaţie, ştiind că se referea atât la viaţa veşnică, cât şi la moarte, elemente care li se păreau total antagonice.

O nelinişte se zbătu câteva zile în sălile de aşteptare, dar neavând nicio confirmare, zvonul adormi.

* * *

Scandalurile au început pe vremea când trecuse un an de când frecventa universitatea şi fuseseră taxate, la început, ca nişte teribilisme obişnuite la unii tineri. Incidentele porneau de la anumite afirmaţii ale profesorilor în cadrul cursurilor pe care le ţineau, afirmaţii întrerupte în mod necuviincios, din auditoriu, de către un tânăr obraznic – bineînţeles Poolo –, care susţinea că ceea ce se spunea de la catedră era fals, ilogic sau neştiinţific. Încercările de a-l da pe tânăr afară din aulă nu reuşeau întotdeauna, deşi câteodată acesta ieşea şi singur, spunând şi alte „cuvinte impertinente", după ce-şi arăta părerea, fluierând sau sfătuindu-şi colegii să nu-şi piardă nici ei vremea ascultând „asemenea prostii". S-a întâmplat totuşi să dea şi de profesori dispuşi să-l pună pe necioplit la punct pe cale academică. Dar aceste dispute se soldau arareori cu un învingător cert şi niciodată cu cineva care să-şi recunoască înfrângerea. Alteori, Poolo era sfătuit să aibă răbdare, sa asculte cursul în linişte până la capăt şi dacă nici atunci nu va fi lămurit, disputa va putea avea loc în aulă sau în cabinetul profesorului. Dar Poolo, fie că nu avea răbdare să asculte cursul până la capăt, fie că uita motivul nemulţumirii sale manifestate atât de gălăgios, întotdeauna pleca la sfârşit cuminte şi insesibil la eventualele ironii venite de la catedră sau de la colegi. Amintindu-şi de aceste incidente, celebre la vremea lor, Poolo le resimţea asemenea nu mai puţin renumitelor bătălii cu soldaţii de plumb moşteniţi de la bunicul general. Şi într-un caz şi în celălalt trăise cu convingerea că a câştigat, că a avut dreptate, convingere dureroasă, răscolindu-l ca o mare nedreptate, dar şi într-un caz şi în celălalt era evidentă imposibilitatea de se putea dovedi adevărul în faţa unor adversari care nu numai că n-au interesul să-l afle, dar au şi arme de a-şi impune punctul lor de vedere. Pe urmă survenea dezinteresul propriu, lehamitea, credinţa că-i inutil să dovedeşti ceva clar ca lumina zilei unui orb sau unui individ care, din anumite motive vrea cu tot dinadinsul să umble prin lume cu ochii legaţi. Dar cu această ocazie a mai apărut şi o altă convingere în mintea lui Poolo, una dintre acele idei care nu-l mai părăseau apoi o viaţă întreagă. Deja din vremea aceea începu să creadă că orice adevăr nu funcţionează decât în măsura în care este acceptat sau nu de bunăvoinţa receptorului. Chiar şi logica ştiinţifică dusă la rang de lege trebuia să se supună în acest sens bunului plac al omului. De aceea Poolo nu vorbea niciodată

despre vreo lege a fizicii sau a chimiei decât punând cuvântul „lege” între ghilimele. „«Legile», a scris el mai târziu, fie ele ale ştiinţelor numite «realiste» sau aparţinând dreptului, nu sunt făcute decât pentru cei care simt obligaţi să li se supună.”[4] Deşi s-a scris atât de mult despre moştenirea lui Poolo, nici această afirmaţie nu a fost clasată la locul care i se cuvine în gândirea sa.

În principiu, Poolo nu nega funcţionalitatea legilor şi a axiomelor ştiinţei, dar nu le accepta decât ca pe nişte cărămizi obligatorii ale unui edificiu deja construit. întrebat dacă el nu se foloseşte de moştenirea ştiinţifică pe care a preluat-o, a răspuns că fiecare om este obligat să utilizeze cuvintele celorlalţi oameni, atunci când vrea să comunice ceva cu totul şi cu totul nou, iar că egalităţile stabilite de predecesori constituie cuvintele care îi îngăduie să formuleze propoziţii noi, chiar dacă pentru aceasta ar trebui să dovedească lipsa de logică a unuia dintre multele cuvinte folosite până atunci – demonstraţie pe care era obligat s-o facă tot cu ajutorul cuvintelor tradiţionale.

4 Poolo, I. *Aforisme despre viaţa ştiinţei şi ştiinţa vieţii* Bucureşti, 1957 şi următoarele.

11

Duminica nu se ţineau testări. Într-o vineri, cineva îşi aminti că se aflau cu toţii de exact un an în postura de candidaţi şi propuse ca sâmbăta seara să sărbătorească împreună evenimentul. După cum am mai spus, de o vreme nu se mai organizau asemenea întruniri pentru că o superstiţie destul de confirmată de practică îi făcea să creadă că fiecare reuniune de acest gen se termină cu o decimare severă a rândurilor lor. De aceea ideea n-a fost la început îmbrăţişată cu mare încântare, dar după câteva ore ea a început să încolţească în mintea fiecăruia, născându-se atunci şi un argument nou: „În fond, dacă tot suntem aici pentru a fi triaţi, măcar lucrurile să se întâmple puţin mai repede!”. Gând ciudat doar prin aceea că, aşa cum am mai arătat, pentru ca toate acele lungi aşteptări să rămână suportabile, candidaţii au trebuit să dea deja de mult la o parte orice sentiment de rivalitate între ei, constituindu-se într-o comunitate aptă de a învinge împreună timpul. Dar aniversările aduc de obicei ideea de bilanţ şi fiecare şi-a delimitat cu această ocazie ultimul an de restul vieţii, fiecare şi-a amintit unde se situa înainte şi unde a ajuns atunci, ce perspective mai are şi aşa mai departe. Un val de aşa-zis realism trecu în ziua aceea peste ei.

Aşa că au acceptat. Iar primii examinaţi, revenind sâmbătă, au fost şi ei de acord, gândindu-se fiecare pe cont propriu şi ajungând cu toţii la aceeaşi concluzie.

Ziua de sâmbătă trecu cu tot felul de planuri pentru seara. În primul rând, cei care terminaseră ca de obicei de dimineaţa programul de testări, fură însărcinaţi să meargă la un restaurant pentru a face comenzile necesare. Ceilalţi se gândeau la modul în care se vor îmbrăca, la meniul care trebuia întocmit – astfel încât mereu alţii luau drumul aceluiaşi restaurant pentru a cere modificările survenite – fiecare se bucura pentru seara care va veni. Doar un ghimpe dureros sălăşluia în sufletele lor: dacă tocmai în seara aceea chiar respectivul se va găsi pe lista celor respinşi? Niciodată nu li s-a părut atât de dureroasă această posibilitate ca atunci. Şi – pentru că superstiţia nu a dispărut, ci şi-a găsit doar o motivare acceptabilă – tuturor le era frică de un triaj mai sever ca altădată datorită agapei plănuite.

Dar mai era încă un semn rău: în ziua aceea testele se prelungiră parcă mai mult ca oricând. Îţi venea să crezi că totul nu era decât un avertisment foarte serios împotriva plănuitei ieşiri la restaurant.

Atunci cineva a avut o idee care li s-a părut la început cu totul excentrică: ce-ar fi, dacă tot vor să serbeze o aniversare comună, ce-ar fi dacă i-ar invita şi pe examinatori? Adică nu pe examinatori, ci pe supraveghetorii care le puneau de obicei întrebările şi cei care le luau

fişele cu rezolvările notate sau benzile cu răspunsurile vorbite. Dacă tot fac un lucru riscant, atunci de ce să nu-l facă până la capăt? (Examinatorii, adevăraţii examinatori, cei ce decideau calitatea fişelor duse de supraveghetori, aceştia nu puteau fi invitaţi nici măcar teoretic. Pe ei nu-i cunoştea nimeni.)

Da, dar cine să fie cel care îşi ia răspunderea de a-i invita şi pe supraveghetori? Fiecare se codea şi totuşi timpul trecea, rămânând tot mai puţini candidaţi, până ce unul dintre cei cărora le venea de obicei rândul printre ultimii le-a spus şi celor doi supraveghetori despre ce era vorba. Aceştia primiră bucuroşi, dar avură un moment de reţinere când îşi amintiră că nu era corect ca ei să participe la întrunirea candidaţilor şi ceilalţi doi, cei care erau liberi în ziua aceea, să nu vină şi ei, creând astfel pentru viitor suspiciuni la testări.

Despre o amânare a sărbătoririi nu putea fi vorba pentru că se pierdea tocmai momentul aniversat şi în afară de asta, multele „ştafete" care au fost trimise la restaurant pregătiseră desigur în amănunte totul. Unde mai pui că primii testaţi nu mai puteau fi anunţaţi să-şi înceteze pregătirile. Pe de altă parte, se dovedi că cei doi supraveghetori nu le cunoşteau numerele de telefon ale celorlalţi doi, nu le cunoşteau nici măcar adresele. Unul parcă spusese într-o zi că locuieşte pe lângă poşta centrală, iar celălalt obişnuia să se lamenteze în legătură cu autobuzul 102, care întârzia de prea multe ori. Dar era prea puţin pentru ca şi aceşti doi supraveghetori să poată fi anunţaţi.

Aşa că se renunţă la prezenţa celor care nu mai puteau fi găsiţi şi seara se reîntâlniră cu toţii, dar absolut cu toţii, la restaurant.

* * *

Poolo a fost de mai multe ori alungat din facultate şi de fiecare dată s-a găsit câte un profesor influent care să intervină pentru el, arătându-le colegilor că tânărul este un element de excepţie şi că universitatea nu-şi poate permite luxul de a se dispensa de un asemenea student. Dar cele mai dificile momente erau examenele la care se prezenta. Nu puteai niciodată şti înainte cum se vor termina aceste evenimente, mai ales că faima lui de scandalagiu era mare. În asemenea cazuri ajunge ca un singur incident să pună în alertă pe toată lumea în legătură cu tot ce ar putea urma. Adevărul este că dintre numeroasele examene la care a participat, studentul Poolo nu s-a făcut remarcat prin scandal decât la trei. Prima dată lucrurile au părut mai grave pentru că s-au întâmplat fără ca cineva să fie avertizat la ce să se aştepte din partea studentului acesta foarte bine pregătit. Nici măcar scandalurile din cadrul cursurilor nu apucase încă să le facă. Se pare că acel prim incident să fi fost declanşat de nepriceperea din partea examinatorului a ceea ce a vrut să spună Poolo. Acesta,

deşi se afla abia la sfârşitul primului an de studii, avea deja teorii proprii şi-şi formulase răspunsul pe baza acestor teorii care erau bineînţeles necunoscute de către profesor. Acesta, un conferenţiar care n-a făcut niciodată gaură în cer cu aportul său ştiinţific, n-a fost dispus să-i dea credit prea tânărului său elev şi scandalul s-a soldat cu exmatricularea lui Poolo. Apoi studentul a fost iertat, reexaminat şi notat excesiv de sever de către o comisie atentă să-i dea şi colegului grav jignit o satisfacţie. A mai fost iertat apoi încă o dată şi a mai fost iertat şi pentru tulburările pe care obişnuia acum tot mai des să le facă la cursuri. Dar n-a mai fost iertat şi atunci când l-a făcut pe un profesor cu morgă „tâmpit" într-un examen pe care l-a susţinut după cel de al cincilea semestru de studii. Cu toate eforturile depuse pentru a se salva cariera lui Poolo, nu s-a mai putut face mare lucru şi studentul scandalagiu a trebuit să părăsească universitatea. Profesorul jignit se numea Grubovici, era un tânăr savant care se bucura de un foarte bun renume în lumea ştiinţelor, se făcuse cunoscut prin cercetările sale din domeniul undelor şi din păcate, rolul lui în destinul lui Poolo nu se va opri aici. Ura dintre ei nu se va stinge niciodată, cearta dintre ei devenind notorie, nesfiindu-se niciunul şi nici celălalt să se atace ori de câte ori aveau prilejul, folosind amândoi lovituri care nu de puţine ori erau aţintite sub centură.

Episodul acesta al exmatriculării lui Poolo a fost folosit de numeroşi biografi de ocazie şi a fost răstălmăcit în fel şi chip. Dar multe dintre aberaţiile născute astfel îşi au originea în chiar răstălmăcirea faptelor de către protagoniştii înşişi.

Multă vreme am acceptat faima tristă de care se bucura Poolo şi familia sa în casa noastră, fără să am la îndemână fapte concrete. (Dar cred că tatăl meu a cunoscut de la început multe lucruri pe care nouă nu ni le-a dezvăluit.) Abia când a venit Poolo odată acasă de la Bucureşti şi când s-a nimerit să fiu şi eu într-o vacanţă la părinţi şi când am văzut de cine era însoţit faimosul nostru vecin şi mai ales cine dintre localnici s-a grăbit să-l viziteze, mi-am dat seama că tata nu exagera câtuşi de puţin.

12

Hotărâră să facă o primă excepţie după un an de corectitudine, şi ceea ce au hotărât nu contravenea de fapt nici cinstei şi nici regulamentului: se stabili să nu meargă nimeni în seara aceea să vadă rezultatele de la testări, astfel încât să poată participa cu toţii la festivitate cu inima uşoară. Şi veniră cu toţii, fără excepţie.

Localul nu era de superclasă, dar era un restaurant liniştit care oferea o masă gustoasă şi îi îngăduia consumatorului să se simtă bine.

Primii ieşiţi în ziua aceea de la testări apucară să mai treacă şi pe acasă şi veniră însoţiţi de soţi sau de soţii, ceilalţi dădură şi ei nişte telefoane şi în curând le sosiră şi lor apropiaţii. Călcând încă un tabu ca să se poată organiza festivitatea, candidaţii fură obligaţi să se numere.

Era prima ocazie în care şi familiile candidaţilor îi cunoşteau pe cei cu care-şi petreceau aceştia timpul de atâta vreme. Se dovedi că fiecare povestise surprinzător de puţin despre colegii cu care aştepta împreună să-i vină rândul la testări şi sărbătoriţii se pomeniră priviţi cu curiozitate nedisimulaţă de nişte ochi cu totul străini. Se născu astfel o stinghereală între cele două grupuri şi se văzu repede că şi discuţiile începură să se poarte în mod separat. Candidaţii, de pildă, avură revelaţia faptului că cei doi supraveghetori care acceptaseră invitaţia nu erau decât simpli funcţionari, de altfel oameni foarte cumsecade, dar faţă de care nu avea rost să ai emoţii pentru că nu erau înzestraţi cu nicio putere decizională. Sarcina lor era doar aceea de a transmite întrebările sau temele şi de a înregistra răspunsurile primite. Recunoscură chiar şi ei că nici măcar dacă le-ar fi trecut prin minte, n-ar fi putut să trişeze vreodată, pentru că nici ei nu ştiau după ce criterii se punctau răspunsurile şi deci n-ar fi putut ajuta pe cineva în mod conştient.

„Atunci, întrebă cineva, de ce v-aţi făcut scrupule că prin participarea dumneavoastră la această petrecere şi neparticiparea celor doi colegi pe care-i aveţi, s-ar naşte posibile suspiciuni pentru următoarele testări?”

„În primul rând, răspunse unul dintre cei doi, nu ştim dacă e regulamentar ceea ce facem. Şi în al doilea rând, n-ar fi exclus ca acum, cunoscându-ne mai bine, să fim influenţaţi, chiar şi fără să ne dăm seama, de personalitatea voastră. Desigur, cu aceasta condiţiile nu s-ar schimba, ele ar rămâne egale pentru fiecare participant la testări, doar că nu ştim dacă examenele respective ar mai avea valabilitate.”

Între timp, rudele asistau puţin curioase, puţin ironice la discuţiile din jurul lor. Nu pricepeau totul, iar subiectele care se discutau

aproape în exclusivitate nu li se păreau deloc atrăgătoare. Totul li se înfăţişa chiar puţin meschin, limitarea la un orizont atât de îngust mâhnindu-i. Timpul trecea şi nu puteau să-i scoată din ale lor, nimic altceva nepărând să-i mai intereseze, plus că de multe ori candidaţii vorbeau într-un argou pe care ceilalţi nu-l înţelegeau, se amuzau de lucruri ciudate, de cuvinte cu înţeles numai de ei ştiut, se arătau vizibil deranjaţi din te miri ce, de parcă trăiau alte reguli ale unei alte civilizaţii. Sigur, te mai puteai înţelege cu ei, toată lumea era cât se poate de politicoasă, fiecare făcea eforturi pentru a se întreţine cu vecinii de masă, dar era de parcă ar fi vorbit oameni de limbi diferite. Lucru cu atât mai deranjant cu cât soţii şi soţiile nu-şi dăduseră seama de această înstrăinare înainte, atât timp cât nu se întâlniseră decât serile şi când neavând în faţă imaginea întregului grup al candidaţilor, nu putuseră sesiza legăturile care s-au stabilit între acei oameni.

Atmosferă devenea tot mai penibilă pe măsură ce trecea timpul şi multe dintre rudele mai sensibile începură să se simtă prost. Mai târziu, când începu dansul, deşi se dansa şi pe familii, atunci când dansau împreună doi candidaţi era evident pentru toată lumea că se potriveau mai bine chiar decât însăşi soţii între ei.

Totuşi le mai veni întrucâtva în ajutor faptul că între invitaţi se mai aflau şi două persoane care pe vremuri făcuseră şi ele parte din rândul candidaţilor: sora uneia care reuşise până în seara banchetului şi soţul alteia. Aceste două persoane, eliminate prin teste cu câteva luni în urmă, făceau parte acum integral din grupul invitaţilor. Nici ele nu mai înţelegeau semnele subterane ale foştilor lor tovarăşi, şi ele erau mai interesate de problemele de „afară". Ceea ce îi făcu pe unii soţi să ia hotărârea ca a doua zi să încerce să le interzică soţiilor lor să se mai întoarcă vreodată la acele testări, în timp ce alţii, mai slabi şi mai înţelepţi, îşi ziceau că şansele soţiilor lor sunt mult mai mari de a nu reuşi decât de a reuşi şi dacă tot vor fi eliminate mai devreme sau mai târziu şi dacă şi aşa vor începe să gândească în curând din nou la fel ca ei, atunci ce rost avea să mai intervină? Şi multe soţii gândeau la fel referitor la posibilităţile de a-şi recâştiga soţii. Cei doi foşti candidaţi constituiau un zălog suficient de puternic şi de palpabil pentru ca sentimentul neplăcut de la început să se mai atenueze.

Şi totuşi petrecerea nu fu reuşită. Aşa cum am mai spus, atunci când începu dansul şi se formară perechile, dansând în familie, soţii nu prea aveau ce să-şi spună, în vreme ce dacă dansau candidaţi cu candidaţi, discuţiile se porneau de la sine, fapt care nu putea trece neobservat pentru rude. Molipsiţi de stânjeneala acestora, nici candidaţii nu reuşiră să se simtă bine. Unii presimţeau chiar mici scene pentru când se vor fi întors acasă şi începură să se poarte şi ei nefiresc faţă de colegii lor. Una peste alta, totul se termină într-o penibilitate generală şi mult mai devreme decât ar fi putut crede cineva la început,

petrecerea se destramă şi lumea plecă acasă, aruncându-şi priviri furişate.

Apoi, când apucară să consulte listele, se găsiră într-adevăr decimaţi.

* * *

Poolo se găsea exmatriculat de la universitate pentru a doua oară şi pentru multă lume cariera sa ştiinţifică părea terminată. Tatăl său reacţionase dur la aflarea veştii, fiind profund decepţionat că cel de-al doilea fiu al său nu va deveni intelectualul pe care-l „planificase" cu atâţia ani în urmă, după ce înclinaţiile acestui băiat păreau să fie predestinate tocmai pentru aşa ceva. Şi era năcăjit medicul, mai ales că nici fiul ofiţer nu părea să fie deosebit de capabil în meseria lui, deşi, de bine de rău, îşi luase totuşi epoleţii de locotenent, realizând deci exact ceea ce se aşteptase de la el, chiar dacă o făcuse în nota de declarată mediocritate a familiei. Iar despre fata care devenise domnişoară, ce putea spera medicul de la ea?...

(Reîntorcerea lui Poolo de la facultate a făcut vâlvă în tot cartierul şi de multe ori, în timpul mesei, îi auzeam pe părinţii mei discutând despre necazurile vecinilor).

După exmatriculare, Poolo nu reveni imediat acasă. În primul rând pentru că la început toată lumea era convinsă că se va găsi din nou un aranjament în vederea reprimirii lui. Aşteptă deci de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, mai frecventa unele cursuri şi din când în când îşi vizita cunoştinţele. Dar nu fu reprimit

Aşa că, văzând că nu se întâmplă nimic şi nefiind dispus să facă el însuşi ceva pentru reprimirea sa, lovindu-se susţinătorii săi de opoziţia într-adevăr feroce a lui Grubovici, Poolo îşi luă într-o zi lucrurile şi plecă acasă. Aici se certă cu taică-său şi după numai câteva ore, plecă mai departe. Se opri, după cum era şi firesc, în capitală.

La Bucureşti, fără să se înscrie la vreo facultate, frecventa totuşi cursurile şi la un seminar ale celei mai mari somităţi a timpului, îşi refăcu întreaga carieră pierdută aparent atât de iremediabil la Cluj.

Cam de atunci au început să apară primele mărturii despre mici fapte paradoxale în legătură cu Poolo. Dar pe vremea aceea întâmplările acestea erau povestite întotdeauna cu un aer uşor ironic, de parcă nici cel ce vorbea n-ar fi avut pretenţia să fie crezut în totalitate. N-am putut niciodată să zâmbesc la auzul acestor întâmplări şi senzaţia de groază pe care am trăit-o, copil fiind, in apropierea gardului care ne separa grădinile, îmi revenea mereu cât se poate de vie cu aceste prilejuri. De aceea nici măcar nu mai pot aprecia cu exactitate în timp anul în care au început să circule aceste vorbe ciudate în legătură cu Poolo.

13

Trebuiră să treacă mai multe zile pînă să se poată comporta în sălile de aşteptare la fel ca înaintea petrecerii aceleia ratate. Deveniră mai tăcuţi şi evitau orice referire la ce a fost. Cu timpul însă lucrurile se mai estompară şi sfârşitul săptămânii îi găsi aproape la fel ca întotdeauna. Doar că la o nouă descindere într-un local nu se mai gândea nimeni dintre ei, mai ales că trierea mai severă ca înainte li se părea grăitoare. Fură deci cu atât mai miraţi când bătrânul personaj distins, cel care prevenise perechea formată în sălile de aşteptare, le-a propus să repete experienţa de la local. Nimeni nu-l luă în seamă şi-l tratară din nou cu răceală, dar sâmbătă dimineaţa se pomeniră anunţaţi chiar de către examinatori, aceiaşi care fuseseră şi data trecută la restaurant, că ar fi bine dacă agapa de atunci s-ar repeta pe viitor la fiecare sfârşit de săptămână.

Prima întrebare pe care şi-au pus-o cu toţii a fost: de unde a ştiut bătrânul personaj de propunerea care li se va face de către supraveghetori? Pentru că era greu să crezi că avea loc o nouă coincidenţă. Pe urmă i-au întrebat pe cei doi examinatori dacă sugestia venea din partea lor sau dacă le-a fost insuflată mai de sus. Candidaţii îşi motivau întrebarea prin faptul că data trecută, după petrecerea de la local, numărul lor a fost drastic redus şi ei nu doreau să cadă din nou victimă altor trieri datorate unor factori exteriori. Domnii examinatori nu trebuiau să se supere, dar riscurile păreau să fie într-adevăr foarte mari şi trebuie să se înţeleagă că nimeni, după ce a pierdut mai mult de un an de viaţă în acele săli de aşteptare, nimeni nu...

„Adevărul e, le-au răspuns supraveghetorii, că ideea nu porneşte de la noi” şi acestea fiind spuse, discuţia fu încheiată şi în seara aceea se întâlniră din nou cu toţii la restaurant. Doar câţiva nu veniră şi cum aceştia se găsiră luni radiaţi de pe liste, le fu clar la toţi că şi petrecerile de sâmbătă seara făceau de acum parte integrantă din testele la care erau supuşi. Şi după puţină vreme, lucrul acesta le fu confirmat oficial, adăugându-se faptul că sunt rugaţi insistent să vină întotdeauna la restaurant împreună cu soţii sau soţiile, cu logodnicii sau logodnicele, iar după un timp, consumaţiile au început să fie achitate de către oficialităţi, costul tacâmurilor făcând parte din costul acţiunii de testare. Iar oficialităţile nu păreau zgârcite, aşa cum o dovedeau de atâta vreme, de când îşi permiteau interminabilele testări.

Singurul lucru nou la acele întruniri de sâmbătă seara fu acela că cei doi examinatori dispărură în curând, locul lor fiind luat de alţii, care nici ei nu rămâneau mai, mult de două sau trei săptămâni în slujbe.

În ceea ce priveşte atmosfera de la acele ieşiri comune, ea se mai încălzi niţel, mai ales că lumea începea să se cunoască şi se legară nişte prietenii şi printre invitaţi. Dar la fel de adevărat e că relaţiile cele mai fireşti au rămas şi în continuare stabilite între candidaţi, pe de o parte, şi invitaţi, pe de alta, chiar dacă în curând nimeni nu mai făcea caz de atâta lucru. Iar inerţia care urmează fiecărei decizii îi făcu să accepte situaţia aceasta ca pe ceva firesc.

Şi ceea ce era mai important, nu mai urmau radieri mai severe de pe liste ca în zilele obişnuite: de altfel şi numărul candidaţilor scăzuse simţitor – era şi timpul! – lucru de care deveneau conştienţi mai ales atunci când, revenind sâmbătă seara la restaurant, observau de fiecare dată că masa lungă care le era pregătită devenise tot mai scurtă: la început ea a cuprins un „U" cât toată sala, apoi braţele acelui „U" s-au micşorat tot mai mult, după care s-a renunţat la forma respectivă de aranjare a meselor şi au încăput cu toţii de-a lungul unui perete. (Al peretelui cel mai lung încă, dar toţi ştiau că nu peste multă vreme vor fi de ajuns şi jumătate din aceste mese, unde mai pui că din această jumătate, jumătate era ocupată de invitaţi...)

O vreme trăiră chiar un sentiment de nostalgie, lucru cu atât mai accentuat cu cât era resimţit de mai mulţi dintre ei: în mod inevitabil, în curând, toată viaţa aceasta se va termina şi cei mai mulţi se vor întoarce la meseriile lor de mai înainte - cei care mai credeau că se pot reapuca de ceea ce au făcut pe vremuri şi mai ales cei care îşi vor găsi vechile posturi şi doar doi dintre ei toţi se vor bucura de nişte privilegii care pe zi ce trecea deveneau parcă mai puţin însemnate, important era să concurezi şi să ajungi printre cei doi care desigur că vor face lucruri importante dacă au trecut peste atâtea încercări şi dacă s-a cheltuit atâta timp pentru asta.

Problemele financiare ale candidaţilor, e drept, se îmbunătăţiseră simţitor din clipa în care erau solicitaţi să meargă zilnic la examinări prin faptul că li se asigura de atunci o bursă pentru fiecare probă, bursă nu prea mare, dar care le era suficientă pentru a nu fi obligaţi să se extenueze în timpul liber sau pentru a nu fi o povară pentru familii. Era şi asta acum un fel de slujbă, chiar dacă nu era prea sigură şi chiar dacă se ştia dinainte că ea se va termina în curând. Pe măsură ce deveneau mai puţini, subvenţiile creşteau proporţional. Sigur, suma alocată iniţial pentru ei a rămas tot timpul aceeaşi. Era normal ca bursa să crească, odată ce se micşora numărul candidaţilor.

Cam în aceeaşi perioadă apăru în presa de largă circulaţie, şi apoi comentată tot mai des, teza lui Poolo după care activitatea şi comportamentul omului ar fi „programate" pentru o viaţă limitată, că, deci, această limitare – numită în mod obişnuit „viaţă şi moarte" – ar fi cea care dă specificul psihicului uman. O amplă discuţie publică avu loc, în contradictoriu, pretutindeni în presă, la radio, la televiziune.

Fără a fi acceptată de toţi, ideea aceasta a lui Poolo intră în conştiinţa generală.

* * *

Întâlnirea cu Dan a avut darul să readucă viaţa lui Poolo pe făgaşul ei firesc. Disputa dusă la cursul savantului a durat mult, a fost urmărită cu interes şi s-a terminat prin angajarea lui Poolo ca asistent al lui Dan, cu condiţia ca tânărul să-şi termine studiile. Ceea ce s-a şi întâmplat pe nesimţite, studenţia lui Poolo sfârşind şi formal din clipa în oare a început, să lucreze cu marele Dan. Şi dacă n-au mai fost şi alte incidente cu ceilalţi profesori, asta s-a datorat în primul rând prestigiului protectorului său şi în al doilea rând faptului că examenele au fost trecute aproape fără ca Poolo să se mai prezinte la ele, o discuţie amicală fiind îndeajuns pentru ca studentul să devină licenţiat în fizică şi peste puţină vreme doctor în această ştiinţă[5].

O întâlnire cu Şerban Dan este greu de uitat şi cu atât mai mult cea dintâi întâlnire. Eu l-am văzut pentru prima oară cu ocazia unui interviu, pe care i l-am solicitat pentru o revistă destul de mondenă, a cărei cititori nu ştiau mult mai multe decât mine despre domeniile cercetate de savant, dar care erau interesaţi de aspecteie exterioare ale unei cariere de excepţie. L-am întâlnit pe savant în apartamentul lui de pe Şerban Vodă[6], şi deşi eram destul de obişnuit cu locuinţele oamenilor celebri, am rămas profund decepţionat: în locul unui lux rafinat sau a unei dezordini „boeme" am dat de un interior tipic pentru o familie aflată de puţin timp la oraş. Nu ştiu cum o fi arătat biroul lui de lucru – dacă o fi avut aşa ceva –, dar dormitorul în care m-a primit avea în mijloc o masă mare, noi am stat în jurul ei pe nişte scaune mai degrabă incomode, a trebuit să ne abţinem de la fumat pentru că în casa lui nu se fuma decât la bucătărie (deşi el era un fumător înrăit, fotografiat mereu cu o ţigară între buze) şi – ceea ce m-a nedumerit de la început –, trebuia să te descalţi înainte de a intra în cameră. Ne aflam într-o încăpere de o curăţenie desăvârşită, „o curăţenie lucie", cum îmi amintesc că am scris atunci.

„Sunt convins, a spus o dată Poolo, amintindu-şi despre locuinţa lui Şerban Dan, că în casa aceea trebuia să existe şi o bibliotecă foarte mare cu toate cărţile frumos aranjate după mărime şi învelite în hârtie albastră." Altădată Poolo vorbea chiar despre ipotetice rafturi de volume îmbrăcate în hârtie şcolară, dându-le ca pe ceva real, în felul în care obişnuia să-şi împăneze amintirile cu lucruri care puteau să fi existat.

Şerban Dan a fost un om atât de blajin încât, dacă este adevărat că artistul investeşte suflet în opera sa după gradul său de talent, atunci de ce statuia savantului trebuie să stea de decenii întregi în ploaie şi vânt, el care a iubit întotdeauna liniştea şi n-a făcut niciodată rău

nimănui?

În ziua aceea, a primei mele întâlniri cu el, nu l-am găsit singur acasă. La dânsul se afla şi tânărul său asistent, pe care mi-l prezentă cu mare emfază, de parcă aş fi fost obligat să ştiu totul despre el. Nu mi-a făcut nicio plăcere să dau acolo de Poolo, dar m-am străduit să mă ocup exclusiv de interviul pentru care venisem şi pe care l-am publicat câteva zile mai târziu, dând dovadă de o perfectă ignoranţă în privinţa subiectelor expuse de savant, dar împănându-mi articolul cu mici amănunte picante care au avut darul să placă mult cititorilor mei. Deşi eram unul dintre cei mai tineri ziarişti, învăţasem deja foarte mult din tainele meseriei mele.

În acel interviu aminteam la un moment dat şi de Poolo, „modestul şi docilul asistent". Credeam că l-am minimalizat suficient în acest mod, dar peste ani, cine voia să-şi râdă de mine nu pierdea prilejul de a-mi vârî sub nas această caracterizare atât de neinspirată.

Am publicat o mulţime de articole în cadrul rubricii mele „Oameni mari în momente de răscruce" şi liantul care le unea era convingerea mea că în viaţa fiecărei celebrităţi au intervenit evenimente cruciale care le-au hotărât soarta: Câte un important om de afaceri care în tinereţe, în pragul falimentului, dă întâmplător pe stradă de singurul om dispus să-l scoată la liman, câte un actor care, după atâtea eşecuri, nimereşte beat la un bar, unde se întâlneşte cu un alt actor beat, dar acesta fiind deja vedetă, împrietenindu-se ei, primul îi ia locul celuilalt în topul vedetelor, câte un savant care moare de foame şi înainte de a încerca să-şi zboare creierii dă de cineva care îi cumpără o lucrare pe care a primit-o notată pe cealaltă faţă a unei scrisori trimise de zăpăcitul tânăr etc, etc. Literatura este plină de asemenea exemple şi ele au fost exploatate cu osârdie dintotdeauna. Dar – culmea! – multe dintre ele au fost adevărate.

Mă întreb şi astăzi: dacă Poolo n-ar fi fost Poolo şi n-ar fi plecat la Bucureşti, dacă nu s-ar fi certat cu cel mai mare savant al timpului pentru o problemă de fizică chiar în timpul cursului acestuia, ar mai fi ajuns el ce a ajuns?

Mi-am adunat articolele într-o carte în care am susţinut că geniile sunt acele persoane care pe lângă calităţile lor de excepţie dintr-un anumit domeniu pe care sunt capabile să-l revoluţioneze, mai au şi alte calităţi strict umane, acelea de a mobiliza în jurul lor tot ceea ce îi poate ajuta să ajungă acolo unde menirea lor istorică îi cheamă. Mi-am arătat în acele pagini convingerea că niciun geniu nu poate ajunge la reuşita sa istorică numai pe calea sa pur profesională. Nu există neapărat o predestinare şi nici geniul nu trebuie să fie o persoană foarte norocoasă pentru a răzbi, dar el trebuie să fie constituit din două

laturi distincte, indispensabile una alteia: calitatea de a realiza profesional lucruri epocale şi calitatea de a te şti bate pentru ele. Adevărul „nu iese întotdeauna până la urmă la suprafaţă”, dacă nu este ajutat pentru aceasta, iar faptul că multe genii au trăit şi sfârşit în mizerie n-a avut nicio legătură cu opera lor pentru care au ştiut întotdeauna să câştige – oricât de indirect – sprijinul necesar.

Poolo nu a ştiut să-şi organizeze o viaţă comodă, deşi au fost şi perioade în care a dus-o ca un nabab, dar nu a pierdut niciodată vreun prilej de a adulmeca în jur după oameni care să-l asculte şi în general a şi găsit dintre cei care erau capabili s-o facă. Şi nu oameni din orice categorie. Poolo dispreţuia părerea întregului univers când era vorba să aleagă între o afirmaţie de a sa şi una a restului lumii, dar a făcut tot ce a putut pentru a capta întotdeauna atenţia celor din jur, obosind pe toată lumea cu teoriile sale. Iar modul în care l-a căutat şi găsit pe Şerban Dan confirmă toate cele de mai sus.

(Numai că în afară de asta, Poolo a ştiut să se ajute şi de nişte forţe pe tare eu nu le-am putut concepe, niciodată.)

5 Poolo şi-a dat doctoratul în faţa asistenţei numeroase, iar subiectul tezei se referea la teoria elipselor

6 Lesne de închipuit cîte bancuri s-au făcut, pornindu-se de la coincidenţa numelui său şi a străzii in care s-a nimerit să locuiască

14

(Într-o dimineaţă, venind la testări, le-a întâlnit, ca de obicei, pe cele două gemene bătrâne îmbrăcate la fel, mergând la piaţă după cumpărături şi ţinându-se de mină. Adevărul e că se sprijineau reciproc, fiind mioape şi neajutorate. Ce mutaţii fizio-psihologice s-or fi petrecut în ele de atâta timp de când sunt împreună? O clipă a avut revelaţia că şi candidaţii rămaşi vor semăna la fel între ei. Se îngrozi, dar ajungând în sala de aşteptare şi regăsindu-şi colegii, s-a liniştit instantaneu.)

Rămăseseră doar şapte în ziua în care bărbatul o aştepta din nou pe femeia care obişnuia să vină la testări împreună cu copilul ei. Fiind deja atât de puţini, erau zile în care terminau examinările înainte de masă şi atunci ei trei, bărbatul, femeia şi copilul, obişnuiau să iasă împreună, să meargă la un film sau să se plimbe prin grădina zoologică. Bărbatul era divorţat, iar femeia era căsătorită cu un inginer geolog care mai mult lipsea. Totuşi, de vreo două ori venise şi el la întrunirile de sâmbătă seara, înţelegându-se de minune cu noua cunoştinţă a soţiei sale. Şi-ar fi fost chiar simpatici unul celuilalt, dacă n-ar fi intervenit şi între ei acea limită existentă între candidaţi şi invitaţii lor. Micul incident provocat de acel domn distins şi bătrân care îi enerva întotdeauna pe toţi, trecu şi de data asta fără urmări. Bătrânul personaj – fost ziarist şi scriitor, pe cum se zvonea – insinuase în prezenţa inginerului ceva despre o legătură între soţia acestuia şi unul dintre candidaţi O făcu într-un mod impertinent şi sfidând parcă orice convenţie. Întrecuse orice măsură şi toată lumea îi întoarse spatele şi aşa cum se întâmplă de multe ori, efectul afrontului fusese contrar căci soţul şi amicul se purtau şi mai prietenos ca înainte.

Bărbatul şi soţia inginerului şedeau în ziua aceea într-una dintre săliţele de lângă holul mare din care se aştepta să se intre la testări, el citind un ziar dimineaţa şi căutând pe furiş programul cinematografelor, o superstiţie împiedicându-i să-şi petreacă timpul împreună înainte de a ieşi de la examinări. Nu vroiau să supere nici copilul sau să-l decepţioneze, promiţându-i o distracţie la care poate că nu l-ar fi putut duce. (Dar copilul se afla printre ceilalţi candidaţi, jucându-se cu ei.) Şi din nou apăru bătrânul, se aşeză lângă ei şi le ceru să nu se mai retragă singuri în vreo încăpere.

— Sunteţi chiar atât de pudic? Ce putem face noi aici atât de nepermis?

— Fiecare dintre noi se află aici pentru a încerca să obţină unul dintre cele două posturi. Permiteţi să fumez? Mulţumesc! Şi pentru că acesta este, sau ar trebui să fie, unicul nostru scop, fiecare element

care ar contraveni acestui ţel ar trebui eliminat.

— Înseamnă că şi dumneata vrei să fii unul dintre cei doi câştigători! Ce-ţi pasă dacă noi ne diminuăm şansele? Ar însemna să ţi le mărim pe ale dumitale. Cu toate că nu e deloc clar cu ce contravenim noi cerinţelor examinatorilor...

Bătrânul o privi: femeia avea ochi obraznici. Profund obraznici. „E şi ăsta un mod de a fi aţâţător" recunoscu el.

— Dumneavoastră aţi dori ca eu să fiu exclus? Eu sau oricare alt coleg?

Întrebare tipică, chiar dacă greu de înţeles din afară: sigur că fiecare dorea să rămână printre cei doi câştigători, dar la fel de adevărat era că nimeni nu se mai bucura de mult de exmatricularea altuia din colectivitatea pe care au format-o în lungile aşteptări din sălile acelea.

— Domnule, spuse bărbatul, dumneavoastră sunteţi puţin diferit de noi toţi. Sigur că nu vă vrea nimeni răul: în fond, am fost împreună atâta vreme. Dar nu vedeţi că nu vă potriviţi cu noi?

Bătrânul primi cuvintele cu durere: de parcă l-ar fi lovit o palmă.

— Ce vreţi să spuneţi?

— Nu trebuie să vă supăraţi!

— Dacă am reuşit să rămân printre ultimii şapte, înseamnă că mă potrivesc întocmai!

— Vedeţi, îi spuse femeia blând, o dovadă că vă deosebiţi totuşi de ceilalţi o reprezintă faptul că sunteţi singurul care nu vede cu ochi buni prietenia noastră, a mea şi a lui, şi nu numai că nu vedeţi lucrul acesta cu ochi buni, dar sunteţi singurul care aveţi mereu de comentat, singurul care...

— A! Asta era? Bătrânul se mai linişti. Adică nu puteţi să fiţi obiectivi numai pentru că vă deranjez? Poolo, dacă vă mai amintiţi de acest nume, spunea mereu că puţine adevăruri sunt obiective, cele mai multe fiind în funcţie de bunăvoinţa receptorilor.

— Alea nu-s adevăruri! Alea-s păreri!

Bătrânul continuă fără să-i audă:

— Eu gândesc la fel ca toţi ceilalţi care au rămas în cursă.

— Situaţie în care ne aflăm încă şi noi!

— Ceea ce vă spun este numai în favorul vostru! Cineva care încearcă să-şi făurească vise împreună cu încă cineva pentru momentele în care va lucra în meseria pentru care suntem testaţi, nu va putea face faţă atunci când va rămâne singur acolo.

— Ce vă face să credeţi aşa ceva?

— Să cred?! Doamne, dar orbi mai puteţi fi! Nu vă e milă de timpul pe care l-aţi petrecut aici?

— Şi dumneata poţi să pierzi!...

— De ce nu înţelegi avertismentele pe care le primiţi? Am fost şi aşa prea clar..,

Bătrânul se îndepărtă grav şi puţin caraghios. Cei doi zâmbiră în urma sa. Puţin mai tirziu ea fu chemată la testări.

Era o sâmbătă şi seara se întâlniră cu toţii la restaurant. Contrar obiceiului vechi, înainte de a se servi aperitivul, bătrânul îi anunţă pe colegii săi că a fost să vadă listele. Au rămas mai puţini: femeia care obişnuia să vină cu copilul ei la examinări, femeia aceea cu ochi obraznici, îşi preciza el în gând, femeia aceea a fost declarată respinsă.

* * *

Şerban Dan preda un curs de mare probitate, bineînţeles, dar care era frecventat şi datorită faptului că opinia publică era zgâlţâită de renumele importantelor premii pe care le-a primit savantul şi care dădeau prelegerilor sale, asemenea personalităţii lui, o aură mondenă. Nu în sensul că s-ar fi băut ceai sau s-ar fi dansat în aulă în timp ce el conferenţia, dar auditoriul era mai eterogen ca oriunde, mai fluctuant şi mai diletant. Oricât ar părea de ciudat, deşi Şerban Dan nu făcea nicio concesie în problemele pe care le expunea, o mare parte dintre cei care-i frecventau lecţiile habar n-aveau de bazele fizicii moderne şi deci nu puteau urmări încâlcitele probleme pe care le auzeau trecându-le pe lângă urechi. Se pare că savantul însuşi nu era conştient de acest lucru şi îşi făcea meseria în continuare de parcă le-ar fi vorbit doar studenţilor săi care se pregăteau să-i continue cercetările. Acest om cumsecade, care locuia aşa cum am povestit şi care habar n-avea cum „se cuvenea” să locuiască un om cu renumele său, era la ora aceea cel mai popular savant al ţării. Răsfoind revistele şi anuarele vremii este greu de găsit o personalitate care să fi fost pomenită, asemenea lui, în aproape orice ocazie, fiind la fel de greu de găsit un alt om de ştiinţă de la noi care să se fi bucurat de atâtea distincţii în ţară şi peste hotare. Devenise astfel un fel de mare vedetă, lucru de care doar el nu părea să fie conştient. În schimb, adulatorii habar n-aveau cu ce se ocupa el în realitate. Aceasta fiind atmosfera în jurul său, nu este de mirare că viaţa particulară interesa mai mult ca a altor confraţi ai săi, cancanurile cele mai zgomotoase învăluindu-l ca o perdea după care nu se mai putea şti ce se află în realitate şi după care, se pare, nu soseau niciun fel de impulsuri din lumea noastră. Aşa că, în legătură eu numele său, orice zvon era binevenit. Faptul că Poolo a ajuns asistentul celebrului profesor n-a putut trece neobservat nici în lumea frivolă a publicităţii cu orice chip. Trecutul tânărului a fost răscolit şi ziariştii au găsit cu uşurinţă ce să răscolească. I s-au luat interviuri şi Poolo intra cu bucurie în toate capcanele care i se întindeau. Pentru cineva care nu l-a cunoscut, o lectură de astăzi a revistelor „lumii bune” de atunci ne relevă un Poolo de o naivitate desăvârşită. Dar eu am convingerea că el a răspuns aşa cum a răspuns acelor întrebări dintr-o intuiţie adâncă, un fel de simţ care i-a călăuzit

mereu acţiunile. Viaţa publică a lui Poolo datorează mult din culoarea acelor ani de colaborare cu Şerban Dan. Generaţii întregi şi-au facut imaginea aceea atât de prostească despre Poolo, pornind tocmai de la acel soi de articole.

Şerban Dan era tot mai bolnav şi la un moment dat a devenit inevitabil să plece în străinătate, la tratament. Poolo, care nu-şi dăduse încă licenţa, îi continuă cursurile, dar cadrele didactice adânc jignite că un student le era pus alături, reuşiră să sisteze pentru o vreme lecţiile de la catedra profesorului Dan. Între timp îşi luă şi Poolo licenţa şi apoi şi doctoratul. Putea continua munca lui Dan. De data aceasta însuşi profesorul se împotrivi. Deşi nu se întorsese încă în ţară, relaţiile sale cu tânărul său asistent se răciră brusc. Poolo fu obligat să-şi caute o altă slujbă, după care, la numai câteva săptămâni, fu rechemat din nou la catedră. Se pare că cineva ar fi născocit legenda după care Poolo l-ar fi îmbolnăvit pe Şerban Dan pentru a-i lua catedra şi că bătrânul naiv ar fi crezut aceste poveşti. Pe urmă, în numele ştiinţei, asistentul fu rechemat, dar n-a mai fost iertat niciodată[7].

O întâmplare neaşteptată m-a făcut să-i mai întâlnesc o dată împreună pe Şerban Dan şi pe Poolo. A fost singura dată când l-am văzut pe Poolo blând ca un mieluşel, acceptând cu umilinţă cele mai năstruşnice învinuiri, dezvinovăţindu-se la nesfârşit pentru nişte amănunte limpezi ca lumina zilei.

Simplitatea şi modestia lui Şerban Dan îl fereau să ţeasă intrigi, dar nu-l puteau scuti să cadă primul în ele. Putea fi manevrat uşor, linguşit şi purtat de orgoliu, asemenea calului de căpăstru. Aberaţiile pe care i le reproşa lui Poolo nu puteau fi concepute de mintea sa, dar el le credea sincer şi era profund uimit de modul în care a fost înşelat. Despre Poolo nu mai puteai vorbi frumos în faţa sa şi l-a lăsat să se întoarcă la catedră doar cu condiţia ca asistentul său să nu-l mai viziteze niciodată. Doar că Poolo nu s-a putut ţine de această interdicţie şi-l vizita mereu, iar bătrânul îi ţinea lungi predici despre morală şi cinste, pe care tânărul le asculta supus, plecând iertat pentru o jumătate de oră, în vreme ce bătrânul plângea în hohote.

Ştiinţă n-au mai discutat niciodată.

Deja de atunci trăiam cu impresia că alături de el mi se întâmplă destul de des nişte lucruri ciudate. De multe ori mi-am spus că starea de excitaţie care mă însoţea ori de câte ori mă aflam în preajma sa s-ar fi datorat pur şi simplu duplicităţii relaţiilor dintre noi, scopurilor secrete şi niciodată reuşite care mă mânau.

7 Episodul acesta este povestit cu mult umor şi de către regretatul academician Costache Vieru în cartea sa de memorii Zilele şi nopţile unei vieţi, Buc. 1972.

15

La început toţi zâmbiră neîncrezători: era probabil un banc. Adică nu banc. Bancuri atât de proaste nu se fac. Un joc probabil. Dar ce fel de joc? Zâmbetele tuturor îngheţară cam în acelaşi timp: nu pentru că unul dintre ei a fost eliminat asta se întâmpla mereu, prin firea selecţiei era firesc ca ei să se împuţineze mereu. Dar să rupă cineva în halul ăsta un tabu...

— Dumneata... dumneata cine eşti? îl întrebă bărbatul care până în ziua aceea obişnuia să se întâlnească într-una din cămăruţele de lângă sala mare de aşteptare cu femeia care venea de cele mai multe ori la testări însoţită de un copil de vreo cinci ani.

Bătrânul cel distins zâmbi puţin vinovat. Era şi el stânjenit: plus că toată lumea se uită insistent la el.

— E neplăcut, ştiu, dar eu v-am prevenit de destule ori..., mormăi el.

— Dumneata ne-ai prevenit?! De unde şi până unde ne-ai prevenit dumneata?! De unde şi până unde ai avut dumneata dreptul să vii şi cu propunerile unor asemenea întruniri precum acesta din seara asta?!

— Ştiţi că aceste întruniri intră în protocol... Stânjeineala bătrânului părea să fi trecut. Era din nou acelaşi personaj uşor arogant, impasibil.

— Da, dar dumneata ai ştiut dinainte de ele! Cine eşti dumneata?

— Noi nu ştim prea multe lucruri unul despre celălalt, deşi ne cunoaştem obiceiurile şi ne întâlnim de atâta vreme. Nu e în spiritul obiceiurilor noastre să începem acum, la sfârşit, să ne interogăm unii pe alţii!

— Câteodată mă întreb dacă eşti concurent sau dacă ai fost trimis de examinatori... ca să ne spionezi! Bărbatul care nu se va mai întâlni cu femeia cu copilul, începând cu zilele următoare, era deja roşu de furie. Căută o aprobare în cele pe care le-a spus, privindu-i pe cei doi supraveghetori care se aflau cu ei la masă, dar din ochii acestora nu putu citi nimic: fie că nu ştiau nici ei mai mult ca el în legătură cu domnul cel bătrân, distins şi enervant, fie că nu aveau voie să destăinuiască nimic despre el.

Între timp, femeia care venise în sâmbăta aceea însoţită de bărbatul ei, inginerul geolog, se întreţinea foarte aprins cu acesta şi cu soţia unui alt candidat. Furia bărbatului cu care obişnuise să se întâlnească până nu de mult în săliţele de lângă marea cameră de aşteptare i se părea deplasată şi puţin penibilă. Aşa că se pornise să vorbească şi ea puţin, mai tare decât era nevoie, aşa cum facem întotdeauna când vrem să scăpăm de un sentiment neplăcut, de parcă gălăgia pe care am face-o ar fi în măsură să acopere motivul neplăcerii, îndepărtând singură acel sentiment ca pe o impresie. Ceilalţi, cei cu care vorbea ea,

nu observau furia bărbatului cumva părăsit. Ei erau obişnuiţi cu reacţiile puţin stranii ale candidaţilor. De altfel şi femeia însăşi uită repede motivul pentru care simţea ceva neplăcut în jur şi peste puţin timp se scuză şi plecă împreună cu inginerul geolog. (Bătrînul îşi mai aminti multă vreme cu nostalgie de ochii ei obraznici...).

Iar bărbatul raţiona încă după vechile sale repere: „Dacă eşti părăsit înseamnă că n-ai dat cât trebuie sau ce trebuie. Vina este întotdeauna a ta (sau porneşte de la tine). Uneori ştii că n-ai dat destul, alteori nu. Şi chiar atunci când ştii, întrebarea este dacă merită să dai mai mult." Numai că el nu sesiza că acum despărţirea era mult mai profundă.

Între timp, candidaţii rămaşi în număr de cinci – pentru că împreună cu femeia se dovedi că mai fusese respins încă cineva – asistau la o mică confruntare între bătrânul distins şi bărbatul-care-odată-de-mult-aşteptase-parcă-mereu-pe-cineva-înainte-şi-după-testări. Dar cei care asistau la această mică dispută nu mai erau decât trei oameni, doi bărbaţi şi o femeie, şi incidentul nu avu niciun fel de răsunet.

* * *

Poolo a susţinut cursul lui Şerban Dan aproape patru ani. Cu toate acestea bătrânul a rămas titularul catedrei, asistentul lui fiind delegat doar să-i ţină locul până la grabnica-i revenire. Şi deşi revenirea aceasta nu s-a mai produs niciodată, Poolo continua să-l suplinească, fiind foarte probabil ca la reîntoarcerea bătrânului sau după decesul ori pensionarea acestuia să fie trimis să-şi vadă de treabă, iar locul devenit vacant să fie ocupat de orieare dintre mulţii candidaţi care aşteptau momentul de decenii întregi.

Şi aşa toată lumea era mulţumită. Anatema aruncată pe capul lui Poolo nu avea de ce să fie ridicată, cursurile lui, prima săptămână odată trecută, se bucurau de tot mai puţini audienţi, terminând prin a fi frecventate doar de o mână de indivizi; celebritatea lui Şerban Dan însuşi începea să intre în uitarea marelui public, acaparat de alte evenimente. Pentru orice posibil urmaş de-al marelui savant la catedră, trecerea era făcută prin acest intermezzo ideal, care avea darul să scoată din umbră succesorul, după strălucirea fără precedent a celebrităţii aflate la catedra unui curs cu un subiect atât de sever.

Perioada aceasta de aproape patru ani a fost poate şi cea mai rodnică din viaţa lui Poolo. Nu atât prin valoarea descoperirilor, cât mai ales prin cristalizarea ideilor şi cantitatea foarte mare de cercetări şi realizări pe care le-a adus ştiinţei până să împlinească douăzeci şi şapte de ani, vârstă când va părăsi Universitatea din Bucureşti. „De la *Efectul P* şi până la marile descoperiri în domeniul undelor, anii aceştia au dăruit omenirii realizări epocale."[8]

Ceea ce ştie astăzi omul de pe stradă despre *Efectul P* a fost, până în

ultima clipă a vieţii lui Poolo, socotit drept un fenomen universal: exemplul tipic al discontinuităţii legilor. *Efectul P* s-a născut într-un moment care nu poate fi precizat şi a ieşit la suprafaţă în timpul unei discuţii purtate de Poolo cu un profesor de la catedra din Cluj. El s-a născut pur teoretic, aşa cum şi astronomia a ajuns să inventarieze corpuri cereşti pe care nu le-a văzut şi nu le va vedea încă multă vreme nimeni de pe Terra. Sigur, calculele au confirmat apoi intuiţia, dar toate astea rămân de neînţeles pentru un om neiniţiat în aceste taine, cum sunt bineînţeles şi eu: ceea ce a fost intuit a fost CEVA ce se află la ani-lumină depărtare, într-un anumit loc al acelei infinităţi, iar rezultatul raţionamentelor lui Poolo s-a materializat într-o formulă în care nu pot pricepe cum pot fi aşezate cifrele dacă nu prin rezultatul unor complicate calcule preliminare.

Am impresia că nimeni nu l-a întrebat pe astronom ce are de gând să facă pe mai departe cu steaua pe care a descoperit-o, dar ştiu sigur că pe Poolo l-a întrebat cineva de la catedra din Cluj ce importanţă are pentru lume formula aceea. După cum se cunoaşte astăzi, *Efectul P* are o instabilitate foarte mare, instabilitate care diferă de mediul în care se propagă. Conservarea lui, se ştie acum, poate duce la aplicaţii extraordinare, aplicaţiile care l-au făcut notoriu. Fiind o legitate discontinuă, aplicabilitatea lui părea de două ori improbabilă. Oricum, Efectul a ieşit în lume şi peste puţin timp Poolo i-a găsit şi un domeniu de aplicare. Era vorba despre industria cauciucului şi metoda lui a fost aplicată la început într-un singur caz, într-o făbricuţă din ţară. Pe urmă Poolo a semnat un contract cu un concern german de vopsele şi a găsit soluţii deosebit de rentabile pornind de la acelaşi efect; soluţii care au făcut descoperirea celebră. În curând nu mai exista industrie de coloranţi care să nu folosească Efectul P. Fără exagerare se poate spune că vopselele au fost cele care l-au făcut pe Poolo celebru în lume. În cauciucuri *Efectul P* s-a generalizat ulterior. După care au apărut colective şi institute întregi care au elaborat programe speciale pentru studierea aplicabilităţii faimosului efect şi el a început să fie folosit în cele mai diverse ramuri ale economiei. Poolo avea douăzeci şi cinci de ani şi era la apogeul popularităţii sale. Minunea s-a produs şi el n-avea decât să mulgă această vacă de aur până la adânci bătrâneţi.

1. Stând în faţa acestor manete, m-am gândit de multe ori că vechiul truism, cunoscut de atâta vreme şi de mine, cum că sunt oameni care tind toată viaţa să se încadreze într-o singură formă şi alţii care nu pot fi păstraţi în acelaşi creuzet, chiar dacă acesta ar fi de aur, este un adevăr mult mai complex decât l-am considerat noi îndeobşte. Să stai într-o încăpere plăcuta, să n-ai aproape nicio treabă şi să-ţi fie conştiinţa totuşi satisfăcută de împlinirea unei mari misiuni, să-ţi fie dor până la strigăt de

enervările zilnice uitate sau să ţii conferinţe despre acelaşi subiect o viaţă întreagă, să câştigi mulţi bani şi multă glorie de pe urma lui, dar să depui eforturi înzecite pentru a înlătura acest chinuitor veşmânt de aur, iată două ipostaze pe cât de banale, pe atât de greu de înţeles pentru cel care nu le-a trăit. Eu şi colegul meu de muncă am fost selecţionaţi pentru că am fi avut nişte calităţi rare: acelea care ne-au permis să stăm, în ciuda tuturor acestor nebănuite constrângeri interioare, multă, multă vreme cu manetele în mâini. Poolo, m-am întrebat, Poolo care niciodată nu păruse interesat de astfel de probleme deşi, mai ştii?!, Poolo ar fi fost în stare să depună munca uşoară şi diabolică pe care am făcut-o eu, cât timp am strâns nu ştiu câtă vreme acele pârghii între degetele mele revoltate?

Dar este ceva real privit dintr-un singur punct de vedere?

2. Intorcându-ne la perioada aceea din viaţa lui Poolo: atunci s-a născut legenda demonizării lui. Poate că dacă nu şi-ar fi atacat cu atâta vehemenţă propria lui capodoperă, nu i-ar fi trecut nimănui prin cap să-l compare cu Satana, Mephisto sau Belzebut. Oricum, atunci a devenit el în presă „savantul împielităt". Lucru lesne de înţeles dacă ne gândim că nimeni nu putea accepta – om de ştiinţă sau profan – că într-un caz legea poate să se aplice şi în alt caz nu. Mai în glumă, mai în serios, toată lumea îl arăta pe Poolo cu degetul, ca pe diavolul însuşi.

8 Costache Vieru, op. cit.

16

Abia sâmbăta următoare şi-au dat seama mai clar cât de puţini au rămas: deşi în săptămâna aceea n-a mai fost exclus niciunul dintre ei, la restaurant n-au mai venit nici jumătate din câţi au fost în săptămâna trecută. Se constată că dintre ultimii cinci candidaţi bătrânul era văduv, unul era celibatar, la fel ca şi femeia, unul era divorţat, doar unul căsătorit. În afară de soţia acestuia se mai aflau de faţă doi supraveghetori, alţii ca cei din săptămâna trecută şi o tânără fată care le fu prezentată ca logodnica unuia dintre ei. În total, nouă persoane. Faţă de primele întruniri pe care le organizaseră în restaurant, întruniri la care abia încăpuseră în local, acum se pierdeau printre ceilalţi consumatori şi atunci când săptămâna următoare au rămas doar patru candidaţi, iar logodnica nu putu veni, se pomeniră înghesuiţi într-un colţ, după un stâlp, restaurantul putând fi închiriat din nou pentru tot felul de ocazii şi o nuntă care se sărbătorea în seara aceea ocupa tot centrul încăperii.

— În curând vom avea loc la o masă obişnuită de patru persoane, spuse cineva.

— O singură dată, preciza bătrânul cel distins, o singură dată, pentru că asta se va întâmpla doar atunci când vor fi rămas doar cei doi reuşiţi împreună cu ultimii doi supraveghetori. În cazul când se va mai sărbători şi atunci aşa ceva...

Candidaţii se priviră în linişte: nu mai aveau de mult obiceiul de a se simţi rivali, iar formal acest lucru a fost înlăturat cu totul de câteva zile, de când au rămas doar patru: li s-a spus că doi vor reuşi să ocupe în final locurile râvnite, dar că ceilalţi doi vor fi socotiţi rezerve, aşa că din ziua aceea au început să primească toţi patru salariile care au fost anunţate în ziar cu peste un an în urmă, atunci când s-au publicat posturile. Totodată au fost anunţaţi că imediat ce primii doi îşi vor lua în primire slujbele, ceilalţi doi continuând să fie socotiţi rezerve, se va deschide un nou concurs pentru alte două posturi. Asta în eventualitatea că va veni o zi în care nici titularii şi nici rezervele lor nu vor mai fi apte să-şi satisfacă serviciul.

Cei patru se priveau deci împăcaţi şi liniştiţi: grupul se cimentase prin condensare, iar apartenenţa la el se înjghebase într-o forţă atât de puternică încât începură să se considere fiecare drept un membru distinct al unui corp comun.

— Parcă am fi cele patru membre ale aceluiaşi om, spuse odată unul dintre ei.

Şi vulgarizând, nu s-a întâmplat încă niciodată ca o mână să se certe cu un picior.

Se priviră: dintre ei, trei proveneau din lotul iniţial, cel de-al

patrulea venise împreună cu grupul care fusese testat în zilele impare; unul dintre ei era divorţat, al doilea văduv, al treilea cu soţia alături în restaurant, cel de-al patrulea – cea de a patra – era o femeie. Ea nu era măritată. Unul dintre ei fusese funcţionar, al doilea ziarist şi scriitor, al treilea şofer de cursă lungă, femeia soră într-un mare spital. Cu excepţia bătrânului, ceilalţi erau sub treizeci şi cinci de ani, funcţionarul sub treizeci. Bătrânul obişnuia să ia câte două pastile diferite după fiecare masă, ceilalţi păreau să fie sănătoşi. Funcţionarul purta ochelari.

Proveneau din mediii sociale diferite şi erau oameni de diferite culturi: bătrânul absolvise studii superioare, femeia o şcoală postliceală, funcţionarul avea bacalaureatul, şoferul zece clase. Înainte, după cum afirmaseră în chestionare, obişnuiseră să-şi petreacă timpul în mod cu totul diferit, funcţionarul fiind un mare amator de fotbal, dar nemergând niciodată la un concert, bătrânul şi şoferul nefiind interesaţi de sport, femeia fiind ahtiată după dans. Şi şoferului îi plăcea să danseze. O trăsătură de unire o constituia faptul că toţi patru erau fumători.

După ce au rămas numai ei patru, într-o zi, li s-au arătat întrebările la care au răspuns cu luni în urmă, fiecare putând să răsfoiască şi foile completate de ceilalţi. Experienţa aceasta îi năuci: au avut dintr-odată impresia că erau firi cu totul şi cu totul diferite, că nu aveau aproape nicio trăsătură comună sau, în orice caz, niciuna esenţială, că acolo unde era totuşi un fir de unire, el nu-i lega decât cel mult pe trei şi că, până la urmă, începea să fie cu totul improbabil ca măcar unul dintre ei ar fi în stare să desluşească criteriile după care au fost ei selecţionaţi dintre atâţia alţii care, ziceau ei, ar fi putut forma între ei sau împreună cu unul sau doi dintre cei aleşi microgrupuri mult mai omogene decât cel rămas. Câteva zile trăiră cu impresia că nu aveau nicio calitate în plus faţă de cei eliminaţi, că toată joaca aceasta îndelungată de-a testele nu a fost decât un capriciu şi că ar fi fost mult mai simplu ca din primele zile să fi fost traşi la sorţi dintr-o căciulă, cei doi reuşiţi şi cele două rezerve. Starea aceasta de depresie le fu comună la toţi patru.

— Nu înţeleg de ce suferiţi aşa, le-a spus în particular unul dintre supraveghetori. În fond, cel care câştigă lozul cel mare la loterie nu se poate lăuda nici el cu calităţi excepţionale care să-l fi ajutat la realizarea succesului. Şi totuşi n-am văzut încă pe nimeni care să fi câştigat la loterie şi care să fie disperat şi să facă asemenea crize de existenţă.

Dar asta nu i-a consolat. De altfel, supraveghetorul şi-a retras de mult remarca pentru ca cei patru să nu-şi închipuie cumva că el ar fi avut calitatea oficială de a le împărtăşi că selecţionarea lor ar fi fost cu adevărat rodul unei trieri aleatorii.

* * *

Numai că Poolo nu a muls această vacă în continuare, aşa cum s-au aşteptat atâţia. Din contră, a biciuit-o şi era gata s-o omoare de-a binelea.

Poolo era în continuare conferenţiar ad-hoc la Universitatea din Bucureşti. Le susţinea de două ori pe săptămână câtorva studenţi nişte cursuri minunate (dar total plictisitoare pentru mulţimea de audienţi rămaşi de pe vremea profesorului Dan. Nu uita să se laude pe el însuşi ori de câte ori găsea prilejul). Întrecuse aşteptările familiei, nu atât prin doctoratul în ştiinţe, cât prin aceea că depăşise nivelul unei catedre de liceu, limita superioară la care îndrăznise să viseze complexatul său tată – interimatul şi nesiguranţa slujbei dându-i pe undeva bătrânului satisfacţia că totuşi n-a greşit prea tare; la douăzeci şi cinci de ani lumea începuse să-i uite năzdrăvăniile şi răzvrătirile de student şi să se obişnuiască să-l considere un strălucit om de ştiinţă, un afemeiat notoriu şi o partidă bună pentru că numeroasele-i invenţii şi mai ales aplicaţiile industriale ale *Efectului P* îi aduceau venituri însemnate. Era socotit totodată un individ deosebit de plicticos pentru că, deşi apt să susţină oricând şi în orice domeniu o conversaţie interesantă, obosea prin cultura-i vastă şi prin năravul de a conferenţia mereu şi oriunde, indiferent de nivelul auditoriului, agăţându-se de orice cuvânt pentru a ţine o disertaţie în domeniu, acaparând discuţiile şi transformând orice societate în care se afla în fundal pentru interminabilele sale discursuri, în care propria-i persoană juca un rol atât de însemnat. Fiind atât de obositor, era evitat de cunoscuţi, iar prieteni nu avea.

Pe vremea aceea nu era încă însurat, deşi se logodise de mai multe ori. Era şi greu de imaginat în postură de soţ, de „animal domestic”, după cum s-a exprimat cineva, la fel cum nu şi-a găsit încă o parteneră înarmată cu răbdarea necesară pentru a-l suporta.

Cam pe vremea aceea a trecut din nou şi printr-o criză, aparent la fel de inexplicabilă ca şi cea pe care a trăit-o cu câteva luni înainte de bacalaureat. Îşi ţinea cursurile la fel ca şi până atunci, publica o sumedenie de articole de specialitate, ba participă şi la un congres internaţional de fizică la Zürich unde, în afara faptului că se îndrăgostise pe malul lacului de o elveţiancă, fu sărbătorit cu o deosebită stimă de către colegi, *Efectul P* primindu-şi în zilele acelea consacrarea internaţională.

Începu să piardă şi mai multă vreme ca înainte în interminabile dispute despre orice şi oricine. Apoi, brusc, dispăru din societate. Stătea ore în şir şi se uita la câte un pomuleţ plantat într-un ghiveci – bonzai se numeşte un vas astfel ornat şi bineînţeles, practica de a căuta o anumită stare după contemplarea sa îndelungată provine din Japonia. Cu ocazia asta îşi golea o cameră de toată mobila şi-şi

petrecea zile întregi lângă acei bonzai pentru care plătea sume uriaşe.

După ce se sătura de ei, pomuleţii se uscau în câte o debara.

Invitaţiile în străinătate curgeau cu nemiluita, dar el hotărâse în perioada aceea că, deşi călătoriile sunt foarte importante, de cele mai multe ori inocenţa pierdută nu compensează impresiile câştigate. (Mai târziu avea să uite şi de această convingere.)

Mi-am explicat cochetarea lui Poolo cu politica prin două motivaţii: din cauza eului său hipertrofiat şi din cauză că a trăit un anumit moment şi a întâlnit nişte oameni care au încercat să profite de acest eu imens.

Poolo a audiat câteva cursuri ale lui Nae Ionescu, dar acestea nu i-au produs o impresie deosebită. Nici literatura legionară n-a savurat-o niciodată. Pentru aceasta era prea inteligent şi avea convingeri proprii prea puternice. N-avea nevoie de surogate. Ceea ce l-ar fi făcut să accepte legăturile cu mişcarea legionară ar fi fost posibilitatea care i s-a arătat de a deveni şi mai important.

Şi chiar daca Poolo n-a avut niciodată veleităţi de parvenire administrativă – semnificativ este că, la un moment dat, linguşindu-l, dar şi având nevoie sincer de prestigiul lui ştiinţific, noii săi adulatori i-au propus un post de ministru al ştiinţei, el refuzând categoric, îi plăcea la nebunie spectacolul în sine.

(Se pare că ziua cea mai frumoasă din viaţa lui Poolo a fost aceea când a devenit membru al unei academii apusene de ştiinţe şi când a îmbrăcat costumul atât de impozant al respectivei instituţii. Din cauza robei de magistrat nu i-ar fi displăcut nici cariera juridică. Era de asemenea încântat când i te adresai cu „domnule profesor" sau „domnule academician", deşi membru al academiei noastre a ajuns foarte târziu. Casa pe care şi-a cumpărat-o la Bucureşti avea intrarea de marmură şi depăşea cu foarte mult necesităţile reale ale savantului celibatar. Dar pe tabla de la uşă se puteau citi toate titlurile ştiinţifice pe care le dobândise şi pentru că aceste titluri veneau în număr mare, în special din străinătate, ca urmare a prosperităţii aplicaţiilor Efectului P, firma aceasta de la intrare era mereu dată la modificat şi mai mult lipsea decât atârna la locul care-i fusese destinat. Îi plăcea de asemenea publicitatea pe care i-o făceau cele mai zgomotoase reviste ilustrate ale timpului şi chiar dacă pretindea că nu citeşte acele articole, le păstra cu grijă şi un secretar special angajat(!) trebuia să le decupeze şi să le sorteze cu migală. Şefii legionari au ştiut să-i facă publicitate şi epitetele pe care le alăturau numelui său erau colosale şi de multe ori, de un desăvârşit prost-gust. Dar el le accepta sau doar părea că le acceptă cu încântare.)

Tot cam pe atunci un ziarist camarad i-a inventat o genealogie pe măsură, arătând şi nişte legături ale familiei cu mişcarea. Articolul acesta, care n-a trecut mult mai luat în seamă ca multe altele din

noianul celor care apăreau în vremea în care a fost ticluit, avea să fie citit cu grijă mai târziu, producându-i mari necazuri atât lui Poolo, cât mai ales rudelor sale.

Cu toate acestea, participarea lui Poolo la mişcarea legionară s-a rezumat la asentimentul său de a i se folosi numele şi faima ştiinţifică în slujba „cauzei". Practic, pentru asta n-a trebuit să mişte niciun deget, aveau alţii grijă destulă s-o facă. A încercat să participe la întruniri legionare, dar s-a plictisit repede: ritualul şi regulile de acolo nu-i permiteau să vorbească numai el, iar ceea ce spuneau ei nu-l interesa deloc. Aşa că a devenit savant legionar mai mult prin presă, prin interviurile pe care le-a dat şi în care a răspuns mereu la întrebările tendenţioase care i s-au pus, afirmând lucruri pe care cu următoarea ocazie le nega, dar comentând totul cu o deplină siguranţă de sine, aprobând stări de fapt pe care nu le cunoştea şi acuzând altele pe care de asemenea nu le cunoştea. Dar Poolo avea întotdeauna ţinută în ceea ce spunea şi chiar şi inepţiile pe care le comentase la vremea aceea aveau numeroase trimiteri la nume mari ale istoriei, încât se deosebeau de vorbăria de duzină care umplea gazetele.

Orgoliul i se putea zgândări uşor şi cearta lui cu Grubovici a fost reactualizată: folosindu-se la maximum faptul că Grubovici a fost evreu şi că din cauza lui a trebuit studentul Poolo să-şi întrerupă studiile la Cluj, savantul legionar se apucă să generalizeze fapte pe care cei ce-l manevrau le publicară cu cea mai mare grijă.

Dar mulţi l-au disculpat de antisemitism pentru că tocmai atunci s-a logodit din nou, de data asta cu o evreică. (Cu care avea să se şi căsătorească.) Alţii pretind ca doar căsătoria aceasta avea să-i mai potolească excesele şovine, amintind că mult timp după ce legătura cu viitoarea sa nevastă existase deja, el continua să-l atace cu mijloace legionare pe Grubovici. Dar adevărul este că Poolo în primul rând nu era de acord din punct de vedere ştiinţific cu Grubovici, deşi trebuie recunoscut şi faptul că argumentele sale nu au fost mânuite întotdeauna în spiritul unui anume fair-play, dar asta este o altă poveste şi ea ţine strict de caracterul impulsiv al protagonistului. Şi desigur, tot din cauza firii sale lipsite de stăpânire a făcut rău Poolo atâtor persoane în perioada aceea şi mai târziu. O spun aceasta fără a încerca să-l disculp, şi chiar dacă mi-a distrus şi mie de mai multe ori familia, rămân la convingerea că de la un anumit punct, habar n-avea ce făcea. Dar nici nu-l interesa.

Poolo se manifesta în viaţa de toate zilele ca un corp magnetizat, un corp care ordona atomii din punct de vedere statistic pe direcţia acelor magnetului, dar ai cărui atomi, mereu neliniştiţi, mereu agitaţi şi mereu neascultători de nicio altă forţă, se supuneau doar per total acelui câmp, mulţi dintre ei orientându-se brambura. Zilele vieţii lui Poolo au fost asemenea acestui model fizic: contradictorii şi

nesupunându-se niciunei ordini.

Iar în legătură cu necazurile pe care le-a produs altora, el a notat undeva: „Nu poţi face bine fără a face şi rău” şi mai departe: „Întrebarea este dacă la bilanţ rezultatul este pozitiv sau negativ.”[9] Dar el obişnuia să se schimbe de atâtea ori încât bilanţul nu-l făcea pe vremea aceea niciodată.

9 În fragmentele pe care le-a publicat din *Jurnalul unui savant*,„Jurnalul pe care nu l-a terminat de redactat niciodată

17

Zvonurile cum că ei vor participa la un lucru extraordinar, special, începură să-i preocupe acum mai mult ca înainte. Asta poate şi pentru că şansele de a ocupa slujba anunţată se transformaseră în certitudine. Ca întotdeauna, atunci când dorim ceva foarte mult, la început ne interesează să avem acel ceva. Dar în faţa realizării dorinţei începem să evaluăm obiectivul aproape cucerit. Faptul că ar fi posibil ca ei să fie puşi să se joace cu viaţa şi cu moartea unei colectivităţi în numele unei idei li se părea un lucru pe cât de improbabil, pe atât de grav.

Următoarele săptămâni au fost destul de neplăcute. Nu au mai fost chemaţi separat în camerele de examinări, ci li se proiectau filme. (De multe ori n-aveau de răspuns decât la o întrebare sau două, alteori de bifat un cuvânt din cinci sau de făcut un semn la un anumit capăt de rând.) Peliculele pe care le vizionau erau de obicei filme documentare în legătură cu modul în care trăiau oamenii pe glob şi mai ales în legătură cu modul în care au murit şi mai mor şi azi pe lume atâţia oameni. Nu, nu erau lucruri prea vesele, iar atunci când li se ofereau şi secvenţe mai luminoase – câteodată chiar două-trei zile una după alta –, contrastul care urma apoi era cu atât mai greu de suportat. Vedeau oameni care mureau în spitale, în accidente de circulaţie, în accidente de muncă, în catastrofe naturale – dezastre pricinuite de inundaţii, cicloane, cutremure. (Filmul despre scufundarea lui Titanic l-au vizionat de vreo cinci ori, încât aproape că-l ştiau pe de rost. Şi alte anumite secvenţe sau filme întregi le-au fost proiectate de mai multe ori. Câteodată şi chestionarele erau aceleaşi. Îi întrebară pe supraveghetori dacă nu s-a greşit cumva, dar nici ei nu ştiau mai multe în această privinţă.) Apoi li s-au arătat filme de arhivă şi pelicule artistice despre măcelurile prin care au trecut şi mai trece omenirea. Bineînţeles că ultimul război mondial ocupa un loc important în aceste proiecţii. La câteva scene mai tari bătrânului i s-a făcut rău. Toţi au crezut că a doua zi se va găsi eliminat de pe listă. Dar nu s-a întâmplat nimic. Altădată a leşinat femeia. Nici ea nu a fost exclusă pentru acest motiv.

O vreme l-au suspectat pentru acest lucru din nou pe bătrân că ar fi mai mult decât candidat, că ar fi un fel de spion al examinatorilor. Faptul că nici femeia n-a fost exclusă l-au pus pe seama întâmplării că bătrânului i-a fost rău înaintea femeii şi dacă nu l-au exclus pe el ca să nu-l dea de gol, n-au putut s-o excludă nici pe ea.

Apoi scenele de groază s-au mai rărit şi au primit spre vizionare biografii romanţate ale unor mari personalităţi, insistându-se de fiecare dată asupra aceluiaşi sfârşit: câte un tragic accident. Pe nesimţite, filmele au început să alunece în melodramă. Ei văzuseră de

acum destule, dar fiecare mai simţea câte un nod în gât la câte o scenă mai lacrimogenă, şi asta chiar dacă-şi spunea că ceea ce vizionează nu este decât o submediocră realizare artistică.

Într-o zi au fost invitaţi să asiste în grup la o operaţie pe inimă şi încă de câteva ori s-au mai dus la spital. Câteodată pacienţii care urmau să fie operaţi în faţa lor le erau prezentaţi cu câteva zile înainte. S-a întâmplat ca doi dintre aceşti pacienţi să nu reziste la operaţie, unul murind pe masă, al doilea câteva ore după aceea.

Bătrânul se simţea ca în vremea studenţiei. Le împărtăşi şi celorlalţi această impresie. Fură de acord că ceea ce fac ei în ultima vreme semăna mai degrabă cu stagiul studenţilor decât cu un examen, chiar şi prelungit, pentru ocuparea unui post. Deoarece toţi primeau deja salariile acelea substanţiale, continuarea atât de îndelungată a testelor li se părea absurdă: în fond, toţi patru fuseseră găsiţi apţi şi nu se mai punea decât problema de a stabili cine va lucra de la început efectiv şi cine va fi rezervă. E adevărat, ei beneficiau de salarii mari, dar lucrul acesta nu li se mai părea acum atât de important. Modul în care li se schimbase programul de viaţă şi întregul fel de a fi îi făcea să fie de acuma doritori să facă ceea ce s-a dovedit printr-o testare atât de amănunţită că era meseria pentru care ei se potriveau atât de bine. Perioada aceasta de trecere care a urmat după testele eliminatorii o înţelegeau parcă şi mai puţin ca pe testele propriu-zise şi scopul pentru care se aflau acolo li se părea tot mai mult lucrul cel mai important, singurul pe care nu-l cunoşteau încă.

Într-o zi au cerut să se întâlnească direct cu cei care au pus la cale toată selecţia aceea atât de riguroasă. Supraveghetorul cu care se întâlneau zilnic în ultimele săptămâni le promise că va duce mai departe cererea lor, dar a doua zi le comunică să mai aştepte câteva zile sau luni. N-au fost de acord. Declarară că nu se vor mai supune niciunui program organizat până ce întrevederea cerută nu va avea loc. Ameninţară chiar că vor părăsi viaţa aceea şi se vor întoarce la vechile lor meserii, renunţând la toate avantajele pe oare le-au obţinut prin selectarea lor. Ziua următoare se întâlniră, dar stătură de pomană până seara. Apoi nici supraveghetorul nu mai primi niciun fel de program pentru ei. Se părea că totul se duce de râpă, cu toate că cei patru erau convinşi pe undeva că echipa care organizase lunga lor triere nu va voi să piardă atâta vreme şi atâtea fonduri de pomană. Dar nu se întâmplă nimic.

Dintre ei patru primul îşi pierdu răbdarea funcţionarul. El începu să se lamenteze că e un ghinionist fără pereche, că nu îndrăzneşte să joace la loto de teama de a nu uita o dată să-şi completeze biletul cu numerele sale, zi care ar coincide bineînţeles cu un câştig uriaş pentru acele numere. Se mirase tot timpul până atunci cum de a ajuns până în faza aceea atât de înaintată a testărilor, dar acum îşi dă seama că de

fapt n-a făcut decât să piardă mai multă vreme de pomană ca alţii. Acum îşi dă seama... E atât de ghinionist încât crede că este singurul om din ţară care a reuşit să facă un accident de circulaţie mortal cu bicicleta, în sensul că a lovit pe cineva care a căzut atât de nefericit încât... Acum trebuie să plătească lunar o sumă de bani, el care n-a avut niciodată curajul să se urce la volanul unei maşini tocmai din teama de a nu păţi aşa ceva.

După o săptămână protestul lor se termină cu un eşec total. Supraveghetorul veni ca de obicei, dar îi anunţă cu aceeaşi formulă utilizată şi pentru toţi cei care au fost respinşi în lunga perioadă a examinărilor că, deocamdată, nu mai este nevoie de ei şi că vor fi anunţaţi când să se mai prezinte în cazul în care vor putea fi iarăşi de folos cu ceva. Incredibil, dar chiar şi ei, ultimii candidaţi, fuseseră eliminaţi.

* * *

Oricum, logodna şi apoi căsătoria l-au depărtat rapid de legionari, în sensul că nu i se mai luau interviuri, fiind totuşi citat în continuare de către cei care-i făcuseră până atunci atâta reclamă. Era ca şi cum ar fi murit, dar memoria continua să-i strălucească.

Se spune de asemenea că în timpul rebeliunii ar fi ascuns o mulţime de oameni în casă. Adversarii săi afirmă că n-ar fi fost vorba decât despre rudele soţiei şi despre câţiva dintre susţinătorii săi din lumea ştiinţifică. Adevărul este greu de reconstituit după atâta vreme, mai ales că cei mai mulţi dintre cei care au fost sigur atunci în casa lui, astăzi nu mai sunt în viaţă, iar cei care pretind că s-au aflat printre adăpostiţii lui Poolo nu pot dovedi acest lucru în niciun fel.

Poolo însuşi nu s-a disculpat niciodată pentru perioada aceea, dar nici n-a înţeles vreodată reproşurile care i se aduceau.

(De pildă, am găsit într-o zi, cu puţin înaintea morţii sale, un articol deosebit de penibil în care, cu grandilocvenţa-i nesuferită, măgulea până la ridicol micimea unuia dintre mai marii acelor vremuri cumplite. „Şi ce-i de mirare în asta? s-a indignat el. Tu ai citit vreodată dedicaţia lui Harvey către Carol, a lui Machiavelli către Lorenzo de Medici Magnificul? Auzi - Magnificul! Până şi Thomas Mann îl numeşte nu ştiu câte secole mai târziu tot aşa... Au fost la Schwetzingen: am văzut baia în care cânta Mozart pentru ca o alteţă să se poată destrăbăla mai bine. Lucrurile astea nu trebuiesc dezgropate. Noi, geniile, am avut întotdeauna o faţă nevăzută şi foarte concretă pe care ne-am sprijinit aureola. Astea-s piesele dedicate exclusiv «fondului special». Nu-s exponate pentru arătat în expoziţii." Bineînţeles, „noi, geniile..." Numai că în perioada aceea nu-i mai mergea nimic. Şi oricât minţea în public, pe el nu se minţea.

Se simţea ca un sportiv la sfârşitul carierei, la vârsta când abia

începe să poată aprecia mângâierile faimei şi avantajele palpabile pe care le aduce succesul după el, dar când îşi dă seama că tot ce a făcut până atunci, aproape inconştient, a devenit acum o problemă irezolvabilă. Simţea că raiul prin care se plimbase, fără să aibă timp să-l admire, începea să-l refuze.

Dar, pe undeva, exista un reglator minuscul plantat subtil în creierul său, care-l oprea de la orice năzbâtie, cumva potrivnică vieţii sale de savant şi care-l şi prevenea, în clipele acelea, că ceva nu e în regulă. Cu toate acestea *Efectul P* dădea în continuare cele mai neaşteptate aplicări în industrie, după utilizarea lui în cauciucuri şi vopsele, fiind folosit în ceramică, textile, apoi în siderurgie, în fabricarea îngrăşămintelor agricole şi la producerea unor lianţi multifuncţionali pe care mulţi s-au grăbit să-i anticipeze ca fiind cvasiuniversali. Iar ultimul răcnet era că se vorbea că *Efectul P* ar fi capabil să stea la baza unor surse noi energetice.

Cei care au trăit anii aceia îşi mai aduc poate aminte că despre teoria relativităţii se vorbea mai mult în anecdote, profanii neputând pricepe mai mult din ea decât că nimeni nu este identic cu nimeni, că nimic nu este chiar de tot egal cu altceva, în vreme ce *Efectul P* era considerat panaceu universal, reţeta la fel de misterioasă care putea face tot felul de minuni, minuni palpabile şi de aceea în măsură să mai atenueze din consecinţele neînţelegerii formulei propriu-zise. Poolo devenise diavolul pe pământ, capabil să zămislească din apă, oţet şi din piatră belşug, în jurul lui circulau sute de povestioare care se deosebeau de cele despre ceilalţi savanţi prin aceea că, în afară de partea mai mult sau mai puţin hazoasă, mai conţineau şi o informaţie năstruşnică, în parte crezută şi de povestitor şi de cel care asculta. Savantul nu se mira de acest lucru nici în momentele sale de modestie. „E surprinzător, se uimea el doar, că minunile tehnice, rămase neexplicate pentru multă lume, nu sunt recepţionate ca ceva extraordinar de către copii. Aceştia nu se miră în faţa telefonului, de exemplu."

Dar cum în accepţiunea vremii, Poolo era capabil să se folosească după voie de obiecte şi energii, cunoscut fiind ca o fire explozivă şi arţăgoasă, teama de aceste puteri pe care le-ar fi avut a luat forme aproape mistice.

Acest renume nu-i era necunoscut, iar faima care decurgea din el era tot ce-şi putea dori mai mult orgoliul său. Îi plăcea atât de mult să fie comparat cu diavolul, încât şi după mulţi ani, atunci când cucerea o femeie, îi spunea de regulă că Necuratul este în toate limbile de genul masculin, dar că la noi există şi expresia de Satana pentru un corespondent feminin al lui Belzebut. Această declaraţie stranie trebuia probabil să-i arate alesei momentului la ce grad înalt a crescut în ochii săi.

Hotărât lucru, orice epitet îl măgulea, cu condiţia să fie un superlativ. Şi pe vremea aceea, de superlative nu ducea lipsă.

Şi în cazul acesta, de unde tocmai atunci acea criză de neîncredere şi de pesimism, dacă nu din semnalele secrete ale minicalculatorului său din creier, semnale deocamdată detectate doar de el şi care-l avertizau că ceva nu e în regulă, că ceva neobişnuit pândea tocmai tezaurul său ştiinţific? Era ca şi cum cineva i-ar fi vorbit într-o limbă neînţeleasă din care pricepea, doar prin inflexiunile vocii, ameninţarea iminentă care îl pândea. Şi atunci se chirci în el însuşi şi se manifestă neprietenos faţă de cei din jur.

1. Dacă toţi sportivii ajunşi la epuizarea resurselor lor competiţionale ar fi trebuit să se sinucidă prin statut sportiv, Poolo, oricât ar fi crezut în clipele acelea în această comparaţie, nu ar fi abandonat niciodată şansa de a continua. Şi nu pregeta nimic pentru aceasta. În perioada aceea a fost într-adevăr capabil să arunce peste bord orice şi pe oricine numai pentru a-şi putea păstra el echilibrul. Tatăl meu, un avocat oarecare, avea să fie sacrificat în felul acesta de către el, pentru ca atunci când totul părea pierdut, tot Poolo să-l salveze prin noii săi prieteni. Ceea ce nu l-a împiedicat zece ani mal târziu să-l sacrifice pentru a doua oară pe tatăl meu, de data asta povestind cine l-a scos data trecută pe bătrân la liman. Perfidie? Perversiune? Inconştienţă? Sau pur şi simplu dispreţ faţă de oameni? „El, savantul. El, geniul."

2. Pe atunci a început să circule pentru prima oară zvonul că Poolo putea fi văzut în mai multe locuri în acelaşi timp sau că a inventat, dar îl ţine numai pentru uzul lui, un mijloc cu care se poate deplasa cu viteza gândului.

18

Ei însă nu putură reveni la viaţa de dinainte. Se întâlneau în continuare doar ei patru şi discutau la nesfârşit mereu şi mereu aceleaşi lucruri. Nu puteau să creadă că totul s-a terminat, ceilalţi candidaţi respinşi reveneau cu naturaleţe la viaţa de dinainte de testări de multe ori chiar imediat la câteva minute după aflarea veştii. Ceea ce ei nu puteau face. Ceea ce li se părea cel mai nesuferit era că nici măcar nu ştiau pentru ce au pierdut atita vreme de pomană, misterul acesta total al celor care au înfiinţat şi finanţat întreaga afacere şi scopul pentru care au făcut-o li se păreau un afront direct la adresa lor. Dar totul era pur speculativ: n-aveai cu cine te confrunta, n-aveai unde face contestaţie, n-aveai pe cine da în judecată, pe cine înjura în faţă. Nu ştiai, practic, nimic. Acesta era lucrul cel mai crunt. Cumplit!

Erau zilele în care se simţeau mai uniţi ca oricând, deşi de mult se obişnuiseră întru totul unii cu ceilalţi. Nicii măcar bătrânul nu li se mai părea venit „din tabăra cealaltă", mai ales că el părea cel mai disperat dintre toţi. Iniţial se opuse la manifestaţia de nesupunere la continuarea testelor sau a demonstraţiilor sau a ce or mai fi constituind ultimele activităţi la care au fost invitaţi. Dar pe urmă îşi schimbă brusc hotărârea, spunând mereu că el are motivele sale pentru care vrea neapărat să vorbească urgent cu examinatorii, motive foarte întemeiate, dar pe oare nu le poate împărtăşi decât celor responsabili de întreaga iniţiativă. Bineînţeles că agitaţia sa fu de prisos, dar în felul acesta îşi recâştigă încrederea colegilor, care îl adoptară acum ca pe unul de-ai lor. Ceea ce-l determină şi pe bătrân să le facă mărturisiri, să le spună că se simte tot mai rău, că o boală afurisită l-ar obliga să stea tocmai acum in pat. Sigur, se putea repune in scurt timp pe picioare. Păcat că nu a putut risca până acum o absentare de la testări, lucru care i se părea inuman şi fără de precedent, la fel cum fără de precedent i se părea şi modul în care erau trataţi. Le spuse că are relaţii multe şi că a pus totul în mişcare să ajungă la autorii acelor probe nesfârşite, dar că toate eforturile sale au fost zadarnice, mai ales că, e adevărat – fiind obligat să-şi petreacă aproape întreaga zi în faţa sălilor de examinare, – nici nu i-a rămas prea mult timp util pentru intervenţiile sale. În zilele acelea în care se întâlneau ca nişte pensionari şi întorceau recentul lor trecut pe toate feţele, bătrânul cel distins trecea dintr-o extremă in alta, de la calm la irascibilitate şi într-o zi îi anunţă că pleacă să rezolve toată tărăşenia. Se sculă de la masa de cofetărie în jurul căreia se adunaseră şi dispăru, dar a doua zi reveni de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic şi după modul în care se comporta era clar că n-a reuşit nici în ziua precedentă – care

nu mai era scurtată acum de niciun fel de program comandat – să rezolve mai multe ca atunci când nu avusese vreme decât să dea câteva telefoane în fugă. Dar nu-i spusese nimeni nimic nici atunci şi nici în alte zile când el tuna şi fulgera că va drege şi va rezolva, până ce într-o zi nu mai reveni deloc şi nu-l mai văzură aproape două săptămâni.

Între timp, însă, se întâmplă un lucru care-i zdruncină cumplit şi pe cei trei ultimi supravieţuitori ai testărilor: întâlnindu-se ca de obicei, unul dintre ei – palid şi tremurând de indignare – le arătă un ziar în care putură citi la rubrica de oferte de serviciu un anunţ identic cu cel care-i adusese pe ei cu atâta vreme în urmă în camerele de testări. Deci examinatorii erau dispuşi s-o ia de la capăt, deci ei au fost înlăturaţi definitiv, deci au pierdut totul. Citiră acel anunţ sec de ziar şi retrăiră clipele când o făcuseră prima oară, totul li se părea cu veacuri în urmă şi ceea ce era mai straniu, în amintirea lor, persoanele care fuseseră ei atunci când au luat pentru prima oară cunoştinţă de slujba care se publicase li se păreau acum nişte străini cu care nu mai aveau aproape nimic în comun.

Anunţurile acelea s-au repetat de câteva ori în ziar, apoi la ora şi ziua stabilită s-au dus să vadă cum decurg lucrurile şi au dat de o mulţime de noi solicitanţi, parcă nu atâţia câţi au fost ei, dar nu era exclus ca memoria să le joace o nouă festă, îi văzură agitându-se străini şi se ţinură cât mai la o parte. Mai ales că descoperiră şi nişte cunoştinţe din prima serie de testări, seria lor, şi nu doreau să aibă discuţii cu aceştia: nici ei nu ştiau ce ar fi trebuit să le răspundă. Nici nu aveau răspuns.

Nu şi-au pus nicio clipă problema să se reînscrie. Nici n-ar fi putut să mai suporte acest gând. Bucuria începutului, cea care ne face să ne apucăm de atâtea treburi şi care, dispărând, îi face pe mulţi să renunţe, nu mai avea cum să opereze în cazul lor. În această privinţă începutul lor era departe în trecut. Totuşi, unul dintre ei se întrebă dacă bătrânul nu i-o fi părăsit tocmai pentru a reveni printre noii candidaţi. Îl căutară zadarnic printre aceştia. îl sunară acasă. Era în pat. Bolnav. Şi-au adus aminte că bătrânul s-a plâns pe vremuri că e atât de obosit încât de multe ori visează câteva saptămâni de spital pentru a se putea odihni. Apoi, cu timpul, părea să fi depăşit acea extenuare. Acum, când i-au spus de noua serie de candidaţi, bătrânul se reînfiinţă din nou printre foştii săi colegi. Părea mai odihnit. Cele aproape două săptămâni de stat în pat, dar în special noutăţile pe care le-a adus acest interval de timp, l-au repus pe picioare.

— Nu vă aduceţi aminte, îi întrebă el pe ceilalţi, că ni s-a comunicat că imediat după ce vom fi noi aleşi definitiv, se vor începe noi testări pentru alţii care să ne ia locul?

Era adevărat, dar nu li se părea plauzibil să mai fie rechemaţi după

ce au fost înlăturaţi la fel de fără echivoc ca şi toţi predecesorii lor de pe listele de excluşi.

Însă bătrânul nu se lăsă convins: plecă la vechiul sediu al examinărilor, sediu care acum era din nou animat de sute de candidaţi şi se interesă la casierie dacă nu are de încasat nişte bani, salariul din perioada din care a început colaborarea. „Da, i s-a răspuns, are de primit bani" – şi l-au rugat să-i anunţe şi pe ceilalţi trei colegi să vină să-şi ridice drepturile.

Erau deci plătiţi în continuare. Asta putea foarte bine să fie doar consecinţa drepturilor pe care şi le câştigaseră deja dinaintea conflictului, drepturi care presupuneau acea retribuţie. Şi ceea ce-i interesa cel mai mult: de cine şi pentru ce au fost selecţionaţi nu devenise mai lămurit.

Dar mai exista cel puţin un fir cu care erau legaţi de realitatea ultimelor luni din viaţa lor, salariul acela care continua să le vină.

În noaptea aceea ai trăit un vis pe care l-ai povestit a doua zi colegilor. Nu era un vis nou, l-ai mai trăit de câteva ori în viaţă. Acum însă ai încercat să-i găseşti semnificaţii. Se făcea că o nenorocire mare ameninţa pământul, că un meteorit uriaş urma să-l lovească, să-l distrugă. Avioane speciale strămutau oamenii într-un spaţiu de refugiu. Tu aşteptai ultimul transport, asigurându-ţi-se ultimul loc. Când să te urci, ai văzut o femeie întârziată. I-ai cedat locul, rămânând pe pământ. Avionul a plecat, ultimul avion, şi ai rămas singur, singur de tot. Nişte bătăi ritmice şi regulate au acompaniat acest vis. Multă vreme ai crezut că-ţi auzi propriul tău puls, apoi ai realizat că auzi nişte paşi. Ai mai visat multă vreme, dar paşii aceia înfundaţi nu te-au slăbit până ce nu te-ai trezit.

* * *

În anii aceia, preocupaţi mai ales de industria de război, au apărut în câteva puncte ale globului institute specializate în valorificarea Efectului P, armate întregi de oameni ocupându-se de acest fenomen. Pentru toată lumea şi mai ales pentru duşmanii săi, în lunile acelea se ştia că Poolo îşi mulge vaca sa de aur.

Într-o zi primi o scrisoare respectuoasă din partea unei fabrici din Suedia: era rugat să-şi dea cu părerea de ce o linie tehnologică nou introdusă şi bazată pe *Efectul P* se încăpăţânează să nu funcţioneze. Domnii din Göteborg precizau că preţul pentru verificarea documentaţiei îl va fixa domnul doctor Poolo însuşi, dânşii fiind desigur perfect conştienţi de sacrificiul imens pe care-l solicită de la un om atât de ocupat cu probleme de cea mai mare importanţă pentru întreaga omenire, dar un prim contact cu ţara care cu siguranţă că îi va conferi în viitorul apropiat Premiul Nobel... etc, etc.

Numai că domnul doctor era preocupat pe vremea aceea cu

contemplarea unui bonzai şi plicul rămase nedeschis.

Peste o vreme sosi o a doua scrisoare din Goteborg. De data asta apelul era mai mult disperat decât patetic, întreprinderea suferind pierderi însemnate. Doi profesori universitari care au verificat documentaţia s-au arătat neputincioşi.

Poolo era în general scrupulos cu răspunderile pentru că îi plăcea să primească o corespondenţă cât mai bogată. Aşa că începu să studieze documentaţia. Se uită la început superficial peste diferitele calcule, apoi luă hârtie şi creion şi începu să revizuiască, după care se încuia în birou să lucreze. Era tot mai furios pe măsură ce nu găsea greşeala, furia care îl cuprinde pe orice contabil când, deşi a refăcut de nenumărate ori socotelile, totalul se încăpăţânează să fie mai mare la debit decât la credit, timpul trecând şi mica greşeală ascunzându-se tot mai adânc o greşeală desigur la nivelul lui doi ori doi care trece mereu mai neînsemnată cu cât stereotipia erorii efectuate se statorniceşte mai solid prin nenumărate reluări ale aceleiaşi revizuiri defectuoase.

Şi cum Poolo n-a fost niciodată încântat să facă muncă de rutină prea multă vreme, verificatul şi reverificatul acesta îl exaspera tot mai mult pe măsură ce-şi dădea tot mai evident seama că se află într-o fundătură din care calculul mărunt nu-l va putea scoate niciodată.

Vru să încredinţeze totul unor colaboratori verificaţi, oameni cu care lucra de multă vreme şi care terminau ideile pe care el le schiţa în linii generale, dar ştia că nici asta n-ar fi dus niciunde pentru că n-avea niciun temei să se îndoiască de munca depusă de specialiştii suedezi şi de cea a universitarilor chemaţi în ajutor. Dar dacă nu era vorba de o greşeală de calcul sau de una de execuţie, atunci de ce nu funcţiona linia tehnologică atâta vreme cât *Efectul P* făcea minuni în toate locurile în care a fost folosit?

După două zile de muncă intensă, Poolo hotărî să-şi dea un răgaz. Îşi chemă colaboratorii pentru a mai verifica şi ei o dată tot proiectul şi în timpul acesta, în lipsa hârtiilor, el încerca să găsească soluţia culcat pe spate în dormitor.

În linişte, hotărî să plece de la două posibilităţi: fie că s-a greşit undeva la calcule, fie că *Efectul P* nu este formulat corect. Se excludea de la început posibilitatea incorectitudinii sale totale pentru că zeci de alte întreprinderi reuşiseră să-l aplice cu rezultate strălucite, cazul cercetat fiind deocamdată singurul în care *Efectul P* nu se producea acolo unde era aşteptat.

Dar pe măsură ce trecea timpul şi Poolo nu găsea nicio explicaţie de ce fabrica de lîngă Göteborg nu poate produce, dispoziţia savantului devenea tot mai neagră. Fusese picătura care umpluse paharul. Refuză să mai stea de vorbă cu cineva, se considera un mare ratat şi într-una dintre puţinele discuţii pe care le avuse în acele zile, devenite

săptămâni, a lansat, la furie, că tot *Efectul P* nu este decât o tâmpenie, că el nici nu există. Pornind de aici, începu să nege tot ce a făcut şi bineînţeles, şi tot ce au realizat şi alţii înaintea lui.

Pe urmă se apucă de reformulat *Efectul P*, dar nu-i reuşi. Începu să-i caute punctul vulnerabil şi uitând de toate aplicaţiile reuşite, putu să-l demonstreze. În clipa aceea răsuflă uşurat: *Efectul P* nu mai exista.

Zilele următoare declaraţiei lui Poolo cum că *Efectul P* n-ar exista au fost zilele care l-au fixat ireversibil într-un anume fel în conştiinţa lumii.

Contextul politic era foarte grav: ne aflam în plin război mondial. Au apărut imediat variante după care savantul ar fi găsit un subterfugiu naiv pentru a feri o invenţie epocală de posibilitatea de a fi folosită în scopuri militare de către inamici. (În treacăt fie spus, *Efectul P* n-a foat utilizat nicio clipă până atunci de către industria de război şi prima consecinţă a negării sale de către Poolo a fost că în toate taberele au început să se facă experienţe intensive pentru încorporarea lui în armele timpului. Atunci şi mai târziu s-a bătut multă monedă pe faptul că Poolo şi-ar fi distrus cu bună-ştiinţă invenţia numai pentru ca ea să nu ajungă obiectul unor arme de distrugere în masă, fiind asemănat în lumina aceasta cu Nobel, care însă ar fi trăit din plin tragedia folosirii nefaste a descoperirii dinamitei (!). Adevărul este că Poolo nu a participat la experienţe militare, aşa cum n-a mai participat o vreme la nimic ce era legat de *Efectul P*, pentru simpla raţiune că era convins că *Efectul P* era rodul unei erori săvârşite de el însuşi.)

În perioada aceea s-a întâmplat un lucru foarte interesant atât în legătură cu Poolo cât şi cu mulţimea care urmărea mai de aproape sau mai de departe activitatea sa: Poolo devenise vrăjitorul apt să facă la dorinţă din alb negru şi din negru alb, apt să demonstreze azi că doi ori doi fac patru şi mâine că doi ori doi fac cinci. O mulţime de caricaturi îl arătau pe savant cu coarne şi coadă, străduindu-se să demonstreze că nu există un lucru evident din faţa lui sau făcând ca acest lucru evident să nu mai existe. Fostele relaţii reuşeau să-l apere, cel puţin deocamdată de atacuri şi mai violente, pentru că în perioada aceea, orice s-ar fi afirmat despre el îşi găsea într-o parte sau în alta destui susţinători fanatici.

Revelaţiile lui Poolo nu s-au terminat. Le-a spulberat şi ultima iluzie domnilor din consiliul de administraţie al fabricii de lângă Goteborg: nu a fost nevoie ca ziarişti de mâna a doua să se întrebe cu emfază pe multe coloane de ziar cum de nu există un efect care şi-a dovedit viabilitatea în cazul atâtor şi atâtor aplicaţii importante, Luând la rând toate documentaţiile pe care le mai avea la îndemână, Poolo începu să străbată drumul invers al realizării lor şi în câteva cazuri reuşi să

demonstreze adevăratele principii pe care se bazau aceste invenţii şi îmbunătăţiri tehnologice. În alte cazuri însă, în cele mai multe, lucrurile păreau inexplicabile chiar şi pentru el: în diferite puncte ale globului existau fabrici care continuau să producă pe baza efectului descoperit de el, efect pe care apoi l-a demonstrat drept nerelevant, dar care acţiona netulburat şi victorios în continuare. Acesta a fost momentul când şi-a formulat celebra teză care susţinea că erorile reprezintă halte invizibile ale cunoaşterii, teză de care, apoi, nu s-a mai despărţit o viaţă întreagă.[10]

10 Vezi şi Poolo, *Bazele ştiinţelor*, vol. I (şi singurul apărut vreodată). Editura pentru ştiinţă, 1966

19

Până la urmă au ajuns la concluzia că nu se vor linişti decât dacă vor afla pentru ce au dat toate acele teste şi că nu vor afla acest lucru decât reluând legătura cu foştii lor examinatori sau cel puţin cu intermediarii prin care comunicaseră şi până atunci. Doar că nu ştiau cum să reînnoade această legătură: supraveghetorii de la noua serie de candidaţi pretindeau că nu ştiu nimic despre ei, că n-au cum se interesa şi că nu ştiu nici măcar vreun sfat util pe care să-l dea. Rămânea deci doar iluzoria reţea de relaţii pe care le-ar fi avut bătrânul, dar în afară de acestea, nimeni nu prea avea motive să-l creadă. Totuşi, nu era exclus ca agitaţia pe oare o făcea bătrânul să atragă atenţia într-un fel sau altul, motivul pentru care îl lăsau să repete de zece ori pe oră că el din cu totul alte cauze decât ei a întrerupt colaborarea cu examinatorii şi că nu se poate ca până la urmă să nu se ajungă la o întâlnire decisivă.

Şi fiindcă nu se întâmpla cu toate astea nimic, dădură la un moment-dat un anunţ în ziar prin care solicitau o întrevedere cu cei care au publicat posturile pe care le obţinuseră.

Trecură alte câteva luni, ei ar fi putut trăi ca nişte pensionari beneficiari ai unor alocaţii substanţiale, dar reveneau zi de zi în clădirea în care se ţineau testările şi în care acum erau examinaţi alţi candidaţi, participau la viaţa din sălile de aşteptare şi se simţeau mereu stingheriţi când erau întrebaţi de către noii lor colegi ce caută ei acolo, de ce nu dau şi ei probele, dacă tot pierd vremea de pomană, şi ce doresc de fapt. Pe urmă nu i-a mai întrebat nimeni nimic, fură înconjuraţi de un cerc de politeţe şi atunci au înţeles că au fost luaţi drept funcţionari ai aceluiaşi serviciu care îi examina pe candidaţi.

Se întâmpla cu ei un fenomen mult mai profund în „veşnicul lor joc”: până atunci veneau zilnic la locul testărilor perutru că nu-şi ajungeau fiecare sieşi şi constatau, odată ajunşi, că după puţin timp se saturau în comun şi se plictiseau de aşteptare. Acum însă viaţa lor primise un sens aici: aşteptarea cu interminabilele ei momente reprezenta chiar jocul.

Începură atunci să analizeze testele la care erau supuşi noii candidaţi şi să le compare cu probele prin care trecuseră. Amintiri uitate reveniră cu acest prilej la suprafaţă şi încercară să găsească o logică la toate aceste examinări. Dacă se căutau anumite aptitudini, atunci acestea nu corespundeau niciunei clasificări dintre cele cunoscute de ei. Inteligenţa, memoria, toate se contraziceau, dacă ele ar fi fost punctele care trebuiau luminate. Căzură de acord că nu se testa nimic, că lunga perioadă de examinări nu făcea altceva decât să mascheze un curs subteran: o şcoală de răbdare şi solidaritate, o

şcoală care să-i înveţe pe elevii ei să treacă peste orice în folosul scopurilor pe care i le pretindea această şcoală şi care îi elimina pe rând doar pe acei elevi oare nu erau capabili să i se subordoneze cu totul. Cei patru trebuiră să recunoască încetul cu încetul că această şcoală i-a făcut să stabilească între ei relaţii bazate pe nişte afinităţi pe care înainte nu le-au cunoscut niciodată, eliminând obişnuitele legături fondate pe cunoaşterea amănuntelor sociale şi de cultură. Aproape că nu ştiau nimic unul despre altul în ceea ce privea statutul social, habar n-aveau de aspiraţiile celorlalţi, dar se cunoşteau suficient de bine sub alte aspecte pentru a putea de pildă să anticipeze fără greş reacţiile de moment ale colegilor. Testările le-au schimbat felul de a gândi şi mai ales felul de a trăi. Nu se mai îndoiau câtuşi de puţin că din acest punct de vedere erau nişte absolvenţi ideali, dar nu ştiau dacă lăsarea lor în suspensie era tot o probă sau o exmatriculare. Putea fi şi o probă, credeau ei. Faptul că nu erau capabili să se întoarcă la vechea lor viaţă sau să înceapă o alta, acum când aveau mijloace materiale suficiente pentru orice nouă îndeletnicire, dovedea că ei continuau să satisfacă programul pentru care fuseseră pregătiţi.

Doar scopul, scopul persista în a le rămâne necunoscut. Încercară să ajungă singuri şi în această privinţă la o concluzie, dar de data asta nu putură să fie la fel de siguri ca şi în legătură cu faptul că n-au răspuns la niciun fel de teste, ci că au fost pregătiţi prin eliminare, dacă se poate spune aşa, pentru un mod de viaţă special: că au fost „modelaţi”. Analizară îndelung conţinutul testelor, temele folosite, decorul. La ce putea să folosească o grupă atât de profund solidară?

Într-o zi unul dintre ei veni cu ideea că n-ar fi exclus ca acest efort de a găsi mobilul examinărilor să constituie el însuşi un test, poate ultimul test înainte de a fi puşi să lucreze nemijlocit în domeniul pentru care au fost pregătiţi. Analizară această supoziţie şi li se păru logică, încât au început s-o considere ca pe ceva sigur: da, au fost lăsaţi în suspensie pentru a se vedea dacă după atâta pregătire erau capabili să găsească singuri drumul înapoi. Şi căutară cu şi mai mare sârg acel drum.

Numai că ajungeau la concluzii care de care mai fantastice şi mereu trebuia să treacă un timp până a-şi da seama că parcurgeau poteci înfundate, iar cel care era autorul ideii respective persista cu încăpăţânare pe calea pecare o deschisese şi accepta abia ultimul să se întoarcă în locul din care au plecat, grăbindu-se să-i ajungă din urmă pe ceilalţi ce aleseseră deja o altă cale, care şi ea se va dovedi, destul de curând, falsă.

Continuară să se întâlnească zilnic într-una din cămăruţele de lângă marea sală de aşteptare şi abia că le mai dădeau vreo atenţie noilor candidaţi, întorceau toată ziua experienţa lor pe toate feţele şi plecau doar atunci când nu mai puteau de foame sau când se închidea seara

clădirea.

Dar şi această perioadă se termină într-o zi când, sleiţi de atâtea supoziţii şi plictisiţi de acest joc care nu le dădea niciun fel de certitudini, hotărâră să se dea bătuţi. Criza surveni pe neaşteptate, dar cu o putere absolută şi ei simţeau că îndeletnicirea jocului de-a ipotezele i-a făcut să se sature pentru multă vreme de comedia aceasta, li se părea că dacă mai pierd şi un singur minut în acea săliţă de aşteptare li se va face rău. Aproape că fugiră afară şi se opriră nehotărâţi în faţa porţii. Apoi plecară fiecare la ale lui.

În clipa aceea ştiau că totul s-a terminat.

Seara priviră, fiecare în faţa televizorului său, o emisiune exclusivă despre un nemaipomenit proiect al regretatului Poolo. Era vorba, bineînţeles, tot despre viaţa fără de sfârşit şi despre moartea reglatoare a civilizaţiei, dar ei se uitară pasivi, refuzând să mai facă orice supoziţie.

Un gol imens părea să mă înghită a doua zi cu totul. Am ieşit în oraş, dar n-am mai trecut pe la clădirea în care aveau loc testările. Am hoinărit o vreme pe străzi şi am sfârşit prin a intra într-un bar. M-am aşezat pe unul dintre scaunele înalte şi am cerut ceva de băut. Am descoperit alături un personaj cunoscut, care-mi fusese prezentat cândva, pe vremuri. Era un iluzionist celebru, o vedetă a cărei nume a intrat de mult în limbajul curent.

Artistul se distra cu barmanul, care privea fascinat cum clientul său îşi poate turna dintr-o sticlă zeci de pahare de băutură.

— Nimic mai simplu, zicea iluzionistul, de ce nu încerci şi dumneata?

Acesta luă o sticlă la întâmplare de pe raftul din spatele său şi începu să toarne în paharele de pe tejghea. Băutura nu se mai termina.

— Ajunge! O să te bage ăia la „ilicit”!

Un grup numeros asista bine dispus la această demonstraţie.

N-am putut pricepe cum de nu se plictiseşte iluzionistul să dea spectacole mereu şi peste tot, cum de nu oboseşte să epateze încontinuu. Eram singurul care nu-şi făcea probleme în legătură cu faptul că băutura nu se mai termina în sticla din mâna barmanului. Eu mă întrebam cum de nu se goleşte recipientul mult mai uzat al personalităţii artistului.

Brusc şi fără nicio cauză aparentă, butelia căzu din mâna exersată a barmanului şi se sparse pe duşumea.

— Ce păcat, făcu iluzionistul, cine ştie câte sute de litri ai prăpădit...

Lumea uită că se află în faţa unei scamatorii şi se miră sincer şi cu încântare.

Doar în sufletul meu sentimentul de deşertăciune crescu.

(Ceea ce nu m-a împiedicat să încerc acasă ceea ce am crezut că descoperisem printre ticurile artistului. Bineînţeles că nu mi-a reuşit

nimic.)

* * *

Este greu de spus în ce măsură a urmărit Poolo evenimentele de pe front până atunci, dar în ultimii doi ani de război este absolut sigur că habar nu mai avea pe ce lume se află. În tot acest timp a lucrat fără răgaz pentru a-şi explica de ce naiba continuă să funcţioneze anumite linii tehnologice. Doi ani sunt un timp mai lung decât ne place să credem, atunci când cineva îşi schimbă în această vreme felul de trai, refuzând să mai aibă contacte cu lumea şi refugiindu-se în ocupaţii pe cât de puţin lipsite de glorie, pe atât de puţin bănoase.

Poolo a refuzat să participe la un fel de congres internaţional – în măsura în care se puteau organiza, pe vremea aceea, congrese internaţionale – destinat elucidării adevărului despre *Efectul P*. Dar acest subiect pentru el era deja de mult terminat.

După doi ani de muncă, a reuşit să demonstreze eroarea în două dintre cele douăzeci de cazuri semnalate, în care efectul „său" refuza să-şi facă datoria. Concentrând la maximum scopul eforturilor sale, acesta se putea rezuma la ideea că reuşise să-şi demonstreze că n-a avut dreptate nici în cazul acesta. (Şi câtă lume a mai avut curajul să depună atâta energie pentru o răsplată atât de jalnică?).

Ce s-a întâmplat în perioada aceea de fapt cu Poolo este imposibil de reconstituit. Retras din viaţa publică, refugiindu-se de prieteni – el care n-a avut niciodată prieteni adevăraţi – trăia douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru drama unei neputinţe pe care şi-o cultiva cu conştiinciozitate, dar şi cu un curaj unic în a merge până la ultimele limite acolo unde oricine s-ar fi oprit. Nu-i plăcea mai târziu să se vorbească despre această perioadă din viaţa lui, perioadă în care alterna orele de muncă ştiinţifică intensă cu studii de şah şi cu ceasuri de reverie în care privea tavanul şi fuma în linişte. Traiul lui de nabab se reduse şi el fără a resimţi lipsuri în existenţă, trebui să înceapă să se restrângă. Dar pe vremea aceea nici nu-i trebuiau bani prea mulţi, deşi mai trăia răbufniri în care avea o nevoie acută de public, ceea ce-l ducea din când în când seara în oraş în căutare de auditoriu şi atunci plătea cui i se nimerea mese copioase numai pentru ca să-şi poată etala în faţa cuiva gândurile. Şi bineînţeles, era fericit dacă în acest auditoriu se nimereau să fie şi femei care să-i placă.

Dar Poolo îmi spusese deja de mult: „Oricâte calităţi ar avea cineva, oferă-i cheia vieţii şi a morţii întregii omeniri cu condiţia ca el s-o ţină încontinuu în mână şi el îi va da drumul pentru un timp, crezând că are vreme să se odihnească, refuzând să creadă că, beneficiind şi el de nemurire, ar fi posibil să-şi sacrifice benevol şi la infinit energia numai pentru a continua să ţină acea cheie în mâna sa. Şi prin refuzul acesta, prin neputinţa sa, ar

salva bătrâna noastră civilizaţie...”

Deocamdată pentru mine toate acestea n-aveau încă niciun sens.

PARTEA A DOUA - DIAVOLUL OMENIRII INFINITE

1

Prin poştă le sosi câte un plic prin care erau chemaţi să se prezinte a doua zi la un birou dintr-o stradă vecină clădirii în care se făceau testările.

Dar ei primiră vestea fără prea mare entuziasm. O aşteptaseră de prea multă vreme şi dorinţa li se tocise. Chiar se şi întrebaseră, cu toată seriozitatea, dacă mai avea rost să se ducă acolo unde au fost solicitaţi, gândindu-se fiecare dintre ei că n-ar fi exclus să fie supuşi din nou la alte teste, lucru pe care simţeau că nu l-ar mai putea suporta.

Totuşi, a doua zi se întâlniră în apropierea locului în care au fost convocaţi, dar mai zăboviră câteva minute într-un mic bar aflat vizavi de adresa care le-a fost indicată în scrisoare. Acolo, în acel mic bar, la o cafea, au hotărât să nu mai accepte absolut nimic, nicio colaborare până ce nu li se va înlesni o întâlnire cu cineva oare să fie în măsură să le dea lămuririle pe care le aşteptau de atâta vreme. Doar bătrânul avu ceva de comentat, dar renunţă şi el foarte repede la rezervele sale.

Traversară strada şi fură îndrumaţi spre un birou care aparţinea unui institut de cercetări fizice şi biofizice, după cum putură citi de pe firmă. Aici fură îndrumaţi spre un funcţionar care se prezentă drept director adjunct al institutului, fură trataţi cu cafele şi li se explică, sumar, că a sosit timpul ca cei doi desemnaţi prin teste să-şi înceapă serviciul. Ceilalţi doi trebuiau să fie pregătiţi să le ia primilor oricând locul.

— Ce serviciu? întrebară cei patru.

— A! Nu vă speriaţi... la prima vedere vi se va părea un lucru foarte simplu, dar – nu v-o ascundem – cu timpul vi se vor dezvălui anumite greutăţi...

— Ce fel de greutăţi?

În loc de răspuns, fură conduşi într-o sală mai mică în care se afla un vast pupitru de comandă, o mulţime de contoare şi două manete.

— Vi se va face un instructaj amănunţit în legătură cu modul în care va trebui să acţionaţi asupra acestor două pârghii. Nu e mare lucru. În două zile, maximum în două săptămâni, vă veţi putea prelua funcţiile.

Alături de această încăpere se afla o vastă terasă cu flori. Din loc în loc erau aşezate confortabile fotolii de răchită. Bătrânul privi terasa din uşă, furat de privelişte, parcă fără a mai fi interesat de discuţia din jur.

(Nu ştiu de ce, dar terasa aceea cu vegetaţia atât de ireală cocoţată la nivelul cinci – sau şase? – al unei clădiri care nu arăta nimic deosebit pe dinafară, lumina nefirească şi aromele puternice, dar deloc supărătoare care o învăluiau, totul mi se

părea una dintre zămislirile atât de stranii ale lui Poolo. Era de parcă Poolo însuşi ar fi respirat prin florile exotice în care s-ar fi împrăştiat „infinităţile sale de lumi", într-un mod indefinibil; pe terasă prezenţa lui era covârşitoare. Mi-era şi teamă, simţeam şi ură, dar eram şi fericit. Era ca şi cum aş fi fost din nou în preajma lui.)

— La început o să vi se pară nefiresc de simplu totul, continuă să le explice directorul adjunct. Pe urmă însă...

— Nu vă supăraţi, începu fostul şofer de curse, după ce se reîntoarseră în cabinetul directorului adjunct, nu vă supăraţi, dar noi am vrea să ştim pentru ce am fost selecţionaţi, la ce au folosit migăloasele teste la care am fost supuşi, de ce am fost noi cei aleşi şi în primul rând la ceva folosi munca pe care doriţi s-o îndeplinim.

— Cam multe întrebări... făcu şeful gânditor.

— Bănuim, continuă acum fostul funcţionar, bănuim că vom fi angajaţi pentru o perioadă nedeterminată. Vrem să ştim şi noi în ce intrăm. Testele dumneavoastră ne-au învăţat cel puţin atât că nu ne mai convine să facem un lucru al cărui scop final să nu-l cunoaştem în amănunţime.

Directorul adjunct zâmbi:

— Este dreptul dumneavoastră. Noi am anticipat aceste întrebări. Le-am aşteptat chiar. Doar că am vrea să ştiţi că niciodată nu v-a fost prea clar... Sau, hai s-o formulăm altfel, niciodată nu se pot calcula toate consecinţele unei activităţi. Cred că sunteţi de acord cu acest lucru...

— Şi mai este ceva, spuse şi femeia, am văzut că în sediul în care am fost şi noi selecţionaţi a început de câteva săptămâni o nouă serie de testări. Asta nu lasă niciun dubiu în legătură cu riscurile meseriei pe care va trebui s-o îndeplinim: dintr-un motiv sau altul, după o vreme nu prea lungă, se pare că noi nu vom mai fi capabili să mânuim manetele pe care ni le-aţi arătat. Timpul ăsta pare să fie cu atât mai scurt cu cât nici rezervele noastre nu sunt considerate suficiente. Probabil că s-a calculat că şi capacitatea lor va fi epuizată în curând, din moment ce s-au luat deja măsuri să se găsească rezerve la rezerve.

Directorul adjunct nu le răspunse. Se sculă în picioare şi se uită gânditor pe geam.

— Dacă nu vom primi răspunsuri satisfăcătoare la întrebările noastre, reluă fostul şofer de cursă lungă, nu vom putea accepta să lucrăm pentru dumneavoastră.

Directorul adjunct reveni la biroul său.

— În primul rând că nu lucraţi pentru noi.

— A! Nu! Să nu începeţi acum şi dumneavoastră să ne spuneţi că nu sunteţi în măsură să ne răspundeţi la întrebări, că nu sunteţi decât...

— Dar..,

— ...decât nişte intermediari şi aşa mai departe. Din păcate problemele noastre sunt reale şi suntem hotărâţi să nu...

— O clipă, vă rog! Nu m-aţi înţeles! Vreau să spun că nu lucraţi pentru noi. Dumneavoastră veţi face servicii mari întregii omeniri. Dacă, bineînţeles, veţi mai fi de acord să vă ocupaţi de acele manete... Pe de altă parte însă... pe de altă parte vă spun foarte sincer că nimeni nu este în măsură să vă răspundă cu deplină responsabilitate la toate întrebările pe care le-aţi formulat.

— Dumneavoastră sunteţi director adjunct al acestui institut, după câte am înţeles, spuse femeia. Ce-ar fi să-l rugaţi pe directorul plin să ne acorde şi el o întrevedere. Poate că dânsul ar putea...

— Dânsul n-ar putea!

— De ce?

— Pentru că nu avem director plin.

— Şi atunci cine conduce acest institut?

— Din punct de vedere executiv eu şi cu celălalt director adjunct. Din punct de vedere teoretic însă... Iar problemele pe care le puneţi dumneavoastră sunt pur-teoretice.

— Nouă nu ni se par c-ar fi teoretice!

— Nu vă supăraţi, intră şi bătrânul cel distins în vorbă, dumneavoastră n-aţi avut cumva sediul pe strada Renaşterii?

— Chiar nu m-aţi recunoscut până acum? îl întrebă directorul zâmbind.

— Dar dumneavoastră m-aţi recunoscut?

— Păi, dumneavoastră sunteţi o personalitate... Iar în calitate de cel mai bun prieten al marelui nostru dispărut...

— În calitate de umbră a sa, vreţi să spuneţi...

Ceilalţi trei priveau scena neîncrezători. Nu înţelegeau bruscul apetit pentru confidenţe şi efuziuni al directorului adjunct şi al colegului lor. Pe de o parte era clar că cei doi se cunoşteau de mult şi că nu ascundeau acest lucru, fapt care făcea inechitabilă participarea bătrânului la testări şi suspectă reuşita sa; pe de altă parte, toate vechile bănuieli se redeşteptară imediat.

— Îmi aduc aminte, spuse directorul bine dispus, de o seară în care v-aţi plâns că...

— Nu vă supăraţi, interveni femeia, şi vorbele ei nu erau pur şi simplu nepoliticoase, ci de-a dreptul duşmănoase, nu vă supăraţi, dar noi nu mai avem răgazul să asistăm la confidenţe pe care nu le înţelegem fiindcă lucrurile pe care le evocaţi ne sunt necunoscute. Se pare că n-am fost înţeleasă suficient: atunci când am amintit de rezervele... ăă... ăăă... rezervele titularilor, nu ştiu dacă mă exprim bine... rezervele celor care vor lucra şi... şi ăă... am mai pomenit de selecţionările care se fac acum, ceea ce lasă să se întrevadă încă două cupluri de posibili operatori de siguranţă apţi să preia serviciul în

câteva luni. Asta înseamnă că... înseamnă că epuizarea noastră fizică şi morală sau nu ştiu de ce natură va surveni destul de repede. Femeia vorbea vizibil enervată. Vrem să ştim şi noi celalţi la ce ne expunem şi mai ales dacă merită să riscăm.

Şoferul îşi stinse ţigara în scrumieră şi explică sec că dacă nu primeşte un răspuns mulţumitor pe loc, el va pleca să-şi caute vechiul camion. Fostul funcţionar îi privea fără să mai comenteze, dar era evident că gândea la fel precum colegii săi.

— Lăsaţi-ne puţin singuri, îl rugă bătrânul pe directorul adjunct.

— Nu, interveni şoferul, dacă nu ni se explică acum, nu voi mai fi de faţă cu altă ocazie...

— Păi, tocmai asta vreau să vă explic se încăpăţână bătrânul.

— Deci dumneata cunoşti o serie de lucruri pe care noi nici măcar nu le bănuim! Deci dumneata ai cunoscut şi în timpul testelor lucruri pe care noi...

— Daţi-mi voie să vă explic exact acest lucru...

— Nu, noi vrem să ştim de ce...

— O clipă, interveni directorul adjunct. O clipă, vă rog! Colegul dumneavoastră a fost prietenul cel mai bun al lui Poolo, dacă numele acesta vă mai spune ceva...

Cei trei se priviră câteva fracţiuni de secundă, apoi se uitară din nou către directorul adjunct.

— N-am fost prietenul lui cel mai bun, preciza bătrânul, relaţiile dintre noi au fost mai degrabă cele dintre un magnetofon şi proprietarul său. Nu-i nevoie, cred, să precizez cine a fost magnetofonul şi din păcate, trebuie să recunosc că nici măcar nu am fost un aparat prea fidel din punctul de vedere al memoriei, cel puţin. Iar din alte puncte de vedere... în fine...

— Sunteţi prea modest, spuse directorul adjunct. Şi cum ceilalţi tăceau, acesta le explică mai departe. Mi-aţi cerut o serie întreagă de răspunsuri şi v-am spus că nu sunt decât unul dintre cei doi directori adjuncţi ai acestui institut. V-am spus şi că doar directorul plin ar fi în stare să vă satisfacă în întregime curiozitatea.

— Nu-i vorba de o simplă curiozitate, zise femeia, mie mi se pare foarte legitim să te interesezi de...

— Bineînţeles, bineînţeles, aprobă directorul adjunct.

— Şi pe urmă, zise şi funcţionarul, aţi afirmat că nu aveţi director plin!

— Exact. Dar directorul plin şi creierul adevărat al institutului a fost Poolo.

Toţi îl priviră pe bătrân.

— Ceea ce a fost... ceea ce vă pot spune, zise acesta, este că nu ştiu şi n-am ştiut mai mult ca voi în legătură cu proiectul la oare am fost angrenaţi.

— Chiar aşa de uzată este banda magnetică a aparatului pe care pretindeţi că l-aţi constituit?

— Nu-i vorba de asta. Bătrânul era foarte calm şi se comporta într-un fel mai natural ca înainte. Nu-i vorba de asta.

Ceilalţi constatară cu acest prilej că bătrânul le-a fost tot timpul suspect şi pentru că se purta vag nefiresc, lucru care ieşi în evidenţă abia acum, când se petrecuse parcă o schimbare în întreaga sa atitudine: aveau cu toţii senzaţia că bătrânul copiase până atunci felul de a fi al cuiva şi devenise abia în clipele acelea, pentru prima oară de când se cunoşteau, el însuşi.

— Nu-i vorba de asta, repetă pentru a treia oară, deşi, adevărul este că şi banda mea s-a tocit în ultima vreme. Dar una este să înregistrezi anumite aspecte disperate şi alta să fii în stare să le aduni într-un tot cât de cât logic. Nu mai reţin multe dintre imaginile pe care le-am „fotografiat" sau pe care le-am auzit şi – ceea ce este mai trist – nici măcar nu ştiu dacă am uitat lucruri esenţiale sau dacă-mi lipsesc doar amănuntele nesemnificative.

— Poate dacă ne-aţi expune nouă toate acele elemente disparate, am putea cu toţii împreună să refacem întregul, sugeră fostul şofer.

— Dânsul, spuse directorul adjunct, şi se vedea de la o poştă că încearcă mereu să-l protejeze pe bătrânul care probabil că în ochii săi era foarte vulnerabil, dânsul a fost omul cel mai apropiat de Poolo. Doar modestia îl face să declare că nu l-a înţeles pe marele său prieten. Dar dacă nici dânsul nu l-a înţeles, atunci cine să fie în stare să intre mai adânc în intimitatea unei gândiri care...?

— Din păcate, îi întrerupse bătrânul tirada, ar fi o naivitate să mă apuc acum să redau tot ce-mi amintesc. În primul rând că nimeni nu poate să facă aşa ceva şi în al doilea rând... În al doilea rând, chiar dacă prin absurd aş putea să vă redau fiecare scenă pe care am petrecut-o în preajma sa, niciodată n-aş putea să bănuiesc diferitele relaţii pe care le stabilea. E ca şi cum v-aş aduce o fotografie – şi nici măcar asta de cea mai bună calitate – a unui personaj oarecare şi voi ar trebui să stabiliţi ce anume a văzut un pictor celebru din acea privelişte şi cum ar fi arătat tabloul pe care el l-ar fi pictat. Nu se poate. (Şi mai erau şi alte multe impedimente pe care bătrânul nu le mai spuse cu voce tare.)

Pe urmă directorul adjunct începu să vorbească despre personalitatea lui Poolo: vorbi mult şi cu însufleţire despre marele dispărut. Doar bătrânul constată o mulţime de confuzii evidente pe care le făcea vorbitorul, confuzii care nu se explicau nicicum. Bătrânul avuse de multe ori prilejul să observe cum diferite persoane încurcă în diferite ocazii cele mai simple lucruri atunci când se refereau la Poolo şi începuse să se obişnuiască şi cu această ciudăţenie. Până şi la descrierea fizică se strecurau greşeli grosolane.

* * *

Sfârşitul războiului, cu marile transformări sociale care au urmat, îl găsi pe Poolo total nepregătit. Ceea ce nu-l împiedica să monopolizeze din nou discuţiile chiar şi atunci când se vorbea despre politică, prilej cu care lansa cele mai cumplite tâmpenii pe un ton de atoateştiutor, neadmiţând replică şi ignorând pe lângă argumentele de bun-simţ şi pe acelea care-l preveneau în legătură cu propria-i securitate. Dacă până atunci fusese greu de suportat de cei din jur, acum apărură şi motive mai serioase ca să fie evitat, chiar dacă nu se iviseră încă semnele directe ale unor pericole reale care puteau urma unor discuţii imprudente şi chiar dacă era încă totuşi de bon ton să fii văzut în lume, stând la aceeaşi masă cu VRĂJITORUL.

Poolo ieşise din bârlog şi-şi ocupase din nou postul la catedră[11], iar prin 1947 anunţă realizarea teoretică a teletransportului, ştire care a făcut imediat vâlvă printre oamenii obosiţi de război şi cu atât mai doritori de senzaţii paşnice. Adică, spuneau încântate ziarele, este vorba despre o instalaţie care ar avea capacitatea de a transmite la distanţă nu numai vocea umană, asemenea telefonului, dar şi pe vorbitorul însuşi, de asemenea materiale şi în general, orice corp. Vei sta la tine acasă, se entuziasmau reporterii, îţi vei pregăti rucsacul şi schiurile şi vei forma un număr de la munte, pentru ca peste câteva clipe să te afli şi tu acolo, gata să cobori pe o pistă înzăpezită. Cât timp câştigat! Câţi bani economisiţi cu transporturi complicate! Ce revoluţie fără precedent a comerţului şi a economiei! Nu era nimeni care să se îndoiască de grabnica realizare a teletransportului deoarece Poolo nu era un şarlatan, el probase până atunci de atâtea ori că totul se poate...

Acum, la atâţia ani de la acel interviu în care apăruse pentru întâia oară pomenit teletransportul, pare uimitor că acesta n-a putut fi încă generalizat şi că, în mare, a fost şi abandonat ca proiect. Toţi specialiştii cu care am stat de vorbă mi-au dat acelaşi răspuns: că tehnic deocamdată totul nu este decât o utopie. Şi teoretic? A greşit Poolo? Nu, teoretic, mă lămureau ei, lucrurile par să fie în regulă, cu toate că nimeni n-ar putea afirma nici măcar lucrul acesta sută la sută. De ce? Păi, pentru că... (Şi aici urmează nişte explicaţii pe care nu le înţeleg cu totul, dar a căror esenţă este, dacă nu mă înşel, aceea că demonstraţia lui Poolo se bazează pe nişte supoziţii deocamdată imposibil de confirmat şi imposibil de infirmat. Ca să fiu sincer nu m-a încântat niciodată un asemenea răspuns şi am convingerea că din considerente care mie-mi sunt obscure, toată lumea se fereşte să vorbească despre teletransport. Am crezut multă vreme că problema a devenit peste tot un secret de stat, dar acum cred că ea este mai mult decât atât, mai ales de când un celebru filosof al ştiinţei mi-a confirmat că teletransportul ar ridica asemenea stări asociate încât

consecinţele pe care le-ar cauza ar fi într-adevăr greu calculabile pentru omenire.)

Şi brusc, la fel de repede pe cum a apărut subiectul, el s-a stins din vâlva ziarelor. În cercuri restrânse se vorbea despre impedimente de tot felul, pe lângă cele de ordin filosofic, punându-se chiar şi altele de ordin moral. N-am acceptat niciodată că-i este permis cunoaşterii să fie îngrădită de orice fel de considerente, am protestat eu în câteva convorbiri confidenţiale, dar toată lumea discuta de parcă nu posibilităţile tehnice ar fi fost deocamdată cele determinante pentru nepunerea în aplicare a teletransportului. Toţi susţineau pe deasupra că simpla verificare practică a supoziţiilor teoretice ar avea riscuri enorme, teletransportul neînsemnând numai mutarea unor fiinţe sau lucruri dintr-o parte în alta, dar şi plasarea acestora într-un stadiu intermediar de agregare care, lăsând la o parte tenta ştiinţifico-fantastică, ar duce după sine consecinţe incalculabile. De acord, le spuneam, n-aveţi decât să nu trimiteţi oameni de la un meridian la altul, trimiteţi doar materiale şi animale de experienţă! Cu ele ce riscaţi? Păi, că tocmai asta este. Riscăm enorm! Domnilor, încercam să nu mă las bătut, să presupunem că riscurile sunt atât de mari încât printr-o convenţie tacită s-a convenit asupra abandonării experienţelor... Nu printr-o convenţie tacită, aflai, printr-una parafată şi răsparafată. Mă rog, trebuia să admit, dar chiar şi în războaiele în care nu s-a ţinut cont de nimic, s-a respectat totuşi, nefolosirea unor anumite arme, arma chimică, de exemplu, nu s-a utilizat nici măcar în cel de-al doilea război mondial, atunci când... Exact, mi se răspundea. Şi atunci credeţi, continuam eu plin de entuziasm, credeţi într-adevăr că arma chimică n-a fost în continuare perfecţionată mereu şi mereu de către diferitele puteri? Credeţi că acum, în timp ce noi discutăm atât de paşnic, iar convenţiile privind interzicerea respectivelor arme sunt în continuare în vigoare, credeţi că acum nu se fac tot felul de experienţe în acest domeniu? Eram convins că i-am dat gata, mă rezemam de speteaza scaunului şi mă pregăteam să-mi savurez triumful. Erau momentele – spre cinstea mea puţine – în care uitam că sunt un simplu ziarist care consemnează fapte, caracterizează persoane şi situaţii, dar nu ia decizii. Or, ca să nu iei o decizie într-un subiect atât de grav, cum puteam să-mi imaginez că nu s-a întors problema pe toate feţele? Dar în loc să-mi dea o lecţie zdrobitoare, ei mă anihilau cu un zâmbet şi-mi spuneau că ceea ce discutăm noi e una pe când o armă de luptă, odată descoperită, e alta. Înţeleg că şi asta ar putea deveni, o armă de luptă, ziceam. „Asta", după cum te-ai exprimat, ar putea deveni o armă, dar este greu de crezut că s-ar putea folosi cineva de ea într-o luptă. Atunci? Este tocmai ceea ce nu ştim încă nici noi. Şi nu vreţi să aflaţi? Ba da, doar că nu este normal să arunci pământul în aer ca să afli ce fenomene fizico-chimice se vor

întâmpla cu această ocazie. Una e experienţa de laborator şi alta... Bineînţeles. O să începeţi? Încetul cu încetul...

Dar pe vremea aceea eu eram obişnuit să fac ziaristică de vâlvă – nu de scandal, pentru că atât de jos n-am ajuns niciodată. Vâlvă da, fiindcă, întotdeauna, mi-a plăcut să scriu despre un lucru care să fie apoi comentat şi răscomentat. Altfel aveam impresia că am lucrat de pomană. Îmi plăcea să nu se uite ceea ce scriam chiar în timpul în care se citeau rândurile respective, numai că atunci mă aflam tocmai într-o perioadă în care era imposibil să publici un articol despre ceva care să iasă în evidenţă. Căutam, de aceea, să mă afirm în singura breşă care mai exista în domeniul posibilelor noastre succese competitive, fie că acestea erau sportive, artistice sau ştiinţifice. Teletransportul putea să devină un astfel de succes, chiar mai răsunător decât victoria echipei noastre reprezentative de fotbal în confruntarea cu naţionala unei ţări vecine şi prietene. Dar cunoştinţele mele informate în acest domeniu nu puteau sau nu erau dispuse să mă lămurească în problema aceasta. Pe de altă parte, faima lui Poolo în familia mea era încă prea neagră ca să am chef să-l caut. Dar am făcut-o totuşi.

Când m-am dus la întâlnirea pe care ne-am dat-o, am sperat din inimă să nu vină. Nici astăzi nu pot să-mi explic ce forţă ascunsă m-a făcut să calc peste toate interdicţiile mele interioare şi aproape împotriva voinţei mele, să-l caut.

Dar m-a primit şi a fost foarte vorbăreţ. Nu ştiam că în clipele acelea eu reprezentam întregul lui auditoriu dorit şi pierdut şi că pălăvrăgeala sa se datora în primul rând acestei situaţii. Şi nici nu ştiam că sunt poate singurul ziarist care se mai ocupă de un personaj cu un statut atât de incert în vremuri atât de incerte. Pentru că dacă aş fi ştiut toate astea, aş fi fost cu atât mai mirat că un om, în loc să se agate eu încântare de ultimul pai – sau cu deznădejde, cum vreţi! –, nu face decât să simuleze pe ce teren sigur stă el şi cu ce prebleme măreţe se confruntă. Cacialma cunoscută de când lumea, veţi zice, doar că el nu-mi spuse nimic, dar absolut nimic, despre teletransport, aşa că a trebuit să-i aduc eu aminte de scopul vizitei mele, ba să-i spun chiar pe şleau că dacă nu catadicseşte să-mi vorbească despre asta, n-o să am despre ce să scriu. El zâmbi – „ştie el ce ştie” – şi îi dădu mai departe cu fanfaronada cu care nu încetase să mă bombardeze de când am intrat.

Dacă aş fi ştiut adevărul în legătură cu persoana lui, câte supoziţii subtile şi nemaipomenite n-aş mai fi făcut! Cât m-aş mai fi îmbătat cu iluzia că sunt foarte şmecher şi că pot ghici tot ce se ascunde în spatele unei atitudini. Dar n-am ştiut nimic, fapt care m-a făcut să nu scriu atunci despre Poolo şi să accept, ca de puţine ori în viaţă, că am pierdut o jumătate de zi de pomană cu un subiect ratat. Întâmplarea asta m-a salvat poate de multe necazuri pentru că eu am fost ultimul

gazetar care i-a mai luat un interviu timp de mulţi ani.

11 Ciudat este că niciodată nu a fost legalizată succesiunea la catedra lui Şerban Dan. Poolo preda în continuare cu delegaţie.

2

— Bine, spuse funcţionarul, până acum nu ne-am apropiat cu niciun pas de scopul activităţii pe care am fost chemaţi s-o îndeplinim. Vă repet încă o dată: dacă nu voi afla acum rostul pentru care va trebui să apăs acele manete, nu-l voi mai afla niciodată...

— Dar...

— ... pentru că nu voi mai fi curios să-l aflu.

— Crede că toţi gândim la fel, preciză femeia.

— Acum puneţi altfel problema, spuse directorul adjunct.

— Cum adică altfel?

— Până acum aţi pus mai multe întrebări şi la majoritatea lor nu v-am putut răspunde. Asta în mod foarte sincer. În afară de cele la care mi-au lipsit informaţiile, unele erau, ca să spun aşa, bune doar pentru sfinx: mai mult existenţiale, dacă-mi permiteţi formularea. Dar ultima întrebare o considerăm perfect legitimă şi nu există niciun impediment pentru a vă răspunde. Doar că acest răspuns este banal şi luaţi pe nepregătite, nu vă va spune mare lucru. Este vorba despre o idee a lui Poolo în legătură cu capacitatea omului de a se încadra într-o ecuaţie ca element al ei. Directorul adjunct se întrerupse din vorbă şi se rezemă de speteaza scaunului, privindu-i cu atenţie. Dar ei nu păreau nici mai uimiţi şi nici mai interesaţi. Dumneavoastră veţi fi aceste elemente, continuă el.

— Frumos, dar nu asta a fost întrebarea: noi vrem să ştim...

— N-am terminat! Poolo a fost convins că integrarea fiinţei umane ca element al unei ecuaţii ştiinţifice ar permite orice rezultat, în funcţie de calitatea respectivului element uman.

— Niciodată n-am priceput prea clar cum vine treaba asta, interveni bătrânul şi mai ales nu am priceput prea concret ce înseamnă să bagi un element uman într-o ecuaţie. Plus de asta, Poolo mi-a spus că, din punct de vedere practic şi teoretic, proiectul acesta nu mai prezintă niciun fel de impedimente, dar că, din punct de vedere moral şi în primul rând prin prisma consecinţelor, nu ştie dacă-şi poate lua răspunderea pentru o astfel de întreprindere.

— Adică?

— Nu ştiu mai mult.

— Ceea ce este sigur, continuă directorul adjunct, este că proiectul la care aţi fost aduşi dumneavoastră este un act strict moral, de cea mai înaltă moralitate. Dumneavoastră ar trebui să manevraţi manetele acelea, iar în timpul în care aţi face-o n-ar muri nimeni pe glob.

Directorul adjunct zâmbi. Ceilalţi se priviră o vreme, apoi izbucniră în râs: era o descărcare nervoasă. Râdeau tot mai tare, cu lacrimi, cu hohote, ţinându-se de burtă, isteric. Apoi se mai potoliră şi bătrânul

ceru un pahar de apă.

— Sincer să fiu, spuse fostul funcţionar, eu n-am prea priceput metafora dumneavoastră.

— Înseamnă că v-am divulgat-o prea devreme, spuse directorul adjunct. Şi în afară de asta, nu este vorba despre niciun fel de metaforă.

— Adică?

— Adică este vorba despre exact ceea ce aţi auzit.

— Îmi convine, spuse bătrânul, ceea ce se întâmplă acuma aci: cel puţin în felul acesta veţi vedea că nu v-am minţit. Aşa păţeam şi eu de multe ori cu Poolo: cuvintele lui erau foarte clare, dar eu nu le înţelegeam conţinutul.

— Cum o să vreţi să vă credem că nu va muri nimeni... pe glob numai pentru că eu aş manevra nişte manete?

— Vorbiţi frumos, spuse şi femeia. Nu ştiu de ce, asta îmi aminteşte de o cunoştinţă a familiei noastre... Era un om... era un judecător care avea darul de a-i convinge pe inculpaţi cât sunt ei de vinovaţi. Asta pentru propria lui conştiinţă. Era judecătorul care vorbea cel mai frumos cu acuzaţii dintre câţi judecători erau la tribunal. Se spunea chiar că e un mare noroc să ajungi să fii judecat de el. El era mulţumit, dar inculpaţii, rămaşi singuri, realizau mereu, cu furie, că şi-au vârât singuri capul în laţ. Şi... ăă... şi de multe ori îşi dădeau seama că... că... că au făcut-o nevinovaţi fiind.

Directorul adjunct îşi stinse ţigara şi se întoarse către unul dintre ei:

— Spuneţi-mi, dumneavoastră aţi lucrat ca funcţionar, da?

— Da.

— Şi seara v-aţi uitat câteodată cu plăcere la televizor, da?

— Nu sunt un mare prieten al televizorului.

— Mă rog, dar aveaţi totuşi televizor acasă. Sau nu?

— Da. Şi ce-i cu asta?

— Am să vă rog să-mi explicaţi acum de ce, dacă învârteaţi acolo de un buton, prindeaţi programul doi şi dacă învârteaţi de un alt buton prindeaţi programul unu. Şi să-mi mai spuneţi şi de ce dacă bagi toate acele piese în carcasa aparatului şi dacă le legi într-un anumit fel funcţionează totul cât se poate de corect, iar dacă le pui altfel...

— Ştiu, spuse bătrânul, asta este vechea mea infirmitate: dacă, prin absurd, planeta s-ar depopula de oameni şi aş rămâne eu drept ultim reprezentant al civilizaţiei noastre şi dacă ar exista fiinţe primitive, dar inteligente, pe care eu ar trebui să le învăţ toată experienţa de veacuri pe care strămoşii mei au cucerit-o, cred că le-aş fi aproape cu totul nefolositor: nu mi-e frică să spun că eu unul am beneficiat de civilizaţie fără a pricepe mecanismul ei tehnic.

— Şi diviziunea socială a muncii este o formă şi o condiţie a civilizaţiei, interveni directorul adjunct pentru a-l proteja din nou pe

bătrân.

— Nu ştiu să construiesc un avion. Dar nu ştiu nici măcar cum se face paharul acesta, chiar dacă am scris pe vremuri un reportaj despre cea mai bună fabrică de sticlărie din ţară. Ţin minte că acolo am dat şi o sumedenie de termeni tehnici pe care i-am uitat de mult.

— Dumneavoastră, spuse directorul adjunct, vorbind acum pe un alt ton, de parcă momentul de divertisment ar fi trecut, dumneavoastră ne-aţi cam şantajat într-un fel. Nu spun, şi mica dumneavoastră „grevă", refuzul de a mai colabora până la o discuţie cu noi, toată atitudinea dumneavoastră din ultimul timp a fost prevăzută şi înregistrată ca un fapt pozitiv. Adică nu era un punct câştigat de dumneavoastră dacă aţi fi acceptat să lucraţi ca nişte roboţi. Doar că reversul medaliei îl constituie faptul că a trebuit să vă divulg scopul final al activităţii noastre fără ca să fiţi pregătiţi suficient pentru acest lucru. Făcu o pauză, aşteptase să fie întrerupt, dar ceilalţi îl ascultau în linişte. Situaţia se prezintă cam la fel ca şi în exemplul cu televizorul pe care vi l-am dat: nu cunoaşteţi cu exactitate mecanismul televizorului, nu sunteţi capabili să reparaţi nici măcar cea mai simplă defecţiune care apare în interiorul aparatului, dar asta nu vă împiedică să vă pierdeţi cu plăcere timpul în faţa lui. În fond, nu faceţi decât să vă folosiţi de el. Tăcură cu toţii din nou. Poate, continuă directorul adjunct, poate că nici nu trebuie să dăm atâta importanţă discuţiei de faţă, principalul este să fiţi în stare să manevraţi cât mai multă vreme manetele şi între timp să nu se mai moară.

Se despărţiră, stabilind o nouă întâlnire pentru ziua următoare.

— Şi, le mai spuse directorul adjunct din uşă, nu pretindem nici noi că n-am greşit niciodată. „Erorile pot fi halte ale cunoaşterii", a spus Poolo.

Erau obosiţi, mai ales nervos, dar nu puteau să doarmă. Deschiseră fiecare la el acasă televizoarele şi dădură de alte discuţii în legătură cu ideea lui Poolo: civilizaţia este o adaptare pe plan superior la condiţiile noastre naturale de viaţă; într-o viaţă lipsită de spectrul indubitabil al morţii n-ar mai avea niciun sens această adaptare; omenirea ar fi altceva, ceva cu totul de neînţeles pentru mintea noastră de acum, obişnuită să gândească pe baza reperelor pe care le avem la îndemână.

* * *

Îndepărtarea lui Poolo de la facultate venise firesc pentru toată lumea şi singurul care se miră fusese el însuşi. Faima deosebită de care se bucura în lumea întreagă îl scutise poate de o soartă mai rea. Fusese totuşi convocat de mai multe ori la tot felul de interogatorii, dar spre marea nemulţumire a anchetatorilor, deşi suspectul se purta cât se poate de prosteşte şi dădea motive suficiente pentru a fi reţinut

de zece ori, venea mereu câte un telefon de undeva şi Poolo putea să plece acasă.

I se oferi la început un post la o bibliotecă, o funcţie de referent ştiinţific, apoi fu numit un fel de consilier neoficial într-o uzină, pe urmă pontator la Prodavicola şi la sfârşit, desenator la o întreprindere de material didactic. După ce trebui să plece şi de aici nu se mai angajă niciunde, mulţumindu-se să trăiască din planşele pe care le desena pentru diferiţii tehnoredactori ai editurilor. Lucra pentru o serie de cunoştinţe care-i cereau ilustraţii pentru cărţi de copii, ce se tipăreau apoi sub cine ştie ce nume. (Pentru bibliofili ar fi interesant să se stabilească ediţiile ilustrate de Poolo, dar lucrurile sunt foarte greu de reconstituit cu exactitate. Totuşi, o ediţie a basmelor lui Ispirescu, precum şi Micul prieten al pădurii au fost cu siguranţă ilustrate de el.)

Pentru cei ce-l cunoşteau se punea problema, de ce mai era cercetat un om care nu suferea alte consecinţe pentru vorbele lui. Ca şi alţii, eram şi eu înclinat să cred că felul lui de a se exprima în public era un argument mai mult decât suficient. Îl auzea câte un mic turnător, îmi ziceam, şi asta era destul ca să se pună în mişcare maşinăria. Apoi, credeam, venea telefonul de la un cap limpede care îşi dădea seama că nu e cazul să ne facem de râs distrugând o asemenea personalitate şi atunci totul se oprea. Şi pe urmă, parcă şi Lavoisier a fost ghilotinat...

Mai târziu aveam să aflu cu totul alte lucruri, greu imaginabile şi în orice caz, nedorite. În primul rând că întâmplările acestea n-au fost organizate de trepăduşi neînsemnaţi şi în al doilea rând că scopul lor era dublu: pe de o parte se urmărea subminarea răbdării savantului, a restului său de linişte. Pe de altă parte, însă, ele constituiau calea ce ducea la nişte arestări cu un sfârşit mult mai tragic. Poolo, prin răspunsurile sale tot mai iresponsabile, a reuşit să înfunde o mulţime de cunoştinţe, să se izoleze practic de toţi cei care într-un fel sau altul erau legaţi de trecutul său. O făcea benevol şi fără niciun fel de scrupule, fiind convins că dacă el nu păţeşte nimic pentru aceleaşi declaraţii – care, e adevărat, îl încriminau în aceeaşi măsură şi pe el –, atunci nu există nicio raţiune ca alţii să plătească pentru o vină similară. Şi, mai spunea el, dacă el este în stare să înfrunte cu orice risc necazurile pentru a rămâne ferm pe poziţiile pe care i le dictează conştiinţa, atunci şi ceilalţi trebuie să se confrunte cu acelaşi risc. Prin atitudinea sa prostească a reuşit să facă mult rău nu numai celor pe care-i avuse alături, ci şi altora despre care spunea vrute şi nevrute, în virtutea unei exaltări în care intrase ca struţul în nisip. Mai târziu evoca acei ani cu voce teatrală, spunând cui vroia să-l asculte că el a dat dovadă de o fermitate de caracter fără seamăn şi că nimic n-a reuşit să-l îndoaie.

Ce e adevărat e că atunci fusese, într-adevăr, singur împotriva

tuturor: el de o parte, ceilalţi de cealaltă parte. Şi aflându-se împotriva tuturor, se afla şi împotriva sa însuşi. Evidentă în acest caz, situaţia nu era mult mai diferită nici în alte perioade ale vieţii sale. Dar pentru structura lui Poolo, acel dat al pragului de suferinţă se pare că se afla la un nivel atât de ridicat, încât nimic nu i-a putut ajunge.

În fond, sigur că suferea şi el în anumite limite pentru că îndepărtarea de la facultate, pierderea vilei – care după ce a avut diferite destinaţii a ajuns până la urmă ambasadă – acceptarea a tot felul de slujbe umile, contactul cu oameni care nu-i mai purtau nicio stimă, pierderea aureolei de geniu, lipsa oricărui auditoriu, lipsa oricărei corespondenţe, sigur că toate acestea erau greu de suportat pentru o fire atât de orgolioasă. Dar cel mai grav era că nu mai aveau condiţii să lucreze, deşi el era de părere că vremea savanţilor intuitivi din antichitate n-a trecut chiar cu totul şi că el a putut foarte bine să lucreze şi cu un creion pe un caiet de şcolar. Dar asta până la un punct. Lăsând la o parte faptul că nici până la acel punct nu reuşea să ajungă fiindcă de cele mai multe ori, încă înainte de a termina de mâzgălit jumătate din filele caietului său de elev, acesta îi era luat.

Câteodată am impresia că necazurile vin chemate de cei care le pomenesc de prea multe ori.

Tata nu a fost singurul care a avut de tras pentru ideile sale democratice şi care, peste ani, era învinuit c-ar fi fost, ce ironie a sorţii, antidemocratic. Dar nu ştiu câţi se pot plânge că cel care i-a înfundat de ambele ori a fost acelaşi om. Dar Poolo nici măcar n-a depus eforturi pentru a-i face rău, aşa cum aparent n-a depus niciodată eforturi pentru nimic. De ambele dăţi a ajuns o frază aruncată la întâmplare, frază în care, printre alte nume, a figurat şi cel al tatălui meu. Şi nicio revenire la acest subiect.

3

A doua zi directorul adjunct trebui să facă faţă unui potop de întrebări de cu totul altă natură, iar pauzele care punctaseră discuţia din ziua precedentă dispăruseră cu desăvârşire.

De ce vor lucra câte doi? Ce se va întâmpla atunci când îşi vor lua mâinile de pe aparat pentru pauza de masă sau pentru a dormi sau pentru a avea şi ei câteva ore libere? Nu va muri oare în această perioadă le fel de multă populaţie ca într-o zi normală? Ce se va întâmpla cu echilibrul ecologic dacă, într-adevăr, chiar şi numai pentru câteva zile, nu va muri nimeni? Cât va dura experienţa? Şi nu vor veni nişte epidemii imediat ce experienţa va înceta, natura declanşându-şi astfel mecanismul de autoreglare? Şi câte ore poate cineva să stea aplecat asupra manetelor, nepermiţându-şi nici cel mai mic moment de neatenţie? (Pentru că, încă o dată, în acel singur moment s-ar înregistra cu siguranţă la fel de mulţi morţi ca într-o zi obişnuită.).

Răspunsurile: cei patru candidaţi declaraţi admişi au fost împărţiţi în două grupe, dar fac cu toţii parte dintre acei puţini oameni care au capacitatea să ducă la bun sfârşit sarcinile pentru care au fost selecţionaţi şi pregătiţi. Mulţimea de teste obiective garantează din plin acest lucru. Este adevărat, ei vor trebui să lucreze douăzeci şi patru de ore pe zi, putându-se însă înlocui cei doi pe rând între ei, unul singur fiind îndeajuns să manevreze cele două manete. În afară de asta, munca este cât se poate de uşoară. Peste câteva zile de instructaj va fi limpede că totul se reduce la un efort psihic şi fizic aproape inexistent. Problema este că au fost selecţionaţi atât de riguros tocmai pentru că lipsa de efort i-ar face pe mulţi să se plicitisească, iar munca în sine cere un sacrificiu uriaş din partea manevranţilor, o claustrare aproape perfectă şi o epuizare sigură: poziţia fizică pe care vor trebui s-o adopte în timpul lucrului şi mai ales amănuntul nu lipsit de însemnătate că nimeni nu poate suporta o perioadă foarte îndelungată o singură încăpere, o singură muncă – care cu timpul va deveni aproape inconştientă – o viaţă fără niciun fel de satisfacţii şi diversiuni decât comandamentul înalt moral la care se vor supune de bunăvoie.

Ce se va întâmpla atunci când experienţa se va întrerupe dintr-un motiv sau altul? Probabil că echilibrul ecologic se va reface repede, dar s-ar putea ca multă vreme experienţă să decurgă bine – după ce prima pereche va fi incapabilă să-şi mai continue munca, celelalte două rezerve le vor lua locul şi între timp vor fi pregătite alte perechi pentru acest sacrificiu. Manetele se autoreglează în timp la bioritmii fiecărei perechi de operatori de siguranţă, de aceea nu vor putea lucra

niciodată mai mult de doi oameni deodată şi de aceea nu se poate împărţi munca asta la zece, douăzeci sau douăzeci şi patru de operatori care, lucrând timp scurt pe zi, ar putea să facă iată fără mari eforturi la întregul program.

Ce se va întâmpla cu marele surplus de populaţie care riscă să apară? Asta-i o întrebare la care este mult mai greu de răspuns. Dar este de presupus că dacă se vor găsi oameni care să ducă multă vreme experienţa mai departe, se vor găsi şi oameni care să găsească o soluţie pentru...

Ce soluţie, domnule? Nu există asemenea soluţie şi în afară de asta, răspunsul este mai mult decât nemulţumitor.

Visul omenirii de a crea fiinţe nemuritoare merită această încercare, chiar dacă probabil nu se va face decât să se amâne pentru câteva zile sau luni moartea a milioane de oameni.

Şi dacă experienţa va continua?

Directorul adjunct dădu din umeri. Va continua cât va continua. Până la urmă experienţa se poate opri şi de către noi. Dar realizarea va rămâne un fapt şi ea va putea fi conservată pentru o vreme când orice suprapopulaţie va putea deveni din punctul de vedere al alimentaţiei şi al spaţiului posibilă.

Şi ce se va întâmpla cu muribunzii care vor fi surprinşi de această experienţă? Vor rămâne milioane de oameni în comă sau îşi vor reveni?

— Cum de nu vă daţi seama, făcu directorul adjunct: ori de câte ori moare câte un tânăr de 35 de ani, lumea consideră acest lucru ca pe o tragedie şi priveşte evenimentul mai mult sau mai puţin cu resemnare. Dar ia să ni se ia nouă sau altcuiva pe neaşteptate cinci lei: ce revoltaţi vom fi şi ce scandal vom mai face!

— Dumneavoastră, voi... voi... voi nu puneţi problema cea mai importantă, spuse bătrânul. În discuţii Poolo revenea mereu la acest punct, atunci când îi încolţea în cap proiectul acesta ale cărui contururi concrete le cunosc abia acum: el spunea că omul este crescut şi educat pentru o viaţă ameninţată de moarte. Răsplata şi pedeapsa omului încap în albia unei vieţi mărginite. Toată gândirea sa este în funcţie de timpul său limitat, ce se va întâmpla cu omul dacă experinţa va dura? Dacă populaţia ar deveni conştienă de perspectiva de a trăi veşnic?

— Omul s-ar adapta, acum noi vorbim despre probleme de subzistenţă, despre...

— „Suntem reglaţi pentru timpul pe care-l trăim, a spus întotdeauna Poolo, continuă bătrânul, dacă am trăi mai mult, clipele neplăcute ne-ar fi insuportabile şi n-am avea energie nici măcar pentru cele plăcute”. Încep tot mai mult să cred că avea dreptate.

— Omul s-ar adapta, dar...

— Nu ştiu dacă ar mai fi omul pe care-l cunoaştem şi care suntem. Ar dispărea „A fi sau a nu fi”, ar dispărea graba justificată de a face ceva util sau ceva plăcut sau ceva nemaipomenit în timpul care ne stă la dispoziţie, ar dispărea posibilitatea de a-l speria pe infractor cu limitarea timpului său de viaţă, ar dispărea perspectiva pentru cel raţional de a încerca să-şi gospodărească o viaţă aproximativ previzibilă, ar dispărea în general orice constrângere şi autoconstrângere, şi o dată cu asta disciplina, ar dispărea precauţia, ar dispărea simţul măsurii (în accepţiunea noastră de astăzi), sau poate mă înşel. Dar sigur este că ar dispărea problemele noastre existenţiale şi ar apărea altele pe care nici măcar nu le bănuim. Ar dispărea omul aşa cum îl cunoaştem azi şi ar apărea o altă fiinţă inteligentă care nu ştiu dacă va fi mai bună sau mai rea, dar care – oricum – va fi alta. Şi nu uitaţi, va dispărea acel bec roşu veşnic aprins, marcând spaima noastră faţă de incertitudinea morţii, acest bec roşu care marchează cea mai puternică cenzură interioară.

— Experienţa la care v-am invitat este oricând supusă posibilităţii de a fi oprită sau amânată. Asta depinde numai de noi.

— De care „noi”? Cine are dreptul de a decide un asemenea lucru?

— Şi cine are dreptul de a decide să nu fie începută?

Fostul şofer îşi aminti o scenă petrecută cu ani în urmă la ştrand: stătea întins pe plajă şi privea cum lumea înota, se plimba sau sărea de pe trambulină. La un moment-dat a văzut o mulţime de oameni strângându-se lângă un bazin şi pe alţii fugind într-acolo. A privit o vreme, apoi s-a culcat înapoi pe prosop. După un timp putea să observe lumea care începuse să se mai împrăştie. Se duse şi el să vadă ce s-a întâmplat: află că cineva înotase în bazin în vreme ce altcineva, sărind de pe trambulină, îi căzuse primului în spate. S-au lovit puternic. Doar săritorul a reuşit să mai iasă la mal, celălalt însă nu.

„Şi unde-i acum?”

„Probabil că şi-o fi frânt şira spinării, spuse cineva. S-a înecat.”

„Şi cum? N-a sărit nimeni să-l ajute să iasă?” Tăcere. Oamenii îşi vedeau de comentarii. Câţiva făceau baie, înotând la câţiva metri deasupra locului în care un om zăcea înecat şi cu şira spinării ruptă. O asistentă în halat alb dădea şi ea lămuriri preţioase.

Fostul şofer mai protestă îndelung, dar nimeni nu-l luă în serios.

„Şi când aveţi de gând să scoateţi cadavrul?”

„La noapte vom degaja apa din bazin şi atunci îl vom găsi mai uşor.”

Deasupra înecatului lumea înota şi se juca veselă cu mingea.

Ca om al şoselei, şoferul văzuse multe accidente la viaţa lui. Dar acesta îl zdruncină mai mult ca toate. Îşi jurase atunci să nu treacă niciodată indiferent pe lângă moarte. O făcuse în gând, fără să-l audă nimeni.

Dar acum, acum era vorba de mii, de milioane de vieţi. Acum era cu totul altceva. Consecinţele... Gândurile începură să i se învălmăşească în cap.

Zilele următoare au început instructajele cu manetele şi sub acţiunea lor, acele cadranelor au început să se supună: era de ajuns ca unul dintre ei să atingă butonul pentru ca mulţimea de indicatori să se disciplineze. Şi doar atunci când îşi lăsau gândurile să zburde prea departe acele începeau să tremure nervos, întorcându-i la munca lor. Şi fără un alt efort din partea lor, aparatele se linişteau şi ei puteau să-şi permită noi divagaţii.

După o vreme, care acum nu mai avea niciun fel de nume, indivizibilă ca veşnicia, în timp ce doi dintre ei lucrau deja de cine ştie când, iar ceilalţi doi duceau o viaţă seminormală, fiind obligaţi să nu părăsească nici ei o încăpere vecină pentru a fi gata să intervină oricând va fi nevoie, după o vreme cei doi, care lucrau, au început să înţeleagă de ce era atât de infernal de grea slujba aceea şi cât de nebănuit era sacrificiul care li se cerea clipă de clipă.

Stăteau cu manetele strânse în pumni şi lucrul acesta devenea înfiorător de greu cu cât trecea timpul mai mult şi cu cât erau obligaţi mereu la aceeaşi mişcare pentru a salva nişte vieţi care ameninţau să se scurgă din trupuri pe care nu le văzuseră niciodată, fiind vorba de oameni necunoscuţi ce nu reprezentau pentru ei altceva decât nişte simple noţiuni abstracte.

Precauţi ca în toate, organizatorii experienţei le transmiteau poveşti la un difuzor implantat în perete, difuzor prin care aflau vieţi reale sau nu – asta era imposibil de precizat – poveşti prin care se familiarizau cu biografia a nenumăraţi ipotetici muribunzi de pe toate meridianele şi aparţinând celor mai diferite vârste şi naţionalităţi. Poveştile erau astfel concepute încât erau şi veridice şi foarte generale şi mai ales apropiate în fapte cu întâmplări reale din vieţile operatorilor de siguranţă (care-şi trădaseră, pe nesimţite, în timpul testelor, punctele lor sensibile). Şi cu cât le slăbea voinţa şi le era mai indiferent ceea ce făceau, cu atât simţeau mai imperioasă dorinţa de a da dracului totul şi de a dormi sau de a uita, cu atât povestirile erau mai apropiate de propriile lor biografii în minutele cele mai critice ale trecutului lor.

* * *

Dar cel mai mult suferea Poolo pentru că nu mai era ascultat de toată lumea cu gura căscată. Şi cam cine să-l mai asculte? Câţi foşti miniştri mai aveau auditoriu? A fost el celebru, au mai fost şi alţii, cei mai mulţi o păţiseră mult mai rău ca el, să fie el sănătos, cin' să-l mai asculte?

Din averea lui, care, în afară de banii ce s-au devalorizat şi de

clădirea aceea formidabilă – în care locuiau acum alţii – se compunea doar din lucrurile care se aflaseră în acea clădire, nu-i rămase mare lucru. În primul rând că în timpul mutatului în mare viteză la care fusese obligat, n-a avut unde aglomera sute de piese de mobilier, mii de cărţi, covoare, porţelanuri, tablouri şi tot felul de lucruri care, fiecare în parte, reprezintă o valoare, dar îngrămădite la un loc devin o problemă pentru că n-ai unde să le pui, atunci când eşti silit să te muţi dintr-un palat şi când trebuie să te restrângi de pe o zi pe alta la un apartament format dintr-o cameră în folosinţă exclusivă şi un hol spaţios, o bucătărie, o cămară de alimente şi o baie, comune. Este adevărat, mai avea bani şi în străinătate. Multe invenţii şi mai ales aplicaţiile unor idei de ale sale au fost folosite în continuare şi contul i se îngroşa la o bancă, undeva, ca pe o altă planetă. Ce avea el eu acei bani la care n-avea cum să ajungă?

Câteodată, în accese de orgoliu, arăta câte un obiect de-al său stricat şi-l recomanda pentru cumpărare, spunând că peste o vreme va putea fi revândut foarte scump. Sau scotea la iveală un pat vechi pe care-l dădea drept al părinţilor săi: de câte ori n-au fost vândute la licitaţii publice paturile pe care au fost concepuţi maeştrii (eroii)? În plus, el era dispus să ofere şi certificate de autenticitate.

Dar crizele astea de vanitate nu făceau decât să-i mărească faima de nebun.

Singura lui bucurie era că-şi mai amăgea orgoliul recuperându-şi o parte din colecţia de articole în care Diavolul din el dădea câte un interviu ce sucea gâtul unei mulţimi de gură cască. Nu reuşise niciodată să-şi mai refacă toată colecţia. Ea fusese luată la frunzărit şi articolele în care vorbise el tot felul de prostii în ziare legionare ar fi fost suficiente pentru a înfunda definitiv zece oameni. Dar Poolo scăpase.

De aici unii se grăbeau să tragă şi alte concluzii pe care le coroborau cu dispariţia treptată a multor cunoştinţe comune, mai ales după ce a început să mai răsufle rolul pe care l-ar fi avut savantul în încărcarea dosarelor respectivilor. Punctul lui de vedere nu i-l înţelegea nimeni şi cred că nu poate fi condamnat cineva pentru că nu s-a găsit a fi atunci suficient de psiholog încât să considere că ceea ce făcea Poolo ar avea o logică admiţând că şi megalomania ar avea o logică şi că şi fanatismul ar avea o logică. Lumea începu să se ferească de el. Câţiva, ultimii dintre foştii săi admiratori, cei care credeau în el ca nişte apostoli în Dumnezeu, îi cereau o dezminţire, orice, numai să aibă şi ei de ce se crampona în încercările lor de a-l crede. Iar el, având o obligaţie atât de uşoară şi i-a îndepărtat şi pe aceştia, ţinându-le discursuri despre marile personalităţi, cele care nu pot să se împiedice de soarta unor bieţi viermişori, oameni de excepţie pe care istoria însăşi îi selectează şi-i face intangibili, în vreme ce aceeaşi furtună îi

mătură pentru totdeauna pe ceilalţi care, mici fiind, au încercat doar să respire numai aerul aceloraşi înălţimi unde se mişcă alesul. În cazul lui chiar aşa se şi întâmplase. Dar cui să-i torni asemenea bazaconii, atunci când respectivii căutau cu disperare diamante şi speranţa că adevăratele valori morale mai există şi că nu e niciun pericol să te apropii de o asemenea valoare. Şi nu era de vină Poolo că ei confundau, aşa cum se face de secole, valorile morale cu reuşita într-un domeniu (ştiinţific în cazul nostru), fiind convinşi că cel care s-a ridicat la înălţimi uriaşe pe soclul său, trebuie neapărat să aibă şi acele calităţi pe care ei le caută în aşa o măsură. Nu, nu era de vină Poolo pentru toate astea, dar nici în întâmpinare nu le venea cu nimic.

Dar izolarea îl înnebunea şi pentru că era mai singur ca oricând, nu putea concepe cu ce s-ar putea obişnui în această claustrare. Soţia, cu care şi aşa nu se înţelegea cine ştie ce, i se îmbolnăvise şi peste puţin timp murise; familia i se destrămase, părinţii s-au decrepit, soră-sa se măritase şi între Poolo şi cumnatul său nu existaseră niciodată afinităţi prea mari, bărbatul surorii lui trăind cu impresia că soţia sa a fost întotdeauna lăsată la coada familiei din cauza fraţilor ei; mezinul se săturase de armată încă înainte de război, fusese rechemat şi mobilizat, făcuse campaniile şi înspre est şi înspre vest, nu păţise fizic nimic, dar era sătul, lucra undeva ca funcţionar, apoi încercase la un moment-dat să treacă fraudulos graniţa, fusese prins şi condamnat. Dispăruse. Singurele fiinţe de care se simţea Poolo ataşat erau unchiul său şi un copil. La unchiul său obişnuia să petreacă seri lungi, dar bătrânul fusese şi el arestat în urma acestei prietenii, iubitul său nepot declarând că are o rudă atât de minunată încât nu se deosebeşte prin nimic în păreri de el însuşi. Mai rămânea acel copil, propriul său fiu pe care-l făcuse cu una dintre fostele sale studente, femeia de care s-a despărţit de mult şi cu care nu mai avea nimic comun, dar căreia îi plătea pensie alimentară. Copilul, acum adolescent, îi semăna în multe privinţe, doar că nu-şi cultiva cu nimic inteligenţa, fiind prea leneş pentru o muncă adevărată. Poolo îl lua de acasă şi făcea lungi plimbări împreună, fiul ascultând peroraţiile tatălui şi alegându-se pentru aceasta din când în când şi cu bani, dar fiind puţin dezamăgit de lipsa de umor a părintelui său natural şi de felul său obositor de a fi. Accepta totuşi cu plăcere să se plimbe cu el, fiind suficient de inteligent pentru a-şi da seama că în decursul unei asemenea promenade învăţa mai multe decât în lungile ore de bibliotecă, ore de care avea şi mai puţin chef. Dar nici să rămână simplu muncitor nu voia, iar ca să reuşească la universitate îi trebuia zece curat la examenul de bacalaureat pentru a putea intra, la dorinţă, la orice facultate fără admitere şi fără a i se lua în considerare originea socială.

Dar cu toate astea Poolo nu era nenorocit de toate câte i s-au

întâmplat. „Există o cantitate de suferinţă care este constantă la fiecare individ, indiferent de circumstanţele întâmplătoare ale vieţii sale. Această cantitate este egală şi pentru fericirea individului. Atunci când cantitatea de suferinţă depăşeşte constanta, se ajunge la un cataclism personal.”[12] (Dar constanta de fericire de câte ori a fost depăşită în viaţa unui individ în decursul istoriei?). Poolo era făcut dintr-un aliaj teribil, suficient de rezistent pentru ca el să nu se plângă niciodată şi să-şi trăiască viaţa, considerându-se în continuare aclamat peste tot, cheltuindu-şi şi ultimul ban pentru o sticlă de şampanie băută la restaurant, crezând că impresionează astfel o fată drăguţă care îl privea de la o altă masă. Nu era disperat şi filosofa în continuare, trăind de azi pe mâine.

Am trăit ani şi ani de zile la început cu certitudinea că voi fi dat afară de la ziar, apoi cu spaima că acest lucru totuşi nu se întâmplă. De ce? Era inexplicabil şi asta îmi mărea spaima. Teroarea asta era mai greu de suportat chiar decât incertitudinea iniţială.

12 Vezi Poolo, Naşterea unei idei, citat din memorie.

4

În apropierea lui Poolo mi se întâmplau destul de des nişte fapte ciudate: lucruri pe care mi le aminteam firesc şi cu precizie păreau până la urmă că nici n-au avut loc. De obicei, totul începea de la o discuţie în contradictoriu cu el, el care nega ceva ce s-a întâmplat. Până la urmă îmi aducea atâţia martori în sprijinul ziselor sale, încât am început să nici nu mai lupt pentru dovedirea celor afirmate de mine despre autenticitatea unor fapte atât de evidente. (La început am crezut că sunt nebun, că am false amintiri şi aşa mai departe. Dar pe urmă am observat că numai în preajma lui mi se infirmau întâmplări prin care mi se părea că am trecut).

Să stai cu mâna captivă pe un mâner şi cu tot trupul captiv în legătura sa cu mâna captivă, să stai o oră astfel şi apoi două şi apoi un timp infinit pe care nu-l mai poţi măsura cu ceasul, să ai perspectiva ca după un somn de câteva ore – culcat pe canapeaua de lângă manete – să te scoli pentru a-l schimba pe celălalt captiv de bunăvoie, extenuat acum şi el şi să-ţi reiei locul lângă cele două manete cu perspectiva ca peste câteva ore să te culci din nou şi să-l pui pe coleg să facă ceea ce faci tu acum şi obligându-te apoi din nou să reiei aceeaşi treabă înfiorător de simplă şi de acaparantă şi aşa în continuare, mânat din urmă doar de propria-ţi conştiinţă şi de însemnările indirecte pe care această conştiinţă le primeşte încontinuu din difuzorul alimentat cu o gamă infinită de întâmplări adevărate şi de minciuni, să trăieşti cu mâna captiv pe o manetă care este vie doar atâta vreme cât i te consacri cu tot sufletul tău, să te sacrifici pentru ceva ce devine, în ciuda emisiunilor de la difuzor, tot mai abstract, un fel de poveşti sau reportaje despre nişte morţi a căror moarte a pierdut deja de mult orice sens, fiind gata să nu mai vezi nicio raţiune în nimic, în general moartea pierzându-şi orice dimensiune normală pentru tine. Tu să nu mai ai de făcut în viaţa asta infinită a întregii omeniri altceva decât să strângi maneta în mână, iar toată omenirea să nu mai reprezinte pentru tine decât maneta din faţa ta valorând tot mai puţin şi să mai ai puterea să continui...

...să mai treacă o vreme din lungul timp lipsit de jaloane, mâlos de aceea ca o mlaştină, să faci acelaşi lucru fără perspectiva de a face şi altceva, dar ştiind că în clipa în care ţi-ai pierde raţiunea tot sacrificiul tău n-ar mai fi posibil pentru că manetele nu s-ar mai supune controlului sufletului tău şi acele contoarelor ar sălta înnebunite...

...să te întrebi de aceea cu frică mai tot timpul – chiar şi atunci când nu te întrebi – cum să poţi, Dumnezeule, cum să poţi să reziştI în continuare în aceeaşi cameră şi în aceeaşi poziţie aplecat asupra unor

manete incomod dispuse, şi azi şi mâine şi mereu, fără nicio perspectivă ca ceva să se schimbe, fără nicio perspectivă ca viaţa infinitei omeniri să-ţi ofere şi ţie un crâmpei de viaţă reală, să începi să crezi că omenirea înseamnă ceva luminos din care nu lipsiţi decât tu şi colegul tău, două deşeuri folosite doar ca pârghii ale vieţii altora şi din cauza aceasta să începi să urăşti toată omenirea pentru care înţelegi să te sacrifici...

...şi cu toate astea să rezişti în continuare şi să strângi exact atât cât este necesar cele două manete. Să te minţi, încercând să născoceşti tot felul de diversiuni care să te facă să crezi că ai putea încă trăi, să te minţi încontinuu cu acele jocuri pe care le-ai inventat şi de care ţi-e ruşine şi faţă de colegul tău. Chiar dacă ele se consumă numai în gând şi le cloceşti doar în minte până te saturi de ele şi nu te mai distrează deloc. Să ţi se facă lehamite de ele şi să n-ai cu ce să le înlocuieşti şi să revii din nou la aceleaşi distracţii sterile şi mutilate. Şi până la urmă cum să nu înnebuneşti?

...e greu să fii un anonim. Îţi vin tot felul de idei. Să gândeşti, de exemplu, că ai muncit toată viaţa „în rând cu ceilalţi", fiind convins că fiecare om nu reprezintă decât un procent din efortul colectiv, dar că dacă fiecare îşi va majora acest efort, atunci şi rezultatul colectiv va fi mai mare. Ceea ce nu ai putut verifica pentru că într-o zi ai făcut o „pauză". Şi tot aşa în altă zi. Şi ţi-a fost dat să observi că produsul total nu s-a diminuat cu nimic. Asta înseamnă că ai lucrat toată viaţa de pomană, dacă aportul tău e atât de neînsemnat? Mai ales că nimănui nu i-a trecut prin minte că aceste pauze diminuează rezultatele muncii; ţi-au reproşat doar că o duci prea bine. Şi sunt clipe în care nici măcar nu ştii dacă aceste gânduri sunt false...

...şi tocmai atunci intervin din perete sunetele cele mai disperate şi îndemnurile cele mai patetice şi ţi se spune că fiecare secundă cât mai rezişti mai salvezi câteva vieţi şi mame disperate îşi spun şi ele replicile şi copiii disperaţi plâng deznădăjduiţi, încât îţi mai încleştezi pumnii pe manete şi mai rezişti încă o clipă şi încă o vreme şi vremea nu mai are dimensiuni...

...şi până la urmă nu mai rezişti şi-l trezeşti şi pe colegul tău a cărui singură dorinţă – ca şi a ta – este aceea de a dormi, îl trezeşti pentru că altfel se duce totul dracului şi tot ce ai făcut s-ar duce de râpă într-o singură clipă, îl trezeşti pe el şi te laşi tu să cazi într-un somn greu şi fără vise până ce te trezeşte după incredibil de puţină vreme colegul, treci în locul lui, asculţi nenorociţii care-ţi vorbesc din perete şi mai ţii manetele în mâini, dar ştii de la început că vei rezista mai puţin ca înainte şi că data viitoare vei rezista şi mai puţin ca acum şi că asta nu va însemna decât că-l vei obliga pe colegul tău să doarmă şi el mai puţin şi să reziste şi el mai puţin atunci când va lucra în locul tău şi atunci te va trezi şi el si va trebui să dormi şi tu mai puţin şi cercul

vicios se va strânge tot mai mult şi nu este sigur că vei mai reuşi multă vreme să-i faci faţă...

...îţi spargi creierii cu lucrurile care ţi-au plăcut pe vremuri şi găseşti foarte multe şi totodată foarte puţine, încerci să ţi le readuci în memorie de parcă le-ai mai trăi o dată, dar ele îţi vin în minte deformate şi nu se lasă nicicum înghesuite în jocul pe care-l doreşti atâta şi atunci când încerci să-ţi aminteşti de o figură, aceasta îţi apare strâmbă de parcă ai privi-o pe un ecran concav şi chipul frumos devine slut şi cu totul altceva decât ai vrut tu să vezi...

...dar ceva vrei să vezi totuşi şi ceva trebuie să faci până ce nu se va găsi un lucru care să-ţi provoace plăcere atunci când vei fi din nou trezit, până ce nu va exista în faţa ta un surogat de viaţă pe care să-l aştepţi cu nerăbdare, nu vei face decât să te autodistrugi şi să micşorezi mai mult şansele de a mai rezista cât de cât...; stai şi-i spui toate acestea colegului, care nu s-a culcat încă ci s-a instalat la o măsuţă şi mănâncă un prânz (sau poate o cină? cine să mai ştie cum a arătat odată ciclul circadian?) şi din vasele din plastic frumos colorate ies arome plăcute, iar mâncarea ştiţi amândoi că este ticsită de vitamine şi de tot ce este mai hrănitor, dar mesele acestea care în primele lor variante v-au încântat, nu mai reprezintă acum aproape nimic şi plăcerea cu care aţi admirat la început frumuseţea desenului de pe tacâmuri şi culorile armonioase ale vaselor a fost înlocuită acum de o privire tâmpă aruncată asupra mâncării şi mestecare indiferentă a câtorva îmbucături...; colegul îţi spune că este absolut de acord că aşa nu mai merge şi că este absolut necesar să găsiţi ceva cu care să vă umpleţi restul timpului şi că absolut tot... şi... (colegul repetă tot felul de lucruri adevărate, dar tu nu mai eşti în stare să percepi decât acest „absolut" care se repetă de atâtea ori în propoziţiile pe care le auzi)... şi-ţi mai spune că singurul lucru la care mai este în stare să se gândească este acela că nu poate să priceapă cum de aţi fost atât de tâmpiţi să vă lăsaţi atraşi într-o cursă pentru că nu există altă denumire pentru ceea ce aţi păţit decât aceea că aţi fost atraşi într-o cursă de avantaje formidabile, publicate odată cu concursul. Ele v-au fost promise, dacă veţi reuşi să câştigaţi posturile, v-au fost şi oferite, dar n-aveţi cum să vă mai bucuraţi de ele... – Era de parcă i-ai fi promis unui sărac că dacă se lasă omorât în locul tau, ai să-l îmbraci pentru înmormântare în haine de mărgăritar...

... iar tu lucrezi două ture pentru a înţelege în întregime ceea ce a vrut să spună colegul tău şi abia pe urmă îţi dai seama cât de periculoase sunt cuvintele acestuia, pentru că ele n-au alt dar decât acela de a te face să te enervezi şi mai tare, iar moralul e lucrul cel mai de preţ în munca pe care o desfăşuraţi şi să ţi-l distrugi...

...îl trezeşti pe celălalt pentru a-i spune la ce concluzii ai ajuns, dar el le ştie pe toate astea la fel de bine şi fără tine şi nu mai are ce să le

pună în loc, dar tocmai asta e problema; trebuie să găsiţi ceva, ceva mult mai stimulativ decât presiunile indirecte care se fac asupra voastră prin vocile care vin neîncetat din perete, voci a căror intensitate a fost reglată electronic de aparatele sensibile la bioritmii voştri aşa încât microfoanele devin mai puternice atunci când simţiţi că nu mai puteţi şi vă mai lasă să respiraţi, diminuându-şi emisiunile la nivelul unor murmure atunci când vă simţiţi mai bine şi când aproape că nici nu mai aveţi nevoie de ele...

...dar pe urmă a început să apară oboseala şi oricât de cumsecade era colegul, nu mai puteai dormi nici când te lăsa în pace, te uitai la el şi căscai, dar nu mai puteai dormi...

...şi atunci ai înţeles că ăsta e sfârşitul, că despre epuizarea asta timpurie vorbeau examinatorii... sau directorul adjunct... nu mai ştii exact cine... faci un calcul cât de aproximativ pentru a vedea cam cât ai rezistat, dar îţi este imposibil să reconstitui timpul şi o clipă ai impresia că dacă n-a murit nimeni de o vreme, înseamnă că a murit şi timpul exact în acelaşi moment, dar peste puţin ai uitat deja acest gând şi... şi... şi...

...nu mai auzi nici măcar vocile din difuzoarele care-şi fac totuşi în continuare conştiincios datoria... totul se duce... totul se duce... (panta rei, ehe, odată...) nervozitatea... lumea... lumea care creează mereti stressuri...; totul se duce... totul...; în curând veţi fi înlocuiţi şi atunci... atunci ce va mai fi în continuare? Dacă vă veţi reface, dacă vă veţi odihni multă vreme, veţi mai avea puterea s-o luaţi de la capăt şi în primul rând, veţi mai fi în stare de această muncă? Asta n-aţi întrebat pe nimeni şi o faceţi acum, dar vi se răspunde să mai aveţi răbdare; sunteţi deschizători de serie, nimeni nu vă poate spune de la început cu precizie... pentru că nimeni n-a fost încă... pentru că...

...logic, foarte logic, dar nu vă mai interesează răspunsul, dacă tot nu mai puteţi dormi, sunteţi în stare să lucraţi mai mult, şi ce mai muncă! parcă a trecut punctul mort, acum, parcă...

...stai în lungile răgazuri pe care ţi le permite acum colegul şi gândeşti...

* * *

Am discutat mult cu Poolo despre reintegrarea lui în circuitul oficial. Discutând despre aceste evenimente, păţeai inevitabil ceea ce se întâmpla întotdeauna când ajungea el eroul principal al discuţiei, adică nu mai accepta să se vorbească decât despre propriile sale peripeţii ciudate, „predestinate tuturor geniilor". Adică da, admitea el, am fost scos de la Universitate, da, s-au făcut greşeli cu mine – nu mult mai mari ca înainte –, oricând s-au făcut greşeli cu toţi creatorii de excepţie, întotdeauna trebuie să existe pe lângă fiecare mare personalitate şi un mare intrigant, dacă nu era Mozart n-ar fi fost nici

Salieri, dacă n-ar fi fost Salieri, poate că n-ar fi fost nici Mozart... Ee! Adică voia să spună că toate nu i s-ar fi întâmplat dacă n-ar fi fost atacat şi urmărit fără milă ani în şir de ura lui Grubovici, Grubovici care nu numai că n-a fost îndepărtat de la catedra sa, dar a devenit şi mare ştab la minister şi decidea şi spânzura în toate cele şi de ce să dicteze tocmai Grubovici? Şi aşa mai departe, şi aşa mai departe. Şi în timpul acesta mă privea şi pe mine ca pe omul de rând care, prin firea lucrurilor, ar unelti împotriva geniilor şi o făcea atât de insistent încât în clipele acelea aveam impresia că bănuieşte ceva, adică nu că bănuieşte, că ştie, dar pe urmă se reîntorcea brusc la ale lui: adică dacă n-ar fi fost acest Grubovici nu i s-ar fi întâmplat lui Poolo nimic. Pentru că domnii care veneau să-i ia din când în când caietele şi care au uitat să i le mai dea vreodată înapoi, domnii aceia erau nişte oameni de treabă, care au ştiut să stea întotdeauna politicos de vorbă şi cu care n-avea nimic, ei nu-şi făcuseră decât datoria – ce fel de datorie? – păi, datoria, care-i ţinea în slujba aceea a lor – şi care te împiedica pe tine să te ţină în slujba aia a ta. Nu, de asta era de vină exclusiv Grubovici pentru că pe vremea aceea el tăia şi spânzura la minister. Şi cei care au dispărut pe perioade nedefinite din cauza acelor oameni care nu-şi făceau decât datoria? Ei nu, nici aşa să n-o luăm! El, Poolo, de ce n-a dispărut? Pentru că ştiau că el este un geniu şi de genii nu te atingi. Dar Lavoisier? Să-l lăsăm pe Lavoisier! Au dispărut cei care au comis cine ştie ce, aşa-s vremurile, n-ai ce-i face, el de ce a putut să stea de vorbă cu atâta calm cu oamenii de care depindea dacă dispăreai sau nu? Multe dintre întrevederile acelea au fost de-a dreptul plăcute, ei fiind în perioada aceea singurii sau aproape singurii oameni care mai acceptau să-l asculte.

Mă gândesc şi astăzi dacă nu cumva Poolo nu putea fi înţeles în întreaga sa complexitate decât dacă acceptai că joacă mereu teatru, pentru a trăi într-o lume sucită şi pentru a râde pantagruelic de ea, dacă nu cumva Poolo vieţuia şi el învăluit într-o ironie imensă cu care ne privea pe toţi, permiţându-şi cele mai sinistre farse şi trăind asemenea Diavolului, cu care fusese de atâtea ori asemuit, din şi întru prostia omenească. Altfel naivitatea sa ar fi de neconceput, modul în care-şi expunea în general amintirile ar aparţine de domeniul aberaţiei. Acţiunile sale şi modul său de a se comporta nu ţi se păreau logice decât după o astfel de „decodificare". În felul acesta viaţa trăită de el avea un anumit sens, cu toate că de multe ori nu mai pot crede că există omenie şi valoare sub spoiala veşnicei ironii a unor indivizi care trăiesc tot timpul din batjocura faţă de alţii. Dar, mă rog, poate că şi „binele" primeşte alte valori în cazul unor asemenea inşi.

Mă simţeam tot mai atras de Poolo şi pe măsură ce-l frecventam mai des, mi se părea tot mai respingător. Trăiam aceste sentimente concomitent şi cu o intensitate tot mai

puternică. În afară de asta, toată viaţa am fost obligat să ascund în casa părinţilor mei legăturile pe care le întreţineam cu Poolo. Tata le-ar fi considerat un afront personal şi mi-ar fi fost imposibil să-l conving că Poolo era în acelaşi timp şi o altă persoană decât sicofantul abject pe care-l cunoscuse pe propria-i piele. Dar Diavolul de peste gard înghiţise în anii aceia o pradă bogată şi despre Poolo se vorbea mai mult în şoaptă. S-a ajuns până acolo că, ţin minte, înainte de a pleca de acasă, tatăl meu se uita pe geam să vadă dacă drumul e liber sau dacă vreunul dintre membrii familiei lui Poolo se află cumva în faţa casei.

5

Ţi-ai găsit, în sfârşit, o diversiune pentru timpul muncii tale şi asta te liniştеşte, încât până la urmă poţi să şi dormi din nou. Când te scoli mănânci cu poftă şi te pui la pupitrele de comandă, iei în fiecare mână câte o manetă şi te gândeşti la subiectul tău.

Câteva zile stai „agăţat" de manete şi în timp ce ochii urmăresc profesional acele cadranelor şi becurile indicatoare, rezumi din nou tot ce ai ştiut şi faci supoziţii care te pasionează.

Acele se liniştesc pe cadrane şi starea ta de spirit este cu totul alta, nu mai este nevoie nici de apelul insistent al difuzorului, acum îţi faci şi singur datoria la nesfârşit – aşa cum trebuie.

O clipă ai timp să te întrebi cum de s-a liniştit parcă şi colegul, ce s-a întâmplat, cu ce-şi umple el noile dimensiuni ale timpului său nesfârşit, dar uiţi repede această întrebare, eşti cu totul absorbit de tema ta şi nici măcar nu te oboseşti să le răspunzi foştilor tăi examinatori care sosesc într-o zi să te felicite pentru rezultatele peste aşteptări ale muncii pe care o depui.

Într-altă zi îţi vine o idee şi ceri să-ţi fie adus un casetofon şi în timp ce-ţi îndeplineşti misiunea, îţi formulezi gândurile cu voce tare. La început ai un fel de pudoare şi te simţi deranjat de prezenţa colegului, dar pe nesimţite parcă nici nu-l mai observi.

Apoi, după un timp, ştergi tot ce ai imprimat şi o iei metodic de la început.

* * *

Felul său nefiresc de a se purta, acea platoşă penibilă, a rămas lipită de Poolo ca o a doua piele şi reintrat în toate drepturile, continua să se poarte ostentativ, deplasat în cele mai nepotrivite situaţii. Semnificativ mi se pare, de pildă, primul discurs pe care l-a ţinut la Academie – un torent de fraze sforăitoare şi atât de emfatice încât era limpede pentru toată lumea că Poolo vorbeşte nesincer, că nici nu încearcă să-şi ascundă nesinceritatea, că dă conştient un spectacol de prost gust, dar că aparent se simte excelent în calitate de protagonist al acestei comedii. Vorbi, fără să i-o ceară nimeni, nu despre Noile aplicaţii ale Efectului P, ci despre binefacerile pe care le-a adus noua societate ştiinţei şi lui personal şi înălţă atât de mult în slavă acele binefaceri, terfelind condiţiile pe care le-a avut în trecut, încât la sfârşit, cineva nu mai rabdă şi-i puse nişte întrebări în legătură cu mizeria fostului său palat şi a posibilităţilor materiale în care şi-a desfăşurat activitatea. Toată lumea de faţă se simţea stânjenită, dacă el se găsi să întrebe, în loc de răspuns, unde se află Grubovici – care

era într-adevăr absent (tocmai în ziua aceea!) – şi dacă cel ce pune asemenea întrebări nu-şi dă seama în cine loveşte şi dacă cel care pune asemenea întrebări a fost cumva montat de FOSTUL vicepreşedinte al Academiei, acelaşi Grubovici, şi dacă cel care pune asemenea întrebări...

După puţină vreme, deşi sacul noutăţilor ştiinţifice reale pe care le adusese Poolo cu el nu se mai termina, deşi compania lui începuse să însemne din nou ceva şi prietenia lui ar fi trebuit să fie preţuită de un arivist, nemaiamintind de adevăraţii oameni de ştiinţă, totuşi începu să fie din nou ocolit, nimeni, nici măcar cei mai nesimţiţi parveniţi nesuportând opereta pe care o juca savantul tot timpul, parcă mereu mai evident. Pur şi simplu devenise greu de urmărit în tot ce spunea pentru că nu ştiai niciodată dacă e serios sau ironic, dacă-şi bate joc de tine sau dacă aşa i-e felul. Vorbind astfel şi la institutul pe care-l conducea, colaboratorii săi erau exasperaţi că îi ia tot timpul peste picior, dar după o vreme s-au obişnuit, mai ales după ce au trebuit să recunoască în avalanşa de enormităţi şi câte o pepită de aur care strălucea puternic sub cuvinte şi care, în absenţa savantului, îi făcea pe toţi să le fie dor de el, căci se uita balastul şi rămâneau doar formulările concise şi intuiţiile surprinzătoare. Dar să-l suporţi pe viu era imposibil.

Ani de zile am trăit coşmarul orelor pe care le-am petrecut împreună cu Poolo, neplăcerea până la repulsie pe care a reuşit să mi-o provoace aproape de fiecare dată şi dorinţa de neînvins care mă făcea să-l caut cât mai repede după ce ne despărţeam. Sentimentul acesta, se pare, îl insufla tuturor celor cu care era într-un contact mai strâns.

Până la urmă comportamentul său începu să pară în cel mai bun caz anormal şi Poolo fu împiedicat prin mijloace cât mai diplomatice să mai vorbească în public. Pe de altă parte, munca sa de la Institut era la fel de strălucitoare ca în vremea în care fusese profesor la facultate, acum având şi avantajul de a fi înconjurat de o echipă de specialişti foarte capabili, profesionişti apţi de a duce la bun sfârşit intuiţiile pe care savantul nu se mai obosea să le finalizeze decât rareori. (O vreme s-a crezut că ceea ce a început el să numească mereu „necesitatea elementului uman într-o ecuaţie", ar fi munca acestor colaboratori care trebuiau să-i termine lucrările. Dar bineînţeles că el se referea la cu totul altceva.) Plus că şi condiţiile care i-au fost puse la dispoziţie în vederea cercetărilor sale erau dintre cele mai bune.

Apoi începu să funcţioneze tot mai mult comanda socială pe care el se pricepu s-o ducă de cele mai multe ori la rezolvarea ei cea mai simplă şi eficientă. Era de aceea solicitat în tot felul de comisii şi comitete şi nu refuza nimic, chit că în multe cazuri nu se achita până la capăt de sarcini, fiind prea convins că o vorbă sau o formulă sunt

suficiente ca să rezolve o problemă. Ceea ce nu se întâmpla întotdeauna.

În ziua în care m-am pomenit dat afară din slujbă am răsuflat uşurat, dar mi-am jurat că Poolo, acest om pe care-l bănuiam vinovat de toate necazurile familiei mele, va trebui să răspundă pe loc pentru câte ne-a făcut. Voiam să curm, chiar cu preţul libertăţii mele, necazurile pe care credeam că le-ar mai fi putut abate asupra celorlalţi oameni. Eram hotărât să-l omor fără precauţiuni. A doua zi am fost reprimit la serviciu fără niciun fel de comentariu. Eram convins că soarta m-a „graţiat" pentru a-l salva pe Poolo. Dar eu nu i-am acordat decât o amânare.

(Un vecin care avusese şi el mult de suferit de pe urma inconştienţei lui Poolo şi care de asemenea nu se putea obişnui cu gândul ca delatorul să rămână nepedepsit a început un foarte lung drum de reclamaţii şi memorii împotriva vinovatului la cele mai diferite foruri. Nu s-a ales, bineînţeles, cu rezultatele scontate. Era cât p-aci să mă atragă şi pe mine în demersurile sale, lucru care dacă s-ar fi întâmplat, n-aş mai fi putut niciodată continua relaţiile mele strânse cu savantul. Dar prin strădaniile sale, vecinul meu mi-a mai dovedit şi faptul că Poolo sau nu putea fi pedepsit deloc – câteodată mă întrebam chiar dacă putea fi măcar învinovăţit la modul practic şi moral – sau dacă trebuia înlăturat prin mijloace mult mai radicale.

6

O tăcere lungă se aşterne între voi şi deşi ai povestit atâtea, simţiţi amândoi că nu s-a spus tocmai esenţialul. Lunga poveste despre Poolo... V-aţi obişnuit cu poziţia chinuită în care trebuie să vă petreceţi orele de veghe şi nu vă mai deranjează nici măcar întrebările pe care vi le-aţi pus la început de atâtea ori: ce se va întâmpla în clipa în care se va produce o perturbaţie cât de mică şi cât de scurtă în sistemul pe care-l ţineţi sub control, ce se va întâmpla dacă unul dintre voi va leşina atunci când celălalt va dormi sau dacă i se va face rău sau dacă din orice alt motiv se va îndepărta chiar şi numai pentru o fracţiune de secundă de la manetele pe care le încălzesc succesiv mâinile voastre? Pentru că cea mai scurtă întrerupere va însemna o catastrofă pentru toată mulţimea de oameni care au fost împiedicaţi de atâta timp să moară, fiind de aşteptat ca natura să se apere şi să restabilească echilibrul optim în orice prilej cât de neînsemnat care i se va oferi. Şi ce se va întâmpla cu pământul ăsta dacă nu va mai muri o vreme nimeni? Ce vor mânca oamenii şi unde vor locui şi cine îi va mai putea îndestula pe toţi? Întrebări logice, care la început, nu v-au lăsat să vă gândiţi la altceva şi de la un timp aţi cerut tot mai multe ştiri despre ce se întâmpla „afară”, dar nu vi se comunica nimic alarmant şi atunci aţi preferat să vă îndoiţi de sinceritatea informaţiilor.

Pe urmă, însă, ţi-ai amintit de cuvintele lui Poolo după care oamenii ar fi reglaţi după un anumit ceas, împingerea la nesfârşit a limitelor vieţii spre orizonturi prea îndepărtate schimbând nu numai mentalitatea indivizilor, dar şi caracterul civilizaţiei umane, neputându-se preciza dacă noua civilizaţie va fi mai bună sau mai rea. Marea este minunată doar atunci când este văzută de pe ţărm, spunea Poolo, în larg, în lipsa unui reper sigur, totul se transformă în melancolie. Viaţa fără de moarte, spunea tot Poolo, este ca marea nesfârşită: ilogică, adică de neconceput.

Să stai ore în şir cu mâna pe manete, urmărind fără să-ţi mai dai seama acele ceasurilor de control şi să-ţi pui asemenea întrebări seamănă într-adevăr cu o mare fără de început şi fără de sfârşit în care logica tuturor lucrurilor primeşte alte înfăţişări.

— E grea meseria asta, spune Celălalt, atâta timp cât te gândeşti prea concret la ce faci, asemenea timpului care parcă nu mai trece în perioadele în care urmăreşti concentrat drumul parcurs de arătătoarele ceasului. Când faci abstracţie...

Ei, ce se întâmplă atunci când faci abstracţie?

* * *

Pe urmă se născu o nouă secţie a Institutului menită să studieze noile posibilităţi de aplicare a Efectului P. Iniţial se proiectase un laborator autonom specializat pentru acest obiectiv, mai ales că exista experienţa altor state care aveau deja aşa ceva şi pentru că rezultatele erau pretutindeni bune, a devenit de neconceput ca în ţara în care s-a născut şi în care continua să lucreze cel care a formulat acest principiu să nu existe un asemenea laborator. Dar pentru că savantul nu voia să renunţe la institutul mult mai complex pe care-l conducea şi pentru că n-ar fi fost firesc să fie numit altcineva în fruntea unei echipe menite să studieze *Efectul P*, s-a ajuns la această soluţie de compromis în schema institutului condus de Poolo.

La inaugaurare savantul ţinu cel mai penibil discurs de până atunci, bombastic şi lipsit de orice măsură, încât pentru toată lumea batjocura era evidentă. Unii îşi imaginau că în felul acesta Poolo se răzbună pentru anii în care a fost silit să deseneze planşe pentru studenţi, răzbunare lipsită de sens acum când i se asigurau toate condiţiile. Iar la sfârşit, punându-le capac la toate, Poolo ceru ca noua secţie să fie transformată într-o uriaşă brutărie, o brutărie care ar putea asigura jumătate din cantitatea zilnică de pâine necesară consumului capitalei.

Adevărul este că Poolo excludea în continuare şi în mod zgomotos efectul pe care-l formulase şi pe care-l declarase cu douăzeci de ani în urmă o eroare de a sa. De fapt, „declarase” e puţin spus: el încercase să convingă pe toată lumea că există un viciu în formula pe care o făcuse celebră.

Am citit o carte a unui renumit fizician elveţian care vorbea despre două direcţii deschise în fizică în funcţie de acceptarea sau nu a Efectului P, două poziţii similare cu situaţia din geometrie în legătură cu atitudinea faţă de postulatul lui Euclid[13]. I-am vorbit lui Poolo despre această comparaţie, dar lui ea nu i-a spus nimic, el fiind convins că Euclid a formulat un adevăr potrivit pentru un anumit mediu, spre deosebire de care efectul care-i purta numele său se manifesta imprevizibil în orice condiţii. Mai mult decât se spunea, modul în care o făcea mă determina să nu-l cred întru totul.

— Şi atunci numeroasele aplicaţii pe scară industrială care funcţionează şi astăzi? îl întrebai repetând obiecţia ce i se aducea de regulă.

— Păi, cine ştie aplicaţiile cui or fi ele...

Drept urmare şi institutul sau felia de institut care fusese înfiinţată, în loc să studieze noi aplicaţii industriale ale efectului, îşi propusese să descopere numai ceea ce aplicau de fapt activităţile existente.

— De multe ori adevărul s-a dovedit atât de relativ, încât nu depindea decât de credulitatea celor care veneau în contact cu el. În ceea ce mă priveşte, eu nu-i mai acord Efectului P nicio şansă, spunea Poolo.

Lucru care nu numai că nu plăcu, dar nici măcar nu fu înţeles. Dacă acel organism a fost creat pentru a produce practic, el trebuia să producă practic. Ori, cât timp l-a condus Poolo, n-a ieşit de acolo nimic care să fi putut fi folosit în industrie sau în agricultura ţării. În timp ce peste hotare...

Dar nimeni nu putea să-i explice lucrurile astea lui Poolo. El continua să lucreze în direcţiile pe care şi le propunea, reuşea rezultate remarcabile pe care însă nu le puteau aprecia ca atare decât grupuri restrânse de specialişti şi începu să fie preocupat de o idee pe cât de nouă pe atât de ştiinţifico-fantastică. O idee şi mai greu de înţeles.

În ceea ce mă priveşte, mă enerva orgoliul său; dacă în străinătate *Efectul P* **putea fi aplicat cu atâta succes, de ce nu oferea şi el soluţii industriei locale? De multe ori ajungeam să confund acest orgoliu cu egoismul său funciar şi în clipele acelea nu mai aveam în faţă decât individul care a făcut odată atât de mult rău. Atunci vedeam răul până şi în simplul fapt că Poolo continua să existe.**

Între timp, teletransportul a început să fie totuşi aplicat în unele ţări, existând şi o convenţie internaţională, după care, până la elucidarea completă a consecinţelor fenomenului, să nu se folosească linii ale acestui sistem de deplasare în spaţiu a fiinţelor vii. Sub masca utilizării pentru transportul materialelor, unele companii au început să facă mari economii prin înlocuirea mijloacelor clasice de transport cu noua invenţie.

Totuşi, ceva nu s-a prevăzut şi drept urmare, au început să apară plângeri îndreptăţite împotriva calităţii anumitor materiale teletransportate: unele se degradau foarte repede, dar toate se comportau inegal de la caz la caz. Anumite boli ciudate care au apărut în diferite locuri unde au fost aduse materiale prin teletransport au făcut şi mai neplăcută situaţia şi chiar dacă după foarte scurt timp o hotărâre fermă interzicea categoric noul procedeu, sistemul popularizându-se între timp, o contrabandă existentă deja nu putea fi controlată în întregime, iar cele deplasate astfel nu puteau fi depistate de la început pe piaţă. În afară de toate astea, consecinţele erau atât de imprevizibile încât era absolut imposibil de garantat dacă într-adevăr teletransportul le-a cauzat sau dacă simple coincidenţe apăreau pe un teren care de cele mai multe ori era el însuşi pregătit pentru cele ce aveau să se întâmple.

De pildă, s-a observat într-o localitate în care proprietarul magazinului universal folosise o vreme în exclusivitate teletransportul pentru aprovizionarea sa cu marfă, că localnicii au început să aibă dereglări ale dinţilor care pe de o parte se cariau, pe de altă parte le creşteau în mod nemaiîntâlnit caninii, creştere observată chiar şi la

adulţi, aproape întreaga populaţie fiind obligată să stea cu gura semideschisă din cauza acestei deformări subite a dentiţiei. O comisie apărută la faţa locului a reuşit să depisteze şi cauze mult mai banale ale cariilor masive de care se plângea mai nou fiecare localnic, o analiză a apei fiind concludentă. Pentru creşterea caninilor nu s-au putut da explicaţii mulţumitoare, dar nici teletransportul nu putea fi acuzat în vreun fel concret de această consecinţă. Alte epidemii apărute în diverse puncte ale globului au dat şi ele naştere la acele coincidenţe stranii care erau îndeajuns ca prin acumulare să condamne noul procedeu, fără ca practic să se găsească undeva un raport de cauzalitate între metoda rapidă de transport şi fenomenele apărute. Peste tot se iveau şi indiciile unor cauze mai directe şi până la urmă s-a ajuns la concluzia că teletransportul acţionează ca un stimulator al răului, apt să scoată în evidenţă toate pericolele până la nivelul lor de nocivitate.

Ca în orice domeniu, piraterie se făcea şi în continuare cu teletransportul, dar procedeul fusese în sfârşit definitiv interzis.

Teletransportul născând atâtea discuţii şi fiind mereu pe prima pagină a publicaţiilor, la început ca o minune, apoi prin materiale pro şi contra şi în sfârşit, prin efectele senzaţionale ale consecinţelor sale dovedite şi posibile, era firesc ca presa să înceapă din nou să se intereseze şi de autorul ideii. Iar Poolo, măgulit ca întotdeauna de publicitate, nu refuza nicio întâlnire cu ziariştii, trădându-mă într-un fel cu totul. Şi deşi am asistat la multe dintre aceste întâlniri cu diferiţi jurnalişti, şi mi-am dat cât se poate de limpede seama că niciunul dintre confraţii mei nu prindeau adevăratele nuanţe ale vorbelor lui Poolo, nuanţe cu care abia timpul m-a învăţat să mă deprind, au apărut totuşi o mulţime de cărţi despre teletransport şi despre autorul său, cărţi de popularizare, dar şi romane de tot soiul[14], *domeniul* meu devenind practic un imaş public în care poftiţi şi nepoftiţi stricau subiectul, acaparând atenţia publicului şi riscând să înmormânteze adevărul pe veci, sub un strat gros de reclamă ieftină.

Dar deşi teletransportul făcea atâta vogă, Poolo era deja cu gândul cu totul altundeva. De aplicaţiile Efectului P şi de teletransport n-aveau decât să se ocupe alţii. El, care nu şi-a drămuit niciodată vremea, nu mai avea timp de astfel de lucrări, pentru care existau destui specialişti de valoare în lumea asta mare. Acel mecanism secret din creierul său îl făcu să abandoneze totul pentru a-şi mai folosi timpul, cât mai avea, pentru ultima sa mare senzaţie.

Poolo, în ciuda exclusivismului său şi a veşnicei sale siguranţe de sine, era mereu nehotărât până şi în cele mai simple acţiuni. Părea tot timpul împins din spate de un duh rău căruia el parcă încerca să i se opună. Cu vremea aveam tot mai mult impresia că asist în mod concret la o asemenea luptă.

Câteodată încercam să mi-l închipui pe Poolo în ipostaza în care n-ar fi fost mânat mereu din spate de forţa aceea căreia nu i se putea opune. Nu mi-l puteam imagina. Poate şi din pricină că nu-l vedeam suferind pentru înfrângerea aceasta continuă care, e drept, se transforma pe nesimţite în furia sa nesăţioasă de viaţă.

13 Richard Ladner, Fizica azi, Zurich, Wien, Berlin, 1969, dar şi Rick Statner, *Drumuri în bifurcaţie*, New York, Goledge Press, 1971.

14 Din foarte bogata literatură doar două exemple: romanul *Fulgerul zilei* de Nicolae lonescu şi, la celălalt pol, *Dragonul în acţiune* de Lionel Faur şi Cristean Aronescu, mostră de prost gust şi răstălmăcire ieftină a unei noutăţi tehnice.

7

Şi până la urmă nu sunt decât două posibilităţi: sau inventezi tot felul de diversiuni, asemenea lungului raport pe care ţi l-ai dat ţie însuţi, diversiuni care pentru a putea rezista în timp şi pentru a putea fi suficient de dorite trebuie să fie asemenea drogurilor, înlăturând şi ultima fărâmă de dorinţă de viaţă adevărată în folosul... în folosul unor himere... Sau te pui şi analizezi din nou şi din nou dacă merită să faci ceea ce faci, dacă viaţa ta, care este una singură, are rost să fie folosită pentru a ţine nişte manete în mâini şi totodată dacă sacrificiul acesta are o finalitate pozitivă. Întrebări la care poţi să răspunzi într-o multitudine de feluri fără a le putea epuiza şi fără a fi sigur că ceea ce crezi este adevărat.

Baricadat în acest spaţiu închis, îţi spui, este aproape imposibil să faci filozofia timpului infinit, condiţia ta fiind atât de contrară efectelor pe care le cauzezi, încât...

Încă de tânăr, din vreme în vreme, ai avut impresia că auzi nişte zgomote – ca un scrâşnet – în urechi. Cu timpul ai început să crezi că aceste zgomote sunt permanente, dar că tu le auzi doar din când în când. „Magia stelelor" a numit Poolo acest simptom de care i te-ai plâns şi „Magia galaxiilor" îi mai spunea, ca să te tachineze. Acum această „muzică" a devenit mai des prezentă ca oricând.

„Epuizare", acesta e cuvântul, epuizare a tuturor posibilităţilor de speculaţie, epuizare a dorinţei de a o face, epuizare a sensibilităţii, în ultimă instanţă. Stai crucificat, cu mâinile pironite pe două manete şi degeaba îţi spui că în felul acesta amâni destinul sigur a milioane de oameni, stai crucificat în acea poziţie incomodă şi degeaba mai auzi apelurile patetice la difuzor, poate dacă ar fi vorba despre propriul tău fiu n-ai mai filosofa atâta, ai sta nemişcat în orice poziţie, dar lumea pe care o izbăveşti pentru câtăva vreme nu mai are nicio semnificaţie omenească, ea nu-ţi mai apare decât ca o noţiune foarte abstractă şi poveştile pe care le auzi nu sunt decât nişte foarte reuşite naraţiuni; niciodată nimeni n-a fost vrăjit de o carte foarte lungă pentru a amâna să trăiască până la a termina cele câteva mii de volume ale povestirii. Stai înlănţuit de acele vii ale ceasurilor de control şi asemenea lui Prometeu pironit de stânca lui, aştepţi să vină vulturii tenebroşi ale căror fâlfâiri sumbre de aripi îţi populează gândurile. Oare şi Prometeu avea îndoieli în legătură cu sacrificiul pe care l-a făcut? Putea el fi sigur că urmările razelor pe care le-a cucerit nu vor aduce sfârşitul celor pentru care se jertfea?

Doar că, în felul acesta, dacă vrei neapărat să ajungi la ultima consecinţă posibilă a fiecărui fapt, eşti obligat să nu mai acţionezi defel. Poolo nega posibilitatea concretă ca un lucru să poată exista în

plan, iar volumul oferă întotdeauna faţete pe care nu le poţi vedea din locul în care te situezi. Postându-te în alt punct, îţi sunt inacceptabile alte faţete. Continua rotire în jurul obiectelor este lipsită de sens. Poolo a avut puterea să acţioneze în adâncimea obiectelor, ignorând cu bună-ştiinţă faţetele pe care nu le putea ajunge cu privirea. El era încredinţat că aceasta este singura soluţie. Doar că Poolo făcea un lucru sau altul, dar evita mereu activităţile bazate pe automatisme, iar tu, stând imobilizat lângă manetele tale şi nefiind obligat la niciun efort de gândire, nu poţi decât să diseci firul în patru.

* * *

Între timp teletransportul a continuat să fie studiat în diferite puncte ale globului, dar complexitatea temei a necesitat descompunerea ei pe felii şi prelucrarea diferitelor aspecte în parte. Până la urmă se pare că în mod experimental au fost totuşi din nou teletransportate câteva obiecte şi câţiva cobai, dar studierea amănunţită a celor deplasate astfel a relevat modificări ciudate în comportamentul lor fizic, obiectele primind o friabilitate crescută a stării lor de agregare şi modificări de alt ordin, de exemplu, un creion teletransportat dintr-o cameră într-alta a fost mai târziu introdus în foc şi în loc să ardă, a început la un moment dat – la atâtea şi atâtea grade – să se topească literalmente, curgând. Cu atât mai complexe ar fi modificările suferite de cobai. După ce ar mai fi existat şi alte perechi de şobolani teletransportaţi, prima pereche ar fi fost trimisă înapoi prin acelaşi procedeu în locul din care ar fi fost adusă iniţial. Studiindu-se apoi cele două animale, s-a constatat că unele dintre modificările lor, dar mai ales transformările la nivelul celulei, erau reversibile, după ce au parcurs drumul invers, altele, în schimb, continuau să se acumuleze ca urmare a unei noi călătorii prin teletransport. Pe de altă parte, unele transformări apărute la obiecte s-ar fi ivit în forme specifice şi la cobai, în timp ce dereglări serioase ale circulaţiei datorate unor stări temporare de gazificare a sângelui, ar fi produs sucombarea mai multor animale, dar ar fi lăsat altele să supravieţuiască.

Cu toate presiunile care s-au exercitat asupra lui Poolo pentru a studia mai departe fenomenul, el protesta vehement, cerând intervenţia statelor şi a organismelor internaţionale pentru interzicerea oricăror experienţe în domeniu până la cunoaşterea întregului fenomen. El insista mereu că nu are încredere în nicio realizare născută pe un principiu necunoscut sau insuficient cunoscut deoarece aşa ceva seamănă prea mult cu jocul ucenicului vrăjitor şi nu întotdeauna a intervenit la timp maestrul să le poruncească fenomenelor să se liniştească. Ehei! De câte ori în istorie nu s-au produs catastrofe din acest motiv! Teletransportul, prevestea el, va ignora orice domeniu, orice teritoriu, orice graniţe. Din cauza folosirii

lui ieftine şi a dificultăţilor de a controla cu ajutorul autorităţilor conţinutul materialului teletransportat, toată atmosfera va fi îmbâcsită de trasee de obiecte şi fiinţe deplasate astfel. Iar noi nu putem prevedea nimic. Nici măcar cât timp putem menţine sub control actualele stări de agregare.

1. Poolo avea un breloc reprezentând un obiect cu forme neregulate, un fel de bulgăre de aur. Îl purta întotdeauna asupra sa sau cel puţin aşa aveam eu impresia pentru că de câte ori îmi aduceam aminte de micul şi strălucitorul obiect, el se afla la locul său, prins de un lănţişor subţire. „Îl am pentru că-l am şi n-am cui i-l da", obişnuia Poolo să peroreze. Odată l-a uitat la mine: i s-o fi desfăcut lănţişorul sau i s-o fi stricat agăţătoarea. Când i l-am adus a doua zi înapoi, am observat cu uimire că purta un breloc identic. Părea şi Poolo încurcat de întâmplare şi păstră în pumn micul obiect pe care l-a reprimit de la mine. Ca de obicei, a găsit soluţia într-o lungă tiradă. Vorbea şi gesticula, dar eu nu puteam să-mi iau ochii de la pumnul închis, în care ţinea micul obiect adus de mine. Nu ştiu cât a vorbit, însă după o vreme a deschis palma – era goală. Apoi a susţinut cu tărie că mă înşelam, că nu a uitat nimic la mine şi că nu i-am adus cu câteva minute nimic înapoi. Părea atât de convins în spusele sale încât am început, ca şi altă dată, să mă îndoiesc eu însumi de propriile-mi trăiri, atunci când ele erau infirmate de Poolo. Totuşi, întâmplarea aceea cred că am trăit-o cu adevărat.

2. Multă vreme am crezut că simplul fapt că mă străduiam să fiu cât mai multă vreme în preajma sa, ţinându-l mereu sub ochi, ar fi de ajuns pentru a-mi oferi, de la sine, prilejul pe care-l tot aşteptam. De aceea multă vreme străduinţele mele se îndreptau mai mult în vederea obţinerii a cât mai multor ocazii de a ne afla împreună. Nu eram capabil să gândesc mai departe. Şi aproape că nici nu mai încercam.

8

Şi până la urmă, dacă te gândeşti bine, totul nu este decât un imens Styx care nu se mai şfârşeşte şi-ţi aminteşti de tablourile lui Böklin în care se trece această apă, tablouri împietrite ca orice tablou, iar ceea ce faci tu nu este decât acelaşi vâslit împietrit şi nesfârşit pe o apă la fel de îngustă a cărei traversare nu se termină niciodată. Şi totul, absolut totul, se rezumă la mâna încleştată pe manete, lucrurile încep să-şi piardă valoarea lor cunoscută, cadranele încetează să mai fie cadrane, apărând sub formă de mici imagini la fel de neinteresante ca propriul puls şi fiindcă veni vorba despre propriul puls şi propriul corp, îţi dai seama cât de bolnav eşti pentru că doar atunci ţi se pare corpul tău o povară când îl simţi excesiv, iar tu şi cu încăperea în care te afli aţi început să formaţi acelaşi trup pe care abia îl mai suporţi.

Stai răstignit cu mâinile pe cele două butoane şi pentru că ţi-ai adus aminte de pictură, îţi vin în minte şi celelalte răstigniri şi convingerea veche că trebuie să existe o mare refulare erotică în obsesia reproducerii în amănunte a lui Iisus pe cruce şi ale martirajelor altor sfinţi, reluaţi mereu de maeştri Renaşterii, ţi se pare acum lipsită de sens, neutră. Nu te îndoieşti de ceea ce ai crezut atâta vreme, dar nu te mai interesează.

Să stai cu mâna pe un buton pentru că prin difuzor auzi că la tropice o mamă se învârte disperată şi neputincioasă în jurul unui copil care trebuia de mult să moară şi care mai respiră totuşi – datorită ţie – sau să perseverezi pentru că într-un mare oraş cineva a fost cu câteva clipe în urmă strivit de o maşină care a luat o curbă greşit, iar victima, în pofida tuturor rănilor mai trăieşte, în salvarea care o duce la spital, să continui pentru asemenea argumente care ţi se par tot mai puţin concrete...

Câteva clipe mai ai întrebări umane de genul: „Cum e mai bine pentru rudele apropiate să moară un om? «După o lungă suferinţă», astfel încât, până la urmă, chiar nemărturisit, toată lumea să suspine uşurată sau brusc, buimăcindu-i pe toţi, lăsând o durere ascuţită în inimă, dar nefiind povară pentru nimeni?” Dar şi aceste vechi întrebări dispar şi chipuri fără mască, dar şi fără mimică apar din nou, simpli figuranţi, în jurul tău.

La un moment-dat, într-o seară sau într-o dimineaţă, în timp ce colegul stă la pupitrul de comandă şi tu ai timp să faci ce vrei, ceri, împotriva recomandărilor făcute, să fii lăsat să ieşi puţin la aer: ţi s-a făcut dor să schimbi lumina impecabilă a neonului cu câteva raze de soare. În principiu, lucrul acesta nu este îngăduit pentru că nu se poate şti niciodată când i se întâmplă ceva celuilalt şi atunci trebuie să-i stai în imediata apropiere pentru a putea să-i iei în câteva secunde

locul, dar se admite totuşi o excepţie şi eşti condus pe un coridor lung şi apoi într-o încăpere cu ferestre spre stradă şi de acolo pe un balcon. Nu vezi soarele pentru că plouă, dar stropii îţi fac nespus de bine. Eşti rugat să revii înăuntru pentru a nu răci şi te supui, dar te mai uiţi câteva clipe pe geam la oamenii care forfotesc pe stradă. Şi aproape că ţi se face rău: pur şi simplu îţi vine greu să-i mai înţelegi, totul se derulează în alt ritm decât cel cu care ai început tu să fii obişnuit, şi-ţi aminteşti de o poveste pe care ai citit-o sau pe care poate ai scris-o pe vremuri, în care era vorba despre un oraş încremenit la o anumită oră a unei anumite zile, oraş surprins în această pietrificare a timpului de către călătorii unui tren blocat în gară din cauză că impiegatul de mişcare nu mai putea să-i dea semnalul de plecare, călători care, coborând intrigaţi, îi găsesc pe localnici în poziţii naturale, dar în mijlocul unor gesturi neterminate. Numai că experienţa pe care o trăieşti acum este inversă: acum se pare că tu eşti cel care a încremenit într-un timp bolnav, în vreme ce lumea continuă să se mişte ca înainte, şi această schimbare de rol nu uşurează cu nimic situaţia, nu-i mai poţi pricepe, nu mai eşti de-al lor.

Te întorci în camera de lucru şi nu-i comunici nimic din ceea ce simţi colegului, dar el îşi dă seama că ceva nu este în regulă cu tine şi te întreabă ce ai păţit. Refuzi să-i spui, îi ceri să te lase să treci tu la pupitru şi iei înmână manetele cu voluptate, de parcă ele te-ar putea feri de tot ce ai avut impresia că te-ar putea ameninţa, manetele acelea sunt un refugiu acum şi munca nu ţi se mai pare grea, simţi chiar că dacă ai fi obligat să-ţi reiei vechea viaţă n-ai mai şti ce să faci cu ea. Trec câteva zile şi rezişti tot mai mult la pupitrul de comandă şi-i laşi tot mai mult timp liber colegului, care nu ştie ce s-a întâmplat, dar care, în loc să se simtă mai bine în felul acesta, revine cu tot mai puţină plăcere la muncă, atunci când tu, extenuat, trebuie să te întinzi să dormi câteva ore. Şi într-o zi face şi el o escapadă pe afară şi se întoarce la fel de tăcut pe cum te-ai întors şi tu şi-ţi cere şi el să-l laşi să te înlocuiască. Nu-l întrebi nimic, ştii ce i s-a întâmplat şi-i faci loc la manete şi câteva zile sau luni sau veacuri lucraţi cu folos, fără să mai fie nevoie de alte stimulente. Ca şi în viaţă, singura posibilitate să scapi de lehamite este să te apuci de lucrul căruia crezi că-i eşti hărăzit. „Suntem reglaţi pentru timpul pe care-l trăim: dacă am trăi mai mult, clipele neplăcute ne-ar fi insuportabile şi n-am avea energie nici măcar pentru cele plăcute”, îţi aminteşti vorbele spuse cu mii de ani în urmă de Poolo.

* * *

Poolo era deci din nou şef, directorul unui institut orientat spre cercetările sale, lucru practic mult mai important pentru savant decât ceea ce pierduse la îndepărtarea sa din universitate; avea posibilităţi

nu nelimitate, dar în orice caz considerabile pentru a-şi putea realiza ideile şi în oarecare măsură, dispunea şi de platforma necesară pentru a se simţi „mare”, pentru a fi admirat, aşa cum îi plăcea lui.

Este interesant că Poolo a fost mai excitat şi mai nesătul în popularitate tocmai în perioadele sale de maximă celebritate şi că a suportat nealterat lunga vreme în care a vieţuit uitat de toţi. Fericit că poate perora în faţa unei fete semianalfabete despre teoria undelor în timp ce-i plătea o friptură şi îşi cheltuia într-o seară o jumătate din venitul său nesigur pe o lună, Poolo era profund enervat când, vorbind în faţa unei asistenţe de sute de cunoscători, i se părea că cineva din „prezidiu” se uita o dată pe furiş la ceas sau dacă, după două ore de discurs, un tovarăş ieşise din sală, chemat de cine ştie ce îndatoriri urgente. Nu, hotărât lucru, mulţimea şi succesul îl zăpăceau şi-i făceau total nerealist. Sau... sau poate că ele îl incitau la comedie. Pentru că altfel e imposibil de explicat cum un om întreg la minte se poate comporta în modul în care se comporta el ori de câte ori avea prilejul să-şi dea în petic, prin discursuri penibile, în care-şi înălţa sie însuşi psalmi şi prin intervenţii isterice atunci când era lezat cât de puţin în orgoliul său. Dar lezat... El se simţea atins mai tot timpul şi cei care se aflau în prezidiu lângă el treceau prin chinurile iadului, încercând să anticipeze de unde va începe scandalul şi neputând să se obişnuiască la gândul că strădaniile lor de a fi prevenitori sunt absolut inutile. Pentru că cine poate să stea senin şi să nu ia atitudine faţă de absurdul care îl pândeşte, chiar dacă este conştient de faptul că acel absurd nu se supune legilor pe care este el capabil să i le opună?

La fel de imposibil era şi de muncit cu el, lucru pe care-l simţeau mai puţin cei care-i erau subordonaţi şi care, la urma urmei, nu erau obligaţi să colaboreze bine cu un om care totuşi ştia să conducă o echipă ştiinţifică, insuflându-i entuziasmul şi strălucirea sa, dar dificilă era cooperarea sa cu cei cu care trebuia să ia în comun hotărâri şi în special cu superiorii săi administrativi, oameni faţă de care simţea o plăcere satanică de a-i tortura. Uşurinţa şi firescul cu care jignea pe toată lumea – inclusiv pe oamenii la care părea că ţine, cum aveam să devin eu – ducea la răni nevindecabile. Şi chiar dacă se pricepea, dacă voia, să fie cuceritor, rănile aveau mereu prilejuri de a se redeschide. Deşi atitudinea mea faţă de el a fost preconceptă, deşi l-am iubit ca pe un idol rău şi mi-am pregătit ani de zile lovitura, cu vremea jignirile cu care mă obişnuia la tot pasul aveau parcă doar menirea de a-mi aminti mereu cu cine am de-a face.

Dar Poolo nu putea pricepe „jignirile” decât atunci când îl priveau pe el. Vorbind o dată cu dezgust depre un poet, poet pe care-l găseam în vremea aceea mai tot timpul publicat prin reviste, amicul meu se arătă înţelept, de-a dreptul copleşit de senectute: „Unii oameni trăiesc bine în domeniul lor de activitate pe care-l slujesc doar pentru a fi

slujit de el. Unul s-a făcut poet, o duce foarte bine ca poet, îi place să fie socotit poet, de ce să-l înjurăm pentru că el de fapt nu este poet? Doar pentru că el coboară ştacheta noţiunii de poet?”

Din cauza firii sale dificile a fost necesar să se constituie un fel de comitet neoficial menit să-i supravegheze reacţiile şi să intervină pentru a-i media anumite conflicte. Am fost şi eu cooptat în acest comitet, dar de cele mai multe ori intervenţiile noastre n-aveau darul decât de a pune paie pe foc. După care venea cineva cu suficientă putere pentru a da cu pumnul în masă şi lucrurile se rezolvau. Pe noi nu numai că ne ţinea ore în şir în antecameră, dar când binevoia să ne primească nu contenea să răspundă la zeci de telefoane, să formeze chiar şi el numere în timp ce unul dintre noi vorbea, un radio hârâia perseverent pe o etajeră din spatele biroului său – faptul că acul indicator al aparatului era fixat la nimereală între două posturi nederanjându-l defel[15] –, se făcea că nu ne pricepe şi ţinea discursuri despre cu totul altceva şi în general nu ne lăsa niciun dubiu că ne respectă la fel de mult ca pe nişte obiecte care s-au nimerit să-i fie aduse în ziua aceea în camera de lucru. Acest tratament ne făcea să putem evalua cu atât mai greu modul în care se plângea el că este „jignit”.

Ţin minte că primul articol pe care l-am publicat despre Poolo conţinea în intenţia mea şi câteva dintre ciudăţenile savantului. Redactorul şef mi-a cerut să le scot, spunându-mi că Poolo este un tip reprezentativ, iar teribilismele sale nu sunt în niciun caz tipice. Am încercat să-i explic că întotdeauna ciudăţenia reprezintă semnificativul. Asta l-a lăsat pe şeful meu cu gura căscată şi până să replice am ajuns la o soluţie de compromis. Eram mai vechi ca el în meserie şi ştiam, atunci când voiaim, să câştig ceea ce nu era imposibil de câştigat. Oricum, lui Poolo i-a plăcut teribil formula mea, după care reprezentativul este materializat întotdeauna prin excepţie şi însuşindu-şi-o, o repeta ori de câte ori avea prilejul.

Dar pe vremea aceea ne întâlneam deja foarte des, fiind aşteptaţi peste tot să apărem împreună. Scopul iniţial pentru care îi căutasem tovărăşia se complica mereu şi deşi n-am uitat niciodată acest scop în decursul lungii noastre cunoştinţe, totul devenea pe zi ce trecea mai încâlcit. Relaţiile dintre noi erau cele care se statornicesc între o cobră şi o victimă a acesteia, cele două fiinţe iubindu-se. Numai că de cele mai multe ori nici nu mai ştiam dacă eu sunt călăul sau victima şi am convingerea că trăiam pe rând ambele roluri. Dar chiar şi aşa, devenisem singurul său apropiat care de foarte multe ori îi era chiar prieten. Singurul prieten.

Într-o zi mă invită împreună cu soţia să prânzim în braseria unui mare restaurant. Sărbătoream reîntoarcerea sa la Institut, după ce, vreme de câteva luni, refuzase să-mi mai calce pragul din cauza unei

„jigniri”. Îi spusesem atunci, la masă, că am aflat din surse sigure că dacă s-ar fi încăpăţânat în continuare, şi nu s-ar fi reîntors la Institut, existau indicaţii ca acesta să fie reprofilat, circulând şi variante în legătură cu numirea noului director. Nu-i spusesem nimic nou. Ştia. Ceea ce m-a făcut să înţeleg că Poolo nu întindea niciodată coarda decât exact cât să nu se rupă, ceea ce-mi confirma vechea teorie atât de contestată după care geniul nu s-ar manifesta strălucit şi inimitabil doar în domeniul lui de activitate, ci şi în arta sau mai bine zis ştiinţa de a-şi impune opera.

Poolo venise la braserie împreună cu prietena sa, o doctoriţă cu vreo treizeci de ani mai tânără ca el. Soţia mea îl cunoscuse în câteva prilejuri pe Poolo, dar niciodată nu avusese ocazia să se afle în preajma sa într-o societate atât de restrânsă. La prima vedere diferenţa nu era atât de mare: între patru ochi sau de faţă cu un auditoriu numeros, Poolo se situa mereu în mijlocul discuţiei pe care o acapara în mod tiranic. Dar una este să stai printre alţi o sută de oameni şi să asculţi vorbele lui venite de la tribună şi alta să ştii că tu eşti cel căruia i se adresează aproape în exclusivitate. Sentimentul că un om atât de celebru „îşi pierde vremea cu tine” nu este de lepădat. Cu toate că şi acest lucru îşi are dezavantajele lui, mai ales atunci când eşti obligat să asculţi ore în şir disertaţii pe care nu le înţelegi pentru că nu ai pregătirea necesară şi – de ce să n-o recunoaştem? – inteligenţa obligatorie pentru a le putea urmări. Şi să fugi, să te faci că nu te interesează sau că ai dori să mai asculţi şi altceva era imposibil.

Totuşi, soţia mea a făcut faţă cu eroism acelei seri, fiind apoi cu totul cucerită. Ce se întâmplase? Atât Poolo cât şi eu eram pe vremea aceea oameni care am depăşit de mult prima tinereţe, dar care nu afişam nicio boală sau nu eram dispuşi să ne dăm drept inşi care n-ar mai fi în deplinătatea forţelor fizice. Dacă acest lucru este un aspect indispensabil la un om de energia şi puterea de muncă a savantului, trebuie să spun că nici eu nu arătam mai mult de patruzeci şi ceva de ani, deşi mă apropiam de şaizeci. Dar nevastă-mea chiar avea vârsta pe care eu mă străduiam s-o arăt şi-şi purta şi ea foarte bine primăverile, plus că venise atent pregătită la întâlnirea la care o adusesem. Prietena lui Poolo, aşa cum am mai spus, era şi mai tânără ca soţia mea. Aşa că nu ne aflam în niciun caz la un ceai pentru pensionari.

Da, dar nici la o curte furibundă nu mă aşteptam să-i facă marele meu prieten nevesti-mii. Mai ales în formaţia în care ne aflam. Dar astea erau amănunte care nu-l puteau deranja pe Poolo. Imediat ce ne-am întâlnit, a început să se ocupe foarte insistent de Lia – soţia mea – şi aceasta îi răspundea dându-şi ochii peste cap şi radiind de mândrie. Din când în când se uita în jur cu coada ochiului pentru a constata dacă mulţimea de consumatori din braserie sunt cu toţii la curent cu

marele eveniment care se producea, adică dacă toţi realizează că genialul savant se ocupă atât de leşinat de ea. „Leşinat”, ăsta era cuvântul, pentru că Poolo, atunci când voia să fie cuceritor cu o femeie, îşi schimba vocea şi fizionomia şi făcea totul până a deveni cât se poate de ridicol. Ridicol pentru toţi, numai pentru cea căreia îi era adresată această mascaradă nu. Şi bineînţeles că Lia avea toate motivele să fie fericită pentru că erau destui clienţi în local care să-l cunoască pe Poolo sau măcar să-l recunoască din publicitatea care i s-a făcut.

Între timp, eu îmi mâncam în linişte şi penibilitate grătarul şi încercam să mă consolez la gândul că nici prietena lui Poolo n-avea cum să se simtă mai bine. S-o pun pe nevastă-mea la punct n-aveam cum şi singura soluţie mi se părea să suport totul eu îngăduinţa care se cerea în relaţiile cu celebrul meu prieten şi să am grijă ca seara să se termine cât mai repede. Încercai să mă întreţin cu amica lui Poolo, dar prietenul meu nu suporta să aibă un singur auditoriu, chiar dacă doar respectivului îi era adresat întregul spectacol şi ne-a obligat să participăm, ascultători, cuminţi, la scălâmbăiala lui.

Doctoriţa stătea uşor amuzată şi-i admira totul cu un zâmbet care nu ştiam dacă e mască bine studiată sau propria ei faţă, şi-mi dădea parcă de înţeles că acesta-i felul odorului ei pe care e mai bine să-l laşi în pace – dacă nu vrei să ai parte de un circ şi mai şi.

Între timp Poolo perora despre tot ce există pe planeta asta şi bineînţeles, fiecare propoziţie era spusă cu convingerea că tocmai în clipa aceea se năştea adevărul adevărurilor. De pildă zicea: „Arta reală este destinată unei societăţi patriarhale – cu tot kitch-ul pe care-l incumbă. Azi arta a devenit spectacol”. Apoi îşi dădea capul pe spate, se rezema de speteaza scaunului şi aştepta felicitările entuziaste pentru descoperirea pe care a făcut-o. Iar Lia...

(Deşi întotdeauna exista şi mult adevăr în ceea ce spunea, gusturile sale artistice erau mai mult decât dubioase. Iată ce declama el din când în când: „În pădurile franceze apăruse vulpea nu,/Vânătorii o căutară, dară vulpea nu era./În pădurile vieneze apăruse-şi vulpe, tu,/ Vânătorii te căutară, dară tu etcetera...”)

„Mă formalizez prea mult” îmi ziceam şi încercam să fac „onorabil faţă situaţiei”. Lucru care mi-a şi reuşit mai mult sau mai puţin şi după penibilele discuţii de rigoare iscate la plata consumaţiei în legătură cu cine pe cine a invitat, Poolo neacceptând să plătească altcineva atunci când se afla el pe post de păun, eu simţind de asemenea nevoia să-mi fac numărul cu cât mai multă detaşare după ce am părăsit cu chiu cu vai localul, celebrul meu prieten ne invită pe toţi la el şi pentru că eu mă săturasem şi invocai o scuză, el insistă ca măcar nevastă-mea să-l onoreze cu vizita ei. În timp ce eu tocmai mormăiam ceva şi în numele Liei, ea acceptă entuziasmată, copleşită de elanul care n-o mai

slăbea de când se apucase Poolo să-i explice aspecte particulare ale Efectului P, domeniu în care soţia mea nu se pricepea mai mult ca la sanscrită. Simţii cum îmi vine sângele în obraji şi pentru prima oară după atâţia ani de căsnicie, mă apucă un impuls nestăpânit de a-i arde una chiar acolo în plină stradă. Mă salvă doctoriţa, prietena lui Poolo, care, păstrându-şi surâsul pe buze, mă împinse în maşina ei.

— V-aţi purtat ca nişte liceeni, îmi spuse în timp ce rulam încet pe bulevard.

— Pe dumneavoastră nu vă enervează ce s-a întâmplat? Înseamnă că nu-l iubiţi!

Ea nu-mi răspunse şi surâsul ei începu să mă agaseze. A oprit maşina în locul unde pretextasem eu că trebuie să mă duc, dar mă răzgândii şi-i spusei că dacă tot au ieşit lucrurile aşa cum au ieşit, atunci măcar să mergem şi noi undeva. Ea reflectă o clipă apoi porni din nou motorul, fără să mai adauge ceva.Tăcui şi eu să văd unde mă duce. Refăcurăm drumul deja parcurs şi mă lăsă în faţa braseriei.

După multă vreme am întrebat-o la ce s-a gândit înainte de a se decide să mă lase in faţa braseriei. Pe faţă îi apăruse din nou zâmbetul acela care mă enervase atâta la timpul respectiv. Ar fi venit cu mine, mi-a spus, dacă în felul acesta ar fi preîntâmpinat un scandal, dar bănuise deja de atunci că sunt legat cu prea multe fire de Poolo pentru a mă preta la murdării împotriva marelui om.

— Pentru a mă preta la...?! Cum?! Tot eu aş fi fost cel care ar fi procedat incorect dacă i-aş fi ars una în plină stradă?

Ea nu mi-a răspuns şi toată furia adormită de mult mi-a revenit de undeva, dintr-un colţ al fierii mele, unde se depozitase de atâta vreme; deranjându-mă din când în când, dar fără a-şi spune numele. (De multe ori mă enervam din senin şi nu ştiam de ce. Acum sunt sigur că una dintre cauze alături de cine ştie câte şi care era povestea aceasta, care stăruia în continuare ca o poliţă neplătită.) În ziua aceea mi-a apărut un motiv dublu de iritare: nu ştiam dacă sunt gelos pe soţia mea că îşi dă ochii peste cap în faţa lui Poolo sau dacă mă deranjează prietenul meu pentru că este în stare să mă înlăture atât de uşor pentru o femeie oarecare. Şi ce dacă femeia aceea era nevastă-mea? Această dublă gelozie nu m-a mai părăsit niciodată.

1. Într-o zi, după ce l-am căutat aproape o săptămână de pomană, am simţit că îmi lipseşte îngrozitor. Prima reacţie a fost de uluială, apoi de furie. Atunci am înţeles că trebuie să mă hotărăsc. Şi asta cât mai repede.

2. Câteva zile mai târziu se întâmplase un lucru îngrozitor: ştiam că la Institutul lui era un loc în care balustrada scării era desprinsă. Poolo însuşi mi-a atras atenţia asupra primejdiei, văităndu-se că el şi aşa are o teamă cumplită de înălţimi şi că acel loc din drumul lui zilnic îi producea adevărate coşmaruri.

Aproape fără să-mi dau seama ce fac, dar dintr-un impuls foarte puternic, urcând în ziua aceea scările împreună, l-am împins spre balustrada ruptă. Poolo a căzut în golul scărilor, am văzut acest lucru cu certitudine, dar a revenit incredibil din aer, s-a prins de mâna mea rămasă întinsă înainte şi m-am pomenit la rândul meu azvârlit în hău. Apoi m-a prins din nou şi m-a tras încet înapoi pe scară. Nu ştiu care dintre noi doi era mai palid. L-am evitat apoi câteva zile. Ulterior, când am revenit la Institut, am găsit reparată balustrada. Dar de câte ori treceam pe lângă locul acela, simţeam un gol în stomac. N-am comentat niciodată niciunul acel incident, însă de uitat n-am putut să uit niciodată nici cel mai mic amănunt. Ceea ce mă obsedează în special e revenirea lui incredibilă din golul în care a căzut.

Cum de nu m-a făcut să uit şi această întâmplare, aşa cum a reuşit de atâtea ori să şteargă cu guma fapte prin care sunt sigur că am trecut? Căderea şi revenirea aceea a lui din golul scărilor, mai mult chiar decât propria mea cădere, chiar dacă aş fi uitat-o, ar fi stăruit mereu în senzaţia de straniu pe care o simţeam ori de câte ori mă aflam în preajma sa, senzaţie pe care niciodată n-am putut s-o motivez în cuvinte.

15 Încetul cu încetul m-am obişnuit cu obiceiul său de a ţine mereu aparatul bâzâind fixat pe un post incert sau între două posturi. Probabil că asta îi dădea impresia pulsaţiei unei vieţi intense în preajmă.

9

Dar într-o zi îţi mai aduci aminte de ceva şi ceri să vorbeşti cu directorul adjunct: îl întrebi de ce au fost promise atâtea avantaje materiale pentru cei reuşiţi la test, dacă tot nu mai are nimeni timp să se bucure de aceste avantaje în clipa în care are dreptul să ajungă la ele. Directorul răspunde că este vorba despre o neînţelegere, că în timpul în care nu stai la pupitrul de comandă poţi să-ţi îngădui orice capriciu care nu implică părăsirea încăperii sau riscuri în legătură cu sănătatea ta fizică, dar răspunsul nu te mulţumeşte şi-l acuzi pe directorul adjunct de înşelătorie, spunându-i că aţi fost aduşi la această muncă prin amăgire. La care ţi se răspunde că nu te obligă nimeni să fii operator de siguranţă, dar că avantajele de care poţi beneficia oricând rămân valabile. Atunci te superi cu adevărat: cum să renunţi acum la această viaţă, când nu mai eşti capabil de alta? Ar fi ca şi cum i-ai spune unei păsări căreia i-ai jumulit penele că, dacă nu-i convine, i le dai înapoi şi n-are decât să zboare. Da, dar cu timpul şi acelei păsări îi vor creşte alte pene la loc, ţi se răspunde, dar te enervezi tot mai mult, mai ales că nu mai ai argumente logice, ci mai mult ceva... ceva de ordin intuitiv, sufletesc... ceva... întrerupi discuţia şi te întorci la pupitrul de comandă, dar îl mai întrebi peste umeri pe director ce s-ar întâmpla dacă te-ai sătura aşa, brusc, şi dacă în acelaşi timp s-ar sătura şi colegul şi toate astea înainte de a putea interveni rezervele. În timp ce spui toate astea, difuzoarele transmit cu intensitate maximă poveştile lor melodramatice, iar directorul îţi răspunde, încercând să se facă auzit, că dacă s-ar întâmpla ceea ce ai spus, experienţa s-ar întrerupe, dar ea ar rămâne în memoria omenirii ca un moment important de testare a condiţiei umane şi că sociologi, ecologi, psihologi, politicieni şi mulţi alţi specialişti ar avea un bogat material real de analizat, că s-ar face deci lungi şi aprofundate studii pe un timp care n-a fost simplă ipoteză.

Directorul adjunct întreabă dacă mai ai nevoie de el şi iese din încăpere când vede că nu-i răspunzi, dar în camera de comandă lucrurile se petrec într-o ciclicitate dublă, pentru că peste puţină vreme trece colegul prin criza prin care ai trecut tu mai înainte şi îl cheamă şi el pe directorul adjunct şi asişti apatic cam la acelaşi dialog. Doar că la ieşire directorului îi scapă o remarcă pe care prima dată n-a făcut-o şi anume că experienţa se va termina oricum într-o bună zi. Deocamdată se caută momentul propice – tot un experiment. Dar în mod inevitabil este de aşteptat să se întâmple un accident în funcţionarea fie a aparatelor, fie a celor care le alimentează prin atingerea cu manetele de „siguranţă”. Când iese directorul rămâneţi amândoi perplecşi. Atunci ce rost mai are toată experienţa?

* * *

Cu timpul Poolo a început să ţină la mine, sau mai bine spus, a început să preţuiască modul în care-l ascultam şi mai ales modul în care nu eram de acord de cele mai multe ori cu el – aşa că a început să aibă şi el nevoie de prezenţa mea. Începuse chiar să-mi hrănească orgoliul cu zeci de mojicii făcute la adresa altora: în timp ce se întreţinea ore în şir cu mine vorbind tot felul de fleacuri, în anticameră se adunau tot mai mulţi oameni, mulţi veniţi cu probleme urgente, care necesitau decizii importante, oameni cu funcţii înalte, personalităţi ale lumii ştiinţifice. Atunci când am fost trimis pe trei luni în străinătate, doctoriţa îmi scria că iubitul ei nu-şi mai găseşte astâmpărul şi că i-e teamă că o să-şi pună în mişcare toate relaţiile pentru a mă aduce înapoi. Iar un an mai târziu, când m-am îmbolnăvit de hepatită, m-am pomenit aproape zilnic cu el în spital, sfidând toate precauţiunile de la secţia de contagioşi, el care era un ipohondru atât de desăvârşit.

„Avem nevoie de poeţi pentru a ne aminti idealul!" Cu astfel de texte încerca el să mă flateze, citind din Kierkegaard, unul dintre autorii săi preferaţi şi confundându-mă cu poetul numai pentru că scriam şi eu.

Era frumos şi de multe ori întâlnirile noastre deveneau adevărate evenimente. Şi cum frumosul din prezent nu supravieţuieşte şi nici nu există decât prin naşterea dorinţei de a-l reînvia, devenind un produs al unui viitor ipotetic, îmi doream mereu alte asemenea momente, în care să uit adevăratul scop pentru care l-am căutat, momente în care prietenia lui să reprezinte unicul şi sublimul motiv. Şi trebuie să recunosc, un subteran sentiment al unei datorii de mine impuse faţă de dorinţa de a-l simţi pe Poolo drept prieten, a amplificat întotdeauna neliniştea mea, atunci când îi eram în preajmă.

În afară de asta, multe dintre ieşirile sale îşi aveau rădăcina în faptul că Poolo nu era capabil să înţeleagă împrejurarea că oamenii mai pot avea şi alte probleme în afara celor legate strict de activitatea sa. În general, în relaţiile sociale dintre doi oameni intervin mereu elemente indiferente pentru celălalt. De exemplu: eu m-am certat cu soacra, prin urmare, azi voi fi mai intolerant şi faţă de tine. Dar nici tu nu eşti obligat să iei în considerare motivul bădărăniei mele de azi – motiv pe care de cele mai multe ori nici nu-l cunoşti. De aici o mulţime de conflicte care nici măcar nu se mai explică prin adevărata lor cauză. Dar, dar faţă de toate astea, între noi mai intervenea mereu şi vechiul motiv al urii mele faţă de el, motiv ce lua amploare în zilele când el nu făcea nimic să-l contracareze. Tensiunea devenea dominantă, gata să ne arunce în aer.

Pe de altă parte, Poolo mă făcea să pricep că întrevederile cu mine făceau şi ele parte din munca sa, el folosindu-le pentru a-şi clarifica

idei şi pentru a-i permite spiritului său să-şi găsească într-o formă liberă calea pe care ar fi ocolit-o printr-o premeditată constrângere. În vreme ce eu, în loc să mă plictisesc tot mai mult de lungile sale discursuri – multe referindu-se la subiecte care nu-mi erau accesibile – şi de veşnica sa fanfaronadă, am început să mă deprind cu „codul" său, care în faţa mea a început să-şi piardă multe dintre secretele care-l constituiau.

Am început să-l însoţesc pretutindeni. Ţin minte o conferinţă pe care a ţinut-o într-un oraş de provincie, la o universitate populară. Sala era arhiplină, Poolo era prea cunoscut pentru ca să nu stârnească un eveniment în oraşul reşedinţă de judeţ. (N-am înţeles ce nevoie a avut prietenul meu să se pregătească o dimineaţă întreagă, pentru acea conferinţă, el care era obişnuit să vorbească ore în şir în faţa celui mai divers auditoriu. Mai ales că în ziua aceea trebuia să ţină o conferinţă cu un pronunţat accent de popularizare. Plus că nici n-a vorbit cu nimic diferit ca altădată, când perora în faţa oricui, ba mai mult, nici n-a plictisit de data asta pentru că lumea a venit să-l asculte şi l-a ascultat.) După conferinţă au urmat întrebări şi acestea s-au referit, aşa cum era de aşteptat, la *Efectul P*, teletransport şi proiectele de viitor ale savantului. După care s-a ridicat un tânăr care a vorbit despre punctul culminant ale creaţiei savantului, respectiv despre acelaşi Efect P şi acelaşi teletransport.

— Cum s-ar zice, acum sunt în declin? a întrebat Poolo cu un zâmbet subţire. Eu funcţionam ca un seismograf. Ştiam ce avea să urmeze, mai ales că în ultimele două săptămâni „bătrânul" se purtase mai calm ca oricând. Trebuia să aibă loc compensaţia.

Pe urmă a început cearta. Tânărul se încapăţâna în a susţine că marile descoperiri se fac până la o anumită vârstă, ameninţă că poate da oricâte exemple pentru a-şi susţine teza (dar nu dădu niciunul), lumea vocifera indignată de comportarea tânărului, iar Poolo se dădu în spectacol. Pe urmă, însă, mai ţinu un scurt discurs:

— Am auzit şi eu ceva despre vârsta optimă a creativităţii. Aşa se numeşte asta, nu? Dumneata m-ai atacat pe mine şi eu am să mă refer la mine. Esenţa reprezintă raportarea la tine însuţi, devenirea este deja ceva ce se referă în afara ta. Dar vreau să ştii ceva – şi Poolo îl fixă pe tânărul său interlocutor cu degetul: în general, dacă ai parcurs un drum asemănător cu cel pe care l-am parcurs eu – şi care-mi place să cred că n-a fost un drum oarecare, aşa cum afirmi dumneata! –, atunci vine o vreme când cunoşti atât de bine tot ceea ce se află în jur, încât singura problemă rămâne voinţa: să mai faci şi pasul ăsta? Sau să nu-l mai faci? O sa mă întrebi de ce îmi pun astfel problema. Pentru că aş fi obosit şi ar trebui să-mi drămuiesc forţele? Aiurea! Îmi pierd mai multă vreme cu ocolirea drumului drept decât cu parcurgerea lui. Păi, asta-i de când lumea: cine ocoleşte, nu numai că ajunge mai târziu,

dar e şi mai obosit. Atunci, pentru că nu mai văd rostul? Cine se gândeşte la rost prea mult, acela nu va ajunge niciodată niciunde. Şi cu asta ne-am apropiat, da tovarăşe, ne-am apropiat! Dar încă nu destul! Poate că am idei la fel de mari sau poate şi mai mari, dacă aşa ceva este posibil, ca în tinereţe. Dar poate că nu le scot pe piaţă astfel ca atunci, adică poate că nu le mai încercuiese cu creionul roşu pentru ca toată lumea să vadă şi să se minuneze de ele. Că le vede sau le simte prin alţi analizatori este clar, doar că nu-şi mai dă seama de ce înseamnă asta în viaţa lui. Dar am să vă declar aici ceva ce n-am mai spus public până acum, chiar dacă şi de data asta cuvintele mele vor fi receptate asemenea unui foarte potrivit exemplu al afirmaţiilor mele de mai înainte, drept nişte simple vorbe, fără ca cineva săşi poată da seama de importanţa lor istorică. Vreau să spun că totul nu mai reprezintă astăzi decât o problemă de voinţă, asemenea pasului pe care v-am declarat la început că mă gândesc mereu dacă să-l fac sau nu. Din punct de vedere tehnic, lucrurile sunt deja la îndemâna noastră. Ce lucruri? Nişte lucruri minunate... Orice lucruri... Vreţi să vă construiesc un aparat care să poată face un asemenea lucru? Problema se pune cât sunteţi dispuşi să economisiţi de la gură sau din altă parte pentru a accepta finanţarea programului de cercetare. Că pentru arme sunteţi dispuşi... Ăsta este un aspect. Al doilea este acela de a mă convinge pe mine sau pe cei câţiva ca mine, cei care suntem în stare să vă punem pe picioare respectiva dorinţă, să ne convingeţi pe noi dacă merită să ne pierdem timpul cu aşa ceva. Ăsta este aspectul voinţei noastre. A treia latură a problemei se referă la voinţa noastră colectivă, a tuturor, dacă are rost să colaborăm în domeniul pe care l-am propus – noi sau voi. În legătură cu aceasta mai apare un fenomen cât se poate de important, un fenomen pe care trebuie să-l sesizaţi, în sfârşit, întru totul: între a şi b în cadrul ecuaţiei ştiinţa a ajuns să aibă nevoie să ne bage şi pe mine şi pe dumneata. Ăsta este marele salt la care s-a ajuns. Şi atunci să nu vii dumneata şi să-mi spui că marile idei au aparţinut trecutului meu! Mulţumit?

— Aş vrea să vă mai întreb totuşi ceva, insistă tânărul, insensibil la rumoarea sălii. Aţi spus că totul a devenit posibil din punct de vedere tehnic şi că singurul lucru de care depinde acest „posibil” este voinţa. Cred că nimeni nu doreşte să moară. Este posibilă nemurirea?

— În primul rând că faci afirmaţii total pripite. Şi în necunoştinţă de cauză! Gândeşte-te la Absalom! Da? Bine. Pe urmă, niciun tânăr nu vrea să moară pentru că nu-şi pune în mod serios problema.

— Sunt şi unii tineri care s-au sinucis!

— În joacă! Da. Nu şi-au pus serios problema. N-au avut când! Da. Pe ei i-a interesat doar faptul dacă Julieta îi iubeşte sau dacă Romeo n-a trădat cumva. N-au avut când să-şi pună cu adevărat problema!

— Cum aşa?

— Ce nu înţelegi? Dacă erau tineri, când să se fi gândit în mod serios o viaţă întreagă la moarte? Şi în mai puţin timp lucrul ăsta nu se lasă dezlegat. Da. Asta pe de o parte. Pe de altă parte, dumneata vrei o altă structură biologică. Habar n-ai ce înseamnă aia nemurire şi aşa mai departe... Dar trecând şi pe asta... Uite, eu îţi mărturisesc cinstit că nici prin gând nu-mi trece să-mi doresc moartea. Dar nici nemuritor n-am curajul să sper să fiu. Din punct de vedere biologic, bineînţeles, he, he!

Tânărul mai dori să spună ceva, dar lumea îşi arătă acum vehement dezaprobarea şi-l obligă să se aşeze.

Ultima parte a întâlnirii cu marele savant fusese spirituală, ţi-ai putut da seama cât de mare este un asemenea om, o figură atât de importantă, cu atâtea relaţii... Sigur, tinerelul... tinerelul a fost întotdeauna idolatru, să nu-l luăm prea mult în seamă, un mucos...

La rândul meu, respirai şi eu mai liniştit: criza părea depăşită. Dar ştiam că asistam doar la o amânare. Atunci când răbufnea, Poolo se epuiza într-o ceartă, dacă însă se întâmpla să nu aibă cu cine se sfădi reveneau pe tapet acei bonzai, recluziunea, pesimismul negru, dispariţiile din societate putând dura multe săptămâni.

Apoi sosi un redactor de la ziarul local, redactor care-l rugă pe Poolo să dea un interviu pentru cititorii judeţului, iar Poolo, ca de obicei, se grăbi să accepte, el fiind gata să sesizeze importanţa copleşitoare chiar şi a rândurilor pe care i le dedica revista liceului agroindustrial de cine ştie unde. Înţepat nu era decât cu publicaţiile mari. Pe acestea le refuza categoric dacă o dată i-a fost paginat nepotrivit un articol sau dacă într-o înşiruire de nume i se părea că a fost plasat în urma cuiva mai puţin important ca el. Şi cine nu era mai puţin important ca el?

O oră mai târziu, în timp ce mâncam la restaurant, înconjuraţi de gazdele noastre, în local îşi făcu apariţia şi tânărul de la conferinţă. În jurul nostru se iscă o mică rumoare stânjenită, dar asta nu-l putu împiedica pe ochelarist să-şi ia un scaun şi să se aşeze lângă noi. Poolo era, bineînţeles, în cea mai bună dispoziţie, trăncănea despre toate, despre arhitectura oraşului şi a altor oraşe în care fusese prin călătoriile sale, despre ultimele cercetări pe plan mondial în legătură cu combaterea ţânţarilor, acest flagel aducător de secole de necazuri – voi habar n-aveţi ce problemă importantă este asta! şi în sfârşit, despre moarte.

— Moartea este singurul lucru pe care-l avem în ordinea asta, a noastră. Şi atunci vrei dumneta, tinere, să vin eu sau altul ca mine şi să ia acest jalon neclintit din faţa omenirii! Dumneata ştii ce ar însemna asta? Ar fi ca şi cum ai văduvi o busolă de nordul ei. Ce rost ar mai avea apoi neliniştea acului, dacă el tot n-ar mai arăta nimic raportabil la ceva care să-i dea sens agitaţiei sale? Poolo se opri să

tuşească în batista pe care şi-o admiră apoi îndelung.

— Să ne fie frică de viaţa veşnică numai pentru că nu ştim în ce s-ar transforma viaţa fără de moarte? îl întrebă tânărul. Mie mi se pare că totul nu se rezumă decât la o simplă problemă filosofică, atât timp cât nu există posibilitatea practică de punere în aplicare a „pericolului" de care vorbim.

— În primul şi în primul rând că dumneata n-ai niciun drept să spui că există sau că nu există această posibilitate practică, atâta vreme cât nu ştii...

— Păi, eu ştiu că medicina se zbate să vindece simple boli şi nu prea este în stare s-o facă întotdeauna. Iată cât suntem de departe de partea practică a celor pe care...

— Tinere! încerci să mă enervezi? Ce are medicina cu cele pe care le discutăm noi? întrebarea fu scandată cu tonul replicii cruciale dintr-o tragedie antică.

Mai târziu, în drum spre capitală, în trenul care gonea prin noapte, ne-am pomenit cu interlocutorul nostru din nou lângă noi. Discutarăm îndelung pe coridor, doar că atunci când a venit conductorul, reieşi că tânărul urcase în vagon fără bilet. Poolo nu făcu nici cel mai mic gest să-l scoată din încurcătură, iar junele declară că n-are la el bani destui pentru a plăti amenda. Plătii eu totul, făcându-mă că nu observ privirea furioasă pe oare mi-o arunca între timp prietenul meu. Când l-am întrebat mai târziu de ce n-a făcut nimic pentru interlocutorul lui de o noapte, mi-a răspuns că nu i-a convenit cum s-a „lipit" tânărul de noi în restaurant, la masă, fără a plăti apoi nimic din ceea ce nu s-a sfiit să consume (lucru pe care n-aş fi crezut vreodată că l-ar fi putut observa Poolo), că nu i-a plăcut nici siguranţa cu care junele era încredinţat că savantul trebuia să-l scoată din încurcătură şi în tren. Dacă mergi pe o anumită cale, atunci trebuie să te obişnuieşti să şi suferi pentru ea, conchise Poolo, de parcă nu s-ar fi întreţinut toată noaptea cu cel pe care-l judeca acum atât de aspru. Dar asta era o altă poveste.

Eu între timp m-am culcat în cuşetă, lăsându-i să vorbească pe coridor. Poolo era obişnuit să nu doarmă decât foarte puţin sau chiar deloc. Multă vreme chiar am crezut că geniul activ e cel care are forţă de muncă şi care poate să-şi pună în aplicare intuiţiile. El nu simte nevoia să mai doarmă încă o oră în plus şi de aceea nu duce în fiecare dimineaţă o luptă crâncenă şi inutilă pentru a se reapuca de muncă. Oricum, Poolo era în stare să lucreze nopţi în şir, în timp ce colaboratorii săi dormeau pe rând. Dar el mai avea şi teoria lui şi în această privinţă: „Somnul, spunea el, este o repetiţie a morţii. (Nu ştiu dacă era formularea lui sau nu.) Apoi continua: Copiii trăiesc problemele existenţiale intrinsec şi în orice caz mai profund ca noi, de aceea protestează vehement ori de câte ori vine seara şi sunt

«ameninţaţi cu culcarea». Ei ştiu că...”

— Şi atunci de ce protestează cei mai mulţi copii şi atunci când trebuie să mănânce? încercam eu să-l încurc.

— Un copil flămând nu protestează! Şi Poolo se avânta în alte teorii, uitând că problemele legate de psihologia copilului nu constituie punctul său forte.

Dar Poolo era fericit să piardă vremea oricând şi cu oricine. Odată, enervat că era presat de un milion de treburi urgente, în timp ce urmărea cu o deosebită plăcere un film uşor la televizor, a răspuns iritării mele printr-un mic discurs în care mi-a vorbit despre lenea unor oameni care par harnici şi care, deşi lucrează foarte mult, fac lucruri stereotipe pentru că sunt prea comozi pentru a gândi şi a căuta o altă soluţie mai simplă care să constituie o scurtătură pentru lungul lor travaliu pe care-l investesc atât de conştiincios. Reversul, continuă Poolo, este la fel de valabil: mulţi oameni foarte eficienţi au foarte mult timp liber – ăsta numindu-se adevăratul randament. Exemplul genial pe care mi l-a oferit ca argument a fost, bineînţeles, el însuşi.

Nu ştiu cât a discutat el în noaptea aceea pe coridor în tren, dar după ce m-am culcat şi am adormit imediat, m-a trezit peste foarte puţină vreme trenul intrând în periferiile Bucureştilor. Oboseala pe care o simţeam, dar şi ceasul meu biologic protestau cu toată hotărârea: nu putea fi încă dimineaţa. Mi-am amintit de zvonurile pe care le auzisem mai demult cum că Poolo însuşi ar fi călătorit de nenumărate ori cu viteza gândului de pe un meridian la altul. Nimeni însă nu-şi mai amintea aceste zvonuri. Sau mai bine spus, eu aveam impresia că nimeni nu mai vrea să şi le amintească.

Într-o zi îl aşteptam la Institut, el întârziind, ca de obicei. În încăpere era doar un colaborator de-al său şi vorbind ba de una, ba de alta, acesta mi-a sugerat pe un ton foarte serios că n-ar fi exclus ca Poolo să se afle în clipa aceea peste mări şi ţări. Era convins că se întâmpla des ca şeful să se deplaseze cu viteza gândului într-un punct sau altul de pe glob. Lucrul acesta mi l-au mai spus şi alte persoane şi n-aş putea zice că aş fi remarcat şi cea mai mică ironie în vorbele lor. Cineva mi-a relatat cu toată gravitatea că are dovezi indubitabile despre o asemenea călătorie de a lui Poolo, dar, văzându-mi zîmbetul batjocoritor, a refuzat categoric să se mai refere la acest subiect.

10

Prima voastră reacţie este să întrerupeţi totul, dar pentru asta ar trebui să ia unul dintre voi hotărârea şi fiecare îl lasă pe celălalt s-o facă, cu speranţa şi cu teama că se va decide... Dar nu se întâmplă nimic, nimic în acest sens şi nimic în niciun sens şi până la urmă vă feriţi unul de celălalt, teama de a vorbi se transformă într-o jenă generală şi vă închideţi, fiecare în sinea sa. (Sunt situaţii în care orice ai spune ţi se pare fals şi atunci – până ce nu treci peste acest prag – nu mai poţi comunica defel.)

Oare cum se poate constata epuizarea totală a unui operator de siguranţă? Sau a unei perechi? Şi cum se va face transferul cu următoarea pereche? Şi mai ales, când? Pentru că amândoi aveţi ferma convingere că nimeni nu poate fi mai epuizat decât sunteţi voi şi nu puteţi pricepe cum de nu-i sare asta în ochi şi directorului adjunct. Nu discutaţi nici despre asta, dar fiecare dintre voi este gata să-i dea orice răspuns partenerului şi amândoi purtaţi discuţii interminabile. Rând pe rând sunteţi şi vorbitor şi conlocutor. Prea sunteţi siguri că la proxima întâlnire directorul adjunct vă va anunţa că misiunea voastră este pe punctul de a se sfârşi pentru a nu face tot felul de planuri pentru ziua în care veţi fi „liberi”. Liberi şi cu iluzia nemuririi. Chiar dacă voi ştiţi că nici măcar organizatorii experimentului nu se aşteaptă ca acesta să meargă la infinit. Gândurile pornesc de la clipa în care directorul adjunct vă va anunţa că veţi fi schimbaţi de la pupitrele de comandă; îi şi vedeţi pe ceilalţi doi, cei care vă vor lua locul, intrând în încăpere, vă înduioşaţi de ei pentru că îi cunoaşteţi prea bine şi vă simţiţi legaţi de ei, foştii voştri colegi de testări, fostul funcţionar şi unica femeie care a fost reţinută de severa comisie, şi ajungeţi la concluzia că, dacă stai să te gândeşit bine, aţi avut mult noroc atunci când s-a hotărât ca voi doi să fiţi primii care să treacă în camera în care vă aflaţi, pentru că ceilalţi, în afara faptului că vor trebui să lucreze la rândul lor până când nu vor mai putea, mai sunt obligaţi să mai aştepte şi înlocuirea voastră.

Vă imaginaţi fiecare clipa în care veţi părăsi clădirea, momentul zilei în care se va petrece evenimentul, starea atmosferică a zilei care vă va întâmpina. Şi vă imaginaţi de zeci de ori primul drum pe care-l veţi face spre casă şi... Şi vă opriţi cam aici. Eventual vă imaginaţi şi întâlnirea cu lucrurile personale pe care le-aţi lăsat acasă. Punct. Mai departe nu ştiţi la ce ar mai trebui să visaţi. Practic, odată cu nesfârşitele teste aţi pierdut orice contact cu vechile cunoştinţe, acestea probabil că au înaintat pe drumul lor, probabil că au dezvoltat alte argouri între ele, probabil că v-ar primi cu bunăvoinţă, dar incapabile de a redeveni pentru voi ceea ce au fost înainte. Aşa că

refaceţi din nou şi din nou prima zi de după ce veţi ieşi de aici şi vă opriţi la ea. Mai departe nu mai ştiţi. Mai departe... Deci va veni directorul adjunct, vă va spune că a venit timpul să fiţi înlocuiţi, veţi ceda locul vechilor voştri prieteni, veţi ieşi într-o seară răcoroasă sau într-o dimineaţă caldă în stradă, veţi urca într-un autobuz, vă veţi lăsa amendaţi pentru că nu veţi avea bilet, veţi trece cu eroism peste momentul dificil în faţa unor oameni pe care doar voi ştiţi că i-aţi împiedicat atâta timp să moară, vă veţi înghesui prin nişte prăvălii fără intenţia expresă de a cumpăra ceva, dar veţi simţi totuşi voluptatea umplerii unor sacoşe noi, proaspăt cumpărate, cu tot felul de bunătăţi cu care să vă îndesaţi frigiderele când veţi ajunge acasă. (De câteva zile aţi început să pretindeţi să vi se aducă mâncarea în ambalajele de la prăvălie, să alegeţi astfel ce aveţi chef să mâncaţi şi abia pe urmă să fie ambalajele înlăturate şi preparată mâncarea. Este adevărat că aproape imediat după ce v-aţi ales în felul acesta meniul, uitaţi tot ce aţi dorit şi chiar aveţi de multe ori impresia că aţi fost traşi pe sfoară şi că prânzul a fost de mult gătit atunci când vi s-au adus cutiile frumos împachetate să le alegeţi. Dar jocul acesta vă mai dă iluzia că puteţi opta.)

Apoi... Acasă veţi pipăi pe îndelete fiecare dintre vechile voastre obiecte dragi. Apoi... Apoi...

Este momentul în care-ţi aduci aminte de ceea ce-ţi povestea Poolo atunci când, depănându-şi obsesiile, îţi spunea că are de multe ori impresia că se vede foarte bătrân plimbându-se pe malul unei ape, singur, temut şi respectat, cunoscut de toată lumea şi privit cu coada ochilor, fiind tot timpul conştient că va muri relativ tânăr. Da, îţi spui, vei putea să te plimbi pe malul râului şi toată lumea de pe faleză se va da la o parte când vei trece, dar în acelaşi timp vei fi deja mort demult. Pentru că nu există alt cuvânt pentru starea în care te vei afla după ce vei ieşi afară de aici. Ce vei face după ce momentul real al revederii obiectelor de acasă se va fi terminat? Vei sta, probabil, pe faleză, vei privi apa sau te vei odihni pe o bancă şi-ţi vei aminti tot timpul de perioada petrecută aici, printre ceasurile de control şi printre manete. Eşti epuizat, o ştii, dar viaţa ta se va termina în clipa în care vei ieşi de aici. Şi ştii şi asta. Faci timide încercări să afli ce gândeşte colegul tău despre acest subiect, dar întrebările tale primesc răspunsuri îmbrăcate în alte cuvinte ca cele pe care le aştepţi şi asta te derutează, aşa că ai impresia că doar ţie îţi trec prin cap asemenea gânduri până ce, analizând la rece, îţi dai seama că de fapt nu sunt deosebiri esenţiale între ceea ce gândeşti tu şi ceea ce ţi-a spus tovarăşul tău, care acum stă la masa de comandă şi priveşte un meci de fotbal la televizor, în timp ce cu coada ochiului urmăreşte din când în când manometrele din faţa sa. E o muncă de rutină, în mod normal ar trebui să simtă deja în imperceptibila rezistenţă a manetelor starea

ácelor de pe ceasuri, dar el le verifică foarte conştiincios, mult mai des decât ar fi nevoie.

* * *

În perioada aceea începu să se poarte asemenea unui bunic înţelept. Dar rarele crize de refuz de a munci le motiva aiurea. Odată mi-a spus că munca lui e sublimă şi de aceea cumplită. Lucrul acesta nu-l poate înţelege decât un geniu, mi-a explicat el condescendent, dându-mi şi un exemplu: pe partitura de la Gespard de la Nuit Ravel ar fi scris „Quelle horreur!". Nu ştiu de unde a mai aflat-o şi pe asta, dar mă îndoiesc că la ceea ce s-a referit el s-ar fi referit şi compozitorul.

Eu, la rândul meu, aveam impresia foarte neplăcută că Poolo era în sfârşit obosit după atâta risipă de energie şi că bătrâneţea, plină de senectute, cum se şi cuvine unui astfel de personaj, şi-a făcut pe nesimţite apariţia. Aşa că îmi imaginam că nu mai trebuie să-mi fie teamă de noi şi noi scene penibile, nu mai trebuia să-l asist zâmbind ca un tâmpit în timp ce el jignea pe unul sau pe altul, şi starea de veşnică încordare din preajma lui a mai slăbit într-adevăr. Am ajuns încă să fiu aşteptat peste tot unde apărea el ca un fel de completare pământeană a marelui savant, dar şi a Diavolului, ca un fel de cronicar, doamnă de companie, consilier, lacheu, secretar şi ogar preferat al lui Poolo sau, mai bine spus, ca toate la un loc, nedespărţit de el, iscând ironii şi temeri nedesluşite, ca orice eminenţă cenuşie a unui protagonist cu puteri neprecizate. Mi se părea cu atât mai tragic faptul că nu înţelegeam spusele lui venite din noua sa postură de bătrânel înţelept ce începe să se poarte ca un oracol.

Dar Poolo neglija mai nou şi Institutul. E drept, ceea ce era acolo de pus pe picioare realizase de mult. Acum lucrurile mergeau de la sine datorită inerţiei care le va mai purta încă cine ştie cât. Cât stătea la slujbă se îndeletnicea mai ales cu nişte desene făcute cu creionul care nu se ridica de pe hârtie – în clipa în care acest contact se întrerupe, desenul stricându-se. Într-o zi o ţinu pe secretara sa o dimineaţă întreagă, jucând cu ea un joc cu o bucată de aţă care trebuie prinsă într-un anumit fel între degete, după care celălalt preia aţa făurind alte figuri din ea, joc de copii pe care el l-a perfecţionat şi cu care a reuşit s-o exaspereze pe biata funcţionară, convinsă că se află în prezenţa unui schizofren. Când discuta cu colaboratorii săi, vorbea în dodii. Doar eu eram cuprins de speranţa că e totuşi frământat de ceva, un lucru care mai devreme sau mai târziu tot va răbufni.

Se nimeri ca tocmai atunci să moară unul dintre marii noştri oameni de ştiinţă şi dintr-o eroare de calcul, cineva îl numi şi pe Poolo în comisia de organizare a funerariilor colegului dispărut. Prietenul meu se achită conştiincios de sarcina primită, găsindu-şi timp şi pentru a se întreţine pe larg cu o nepoată a defunctului, dându-i tot felul de

sugestii pentru toaleta de înmormântare şi asigurând-o că rochiile de doliu pot să fie de foarte mare efect.

În acelaşi timp consultă cu mare atenţie ultimele articole pe care colegul dispărut le-a publicat sau cele care au rămas pe masa de lucru. La mitingul de doliu luă cuvântul:

— Trebuie să plângem sau să râdem cu această ocazie? începu Poolo plin de avânt, dând din nou cu nonşalanţă cu bâta în baltă. În rumoarea care se stârni, lumea fiind în unanimitate de părere că obişnuitele-i mojicii ar fi trebuit să se oprească măcar în faţa morţii unui confrate, a unui om la urma urmei, vorbitorul făcu nişte gesturi largi, cerând cu insistenţă linişte şi continuă spunând că a găsit în două dintre abstractele scrieri ale celebrului geograf, acum dispărut, două pasaje cu referire directă la moarte. Eu, preciza Poolo, la aceste două trimiteri am făcut aluzie, ele fiind acolo, în pagini, nişte propoziţii goale, care au devenit reperabile doar prin faptul că acum sunt postume.

Aici am greşit şi am început să analizez ultimele convorbiri cu Poolo – aşa cum îmi aduceam aminte de ele – prin această destul de comună concluzie pe care tocmai a tras-o şi după care despre moarte nu poate vorbi decât cel care nu mai poate vorbi (ca să citez un paradox de-al său), cel care trecându-i hotarul se pune în mijlocul formulei, făcându-şi loc între acel a şi b cărora le lipsea mereu câte ceva, după câte afirma mai nou Poolo. Am greşit de două ori cu această ocazie: odată pentru că nu am ascultat mai departe cele pe care le spusese Poolo atunci şi în al doilea rând pentru că trăgând o concluzie pripită, am amânat cu încă o vreme înţelegerea celor ce se cristalizau în capul lui Poolo.

Totuşi, am înţeles că acel ceva ce trebuia alăturat lui a şi b în formulele lui Poolo era strâns legat de moarte. Ce căuta acea fiinţă muritoare acolo, încă nu ştiam. Dar am înţeles din discuţiile anterioare şi nişte lucruri confirmate şi citite: că problema morţii este singura care dă sens vieţii în forma actuală în care este acceptată aceasta, că fără moarte n-ar mai exista nici viitor şi nici trecut, că tot sistemul nostru de gândire ar trebui restructurat, la fel şi codurile noastre morale, că toate instituţiile ar primi alt sens, că gândirea ar trebui să se obişnuiască brusc cu nişte spaţii imense pe care ar trebui să le populeze, că sentimentele ar avea alt conţinut la fel cum alt conţinut ar avea fiecare realitate într-un univers altfel imaginat, că arta ar pierde temele capodoperelor cu care ne-a răsfăţat. Că, la urma urmei, toate astea reprezintă o problemă mult mai insolubilă decât realizarea tehnică a vieţii veşnice. Dar, ziceam eu, în ultimă instanţă astea-s doar vorbe dacă e să le raportăm la moartea personală, în faţa căreia mai credeam că filozofia aceasta încetează. Ajuns în punctul acesta nu-l mai credeam pe Poolo. În momentele în care-l uram mai

tare, în punctul acesta speram să am eu dreptate.

„Depinde la ce raportezi şi veşnicia, îmi spuse Poolo într-o seară în vreme ce desena un animal ciudat cu zeci de tentacule în loc de membre, cu două trompe şi cu un cap foarte expresiv, cap care se prelungea într-un corp grijuliu haşurat şi într-un fel de unic picior înzestrat şi acesta cu diferite organe de simţ, depinde la ce raportezi chiar şi veşnicia, în primul rând în funcţie de cine eşti tu, cel care face treaba asta." Şi Poolo se referi din nou la felul în care îşi imagina el lumile circumscrise una alteia sub forma unui om care este compus dintr-o infinitate de celule, fiecare fiind egală cu o galaxie formată din sisteme planetare, mulţimea de atomi care o conţin, fiecare atom fiind la rândul său format din particule, stele şi planete pe care trăiesc fiinţe asemenea nouă celor care discutăm aceste lucruri, dar şi alte fiinţe ciudate şi de o infinitate de forme şi dimensiuni, acei „noi" care la rândul nostru suntem formaţi dintr-un număr imens de celule, care toate se împart în nebuloase ale unor altor lumi conţinute. O fiinţă care cuprinde atâtea galaxii de alte fiinţe este de neconceput pentru acestea din urmă, asemenea veşniciei, iar timpul care se mulează acestei veşnicii este la fel de inimaginabil pentru micile fiinţe conţinute. Dar, dându-le acestora o viaţă veşnică, ar supravieţui mai mult şi o parte de nesfârşita fiinţă „mare", cea care conţine noua fiinţă veşnică, dând naştere unei scântei infernale în marele echilibru creat.

Nu sunt un mare amator de romane ştiinţifico-fantastice, dar îl ascultam cu plăcere, iar desenul care se năştea în faţa mea, un desen atât de migălos încât puteai crede că este „copiat" detaliu cu detaliu după o realitate la îndemână, completa această poveste născută din convingeri şi amuzament. Şi între timp îmi aminteam şi de cuvintele lui Poolo: „Adevărul a fost de atâtea ori în istorie funcţie de bunăvoinţa receptorilor..."

„În ştiinţă, continuă să-mi explice el în timp ce mai înzestra fiinţa sa cu încă o ureche concrescută pe picior, ureche care sunt convins că era capabil să-ţi explice cu argumente – pe care nici măcar nu ştiai dacă trebuie să le iei în serios sau nu – era o consecinţă firească a mediului de viaţă a monstrului, o adaptare necesară pentru ca el să poată supravieţui, în ştiinţă, spunea Poolo, am fost convins încă de tânăr că trebuie să storci dintr-o idee tot ceea ce mintea îţi îngăduie să faci. La aplicaţii te gândeşti după aceea sau la oportunitatea lor se gândesc contabilii sau cei în măsură să vadă dacă este nevoie de ele sau nu. Dar invenţia însăşi, formula nou-născută, trebuie crescută asemenea florii minţii noastre, la fel cum un copil trebuie să se nască indiferent dacă ursitoarele prezic că din pruncul respectiv se va dezvolta un mare criminal[16]. Am greşit pe vremea aceea, dar numai pe jumătate şi asta pentru că încă nu cunoşteam cealaltă jumătate". Tăcu adâncindu-se în desen şi luându-şi postura pe care o purta acum tot

mai des, aceea de bunic sfătos şi de atoate-ştiutor. Probabil că mai aşteptă să-l întreb care e cealaltă jumătate, dar nu i-am făcut această plăcere pe de o parte pentru că nu prea eram în clar nici cu prima jumătate, pe de altă parte, pentru că ştiam că atunci când fructul va fi gata pârguit, Poolo nu se va mai putea abţine şi-mi va spune de la sine ceea ce acum insinua să-l întreb.

Dar mai era un motiv: pentru că în seara aceea refuzam din nou să-l cred.

Atunci, în clipele acelea, am acţionat ca în transă. Îmi aduc aminte de tot de parcă întâmplările acelea nu mi s-ar fi întâmplat mie. Ţin minte fiecare fir de praf de pe tava de lemn pirogravat pe care se afla paharul. Ştiu că n-am simţit absolut nimic în clipa în care i-am turnat conţinutul pliculeţului în vin. Am aşteptat total indiferent ca lichidul să se liniştească. Am fost capabil să-l urmăresc impasibil în timp ce vorbea şi ducea paharul la gură. Mai ştiu şi astăzi cuvintele pe care le-a rostit şi ce l-am întrebat în timp ce sorbea lichidul otrăvit. N-am fost decât dezamăgit, observând că timpul trece şi el nu păţeşte absolut nimic.

Reacţia mea în faţa paharului care se golea în gâtlejul său era indiscutabil una de dezamăgire: dezamăgirea că am fost atât de naiv încât să pot crede că Diavolul ar putea fi ucis cu pucioasă. N-am simţit nimic altceva atunci, dar am înţeles că nu există o greşeală mai mare decât a încerca să-l tratezi pe Poolo la fel ca pe orice om. Credeam orbeşte în clipele acelea că mă aflăm în faţa unei fiinţe supraomeneşti.

Parcă şi lumina se răsfrângea altfel când îl atingea: în mâna lui, în mâna cu şase degete, bulgărele de aur lucea verzui.

16 cf. Poolo, *Naşterea unei idei*, cap. Amoralitate şi falsă conştiinţă. (Citat din memorie).

11

Televizorul a adus ceva nou în viaţa voastră. Nu mai ştiţi a cui a fost ideea să fie instalat aici, dar, o perioadă, prezenţa lui a fost binevenită. Nu au fost niciun fel de obiecţii din partea autorităţilor de genul celor cum că aparatul acesta ar putea să distragă atenţia operatorilor de siguranţă de la cadranele pa care trebuie sale urmărească în permanenţă. Probabil că testele lungi au fost suficient de concludente pentru a-i linişti pe cei care au organizat întreaga experienţă în privinţa faptului că ceea ce se va întâmpla pe micul ecran, oricât de interesant sau de palpitant ar fi pentru privitori, va rămâne oricum pe planul al doilea în faţa unor oameni oare s-au dovedit, după atâtea probe, robi ai conştiinciozităţii lor înnăscute. Mai mult decât atât, televizorul putea să aducă şi el, în accepţiunea directorului adjunct, o serie de avantaje, cum ar fi, de pildă distragerea de la mereu aceleaşi gânduri, conservarea mult mai mare a sistemului nervos al operatorilor, stimularea lor cu o emisiune bisăptămânală în legătură cu serviciile imense pe care le aduc omenirii, reportaje cu mame, fii, fraţi etc. aflaţi lângă apropiaţii lor atinşi de boli incurabile, de accidente înfiorătoare, apropiaţi ai lor care continuă să trăiască. (Chiar dacă boala nu încetează să-i roadă în continuare, chiar dacă efectele accidentelor îi ţin de cele mai multe ori într-o comă infinită). Speranţa că lucrurile s-ar putea îndrepta este leitmotivul fiecărei emisiuni din acest ciclu şi numele voastre apar de multe ori pe micul ecran legate de munca voastră de apostolat. De altfel, chiar şi genericul emisiunii vă arată şezând la pupitrele voastre de comandă şi urmărind plini de îngrijorare indicatoarele ceasurilor de control. Şi oricât de stăpâni aţi fi pe voi, oricât de lipsiţi de vanitate aţi fi – dar nu sunteţi –, abia aşteptaţi şă vedeţi aceste emisiuni create – voi n-o ştiţi – aproape în exclusivitate pentru voi şi se întâmplă foarte rar să fiţi atât de obosiţi după zece, douăsprezece sau optsprezece ore de stat în faţa pupitrului de comandă pentru a renunţa să vă uitaţi la televizor atunci când este programată emisiunea „voastră”. Şi ceea ce de asemenea nu ştiţi, este amănuntul că mai apar la televiziune şi alte emisiuni, emisiuni ale unor oameni de ştiinţă neliniştiţi de gravul dezechilibru ecologic pe care-l cauzaţi prin munca voastră. Dar ecranul pe care-l priviţi este cenzurat în privinţa aceasta de un serviciu special şi atunci când este cazul, sunteţi serviţi cu emisiuni deconectante exact în clipa în care restul populaţiei vede ceea ce voi nu trebuie să ştiţi. (După multă vreme, după ce veţi fi pensionaţi din serviciul acesta, vă veţi fi pus de multe ori întrebarea cum s-a procedat cu candidaţii care veneau în perioada aceea zilnic la teste şi care aveau seara posibilitatea să vadă acasă întregul program

netrucat. Dar, asemenea multor altor întrebări, şi aceasta vă apare în conştiinţă fără destulă putere pentru a o urmări cu suficientă perseverenţă şi ea dispare încă înainte de a fi depus voi cel mai mic efort pentru a afla răspunsul).

Aşa că rămâneţi cu emisiunile voastre, în care un băiat filmat pe viu povesteşte în mod cât mai impresionant cât de greu i-a fost lui, celor şapte fraţi şi surorii mai mici şi bunicii sale bătrâne şi bolnave, după ce părinţii i-au murit într-un accident stupid. Bine aleasă, în paralel, vă este arătată o situaţie mai nouă în care un bărbat şi o femeie trec printr-un accident asemănător, fără a păţi însă nimic deosebit, fiind de aceea apţi de a-şi continua viaţa şi a se întoarce la copiii lor – tot foarte mulţi –, copii pe care-i îmbrăţişează cu fericirea întipărită pe toate chipurile care încap pe micul ecran. (Doar că şi aici s-a strecurat o inadvertenţă sau, ca să ne exprimăm altfel, cazul nu era dintre cele mai reprezentative: de obicei, atunci când se întâmpla un accident, victimele îl suportau din plin, doar că efectul letal întârzia să survină, întâmplându-se uneori ca traumatizaţii, în cazul în care aveau lezate organele vitale, să persiste într-o comă profundă, fără posibilitatea de a li se acorda un tratament eficace. Alteori, e drept, se mai întâmplau şi reveniri spectaculoase). Sau vizionaţi filme lacrimogene, cu morţi evitabile şi cu consecinţe cât se poate de zguduitoare ale acestor evenimente.

* * *

Până la urmă acalmia de la Institut a luat şi ea sfârşit. După ce lipsise câteva zile, perioadă în care admirase un bonzai, izolat de toţi cunoscuţii, în loc să reapară mai calm, se certă cu toată lumea. În primul rând că anunţă că tot programul de cercetare al Institutului va face o întoarcere decisivă spre nişte obiective cu totul noi. Nu, domnule, nu-l interesează contracte şi angajamente luate, nu-l interesează nici cele ce o să spună nu ştiu ce şef. Ei, bine, va face totuşi o concesie: o secţie n-are decât să-şi vadă mai departe de vechile-i sarcini. Grosul de forţe va lucra însă în alt domeniu.

De data asta n-aveai ce comisie de academicieni să trimiţi la el pentru a-l linişti. Era furios peste măsură şi pe când i se spunea mereu că are de toate, tot ce-şi poate dori, el răspundea cu gesturi largi: „Un om într-o seră în care are absolut fiecare lucru pe care şi-l doreşte pentru a-şi satisface necesităţile fizice şi aspiraţiile de comoditate n-are oprelişti formale, n-are de luptat pentru nimic. Ăsta sunt eu – un om într-o seră. Aşa credeţi?”

Când ţârâi telefonul pe biroul său, la capătul celălalt al firului nu se mai prezentă un director general ci însuşi ministrul. Poolo se dezlănţui, tună, fulgeră, vorbi aproape numai în întrebări retorice, le dădu inflexiunilor vocii sale volutele cele mai stridente, povesti

anecdote, cită din Kierkegaard, îl incrimină pe Grubovici, se arătă profund jignit că a fost omis din anuarul în curs al Universităţii Bar-Ilan, dezvoltă pe larg teoria undelor, vorbi despre scopuri[17]. Ministrul îl ascultă răbdător, îi dădea din când în când dreptate, câştigă între timp mici concesii pe care le tot adună până ce Poolo renunţă – fără s-o ştie – la o mare parte dintre revendicările pe care le anunţase. Ministrul crescuse şi el la umbra mitului Poolo-Mephisto, ştia că nu era de neînlocuit în funcţie, în vreme ce Poolo rămânea în orice împrejurare Poolo. Era un ministru înţelept, care spre deosebire de adjunctul său îi permitea lui Poolo să dea oricâte spectacole dorea, câştigând însă până la urmă întotdeauna el, ministrul, bătăliile în care se angaja.

Cei ce trebuiau să aibă grijă de Poolo să nu facă noi boacăne şi care mai aveau şi sarcina de a anunţa imediat ministerul dacă se întâmpla ceva deosebit trăiră câteva săptămâni de groază – ceva plutea în aer. Dar nu se întâmplă nimic.

(Dintr-o scrisoare expediată de Lia unei prietene intime: „Mă întreb de multe ori ce îl face pe soţul meu şi pe celebrul savant să se suporte atât de paşnic între ei. După câte ştiu, niciunul şi nici celălalt nu au reuşit să lege până târziu în viaţă prietenii trainice şi după cum se spune, marile prietenii rar se înnoadă după prima tinereţe. Dar nici măcar nu ştiu dacă pot vorbi în cazul lor de o prietenie. Ceea ce ştiu este că soţul meu a devenit o umbră a lui Poolo, trăieşte numai pentru el, gândeşte numai pentru el şi a renunţat la aproape întreaga sa viaţă anterioară, nemaiinteresându-l vechile-i obiceiuri, prietenii noştri, cărţile sale, nemaiinteresându-l nici măcar eu. Şi toate astea pentru un mojic.

Nu înţeleg nici cum de poate soţul meu să se întreţină atâta timp cu Poolo, două firi atât de tranşant diferite: unul taciturn, scoţând un cuvânt la două ore şi atunci doar pentru a lansa o ironie mai subţire ca un brici, celălalt turuind tot timpul, lipsit total de simţul umorului, râzând mereu cu gura până la urechi de nişte remarci cât se poate de grosolane, incapabil să înţeleagă sarcasmul bărbatului meu. În aceste condiţii, ce Dumnezeu puteau să-şi spună în atâtea după-amiezi prelungite până în zori? La început soţul meu a încercat să mă convingă de ce destin deosebit a dat el, de ce materie primă pentru o carte nemaipomenită s-a blagoslovit, cea care avea să dea sens întregii lui opere etc. etc. Şi tot „documentându-se” el de atâta vreme, s-a schimbat între timp atât de mult... Ultima vreme abia dacă mai schimbăm câte o vorbă. Până nu de mult a încercat să mă convingă de necesitatea continuării „documentării” sale, amăgindu-mă cât de mult avansează în muncă. Acum s-a îndepărtat de mine de tot. Dacă încerc să am o explicaţie cu el devine din nou ironic sau se scoală din fotoliu, se îmbracă şi pleacă. Probabil tot la Poolo. La un moment-dat n-am

mai rezistat şi am plecat eu de acasă, mutându-mă la soră-mea. Este adevărat, el a făcut atunci oarecare eforturi pentru a afla unde mă ascund, dar când m-a găsit şi când a văzut că „nu mi s-a întâmplat nimic grav" a uitat până să mă şi convingă să mă întorc acasă.

Şi totuşi, mă întreb de atâtea ori, ce pot să-şi vorbească atâta cei doi bărbaţi: unul atât de spiritualizat încât nu mai gustă nici măcar dintr-o carte altceva decât o înfloriturăde stil sau o idee ascunsă a autorului, celălalt interesat doar de propria-i persoană, de ideile care-i trec lui însuşi prin cap şi de partea practică a lucrurilor, astfel încât aproape că nu-i în stare – în ciuda culturii sale evidente – să guste o operă de artă dacă nu-i poate descifra foarte precis toate sensurile. La început, când mai asistam şi eu din când în când la întâlnirile lor, m-am mirat întotdeauna de ce a citit omul acela atâta literatură beletristică dacă şi aşa nu prea poate să aprecieze cele citite. E drept, avea şi în acest domeniu păreri exhaustive şi dacă era greu să-l prinzi cu lipsă de informaţie, în schimb nu puteai să auzi decât mereu aceleaşi discursuri interminabile şi obositoare pe care le debita fără încetare. Nu, un interlocutor plăcut nu era în niciun caz Poolo şi după atâţia ani de căsnicie, perioadă suficientă pentru a-mi cunoaşte din plin soţul, pentru a-i şti preferinţele şi modul de dispută, nu văd nimic ce să-i convină bărbatului meu dintr-o asemenea conversaţie. Ba mai mult, am vaga impresie că bărbatul meu îl priveşte de multe ori cu ură pe savant, deşi, ştiu prea bine – din păcate! – ţine la el mai mult decât poate ţine un om la alt om...

Poolo este un egoist, un tiran şi un ipohondru care a ajuns să spună despre maladiile sale imaginare că şi boala este o formă de manifestare a personalităţii, lăudându-se până şi cu ceea ce alţii ascund. Dar e şi groaznic de orgolios. Se spune că nu l-a văzut încă nimeni cedând vreodată, aşa că, prin eliminare, catârul meu probabil că cedează el mereu.

Am făcut tot ce am putut să aflu ce se petrece între cei doi, am încercat să stau de vorbă şi cu prietena lui Poolo, o fiinţă care cred că nici nu e femeie, mai degrabă o piatră încrustată... Şi dacă i-ai vedea veşnicul zâmbet ca o mască...

Săptămâna trecută am reuşit în sfârşit să-l fac pe soţul meu să accepte să stăm de vorbă. Dar n-am vorbit decât numai eu. El mă asculta binevoitor, dar simţeam că nu mai e în stare să mă priceapă.

„De obicei, într-o căsnicie dificultăţile depăşite împreună leagă. Cu atât mai mult dacă ambii parteneri au rămas corigenţi în anumite situaţii. Lipsa evenimentelor ar transforma viaţa într-o magmă leşioasă şi în mod inevitabil până la urmă va opera spleen-ul. Apoi lucrurile devin insuportabile din motive absolut minore, pe care altădată nici măcar nu le-am luat în seamă. Un nou eveniment – asemenea apariţiei lui Poolo – poate produce un cataclism..." I-am vorbit multă vreme şi

am convingerea acum că legătura misterioasă care-l leagă pe bărbatul meu de savant nu este în niciun caz una care să te facă geloasă. Dacă am trăi în evul mediu n-aş întârzia nicio clipă să-l denunţ pe Poolo că are legături cu Diavolul şi că l-a vrăjit pe soţul meu. Pentru că nu suntem în evul mediu, mă gândesc la hipnoză, la şantaj. În legătură cu ce şi mai ales pentru ce? Şi la câte nu mă mai gândesc. Dar de un lucru sunt sigură: deşi sunt atâta vreme împreună, bărbatul meu îl urăşte pe Poolo.

Şi atunci? Iată ce nu pot să înţeleg... în orice caz, uşor nu-mi este...")

Pregătirea crimei mele nereuşite s-a întâmplat rapid şi fără nicio măsură de prevedere. Mi-am procurat pliculeţul de la farmacia la care lucra nevastă-mea şi am convingerea că mi-am furat exact ceea ce voiam să fur. În privinţa aceasta nu există niciun fel de dubiu. L-am invitat la mine, aşa cum o mai făcusem şi altă dată când ştiam că Lia e de serviciu, enervându-mă gândul de a-i mai vedea împreună, deşi ştiam că soţia mea nu-l mai poate suferi de foarte multă vreme. I-am întors spatele şi i-am turnat conţinutul plicului în pahar, în timp ce-i ascultam vorbăria. Nu m-am gândit în amănunte ce voi face cu el după ce va muri. Ştiam doar că am să arunc plicul în veceu şi că am să-i înlocuiesc paharul. Apoi urma să chem salvarea. Dar n-a fost nevoie de nimic din toate astea.

Multă vreme după aceea am făcut tot felul de calcule în legătură cu ce s-ar fi întâmplat dacă Poolo ar fi murit de pe urma paharului cu vin otrăvit. Ştiu că eram tot mai convins că am procedat prosteşte, dar că trebuie să continui în ceea ce mi-am propus.

17 Poolo avea şi o „teorie a scopurilor": Dorinţele reprezintă scopurile, spunea el. Omul trăieşte pentru ele, dar nu poate trăi prin ele. Cineva îşi doreşte foarte mult să aibă un anumit tip de casă. Până la urmă ajunge s-o aibă. Şi-a atins un scop, dar viaţa merge înainte, trecând pe lângă acest scop: omul nu stă toată ziua să-şi admire casa. Scopurile sunt micile sau marile noastre diversiuni. Viaţa se consumă de obicei indiferentă la aceste „scopuri", care nu rămân decât jaloanele didactice ale înţelegerii noastre imperfecte şi mai ales schematice. „Şi atunci vii din nou dumneata să-mi spui că un împuţit de contabil trebuie să-mi dicteze la ce am voie să mă gândesc, unde am voie să fiu genial şi unde trebuie să mai amân câteva secole? îl întrebă în ziua aceea pe ministru. Faceţi erori, tovarăşe şi nu toate erorile duc civilizaţia înainte! (Asta era una dintre frazele lui preferate: "Nu toate erorile duc civilizaţia înainte"!)

12

Pe urmă s-a întâmplat un lucru pe care nu l-aţi mai prevăzut: unul dintre voi s-a îmbolnăvit. Nu amândoi, ci numai unul. La început o simplă gripă, apoi complicaţii, temperatură mare. După două zile ar fi trebuit să rămâi douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru fixat la masa de comandă. Directorul adjunct a venit să analizeze situaţia. Candidaţii admişi erau oameni cu o sănătate robustă din moment ce n-au avut niciodată vreo indispoziţie cît au durat testările. Era stupid ca o simplă gripă – chiar dacă ea nu era atât de simplă – să scoată din schemă o echipă întreagă. (Chiar dacă echipa era formată doar din doi membri). Ceea ce nu te-a impresionat prea mult: ai declarat că la nevoie vei sta tu douăzeci şi trei de ore la serviciu. Asta nu se poate! Ba se poate! Şi cealaltă oră? Lui Poolo îi erau suficiente câteodată doar zece minute de somn pe zi! Astea-s exagerări... şi legende! Ba-i realitate? Şi cealaltă oră? Care „cealaltă oră”? Cea care face diferenţa dintre douăzeci şi trei de ore şi o zi. Cealaltă oră să mai facă bine şi să muncească şi colegul! Dar are temperatură! O oră nu e mare lucru!

Şi au lucrat în ritmul acesta aproape o săptămână. E şi asta o experienţă, nu? Da, numai că acum s-au terminat experienţele. Acum încercăm să menţinem în funcţiune pe cât posibil cât mai multă vreme maşinăria. (A doua serie de testări nu se terminase încă şi responsabilii erau speriaţi de posibilitatea că nu se epuizase din vreun motiv neaşteptat şi singurele rezerve care le-au rămas, aşa că au acceptat sacrificiul bătrânului. Iar acesta a rezistat într-un mod incredibil.)

Peste o săptămână poate şi colegul să lucreze puţin mai mult şi după alte câteva zile situaţia revine la normal. „Criza” pare să fi trecut, doar că tocmai acum efortul prelungit începe să iasă la suprafaţă şi nu mai eşti capabil să te concentrezi. După un lung consiliu purtat în altă încăpere, consiliu prezidat de un funcţionar superior, directorul adjunct arată situaţia la care au ajuns noile testări şi se opune cu îndârjire grăbirii examinărilor, pretinzând că a încălca regulile care au guvernat trierea operatorilor de siguranţă ar fi echivalent cu a arunca tot experimentul în braţele hazardului. Şi în afară de asta, s-ar încălca dispoziţiile lui Poolo şi dacă s-ar începe să se încalce şi aceste dispoziţii... Se discută mult şi se fumează şi mai mult şi până la urmă directorul adjunct îşi impune punctul de vedere şi se hotărăşte continuarea testărilor după ritmul lor de până atunci, obţinându-se totodată şi fondurile necesare pentru o nouă promoţie de candidaţi care să înceapă concomitent o altă serie de examinări. În privinţa situaţiei create prin epuizarea celor doi actuali operatori de siguranţă se ajunge la concluzia că ei trebuiesc folosiţi până la ultima

posibilitate, deşi obiecţiile care se aduc împotriva acestei păreri sunt justificate şi ele. În primul rând că în situaţia în care s-a ajuns, cele două rezerve disponibile sunt obligate să stea în permanenţă în alarmă pentru că în orice clipă ar putea fi nevoie de ele şi atunci, lent dar sigur, şi aceste unice rezerve încep să se uzeze. Pe de altă parte, însăşi munca celor doi „actuali" este pusă sub un risc considerabil. Aşa că se mai ia o hotărâre de extremă importanţă şi gravitate: unul dintre supraveghetorii de la teste este adus în încăperea tablourilor de comandă cu sarcina de a urmări şi el ácele ceasurilor de control în timp ce bătrânul se află cu mâinile pe manete. În felul acesta, în perioadele în care atenţia bătrânului cedează, supraveghetorul poate să-i atragă atenţia că unul sau mai multe indicatoare oscilează într-o zonă periculoasă, iar bătrânul îşi dă seama şi indicatoarele revin la normal. (Supraveghetorii de la teste au fost şi ei supuşi în prealabil la nişte examinări psihologice şi n-au fost admişi pentru slujba lor din sala de examinări decât după ce s-a ajuns la concluzia certă că posedă anumite calităţi. Or, ei au trebuit să-şi părăsească serviciul nu pentru că ar fi greşit cu ceva sau pentru că ar fi fost depăşiţi în vreun fel la un moment-dat de sarcinile care le reveneau, ci pentru simplul considerent că se credea – şi cu temei – că după o vreme, stând prea mult împreună cu candidaţii, între supraveghetori şi candidaţi ar putea să se formeze şi alte relaţii interumane decât cele necesare pentru reuşita sarcinilor pe care le aveau acolo. De aceea nu încăpea nicio îndoială să supraveghetorii trimişi să-l asiste pe bătrân în timp ce acesta strângea manetele între palmele sale erau nişte oameni de deplină încredere din toate punctele de vedere.)

— Toată povestea este un fel de peticeală, admise directorul adjunct în acea şedinţă. Nu mă aştept ca soluţia pe care am propus-o să dea rezultate de durată. Dar ea ne poate face să câştigăm puţin timp pentru a nu mai avea altă dată nevoie să cădem în asemenea improvizaţii. Mai devreme sau mai târziu, bineînţeles că actualii operatori de siguranţă vor trebui să fie înlocuiţi. Şi admit că aceasta se va întâmpla peste puţină vreme.

Profeţia sa păru să se realizeze mult mai repede decât s-ar fi aşteptat chiar şi el: ai „pauze" tot mai profunde, iar colegul tău trebuie să se mai odihnească încă pe puţin douăsprezece ore din zi pentru a fi capabil să lucreze în celelalte douăsprezece rămase. Efectul experimentului la care sunteţi angajaţi se dovedeşte a fi mai persistent decât se credea la început: nu se întâmpla nimic dacă operatorul de siguranţă lăsa din mână manetele o secundă, viaţa infinită nu se întrerupea. Dar, s-a calculat, mai mult de un minut-două nu era voie să se întrerupă alimentarea cu anumiţii biocurenţi. Era, spuneau specialiştii, cam acelaşi lucru cu ceea ce se întâmpla atunci când creierul nu primeşte câteva secunde sânge: de la un minut în sus încep

să se distrugă masiv şi ireversibil celulele nervoase. Toleranţa în timp era deci cam aceeaşi pentru creierul uman ca şi pentru creierul nemaipomenitei maşini pe care o alimentau cu curenţii lor operatorii de siguranţă. „Pauzele" bătrânului nu erau încă atât de lungi încât să pericliteze întreaga întreprindere, dar ele existau totuşi. Aflaţi într-o încăpere alăturată, cele două rezerve ale operatorilor activi erau puse sub stare de alarmă ori de câte ori intervenea un asemenea accident în conduita ta. (E drept, câteodată era trezit colegul tău.) De câteva ori câte una dintre rezerve, exact după treizeci de secunde, dădea fuga să-ţi ia locul, dar întotdeauna, abia pătrunsă în încăpere, prezenţa ei nu mai era necesară. În felul acesta se uzau nervos rezervele în aceeaşi măsură cu voi. Chiar mai mult, afirmau unii, argumentând că în cazul în care doi oameni odihniţi îşi împart munca, în timp ce unul se află la pupitru celălalt poate să se odihnească în voie. Pe când astfel nu poţi şti niciodată când vei fi trezit sau scos dintr-o anumită activitate. Nu-i adevărat, spuneau alţii, în primul rând pentru că nu era trezită niciodată o rezervă, fiind chemată în camera pupitrelor de comandă doar aceea dintre ele care se afla în stare de veghe – rezervele fiind obişnuite să nu doarmă niciodată simultan pentru a se învăţa cu situaţia când vor deveni active – pe de altă parte, o alarmă la trei-patru ore, dar de obicei mult mai rar, nu putea să uzeze în niciun fel pe nimeni. La o nouă analiză a situaţiei, s-a ajuns să se admită că soluţia aleasă este deocamdată mulţumitoare şi s-a stabilit ca regulă generală plantarea unui supraveghetor în sala pupitrelor de comandă, supraveghetor care să fie schimbat din două în două ore pentru a putea fi mereu atent la indicatoarele ceasurilor de control. S-a ajuns chiar ca mulţi dintre responsabili să se mire cum de nu s-a luat o asemenea măsură mai înainte, avându-se în vedere că doar întâmplarea a făcut să nu intervină ceva neprevăzut care să întrerupă experimentul.

Dar ceea ce nu s-a putut prevedea a fost reacţia cu totul bizară pe care a trezit-o prezenţa supraveghetorilor în starea voastră: nu numai bătrânul, dar niciunul dintre voi n-aţi suportat prezenţa cuiva străin alături, reacţie cu totul de neînţeles dacă ne gândim că ar fi fost de aşteptat ca figuri noi să vă distragă din cumplita voastră claustrare. Dar, chiar dacă de neînţeles, din punct de vedere psihologic, reacţiile de respingere persistau şi ele se răsfrângeau tot mai mult până şi în randamentul vostru tot mai scăzut. A fost necesar să se ia o nouă hotărâre, dar responsabilii n-au fost de acord între ei şi până la urmă s-a stabilit să se introducă un circuit închis de televiziune, supraveghetorii controlând starea manometrelor şi a celorlalte aparate de măsură de afară, acţionând la nevoie prin beculeţe sau semnale de alarmă. S-a mai stabilit ca totul să rămână neexplicitat faţă de voi, astfel încât să nu vi se spună unde au fost transferaţi supraveghetorii

şi nici că aceştia îşi mai îndeplinesc în vreun fel misiunea, lăsându-vă să credeţi ce veţi dori despre misiunea celor ce vă deranjau şi despre apariţia eventuală a luminilor şi semnalelor avertizatoare.

Şefii doreau să mai câştige două-trei luni, timpul limită în care sperau să mai aibă patru operatori de rezervă la dispoziţie, moment în care vor putea fi mai optimişti.

(După mult timp, amintindu-şi de toate astea şi întorcându-le pe toate feţele, bătrânul se întrebă de ce nu s-au pornit simultan câteva sute de testări, obţinându-se rezerve de pe toate meridianele: în fond, treaba asta părea cel mai simplu lucru din cvasiutopica realizare în care au fost implicaţi. Răspunsul pe oare l-a găsit în parte singur, în parte în discuţiile pe care le-a avut cu unii dintre foştii responsabili ai experimentului, era că dintre multele motive unul principal era legat şi de neînţelegerile de procedură între cei care hotărau diferitele teste. În afară de aceasta, scepticismul unora şi mai ales ostilitatea altora faţă de întregul proiect cerea o limitare considerabilă a mijloacelor de care dispuneau şefii, acuzaţiile după care distrugerea echilibrului ecologic ar fi de ordin catastrofal, ducând la un consens în privinţa limitării întregii încercări la o experienţă masivă, dar simplă experienţă totuşi, care trebuia începută, menţinută şi terminată, urmând ca toate consecinţele ei să fie apoi analizate în detaliu şi odată trase toate concluziile să se pornească – dacă va fi cazul – la o nouă etapă, mai lungă şi mai bine pregătită, bazată pe tot ce s-a învăţat din precedenta experienţă. Consensul acesta, depăşind părerile oamenilor de ştiinţă şi fiind acceptat şi prin tratate politice, obliga la o restrângere a recrutării operatorilor de siguranţă. Întâmplător ai aflat că se preconiza ca la un moment-dat să fie admişi chiar şi oameni netestaţi la pupitrele de comandă, atunci când experienţa trebuia să înceteze pentru a da loc analizelor, oameni care trebuiau să demonstreze şi ei, prin incapacitatea lor de a face faţă rigorilor meseriei de operator de siguranţă, ce şi unde trebuia insistat data următoare în acel loc. Dar bineînţeles că mai erau şi alte motive, în primul rând tehnice, care nu îngăduiau mai multe testări, după cum vei mai avea prilejul să afli.)

Deocamdată măsurile luate au dat rezultate satisfăcătoare, experienţa continua, pauzele tale erau mai superficiale, iar Celălalt se punea încetul cu încetul pe picioare.

* * *

În acel ultim an al muncii sale la Institut, l-am însoţit la un congres internaţional peste hotare. Ca să pot participa la dezbateri, a fost nevoie să mi se atribuie o altă calitate decât cea de jurnalist pentru că ataşaţii de presă n-aveau acces la toate întâlnirile. Am fost acolo sub numele de „consilier ştiinţific” şi atât prezenţa mea cât şi absenţa

confraţilor mei de la unele dezbateri s-a datorat insistenţelor lui Poolo. Dacă mie mi-a făcut acest hatâr pentru că între noi s-a stabilit între timp o adevărată osmoză, el având realmente nevoie de mine, pe ceilalţi ziarişti a încercat să-i alunge fiindcă acel congres trebuia să fie ultima încercare din partea sa de a se stăvili deocamdată teletransportul. Nu cred că vei putea abandona un lucru care în ultimă instanţă ţi se datorează ţie, i-am spus.

Instalat confortabil într-un fotoliu din camera sa de hotel, Poolo făcea eforturi pentru a compune o problemă feerică de şah, punând pe tablă trei nebuni de câmpuri albe şi o herghelie de nouă cai.

— Acum, pentru că am în faţă o tablă de şah, am să-ţi răspund cu două exemple din acest domeniu: Morphy şi Fischer, doi titani ai acestui joc, au părăsit pentru totdeauna sala de concurs, după ce au dominat categoric orice competiţie a vremii lor. Şi câte eforturi nu s-au făcut pentru a fi readuşi să joace!

Era genul tipic de diversiune a lui Poolo. Dar cu mine aşa ceva nu mai ţinea. I-am adus aminte că nu văd legătura cu cele ce l-am întrebat.

— Bine, a conces el, să spunem atunci că eu nu mai am timp şi că trebuie să mă grăbesc spre alte preocupări. Dacă m-aş fărâmiţa, n-aş mai realiza nimic.

— Dar tu ai un adevărat cult în a te fărâmiţa...

— Nu-i adevărat! Eu lucrez tot timpul! Dar „un singur om nu-şi poate ajuta şi nici salva contemporanii; poate doar arăta că vor pieri”, cită el din nou din Kierkegaard şi căzu pe gânduri ca şi cum brusc i s-ar fi relevat un lucru extrem de important. Nu mai ştiai când pozează şi când e sincer.

Am încercat să-i aduc aminte cât de mult îi place să-şi piardă vremea cu tot felul de ziarişti, cu un auditoriu întâmplător dispus să-l asculte ore în şir, cu femei care nu-i dădeau nicio speranţă. Dar el nu mă lăsă ca să continui, mişcând atotştiutor din mâini şi afişând mina aceea de bunic înţelept.

— Fiecare lucru depinde de cum eşti pregătit să-l priveşti. Poţi crede orice prostie dacă vrei s-o crezi. Dar această atitudine nu trebuie să fie neapărat conştientă: în fond, o atitudine o ai oricum. Eu însă ştiu de ce n-am să mai trăncănesc de cele ce se vorbesc aici. De altfel, într-un sens, lucrurile îşi vor pierde actualitatea.

Poolo avea o memorie uimitoare: ceea ce am discutat în continuare avea să apară aproape cuvânt cu cuvânt într-un articol pe care l-a publicat câteva săptămâni mai târziu. Punând în gura mea diferitele păreri din public, Poolo notă că la acel congres, pentru că nu s-a putut ajunge nicicum la o unitate de vederi, discuţiile au început să divagheze. Puţinele cunoştinţe de psihotronică pe care le aveam unii dintre noi ne dădeau iluzia că ne aflăm mai degrabă la un congres de

parapsihologie. Eu mi-am exprimat cu voce tare această părere, dar cineva mi-a replicat că, de fapt, era ştiinţifică pe care se pare că o deschide Poolo se apropie de psihotronică. Acel element uman, de pildă, pe care încearcă să-l înglobeze în ecuaţii alături de constante şi necunoscute nu este decât o încercare de depăşire a elementelor ipotetice ale diferitelor ramificaţii ale respectivei ştiinţe. Da, dacă arta ştiinţifico-fantastică este prelungirea parapsihologiei (!), atunci şi ştiinţa lui Poolo poate fi numită câteodată şi aşa, aş fi admis eu. Depinde de produsul acela ştiinţifico-fantastic, mi s-ar fi replicat. Nu-i vorba de o evaluare strict calitativă, aş fi continuat. Nu mai ţin minte ce mi s-ar fi răspuns. În realitate, eu n-aş fi ştiut să duc mai departe ideea, nefiindu-mi deloc limpede gradul în care psihotronica a pătruns sau nu şi în preocupările lui Poolo. Nici faptul că l-am sondat pe el însuşi nu m-a ajutat prea mult, pentru că Poolo, informat ca în toate, mi-a ţinut un discurs despre unele ipoteze care mie mi se păreau nu numai străine, ci chiar obositoare, din cauza acumulării lor prea bruşte, discurs care nu-mi lămurea nici întrebarea. Pe deasupra, mi-a povestit, de pildă, despre faptul că în natură există o simetrie tulburătoare şi că multe fenomene au putut fi descoperite folosindu-se indiciile acestei simetrii: unui element subatomic pozitiv îi corespunde unul negativ, unui mediu consumator de oxigen îi corespunde unul formator de oxigen şi aşa mai departe. Ştiinţa a reuşit să fixeze un tablou al acestei simetrii, stabilind extremele şi lăsând centrul gol sub forma unor pete albe. Ce se află acolo? Fenomene încă necunoscute de om, fenomene insesizabile. Cu ajutorul simţurilor noastre sau al protezelor lor, prelungindu-le tehnic. Ce-ar însemna tocmai noul care renaşte dacă viaţa ar primi alte dimensiuni, dacă ar pătrunde cuminte în formule şi dacă ar...

— S-ar restructura preceptele morale, l-am întrerupt, dar nu s-ar schimba realitatea fizică, exceptând bineînţeles respectiva prelungire a vieţii, dacă ar fi să acceptăm...

— Nu înţelegi, mi-a spus, şi avea dreptate. Aşa că urmăream fascinat dansul cailor săi zburători de pe tabla de şah pe care o avea în faţă şi cu care se ocupa în timp ce-mi spunea lucrurile acestea.

De câte ori îmi amintesc de paharul acela cu vin otrăvit pe care l-a băut până la fund, îmi revin în memorie toate cuvintele pe care le-a rostit în seara aceea, culoarea costumului său, modelul cravatei pe care o purta. Îmi amintesc perfect totul, cred că pentru că n-am trăit atunci – în clipele acelea – niciun sentiment, cred că de aceea îmi pot aminti şi acum totul atât de clar.

13

De obicei, atunci când vă aflaţi amândoi în deplinătatea puterilor, niciunul dintre voi nu era în stare să-şi folosească întreaga perioadă de odihnă pentru somn.

După primele zile de activitate aţi fost atât de obosiţi de orele petrecute la pupitrul de comandă, încât imediat după ce aţi fost înlocuiţi, v-aţi cufundat într-un somn adânc. Nu v-a mai fost nici foame, nici sete. Apoi, încetul cu încetul, programul acesta a început să vă intre în reflexe şi aţi ajuns să nu mai aveţi nevoie de o atât de lungă refacere. Şi pofta de mâncare v-a revenit şi v-aţi reluat şi vechile obiceiuri: tu citeai şi mai scriai ceva în caiete frumos legate, iar colegul tău meşterea într-un mic atelier pe care l-a amenajat alături, dezlega cuvinte încrucişate sau pescuia! Doar că această din urmă pasiune n-a durat prea mult, omul convingându-se repede că este aberant să prinzi peşti cu undiţa într-un lac cu o suprafaţă de şase metri pătraţi în care peştii erau aduşi zilnic de cine ştie unde. Vă petreceaţi majoritatea timpului liber pe terasa masivă aflată în imediata apropiere a camerei de comandă şi despărţită de aceasta doar printr-un uriaş perete de sticlă. Temperatura constantă din încăpere permitea, de altfel, ca uşile largi să rămână deschise chiar şi atunci când afară era îngheţ.

De regulă aţi discutat foarte puţin între voi, deşi munca voastră v-ar fi permis să faceţi conversaţie fără a periclita experimentul. Dar vă cunoşteaţi atât de bine, încât nu mai simţeaţi nevoia să comunicaţi prin vorbe. Prezenţa voastră permanentă comună v-a făcut să vă simţiţi reciproc intenţiile şi la fel cum după puţină vreme nu mai trebuia să urmăriţi acele ceasurilor de control pentru a şti la ce gradaţie se află acestea, la fel cunoşteaţi şi dispoziţia, dorinţele şi nemulţumirile celuilalt, fără a mai trebui să puneţi vreo întrebare.

— Cred, ai spus într-o zi, că dacă cineva ar avea ideea să încuie doi oameni într-o încăpere timp de câteva luni, cei doi cobai, fie că s-ar ucide reciproc în câteva săptămâni, fie că ar putea renunţa liniştiţi la limbajul sonor.

— Păi, ideea asta s-a şi pus în aplicare, nu crezi?

— Noi tot mai avem un contact cu lumea de afară.

— De câte ori te-ai uitat la televizor în ultima săptămână?

— În fiecare seară la telejurnal.

Doar că în realitate nu vă mai venea să vă uitaţi la micul ecran. După ce te afli de o veşnicie într-un univers limitat şi eşti dăruit întru totul unei anumite ocupaţii, preocupările celor din jur încep să ţi se pară în cel mai bun caz străine. Iar multe de-a dreptul lipsite de sens.

— Ar fi nevoie de o înţelegere – pe care eu n-o am – pentru a putea

accepta micile necazuri şi probleme existenţiale de la televizor, furtunile atmosferice şi sociale drept nişte lucruri normale, sau chiar şi plauzibile, şi în acelaşi timp să continui să faci ceea ce facem noi aici, spuneai, iar colegul tău se abţinea de la vreun răspuns. Dar nici el nu se mai uita la televizor.

În schimb, aţi ascultat multă muzică. Pe vremuri, fostul şofer nu obişnuia să se ducă la concerte de muzică simfonică, dar cu timpul a început să accepte preferinţele tale. Aţi cerut casete şi discuri cu muzică preclasică şi aţi ascultat douăzeci de ore pe zi vechi madrigaluri, concerte pentru clavecin, muzică pentru orgă sau formaţii de instrumente dispărute.

După perioada de boală a fostului şofer, nu aţi mai putut să reveniţi la preocupările voastre de dinainte. Ai început să resimţi efortul pe care l-ai depus în zilele în care ai lucrat peste puteri, iar colegul tău trecea printr-o fază de melancolie pe care n-o manifestase încă niciodată.

Nemaiputând lucra şi începând să te obosească şi cărţile, stăteai şi tu ore în şir pe terasă. Te tolăneai într-un şezlong şi zăceai aşa, cu ochii închişi. De multe ori dormeai acolo. Când trebuia să te scoli, te plângeai că nu eşti odihnit, spuneai că singura poziţie în care poate dormi cu adevărat un om sănătos este doar cea în care stă culcat perfect orizontal. Mai mormăiai câte ceva şi o luai a doua zi de la început.

Într-unul dintre aceste somnuri chinuite ai avut un vis care te-a preocupat multă vreme pe urmă: ai visat cu deosebită claritate o debara cu tot felul de obiecte nefolositoare – o cheie, un şurub, nişte pagini desperechiate, un nasture... Dar era cheia unică a celui mai complicat lacăt, şurubul indispensabil sofisticatei maşinării, filele fără de care nu poate fi descifrat textul magic, nasturele pierdut al costumului de seară. Drept urmare, ai început să priveşti fiecare fleac din jur ca pe un obiect de neînlocuit.

Într-o zi te-ai pomenit spunând că, de fapt, ai convingerea că experienţa la care participi nu mai este o treabă de înţelegere şi disciplină pentru tine, ci că, dacă n-ai mai sta în faţa pupitrelor de comandă şi dacă maşina pe care o supraveghezi s-ar defecta, tu ai fi probabil primul om care ar muri: că deci nu faci altceva decât să-ţi salvezi propria-ţi viaţă. Ţi-o prelungeşti.

Pe urmă ai început să filozofezi altfel – pretindeai că ai dubii: dacă până atunci a fost o treabă de elementară moralitate să nu periclitezi milioane de vieţi doar în schimbul propriului tău trai – pentru că, oricum, ceea ce trăiaţi voi nu se mai putea numi de mult o viaţă normală de om, acum, când prin munca ta nu făceai decât să-ţi prelungeşti şi propria-ţi viaţă, problemele de morală începeau să se pună altfel, moartea ta neintrând în târgul pe care l-ai făcut de la

început, atunci când aţi acceptat să preluaţi posturile în care vă aflaţi. Întorceai problema pe toate feţele şi-l exasperai pe mai tânărul tău coleg cu întrebări despre dreptul individului de a decide asupra propriei sale morţi şi de multe ori extindeai chestiunea şi asupra celorlalţi oameni, toţi ceilalţi cărora le interziceai prin activitatea ta dreptul la moarte.

— Cunosc un imobil, ziceai, în care locatarii i-au cerut arhitectului să prevadă în fiecare apartament şi câte un inel în tavan pentru ca, la o adică, locatarul disperat să aibă de ce se spânzura decent şi fără riscuri.

— Dacă eşti obosit de ceea ce faci, spune! Până la urmă tot vor trebui să ne înlocuiască...

Atunci v-aţi certat pentru prima dată între voi: erai furios că Celălalt nu te-a înţeles, că n-a priceput ce te chinuie. Dar poate că cearta voastră se poate explica tot prin oboseala acumulată şi prin nervozitatea care intervine ori de câte ori creierul se istoveşte şi îmbătrâneşte, când scleroza ocupă o parte dintre zonele dispuse altădată să preia gânduri care acum sunt lăsate în seama aceloraşi insule obligate să stea mereu de veghe.

„Înainte de boală şi înainte de moarte, cei mai mulţi oameni sunt nervoşi!", îşi arătă neliniştea fostul şofer directorului adjunct, într-una din întrevederile zilnice pe care acesta le avea cu operatorii de siguranţă. (Cu care prilej vă aducea de obicei noi discuri şi reviste, ultimele rămânând de cele mai multe ori nedeschise.)

— Crezi că se senilizează?

— Şi-a băgat în cap că dacă n-ar fi drăcia pe care o ţinem noi în hamuri, ar fi primul care ar muri. Începe să creadă că lucrează în primul rând pentru viaţa lui proprie şi de multe ori se întreabă dacă merită.

— Dar dumneata ce crezi?

— E foarte obosit...

— Mai aveţi şi voi puţină răbdare!

Dar directorul adjunct ştia că nu e în măsură să vă spună cu exactitate de câtă răbdare mai aveţi nevoie. Aşa că a început să piardă mai multă vreme cu tine, aproape că te obliga să vezi anumite emisiuni speciale la televizor, în care mame fericite mulţumeau pentru munca aprigă care s-a depus pentru ca fiii lor să nu moară după accidente groaznice. În plus, mai organiză şi mici scenete, trimiţându-ţi, ca din întâmplare, tot felul de persoane pe terasă, oameni veniţi acolo – chipurile – cu treburi, dar care în realitate erau aduşi pentru a-ţi plăcea ţie, femei de toate vârstele care încercau să te facă să le doreşti prezenţa. Actriţe de foarte bună calitate, acestea au reuşit să-şi joace de minune rolul, chiar dacă tu nu erai încă senil într-aşa o măsură încât să nu intuieşti adevăratul lor rol, mai fiind însă şi destul

de manierat pentru a te preface că nu pricepi dedesupturile melodramei care se înscena.

* * *

Pe urmă a început să se pună tot mai mult problema transpunerii efective în viaţă a noilor idei ale lui Poolo şi deşi nimeni nu ştia exact despre ce este vorba, toată lumea se aştepta la o nouă bombă în genul Efectului P sau a teletransportului. Astfel, la prima vedere, poate părea de-a dreptul ciudat cum de s-a păstrat atâta vreme secretul în legătură cu ceea ce pregătea Poolo, mai ales că acesta vorbea în continuare mult şi cu orice prilej şi nu părea nicidecum preocupat de vreo taină. Şi totuşi, vorbăria lui devenise lunecoasă şi deşi o mulţime de ziarişti se învârteau în jurul lui, el răspundea mereu astfel încât, cu toate că mai târziu declaraţiile sale s-au dovedit la obiect, el la vremea aceea a rămas impenetrabil.

Ceea ce repeta el în mod deosebit şi insistent era că pregăteşte un program pentru care nu ajunge să aibă la dispoziţie un grup competent de colaboratori şi baza materială necesară, dar are nevoie şi de un rezervor de bagaj moral în cantităţi suficiente pentru a putea păstra în funcţiune ceea ce şi-a pus în cap. Afirmaţia aceasta, deşi a venit de multe ori din gura sa, a fost preluată mereu ca o simplă floare de stil, toată lumea căutând alături filonul gros, care nu se lăsa scos la lumină.

Îmi amintesc astfel cum în perioada aceea a dat un interviu pe care l-am recitit recent: tot ce era de dezvăluit dezvăluise acolo, dar nu am fost capabil nici eu şi nici altcineva să-l pricepem la vremea aceea şi tot articolul care atunci ni se păruse atât de clar, conţinea de fapt un mesaj incifrat la suprafaţă, dar care nu putea fi sesizat decât á posteriori, asemenea celebrelor prorociri din antichitate sau evul mediu. Acum mă simt de parcă m-aş afla undeva cuprins în acele rânduri ultime din interviul absolut extraordinar şi încerc cu disperare să aflu cu două ceasuri mai devreme cum se va termina marea aventură pe care o trăiesc. Încerc să înlătur din cale dintre bănuitele simple intuiţii ceea ce mi-ar putea abate atenţia, dar nu pot să nu generalizez şi elementele teribil de concrete nu-mi spun încă nimic.

Îmi mai zic că, în fond, stă în puterea mea să mai schimb cât de cât cele prezentate de Poolo, dar nici măcar nu-mi dau seama dacă vreau cu adevărat acest lucru. Şi realitatea este că multe semne nu le înţeleg încă nici acum, la fel cum nu înţeleg nici modul în care A ŞTIUT Poolo să prevadă fapte atât de concrete, încât uneori simt că dacă n-aş avea în faţă acel interviu, acum limpede ca o şaradă descifrată, aş putea crede că totul nu este decât rodul amintirilor mele denaturate despre un om în legătură cu care se putea pretinde orice.

(Dar mai am câteodată şi impresia că Poolo a cunoscut tot timpul şi

intenţiile mele în legătură cu el. Unele dintre afirmaţiile sale nu le pot înţelege acum decât prin presupunerea că a intuit ecoul acţiunilor mele.)

Cea din urmă intervenţie a lui Poolo în viaţa publică, dacă îmi amintesc bine, a fost o anchetă la care a participat – nerugat de nimeni – în legătură cu nişte intoxicaţii ciudate care au avut loc la cantina Institutului. Cazul n-a fost elucidat niciodată în întregime, dar intervenţia lui a avut darul de a complica investigaţiile, ajungându-se la unele concluzii la care, sunt încredinţat, numai datorită intervenţiei lui Poolo s-a putut ajunge: printre altele s-a constatat că boii din cireada din care provenise carnea au fost... nebuni! Că aveau crize de depresie, că se întâmpla să plângă... Dar rubrica la care se trec cauzele obiective ale intoxicaţiei n-a putut fi completată niciodată altfel decât cu fraze de rutină...

De acest caz îmi amintesc, dar poate că au mai fost şi altele – în privinţa lui Poolo nu puteai fi sigur de aşa ceva. În apropierea lui a existat întotdeauna un fel de „perdea de protecţie" care te făcea să uiţi sau să te îndoieşti de lucruri care nu-i conveneau, sentiment imposibil de explicat şi fără putinţă de a fi vreodată dovedit. Mai ales că lăsa în urma sa destule amintiri pe care orice alt om ar fi fost fericit să le poată şterge...

1. Când am fost ultima oară împreună în străinătate, în timpul călătoriei cu vagonul de dormit, s-a petrecut următorul lucru: îmi era în general groază de drumurile lungi cu Poolo pentru că aveam experienţa unor nopţi petrecute în cuşetele trenurilor împreună cu el, nopţi care treceau cu ore lungi de discursuri de ale sale, apoi cu interminabilele lui foieli încoace şi încolo, fâşâit de hârtii, ba odată a scandat şi iambi în timp ce eu încercam în mod zadarnic să adorm. Aşa că am pretextat că mă doare capul şi m-am culcat imediat ce trenul s-a pus în mişcare. De asta sunt sigur. L-am lăsat pe coridor şi am închis ochii cu gândul de a aţipi măcar cât va sta el afară. Şi aproape în aceeaşi clipă, clipă în care cred că am închis ochii (dar fără să adorm!), l-am auzit deschizând deja uşa şi zgâlţâindu-mă. „Am ajuns!" mi-a spus. „Unde?" „Cum unde? La Zürich!". M-am uitat pe geam: era ziua în amiaza mare şi un peisaj care îmi era străin. A trebuit să mă îmbrac în cea mai mare grabă. Apoi toată ziua mi-a fost un somn îngrozitor.

2. E adevărat: îl căutam la fel ca înainte, dar nu ştiam ce ar trebui să fac după eşecul cu plicul furat de la farmacie. Pentru a nu uita cu totul motivul pentru care credeam că mă întâlnesc cu el, mă străduiam să caut cele mai absurde soluţii. O rezolvare reală nu mai eram în stare să găsesc, aproape că-mi era teamă s-o şi caut.

14

Crizele tale de conştiinţă începură să ia formele cele mai bizare. La început totul se învârtea în jurul problemei liberului-arbitru, tu pretinzând că, dacă nu mai poţi muri atunci când vrei, nu mai reprezinţi decât un biet robot comutat la aparatul complicat pe care-l supravegheai.

Cu atât mai mult, pretindeai, cu cât stai toată ziua cu mâna încleştată pe nişte manete care fac parte dintr-un angrenaj din care „creierul tău personal" nu pricepe absolut nimic, totul asemănându-se prea mult cu un simplu aparat conectat la un alt aparat ceva mai complex, nicio piesă nefiind înzestrată cu destulă materie cenuşie pentru a putea înţelege măcar ceva din ceea ce reprezintă. Şi atunci, urla el (urlai tu), cum să-i pretinzi unei maşini să dispună de liber-arbitru?

Fostul şofer accepta toate aceste văicăreli cu înţelepciunea unui bunic trecut prin multe şi te lăsa să-ţi faci numărul. Doar că ţie nebunia nu-ţi mai trecea. La un moment-dat ţi s-a năzărit că nu numai tu te lipseşti de „dreptul elementar şi originar" de a dispune de propria ta moarte, dar că îi lipseşti şi pe toţi semenii tăi de acest drept. În ce calitate? Cine îţi permite ţie aşa ceva?

Responsabilii proiectului se alarmară la început pentru că li se părea că nu este exclus ca tu să treci la fapte concrete şi sa întrerupi experienţa de capul tău, în numele revelaţiilor pe care le trăiai. Doar că tu nu erai în stare să ajungi la decizii, ceea ce te frământau fiind îndoieli şi nu concluzii certe.

Într-o fază ulterioară ai început să te arăţi preocupat de probleme de ecologie şi specialişti, dintre cei care se aflau în centrul întrebărilor într-adevăr vitale care se puneau pe vremea aceea, trebuiau să vină zilnic pentru a-ţi linişti conştiinţa. Se întâmplase însă ca printre aceşti specialişti să se afle şi un tânăr ecolog care avea el însuşi îndoieli şi impactul dintre voi se termină bineînţeles dezastruos, mai ales că nu aţi exprimat aceleaşi temeri.

Aici trebuie însă făcută o paranteză şi arătată situaţia reală a concluziilor pe care le-au stabilit echipele internaţionale de ecologi chemaţi să avizeze întregul proiect. Deşi aflaţi sub iniţiativa unui institut naţional, participarea la program era internaţională, la fel cum internaţionale aveau să fie şi consecinţele experienţei care se desfăşura. De aceea, dată fiind importanţa cu adevărat excepţională a întregii întreprinderi, pregătirea s-a făcut pe foarte multe planuri, acordurile de principiu fiind parafate la nivel diplomatic, iar formularea acestora fiind rezultatul unei conferinţe internaţionale speciale de ecologie. Concluziile, publicate în urma unui consens

obţinut mult mai repede decât se aşteptau chiar şi autorii programului, au arătat că proiectul reprezintă o experienţă nu numai din punctul de vedere al influenţării de către operatorii de siguranţă al întregului echilibru ecologic, dar şi din punctul de vedere al modului în care urmau să fie influenţaţi aceşti operatori de siguranţă. În afară de asta, se dădea un timp limită pentru durata experienţei, timp ce putea fi prelungit, eventual, în urma statisticilor aflate în curs de desfăşurare pe tot globul, care calculau şi apreciau totul pentru ca lucrurile să rămână mereu sub control. Principala obiecţie – în afara scepticismului faţă de însăşi reuşita programului – se referea la dezastrul ecologic care ar urma în mod firesc odată cu încetarea fenomenului de moarte umană pe pământ. În realitate, în afară de faptul că naşterile au devenit mai rare odată cu începerea programului, milioanele de oameni care în mod firesc ar fi trebuit să moară, au reprezentat multă vreme un balast pe care normele de morală au trebuit să-l accepte, iar cum experienţa urma să fie întreruptă în curând – voluntar sau involuntar –, marea majoritate a populaţiei accepta entuziastă acest preţ al nemuririi. Şi pe urmă, se insista mereu, AI DREPTUL SĂ OMORI OAMENI NUMAI PENTRU CA CEILALŢI SĂ POATĂ SUPRAVIEŢUI?

La care tu continuai să prooroceşti o mortalitate nemaiîntâlnită în clipa întreruperii programului, susţinând că întotdeauna în istorie natura a găsit cele mai cumplite căi de răzbunare atunci când a fost deranjată în existenţa ei firească. Iar tânărul ecolog prevedea o încetare totală a natalităţii.

„Experienţa se va întrerupe de îndată ce se va constata cel mai mic pericol real!” vi se spunea mereu, dar voi vă susţineaţi mai departe încruntaţi anticipaţiile.

Totuşi, fostul şofer a reuşit să te facă să te potoleşti, venindu-ţi în întâmpinare cu un argument luat parcă din logica ta:

— Dacă natura este într-adevăr atât de iscusită cum spui, şi n-am deloc motive să cred că ar fi altfel, ar urma să ne facă pe unul dintre noi doi să cedăm fizic mai devreme sau mai târziu. În clipele acelea totul se va termina şi moartea îşi va lua porţia, aşa cum ai pretins!

— Şi-o va lua cu dobândă! Cu dobândă..., ai zis şi te-ai potolit pe loc, aşteptând din clipa aceea să se întâmple ceva neprevăzut care să vă împiedice să mai ţineţi manetele în mână, întrerupând funcţionarea maşinăriilor şi propria-ţi viaţă.

* * *

Poolo, speram pe vremea aceea, habar n-are că aş putea avea şi alte sentimente faţă de el decât cele de „prim-admirator oficial”, aşa că simţeam tot mai profundă legătura dintre noi. Ceva adevăr era în toate astea pentru că de multă vreme nu mai eram doar un simplu

spirit rău infiltrat în conştiinţa sa şi nici chiar intenţiile mele cele mai tranşante – niciodată uitate sau trădate cu totul – nu prevalau întotdeauna în faţa „victimei" mele, victimă pe care o iubeam. Devenită încetul cu încetul cu adevărat subiectul vieţii mele, cum să n-o iubesc? (Deşi chiar şi în privinţa aceasta... De câte ori era departe de mine, îmi era dor de el şi găseam tot felul de motive pentru a-l căuta, de câte ori îl vedeam mă bucuram, dar după doar puţine clipe mă enerva îngrozitor. Fiecare dintre noi devenea din nou păianjenul care-şi ţese, răbdător, pânza.) De aceea nutream orgoliul de a fi unicul beneficiar al atenţiei sociale a lui Poolo în sensul că o gelozie tiranică mă stăpânea ori de câte ori stabilea Poolo şi relaţii cu alţi oameni. Exceptate erau doar femeile, cele pe care ştiam că oricum Poolo le va prefera întotdeauna unei conversaţii stupide cu mine. Aşa că nu eram câtuşi de puţin supărat când mă abandona în mijlocul străzii pentru a-şi face micul număr cu o fostă studentă de a lui, întâlnită întâmplător pe stradă. Nu mă speriau nici cei care ştiau să-l linguşească mai bine ca mine şi care obţineau pentru aceasta un sfert de oră de atenţie. Relaţiile acestea i le toleram, considerându-le la el şi unele şi celelalte drept cerinţe biologice, pe când spiritul, spuneam, îmi rămânea în „arendă exclusivă". Eu nu eram gelos decât pe cineva care ar fi încercat să-mi ia locul de umbră a lui Poolo, loc pe care eram convins că l-am câştigat cu prea multă trudă şi sacrificii pentru a-i putea permite altcuiva să mi-l uzurpe... Şi odată cu el, să-mi ia toată puterea mea asupra lui Poolo. Putere pe oare ştiam că începeam s-o am. Dar nici candidaţi serioşi pentru a mă înlătura nu s-au ivit până când... până când a apărut Tudu. Incredibil! Tudu era un intermediar între un cerşetor şi un oligofren. Sau, mai bine spus, amândouă la un loc. O arătare care-i stârnea oricărui om normal o milă repede înfrântă de o repulsie puternică, un declasat murdar, cu o albeaţă oribilă pe ochiul drept – care, ea singură, era de ajuns pentru a te face să-ţi întorci instinctiv privirile de la obrazul său –, o fiinţă cu o voce subţire şi plângăreţată de milog de profesie. Singurul lucru pe care trebuie să-l recunosc în favoarea lui Tudu e că, în ciuda jegului său, nu puţea. Nu înţeleg nici azi cum se explică acest fenomen, pentru că s-a întâmplat un fenomen cu această creatură, un fenomen care-l ferea de izuri neplăcute. În rest însă...

(Odată, îmi amintesc, l-a întâlnit pe Tudu pe stradă: veneam într-o seară târziu acasă şi în faţa noastră păşea o pereche cu un copil de vreo trei ani. Copilul mergea între ei, era obosit şi se tot smucea într-o parte şi în cealaltă, ba voia în braţe, ba voia să se oprească, încât părinţii, mai cu binele, mai eu răul, abia reuşeau să-l convingă să vină cu ei. Şi atunci şi-a făcut apariţia Tudu: umbla pe mijlocul drumului cu mersul său nici târât nici normal şi când văzu copilul, începu să i se adreseze pe un ton de bunică îndrăgostită de odrasla copiilor ei. Era

atâta sinceritate în glasul său, o bucurie şi o duioşie nemărginite, încât dacă nu vedeai cine se manifestă astfel, ai fi putut fi chiar mişcat de dragostea pe care o simţeai în vocea de femeie a lui Tudu. Dar părinţii, văzând cine li se adresează copilului lor, se grăbiră să dispară cât mai repede pe stradă în jos, tatăl luându-şi feciorul în braţe pentru a putea merge mai repede toţi trei..

Apoi Poolo a început să vorbească despre faptul profund reprobabil, după părerea sa, că părinţii ar fi acceptat tachinările, mângâielile şi chiar sărutările unor indivizi cu costum şi cravată, că le-ar fi încredinţat acestor indivizi protocolari şi indiferenţi copilul lor, dar că au refuzat efuziunile pline de sinceritate ale lui Tudu.

Am încercat să-i explic halul de declasare în care a ajuns nenorocitul pe care-l întâlnirăm şi pericolele pe care le-ar putea reprezenta un om care doarme cine ştie unde, care n-ar fi exclus să fie purtătorul a te miri ce boli contagioase, care... Dar degeaba, Poolo se îndârjea să susţină că manifestarea de dragoste a lui Tudu era mai importantă decât oricare dintre pericolele ipotetice pe care le conţinea, dovadă fiind faptul că micuţul nu a simţit niciun fel de repulsie, încetând să se smiorcăie şi încercând chiar să se apropie de cel care-l alinta din mijlocul drumului. – Scena s-a petrecut atât de repede încât n-am putut observa şi reacţia copilului. Şi în afară de asta nici n-am fost prea atent. Oricum, afirmaţia lui Poolo cum că micuţul ar fi simţit un instinctiv impuls nestăpânit de a fugi în braţele lui Tudu mi se pare categoric exagerată. – Dar Poolo îşi continuă ideea: de ce este oare opinia publică atât de profund marcată atunci când moare un copil, când se ştie că pruncii sunt fericiţi şi puri, ei nerealizând moartea. Cei care mor la această vârstă nu ajung să se pervertească asemenea orgolioşilor adulţi. Şi atunci de ce îi căinăm?

Asta mi se părea totuşi prea mult. Am încercat să-l pun la punct, dar n-a conces decât că odată cu fiecare copil mort moare şi o potenţială lume curată şi că, deci, în fiecare deces prematur noi deplângem puritatea dispărută. Dar tot atunci i-a venit în gând să-mi demonstreze că puritatea supravieţuieşte acolo unde nici nu te aştepţi şi că faptul că pruncul acela nu numai că nu a simţit nicio repulsie faţă de albeaţa de pe ochiul lui Tudu, lucru pe care eu continuam să-l neg, iar el...

În zilele acelea Poolo mi-a debitat cu toată seriozitatea una dintre convingerile sale paradoxale, pretinzând nici mai mult, nici mai puţin decât că există cantitatea aceea de suferinţă şi durere constantă la fiecare individ – cantitate care ar reprezenta un dat şi care s-ar păstra valabilă atâta vreme cât individul ar rămâne sănătos fizic şi psihic. Restul s-ar adăuga. Printre alte argumente, ţin minte, mi-a explicat de ce unii săraci sunt fericiţi şi unii bogaţi nu[18].

Ne-am certat toată seara în legătură cu acest subiect şi în special în legătură cu incidentul de la care a pornit totul, eu fiind pornit în

primul rând pentru că-mi repugna punctul de vedere al lui Poolo în legătură cu copiii morţi, punct de vedere pe care l-am catalogat din prima clipă drept cinic. Dar până la urmă eu am uitat totul şi bineînţeles şi pe Tudu. Eu da, dar nu şi Poolo.)

Aşa că nu m-am găsit câtuşi de puţin pregătit atunci când într-o zi, venind la biroul lui Poolo, îl găsii ghemuit într-unul din fotoliile de piele pe Tudu. Prietenul meu pretindea că face nu ştiu ce teste şi că oligofrenul reprezintă un subiect minunat pentru acest scop. Deja simplul fapt că Poolo a ţinut necesar să-şi motiveze acţiunea mi s-a părut suspect, mai ales că eram pornit să găsesc suspect orice amănunt legat de această nouă trăsnaie de a lui, eu fiind, recunosc, prea sub incidenţa unei anumite educaţii şi cerşetorul imbecil din fotoliul de piele din faţa biroului lui Poolo părându-mi-se total deplasat în locul în care se afla.

Pe urmă Poolo şi-a continuat munca în faţa noastră, eu profund stânjenit, Tudu părând că se simte de minune, mirându-se de tot şi de toate cu o voce piţigăiată, caraghios mai mult ca oricând în costumul impecabil al lui Poolo, care-i stătea ca vai de lume.

După aceea am ajuns bineînţeles să mă cert cu Poolo, eu fiind revoltat de rolul care i-l dăduse imbecilului, de faptul că-l ducea la braseria de la Athénée Palace, de acest nou mod de a sfida lumea şi în primul rând (desigur!) pe mine. El mă învinuia că m-aş purta ca o fostă cucoană trecută pe la pension în faţa unui ţăran sau ca un plantator bogat, obligat să-şi mănânce supa din aceeaşi farfurie cu un negru.

— Potoleşte-te, am strigat. Revoluţiile sunt pline de egalitari care au pus, datorită convingerilor lor sincere şi cinstite, oameni nepotriviţi în fotolii strălucite. Din asta a ieşit rar ceva bun. Iar aici nici măcar nu-i vorba de pregătire... Tu nu vezi pe cine ai adus aici? Poolo privea între timp printr-un caleidoscop jucărie pe care-l cumpărase pentru Tudu, dar pe oare şi-l păstrase pentru el, pentru că-l fascinau imaginile schimbătoare. Încerca să caute o formulă după care să ordoneze bucăţile de sticlă colorată într-un mod anumit. Şi ce vrei să demonstrezi cu această fiinţă? am continuat. Să demonstrezi ceva, ca de obicei... Dar în felul acesta, cel care-l tratează pe acest Tudu altfel ca pe un om eşti tu!

— Eşti un tâmpit, catadicsi Poolo să-mi răspundă. Un tâmpit ca toţi ceilalţi...

Drept urmare, Tudu continua să apară tot mai des în tovărăşia lui Poolo şi acesta îl prefera de multe ori mie[19].

Atunci m-am reapucat să lucrez la un vechi proiect abandonat, asemenea atâtor activităţi de ale mele părăsite în favoarea Diavolului. Munca mergea surprinzător de bine şi pot să spun că scriam chiar cu plăcere, dar după două-trei zile trebuia să las totul baltă şi un impuls

căruia nu puteam să mă opun, mă obliga să mă duc să-l caut pe Poolo, să stau câteva minute sau câteva ore în preajma sa, să mă bucur că îl găsesc la fel ca întotdeauna – acelaşi reper sigur şi de neclintit din viaţa mea –, să mă las încă o dată sedus de fascinaţia inteligenţei sale şi năucit de cultura sa aparent fără breşe, iritat de modul în care-şi pierde vremea cu tot felul de fleacuri – iritare firească din partea eului meu, care nu-i putea ierta că trebuie să depună eforturi supraomeneşti pentru rezultate incomparabil mai modeste, ca să nu mai vorbim de condiţiile acestea de multe ori sisifice când mă întâlneam cu el şi treceam în foarte scurt timp prin toate stările lungii noastre prietenii, acest rezumat terminându-se mai întotdeauna, doar după câteva ore, cu furia care m-a făcut să-mi reiau lucrarea de mult abandonată. Şi ca un beţiv înrăit, care tânjeşte cu patimă după alcool, dar care este mereu dezamăgit de licoare atunci când o pune pe limbă, jurându-se după fiecare beţie că respectiva va fi ultima, plecam de la Poolo cu un gust amar în gură şi mă întorceam la munca mea ca la un balsam. Poolo, în schimb, rămânea la fiecare despărţire acelaşi, nici prea afectuos, nici prea rece, sau mai bine spus amândouă la un loc, dându-mi astfel convingerea că şi la viitoarea întâlnire îl voi găsi la fel. Pentru că în acele momente de despărţire, deşi doream mai puţin ca oricând să-l mai văd vreodată, ştiam că lucrul acesta a devenit inevitabil şi că până la urmă şi nu peste mult timp îl voi căuta din nou cu nerăbdare. Cât îl evitam, nu mai exista decât ura mea împotriva lui şi sub pretextul acesta îl căutam din nou.

Reveneam, aşadar, de fiecare dată scârbit acasă, iar Lia – femeie – nu mă cruţa cu aceste prilejuri deloc, amintindu-mi cu jumătăţi de frază de anii „pierduţi" lângă Poolo, aluzii mai grele decât lungi panegirice, pentru că nu aveam ce să răspund, pentru că ele nici nu pretindeau răspunsuri. Iar faptul că Tudu se afla acolo, lângă Poolo, aproape tot timpul, luându-mi locul, îmi făcea starea de spirit şi mai nenorocită. Prietenul meu rămânea însă evident impresionat de inflexiunile vocii lui Tudu, de „curăţenia sa sufletească", de „inepuizabilele sale disponibilităţi de a se înduioşa şi de a înduioşa" născute din totala indiferenţă faţă de consecinţele înduioşării sale. La asta n-aveam ce să răspund pentru că oricât aş fi fost de pornit împotriva imbecilului, îmi era imposibil să-l suspectez de vreun şiretlic sau de o intenţie de a impresiona cu bună ştiinţă. Tudu făcea indiscutabil parte din veşnicul spectacol pe care se simţea mereu dator să-l dea Poolo, dar la fel de adevărat este şi că pe măsură ce îi întâlneam împreună şi Tudu se înduioşa în felul său cretin de te miri ce: de un chibrit ars sau de piciorul unui scaun, Diavolul se uita cu tot mai multă căldură umană la el şi explica oricui se nimerea că Tudu a rămas unul dintre puţinele exemplare apte de sentimente pure, relicvă cu atât mai interesantă cu cât ar fi trebuit să dispară odată cu lupta

dintre specii, puritatea fiind prin excelenţă lipsită de apărare, chiar respingând orice apărător. „Tudu este asemenea copiilor: copiii au candoarea tuturor posibilităţilor. Iluziile lor nu sunt încă schingiuite de concret. Concretul limitează...” Şi cu o emoţie ce părea sinceră, orbit de demonstraţia sa, îl arăta pe Tudu asemenea unui material didactic, spunând că în încercările sale de reconstituire a speciilor dispărute – aiurea! – a reuşit să deseneze un tip asemănător cu Tudu, doar că acela avea mai multe labe şi corpul mult mai mare şi o mulţime de proeminenţe care toate trebuiau să constituie minunate ţinte pentru numeroşii duşmani ai unui asemenea prototip. Albeaţa de pe ochiul drept al lui Tudu i se părea o altă „cucerire” nemaipomenită a speciei din care aveam în faţă acel ultim şi unic exponent, o adaptare pe care, e drept, el ar fi văzut-o mai simplă prin apariţia unui singur ochi, dar varianta de faţă având, zicea el, avantajul de a-i face pe cei mai slabi să nu-l privească, lăsându-i doar pe cei cu totul nesimţitori să se ocupe de el, polarizând deci în acest contact două extreme, deşi şi celelalte specii erau obişnuite să lovească un asemenea exemplar prin ricoşeu.

Labirintul: ca să ajungi la Poolo, trebuia să parcurgi un labirint niciodată identic: atât la biroul lui, cât şi acasă, aveam de nenumărate ori impresia că încurc coridoarele sau că mă rătăcesc prin atât de cunoscutele străzi care duceau spre locuinţa sa. Uneori chiar mă rătăceam.

Dar întotdeauna, după ce-l găseam, aveam impresia că am parcurs vechiul şi neschimbatul itinerar.

Alţii, mai pe ferite, mai în glumă, îmi mărturiseau că se întâmpla să-l caute, dar că-i rătăceau mereu adresa. Nimeni n-a avut curajul să recunoască franc în faţa mea că a încurcat drumul. Îi oprea o stânjeneală imposibil de înlăturat şi chiar şi teama de a nu fi crezuţi.

O vreme am crezut că Tudu este un rebut al îndemânării lui Poolo. A râs cu poftă când i-am spus. (Râsul lui cam grosolan.)

18 Chiar şi în *Naşterea unei idei* găsim pasaje în care naivităţi de tot felul sunt spuse cu ton de sentinţă...

19 Alţii despre Tudu: despre rolul pe care l-a jucat Tudu în biografia lui Poolo am auzit destul de multe, mai ales că eu eram cel ce deschidea mereu discuţia. Unii susţineau că Tudu ar fi fost angajat oficial de către Poolo la Institut pentru a fi supus la tot felul de experimente, Tudu reprezentând stadiul intermediar între animal şi uman. Era clar că toţi cei care susţineau aşa ceva ridicaseră la rang de adevăr o simplă explicaţie de a lui Poolo. M-am interesat la secretariatul Institutului dacă Tudu figurează pe vreun ordin de plată. Bineînţeles că nici pomeneală. Atunci mi-au spus aceiaşi că în legătură cu Tudu ar opera un strict secret profesional. Alţii pretindeau că Tudu ar reprezenta o jignire făţişă faţă de toţi cei care voiau să intre în contact cu savantul. La ce altceva te poţi aştepta de la un om ca Poolo? Dar cei mai mulţi erau încredinţaţi că-i dau prea multă importanţă nenorocitului. După părerea lor — ceea ce pe mine mă enerva îngrozitor —, Poolo s-ar fi arătat doar de trei-patru ori în tovărăşia lui Tudu.

15

Una dintre vizitatoarele care obişnuia să vină din când în când pe terasa unde vă cheltuiaţi voi timpul liber, era o femeie de vreo patruzeci de ani, medic, mamă a doi copii. În încercarea de a vă lega din nou cât mai strâns de viaţă, nişte psihologi au căutat informaţii şi fotografii vechi de-ale soţiei tale şi selectând femei care să-i semene cât mai mult fizic şi pe cât posibil, şi psihic, ţi le-au împins în faţă. Dar efectul nu a fost cel pe care l-au scontat, fie din pricină că respectivele femei nu-ţi reaminteau suficient de fosta iubită, fie că amintirile erau prea vechi şi un instinct de apărare te făcea să nu doreşti să trăieşti din nou momentele triste care au existat alături sau după cele plăcute, tu fiind poate şi prea obosit pentru a o lua de la capăt. Oricum, reacţia a întârziat să apară. Odată cu aceste femei, venite cu toate pretextele imaginabile, şi-a făcut apariţia şi această doctoriţă care trebuia să-ţi ia zilnic pulsul, tensiunea şi alte teste de uzură. Pe ea o tratai cu bunăvoinţă. De aceea doctoriţa a fost rugată să-şi prelungească vizitele cât mai mult.

(Stăteaţi împreună şi de undeva, de foarte departe, răzbătea mereu până la tine un miros ciudat şi uitat, foarte proaspăt. Şi simţeai parcă şi adierea vântului care te-a mângâiat doar în copilărie. Mergeai pe vremea aceea cu fratele tău mai mare pe stradă, în fiecare dimineaţă acelaşi drum, şi aerul curat de vară vă înconjura aşa cum nu v-a mai îmbrăţişat niciodată de atunci.) Într-o zi, după ce v-aţi cunoscut deja suficient de bine, ai întrebat-o cu ce fel de parfum îşi dă şi ea ţi-a mărturisit că nu foloseşte niciunul. (Cu vreo douăzeci şi cinci de ani în urmă ai încercat să descrii senzaţia aceea pierdută în copilărie, ai încercat să introduci episodul într-un reportaj, dar te-ai chinuit câteva zile de pomană. Şi în afară de pierduta senzaţie de uşurime şi sănătate, odată cu noua ta prietenă reveneau din aceleaşi golfuri pierdute imagini de străzi, ziduri şi garduri, imagini pline de detalii incredibil de exacte.)

— Mă simit, iartă-mă că-ţi spun asta, în prezenţa dumitale, asemenea unui om foarte istovit care găseşte un pat moale şi – în special asta e!,– un aşternut foarte proaspăt. E o prostie, nu?

Ea zâmbea, gândindu-se că niciunei femei nu i s-a făcut încă o asemenea declaraţie de dragoste.

(Deşi extraordinar de exacte, detaliile nu puteau reconstitui, în creierul tău muncit, întregul şi atunci când ai încetat să-l cauţi, o stare de deplină linişte te înconjura ori de câte ori era ea de faţă. Ei n-ai îndrăznit să-i spui mai mult decât i-ai spus, dar îţi venea să-i strigi că în prezenţa ei nu-ţi aminteai doar, dar chiar şi simţeai cât se poate de concret boarea pierdută în copilărie, conştiinţa faptului că te afli

perfect odihnit, iar în gură îţi apărea un gust persistent de oţel rece, proaspăt, de parcă ai bea apă de izvor şi parcă şi mâinile care odihneau pe braţele şezlongului strângeau nu stinghia de lemn ci o creangă vie şi puternică. Crâmpeie de întâmplări imposibil de pus în cuvinte acompaniau aceste amintiri, uşi care se deschideau şi în prag apărea parcă cineva sau în orice caz oferind nerăbdarea nebună a clipei în care va apărea cineva aşteptat sau garduri verzi cu multe fructe ale copilăriei pe lângă care se derulau cu o viteză incredibilă nenumărate alte secvenţe percepute în respectivele fracţiuni de secundă şi părăsite pentru următoarele fracţiuni de secundă în care se petreceau alte minuni, dar resimţite intens şi deplin în scurta lor viaţă. În lipsa ei, toate aceste mărunte întâmplări dispăreau şi atunci aveai timp să le analizezi, să le cauţi tâlcul şi să le ordonezi într-un şir logic. Doar că nu ieşea niciodată nimic din acest efort, mai ales că nu reuşeai să prinzi din urmă ceea ce ai trăit pentru câteva fracţiuni de secundă şi după ce te zbuciumai zadarnic, mai multe zile, abandonai această preocupare inutilă, conştient că nu se poate reproduce ulterior irepetabila planare a unei frunze în drumul ei spre pământ. Doar că în zilele în care şedeai din nou pe terasă faţă în faţă cu ea, nevorbind niciunul mai nimic, acele inefabile trecute întâmplări din amintire te asaltau prin toţi analizatorii, asemenea acţiunii unui parfum supraconcentrat, încât mai multe secunde erai copleşit. Şi când îţi reveneai, totul trecuse. Dar între timp alte şi alte şocuri asemănătoare te loveau, într-o cavalcadă ameţitoare.

Nu întotdeauna aveai parte de acest spectacol interior – pe care îl percepeai de parcă în jurul tău totul se întâmpla în realitate. Câteodată stăteaţi pe terasă şi vorbeaţi şi lucrurile se succedau politicos şi plăcut, dar fără a te simţi asaltat de întreaga ta viaţă fericită trecută, ascultaţi atunci muzică şi constataţi câteodată că vă plac aproximativ aceleiaşi lucrări, doar că tu erai un mare cunoscător al diferitelor înregistrări, sutele de ore petrecute în ultimele săptămâni în prezenţa discurilor făcându-te să cunoşti o mulţime de interpretări. Comparaţi în zilele acelea diferitele interpretări şi vă dădeaţi cu părerea ca nişte neprofesionişti culţi ce eraţi, dar deşi te simţeai întotdeaunia bine în prezenţa ei, rămas singur te pomeneai năpădit de regrete dureroase pentru ocazia ratată de a te fi reîntâlnit cu ceea ce nu te poţi reîntâlni.)

Câteodată fostul şofer te tachina în legătură cu doctoriţa, dar nimeni, nici măcar psihologii care aveau grijă ca femeia să revină atunci când credeau ei necesar, nici măcar ei nu bănuiau ce efecte nescontate aveau acele întâlniri.

* * *

Între timp am aflat despre Poolo că e grav bolnav de inimă, dar că

se opune categoric să se interneze pentru câteva săptămâni sau măcar să renunţe la fumat şi cafele. Ipohondrul de marcă nu înceta să se autocontroleze tot timpul, să accepte consulturi şi prescrieri de tratamente, să-şi verifice grijuliu batistele pentru a vedea dacă n-a expectorat cumva sânge, dar nu era dispus să urmeze în mod serios nicio altă recomandare a medicului în afară de aceea de a lua de mai multe ori pe zi pumni întregi de pastile. (De injecţii îi era frică.) Conform unei vechi convingeri la care nu renunţa, moartea se va purta într-un mod cu totul nehotărât cu el, lăsându-l să trăiască atâta vreme cât organele sale vitale nu se vor toci de la sine prin epuizare în timp, paradoxal aceeaşi moarte care vroia totodată să-l ia de tânăr. Ideea asta nu l-a părăsit pe Poolo nici atunci când nu mai era de mult june şi când, deci, a doua alternativă, în mod normal, trebuia să nu-l mai preocupe. Dar el nu considera că cele două posibilităţi ale momentului morţii s-ar exclude între ele: trăise de tânăr ideea (şi teama) prematurei sale dispariţii coroborată cu scene precis colorate de deja vu în care se vedea plimbându-se pe malul râului, el bătrân fiind şi singur, proptindu-se într-un baston cu măciulie de argint – pe care-l şi avea aievea – mereu singur, respectat şi temut de contemporanii săi, cu toţii mult mai tineri ca el, dându-se contemporanii respectuoşi şi prudenţi la o parte din calea drumului său zilnic, drum previzibil şi totuşi atât de misterios. După ce mi-a povestit de câteva ori despre aceste două situaţii prin care prin amândouă va trece negreşit, i-am atras atenţia că dacă va muri în curând nu va putea în niciun caz deveni acel Absalom imemorial cu nevoia stringentă de a-mi împărţi bucuriile – mult mai mare decât aceea de a plânge pe umărul cuiva – şi faptul că nu aveam cu cine s-o fac mă dureau aproape fizic.

Poolo se însănătoşise sau cel puţin putu să iasă iarăşi; mergea la braserie, îşi pierdea vremea în discuţii cu tot felul de cunoscuţi, dar la Institut n-a mai revenit niciodată. Pretindea că este în convalescenţă, lucru pe care-l acceptase toată lumea şi în fiecare săptămână venea câte un colaborator de-al său acasă la el şi discutau câteva minute despre cele ce se făceau în „secţia sa”. (Asta în eventualitatea că era găsit acasă şi avea chef de muncă.) În rest Institutul părea să-şi desfăşoare activitatea de la sine. Şi în timp ce eu credeam că asist la o nouă toană de a sa, Poolo, grav bolnav, îşi trăia ultima perioadă activă, înlesnită de o amăgitoare ameliorare de dinaintea atacului final al răului care-l sfâşia.

Iar discuţiile de fiecare luni care aveau loc la el acasă aveau să fie de o importanţă vitală pentru ultimul şi straniul său proiect.

Pot spune că l-am urât şi că l-am venerat pe Poolo, stările acestea înlocuindu-se cu o viteză uimitoare. După Lessing nu există diavol mai rapid decât cel ce se aseamănă trecerii între

bine şi rău. Iar Diavolul Poolo a fost personificarea acestei treceri.

PARTEA A TREIA - UN DISC ROŞU NESFÂRŞIT

1

După ce se văzu din nou la pensie, bătrânul colindă două zile şi o noapte Bucureştii. Nu simţea nicio oboseală, avea o poftă grozavă de mâncare şi intra prin toate localurile pentru a mânca şi pentru a-şi mai omorî puţin din timp. Noaptea, neavând unde merge, şi-o petrecu în Gara de Nord. A doua zi, dis-de-dimineaţă, o luă de la capăt.

Nu căută nicio cunoştinţă, umblă brambura, intrând în vorbă cu cine se nimerea. În jurul prânzului se nimeri să ajungă acasă, dar nu stătu decât câteva clipe, atât cât să-şi dea sema unde se află. Seara se întâlni cu un fost coleg de la ziarul la care lucrase pe vremuri şi băură împreună câteva pahare. Apoi o luară pe Calea Victoriei şi nimeriră la Casa scriitorilor. Aici se schimbase între timp personalul şi nemaicunoscându-l, n-au vrut să-l servească. El nu protestă, se lipi umil de stâlpul uşii şi până la urmă îl recunoscu cineva după ultimele poze din presă şi deveni pe loc eroul mult căutat, aşa încât mai mulţi maeştri se îngrămădiră să-i ceară de băut. Pe la unsprezece simţi nevoia să plece din nou, dar maeştrii insistară cu toţii să mai rămână. După câteva minute puse un teanc de bancnote pe masă şi plecă totuşi. Hoinări din nou până pe la două, apoi simţi că ar vrea să se culce. Luă un taxi, dar în faţa casei se pomeni că a tocat toţi banii şi că nu mai are cu ce să plătească. Îl invită pe şofer la el şi acesta, văzându-i cartea de vizită pe uşă, îl recunoscu şi-i refuză plata cursei. Bătrânul îi dărui o mică vază de alabastru. Rămas singur, constată că i-a trecut somnul. Se îmbrăcă să mai iasă, dar i se făcu lehamite. Se trânti pe canapeaua de piele aflată în camera lui de lucru, canapea pe care obişnuise altădată să se culce după amiezile.

Cumpărată pe vremuri de nevastă-sa, piesa aceasta era prea scurtă pentru el şi nu reuşea să se întindă comod, trebuind să stea cu picioarele ridicate, sprijinite pe braţul lateral. De zeci de ori a plănuit să schimbe această mobilă. Dar n-a făcut-o. Stătu aşa până spre dimineaţă.

Între timp constată cu groază că începe să uite şi să confunde lucrurile cele mai elementare: de exemplu, nu mai ştie – se autoexamină el – cine a fost Ignaţiu de Loyola şi cine Toma d'Aquino, cine ce ordin a fondat. Iacobinii sau iezuiţii? Iacobinii au fost... revoluţia franceză... iezuiţii... Figuri cunoscute îi apăreau în faţa ochilor şi nu le mai ştia locul în acest mare puzzle care începea să-l depăşească. Apoi lucrurile parcă s-au mai liniştit. Totuşi, nu reuşea să adoarmă şi se gândea la manetele pe care le-a ţinut atâta timp în mână. Îi venea să strângă pielea canapelei. Apoi îşi imagină munca celor doi care l-au înlocuit şi încercă să-i controleze de la distanţă. Din când în când avea impresia că ei abandonează manetele şi atunci se

simţea rău, de parcă lucrul s-ar fi întâmplat cu adevărat şi lui i-ar fi venit rândul să moară. După ce adormi, în sfârşit, gândurile continuară să-l urmărească şi în somn. Când se trezi peste vreo oră, se aruncă îmbrăcat pe pat. De data asta dormi adânc şi fără vise.

Apoi nu mai ieşi din casă.

În realitate, aştepta să fie căutat de o femeie care, în timp ce-i lua tensiunea şi pulsul, avea proprietatea de a-i aminti de senzaţii de mult pierdute.

Pe urmă speră să vină directorul adjunct să-l întrebe de ce mai are nevoie şi să-l ţină la curent cu cele ce se petreceau la Institut. (Iar el să se enerveze doar la simpla prezenţă a acestui funcţionar atât de prevenitor şi de corect...)

Apoi nădăjdui să sune măcar telefonul pentru a fi solicitat, informat, rugat, pentru ca cineva să-l înjure pentru că a stricat echilibrul ecologic sau pentru ca altcineva să-i mulţumească plin de recunoştinţă că i-a împiedicat copilul să moară, păstrându-l de atâta vreme în comă, dar lăsându-i o speranţă.

Începu să se mire cum de nu vine niciun ziarist pe la el.

Până ce se enervă de-a binelea că l-a uitat până şi tovarăşul lui de muncă, fostul şofer care acum desigur că e undeva la pescuit într-un peisaj adevărat lângă un lac adevărat cu peşti adevăraţi aduşi acolo de mama natură.

Nu se întâmplă nimic. Nu-l căută nimeni, nu-l sună nimeni. De neînţeles. Şi în orice caz, revoltător.

Şi totuşi frigiderul era mereu plin. Ceea ce dovedea că cineva îl umple. Habar n-avea cine.

Dacă nu-l caută nimeni, înseamnă că l-au aruncat la fier vechi. Cu excepţia celui care-i umple frigiderul. Cineva tot mai are grijă de el. Cineva înseamnă că mai are nevoie de el.

Stătea în fotoliu şi aştepta cu încăpăţânare să-l caute cei de care dorea el să fie căutat. Şedea în fotoliu şi gândea cu o viteză uluitoare, încât gândurile sale puteau învălui aproape în acelaşi timp manetele părăsite, şi pe Poolo şi Institutul şi pe Doctoriţa şi pe fosta sa Soţie şi să-şi aducă aminte de ultima Prietenă a lui Poolo, tot o doctoriţă şi acest blestemat de pescar amator care nu-l mai căuta. Atunci se hotărî să ciulească urechile şi să afle cine îl aprovizionează cu mâncare.

Dar să stai multă vreme aşa şi să nu faci nimic e imposibil. Cel puţin pentru el, cel de atunci. Să stai cu urechile ciulite şi să nu gândeşti la nimic!

Cel care-i alimentase frigiderul nu se obosise să stringă şi resturile de mâncare pe care le-a lăsat el în bucătărie. Bătrânul aşteptă. Încercă să nu adoarmă – era obişnuit să poată stea într-o semiveghe în care, fără un efort deosebit, să poată păstra un gemuleţ deschis pentru un amănunt din jur. Prezentul nostru limitat, chiar dacă şi conţine ceva,

nu apucă să mai dea timp şi fericirii. Aceasta, ca şi deznădejdea – stări majore –, vin prin recul. În general ne e dor de momente care au trecut. Rar de prezent. Doar în momente paroxistice. Dar el trăia în clipele acelea cu totul altceva. Aşa că gândurile îi hoinăreau înapoi, mereu înapoi, încât, uitându-se la pereţii din jurul său, aproape că-i privea în viitor: îi trecu prin minte perioada în care fusese angajat tânăr ziarist şi locuise într-o mansardă mizerabilă pe Calea Giurgiului, loc din care visase un apartament confortabil, aproape atât de confortabil ca cel pe care apucase mai târziu să-l aibe aievea, şi o cameră mare de lucru în care fotolii moi de piele să fie înconjurate de rafturi înalte de cărţi, o bibliotecă uriaşă cu tomuri cu scoarţe arătoase, aranjate de jur împrejur până sub tavan. Avea acum toate astea, dar în timp ce aştepta să vadă cine îi reîmprospătează frigiderul cu alimente, toată lumea din jur nu-l privea decât cu ochii avizi din perioada tinereţii sale, de parcă toate astea nici n-ar fi existat încă. Apoi îşi aminti de vizitele pe care i le făcuse Poolo în această încăpere de care el era odinioară foarte mândru şi pe care Poolo o găsea cam snoabă, pretinzând Poolo că un asemenea decor trebuie să fie sau „total”, aşa cum fusese biblioteca din palatul său, sau să facă parte dintr-o mansardă nenorocită; orice altă alternativă nu este decât kitsch, pretindea el, fără să se sinchisească câtuşi de puţin că în felul acesta l-ar putea jigni pe cel căruia îi aparţineau toate cele pe care le comenta atât de aspru. Cu toate astea, Poolo părea să se fi simţit bine în acest decor blamat. Venea cu plăcere şi pleca târziu, de multe ori în zori, după ce gazda aproape că-l dădea afară, moartă de somn. Aici s-au certat nopţi în şir în legătură cu faptul că Poolo era încredinţat că omul este muritor prin însăşi condiţia sa şi nu din motive ecologice. Aici, într-o discuţie, pretinsese Poolo pentru prima oară că în clipa în care omul ar deveni nemuritor, ar trebui să-şi modifice nu numai mediul înconjurător, dar şi pe el însuşi, muritorul deosebindu-se de nemuritor asemenea solidului de gazos, astfel încât chiar într-o secundă dată un om muritor ar reprezenta cu totul altceva faţă de un om nemuritor, neexistând între ei niciun fel de trăsătură de unire, ultimul distrugându-l pe primul într-o asemenea măsură, încât după foarte puţină vreme nemuritorul nu l-ar mai putea pricepe pe nemuritor în niciuna dintre acţiunile acestuia, nemaiputându-i pricepe nu numai sensurile, dar nici măcare sensul acestor sensuri, la fel cum un om nu poate pricepe limbajul pietrelor – diferenţele fiind însă probabil şi mai mari. Pentru că nu se poate înţelege niciodată o altă lume doar traducându-i realitatea în codul gândirii tale, transformând realitatea aceea în mentalitatea ta, modificând-o în sensul acesta. Stâlcind-o, ca atare.

Bătrânul şedea de cine ştie câtă vreme aşa, i se făcu din nou foame, scoase nişte carne din congelator, o puse pe plită, aşteptă să se

prăjească. De cât timp n-a mai ieşit din casă? Imposibil de făcut un calcul. În primul rând că nu ştia în ce dată se află. În al doilea rând nu ştia când a venit acasă adus de acel şofer de taxi, om cumsecade, care n-a vrut să accepte taxa pentru cursă. Să afle data era simplu: avea pe birou un ceas cu cuarţ care indica şi data. Dar de când era acasă? Oricum, de foarte multă vreme! De foarte multă vreme fără a fi căutat măcar de cineva! De parcă ar fi un deşeu aruncat pe maidanul de vechituri. După ce mâncă începu să se mişte prin apartament. În antreu îşi găsi pantofii uzi. Rămase ca prostit: asta înseamnă că n-a venit decât de câteva ore. Se uită la ceas: era şapte fără cinci. Probabil dimineaţa. Era posibil ca toată veşnicia să nu fi durat decât atât?

În aceeaşi clipă sună telefonul.

Se repezi la aparat, dar convorbirea nu-i redă liniştea de care îi fusese atât de dor. Şi nici numeroasele apeluri următoare nu-l mulţumiră. Ieşi din nou în oraş.

* * *

Cu toată firea sa imposibilă, Poolo reuşise să-şi păstreze relaţiile cele mai suspuse şi să fie apreciat de foarte multă lume, chiar şi de cei care nu aveau cum să cunoască semnificaţia ştiinţifică a operei sale. Când am început să-l frecventez din nou, l-am văzut înconjurat de o mulţime de persoane provenite din cele mai diferite straturi ale societăţii şi compania cu care se întâmpla să stea la masă la braserie era cu atât mai puţin previzibilă: se nimerea să prânzească împreună cu doi actori şi un pictor, sau cu un ministru şi o farmacistă, sau cu nişte muncitori de la o fabrică în care se aplica cine ştie ce idee de-a lui, cu elevi de liceu sau cu profesori universitari, membri ai Academiei şi într-o zi venind la întâlnirea pe care ne-am dat-o acolo, l-am găsit înconjurat de un grup de militari în termen veniţi în permisie de pe undeva din Transilvania. Şi Poolo se simţea perfect lângă toţi, perora la nesfârşit despre orice, neomiţând nici puţinele domenii pe care nu le cunoştea la nivelul unui specialist. Oferea păreri exhaustive sau cu pretenţii exhaustive, dând sfaturi imperative şi amuzându-se de glume dubioase. (Trebuie amintit că simţul umorului n-a fost niciodată calitatea cea mai de preţ a lui Poolo.) Şi se întâmpla ca, peste o vreme, discutând în lipsa lui cu nişte oameni cărora Poolo le-a dat lecţii într-un domeniu care reprezenta specialitatea lor, dar care îi era lui destul de străin, se întâmpla ca aceşti oameni să-mi mărturisească totuşi că în vorbele lui Poolo, oricât de diletante păreau la prima vedere, se găseau idei care nu au fost sesizate până atunci tocmai pentru că se aflau ascunse de rutina meseriei. Şi nu-mi pot da seama nici astăzi dacă efectul spuselor sale, în cazul în care se avânta în direcţii care-i erau mai puţin familiare, era dat de fascinaţia pe care o iradia mereu personalitatea sa sau dacă vorbele i-au fost într-adevăr

sclipitoare în idei chiar şi în aceste domenii.

Ca o urmare a multelor sale relaţii, într-o zi mi-a propus să-l însoţesc pentru două săptămâni undeva în munţi, într-un loc „în care nu vom fi bătuţi la cap de nimeni”, unde el va putea lucra în linişte, iar eu îmi voi putea termina cartea pe care am amânat de atâta timp s-o predau editurii. (Trebuie spus că pentru prima oară în decursul lungii noastre prietenii, Poolo era cel prevenitor în ultima vreme, în timp ce eu eram cel care „primea”. De la moartea Liei, rolurile noastre se inversaseră în această privinţă şi asta mă face să cred că Poolo avea totuşi nevoie de mine, dacă se străduia el să fie drăguţ. Eu mă plânsesem că datorită lui nu reuşeam să mă achit nici măcar de obligaţiile ferme editoriale şi el, plin de pocăinţă, se grăbea să mă stimuleze, pe cât putea.) Da, simţeam nevoia de o schimbare, o vacanţă undeva la munte, într-un loc ferit, avea să-mi facă bine. Am acceptat. Am acceptat bineînţeles nu din acest motiv. Aş fi acceptat oricum, chiar dacă pentru a putea pleca împreună cu Poolo ar fi trebuit să renunţ la lucruri vitale pentru mine. Am acceptat pentru că nu mai puteam să mă rup de el şi pentru că soarta mea depindea deja de prea multă vreme de complicatele noastre relaţii, iar pretextul pe care l-am găsit pentru a-l însoţi, nu era decât un simplu pretext. Este însă adevărat că am făcut mult caz de acest pretext, că am refuzat la început să merg, motivând că nu îmi surâde deloc să dârdâi într-o cămăruţă de cabana sau să trebuiască să pun la fiecare două minute câte un lemn ud pe foc. Poolo m-a asigurat că vom avea tot confortul, că vom avea mai mult confort chiar decât acasă, că nu va trebui să facem o călătorie prea obositoare, că voi găsi acolo mâncare de dietă şi câte şi mai câte. Mă cam enervau asigurările sale în primul rând pentru că nu le dădeam crezare şi în al doilea rând pentru că eram conştient că nu joc decât o comedie proastă, de vreme ce tot eram hotărât să merg în orice condiţii cu el. (O recluziune cu Poolo, mi-am zis, nu poate fi decât cadrul ideal a celor ce s-au amânat de atâta timp.)

Şi m-am dus. Numai că şi de data asta a avut perfectă dreptate. Vila în oare ne-am mutat era situată într-un loc încântător, aparţinea unui ştab şi ne oferea o linişte exemplară, fără a exista pericolul de a fi deranjaţi de vreun musafir nepoftit sau de telefoane sâcâitoare. Beneficiam acolo de tot ce ne doream: de la bazin acoperit până la sală de sport, de la bucătărie franţuzească până la frizerie. Din punctul de vedere al decorului, cred că aşa trebuie să arate raiul. În privinţa aceasta sunt obligat să recunosc că reprezentările mele în legătură cu acel teritoriu al păcii veşnice sunt influenţate de cărţile pe care le-am citit şi de pânzele cu această temă pe care le-am admirat. Or, în aceste opere decorul este încântător, dar oamenii nu prea par pătrunşi de pacea celestă, ei având încă porniri arzătoare care în niciun caz nu se

potrivesc cu liniştea împăcată la care ne-am aştepta. „Probabil că pentru un om viu raiul nu este rai decât cât ţine de surpriză. După aceea el continuă să trăiască de parcă n-ar fi părăsit niciodată teritoriul pământean pentru care a fost făcut. Omul nu se adaptează la condiţiile raiului, ci adaptează condiţiile raiului la natura sa fundamentală, aşa cum face mereu cu toate decorurile în care este azvârlit să trăiască sau să moară" ca să citez tot din Poolo[20]. Vreo trei zile am fost buimăcit. Totul era nemaipomenit: era prea nemaipomenit. În prima seară am stat pe o terasă suspendată deasupra unei prăpăstii, am sorbit din nişte pahare înalte de cristal un lichid limpede ca şi cristalul însuşi, am admirat peisajul care se ridica în faţa noastră şi care trecea cu repeziciune de la culorile cele mai vii până la matul confundabil cu neantul în care se pierdea, am privit undeva sub noi către un luminiş de pădure în care cerbi adevăraţi trăiau de parcă nu ne-am fi aflat la câteva sute de metri de ei, ne-am uitat prin lungi binocluri aflate la îndemână, fixate de balustrada de lemn a terasei şi agăţate în aşa fel încât le puteam folosi fără a fi nevoiţi să ne sculăm măcar de pe scaunele noastre şi am văzut aproape, la o întindere de mână, imaginile pe care de obicei suntem siguri că nu le putem zări decât la cinematograf sau în marile reviste colorate. A fost singura perioadă în care raiul a fost şi în noi, nu numai în jurul nostru, când nu mă deranja nici măcar discursul savant pe care mi-l ţinea Poolo, începând cu semnificaţia teraselor şi a balcoanelor în arhitectura şi cultura antică până la problemele cele mai încurcate de refracţie a luminii în ocheane, temă interesantă aşa cum o punea Poolo pentru că el nu se referea la simple legi ale fizicii, ci vorbea despre semnificaţia apropierii şi îndepărtării obiectelor faţă de un punct care rămâne constant şi faţă de care relaţiile schimbându-se, se schimbă indirect şi locul său relativ, care se desparte astfel de poziţia sa absolută. Şi chiar dacă subiectele sale nu se mai terminau, încă nu mă enerva turuiala lui nesfârşită şi faptul că spiritul său nu este în stare să admire în linişte un peisaj şi să lase tăcerea înfiorată a naturii să-l înconjoare. Încă nici nu-l suspectam că nu este capabil să admire frumuseţea pură fără a fi tentat s-o distrugă prin veşnicele sale explicaţii. Raiul mai sălăşluia în mine. Nu ştiu dacă şi în el. Este, de altfel, destul de greu să-ţi imaginezi diavolul cântând la liră, simţind că-l mănâncă omoplaţii în timp ce-i cresc aripile îngereşti. Poolo se simţea acolo, chiar şi în acele prime zile, la fel ca în orice alt punct al universului în care se născuse. Uitasem şi gândurile foarte concrete cu care venisem aici.

Pe urmă începui să mă enervez. În primul rând pentru că o „cură de Poolo" de mai mult de şaptezeci şi două de ore nu făcusem încă fără întrerupere şi se pare că nici nu putea fi suportată. Să-l auzi atâta timp vorbind aproape fără încetare şi obligându-te să-i acorzi cea mai mare

atenţie pentru că cele pe care ţi le spunea erau de obicei realmente interesante şi dacă tot îl ascultai, atunci măcar să te alegi cu ceva din toate astea, să rezişti atâta timp şi la crizele complementare de grandomanie şi să mai fii capabil să-ţi ţii gura, pentru că dacă îl contraziceai, amintindu-i că ceea ce susţine cu tărie într-o zi se opune categoric spuselor sale din ziua precedentă, riscai să te faci de râs, el găsind mereu argumente zdrobitoare ale trecutelor afirmaţii. Şi pe urmă, câtă inteligenţă poate ingera un om într-o zi fără a simţi că-i plesneşte capul.

Pe de altă parte, eu eram conectat tot timpul la o obsesie şi acest joc dublu realizat toată ziua începuse să-mi ajungă. Aşa că am început să-l evit şi credeam că am destule şanse pentru asta în spaţioasa vilă care se afla în perioada aceea exclusiv la dispoziţia noastră. Ascuns într-o cameră, mă străduiam zadarnic să lucrez la manuscrisul pe care l-am adus cu mine şi după câteva încercări nereuşite de a-l completa, mă duceam la piscină sau la plimbare. Numai că nici aici nu reuşea să-mi tihnească nimic: când am intrat pentru prima oară în piscină am observat că cineva se furişează afară la venirea mea. Pe urmă am aflat că ceata de angajaţi ai vilei folosea şi ea pe ascuns bazinul acoperit şi la ivirea noastră a trebuit să renunţe la acest obicei. Eu nu i-am oprit nici pe bucătari şi nici pe frizer să intre în apă, dar constatând că ei evită să fie văzuţi de mine în bazin, mi-a trecut şi mie pofta de baie. Iar plimbări n-aveam chef să fac pentru că peste tot dădeai de câte doi indivizi care jucau table şi care, văzându-te, ascundeau repede cutia şi zarurile şi se prefăceau că lucrează cine ştie ce sau dădeai de cineva care dormea într-un hamac şi care, trezindu-se brusc, sărea de acolo şi se făcea nevăzut mai rău ca un animal speriat din pădure şi mai dădeai şi peste tot felul de oameni cărora le stricai atât de evident tabieturile, încât hotărâi să mă car cât mai repede înapoi la Bucureşti. Raiul acela nu era făcut pentru mine. Începeam să cred că aiureala pe care-o susţinea Poolo cum că ar exista în fiecare dintre noi o constantă de fericire şi disperare e cât se poate de adevărată.

Da, dar Poolo se simţea foarte bine acolo. Reuşi să se împrietenească încetul cu încetul cu personalul, le explica grădinarilor complicate probleme de geometrie, se amesteca printre cei de la bucătărie şi gătea mâncăruri extravagante, susţinând că arta culinară a decăzut abia în perioadele de creştere a societăţilor, atunci când energiile erau absorbite în exclusivitate de această devenire, în timp ce în perioadele de vârf, „de platou” cum le numea el, bucătăria avea timp să se dezvolte asemenea tuturor celorlaltor arte, rafinamentul ei depăşind cu mult simpla nevoie de a îngurgita şi de a păstra o igienă raţională a organismului. Din gătit se poate face alchimie, le explica el bucătarilor şi le povestea legende complicate medievale, cum ar fi de pildă cea în care Einschmidt din Naumburg a pregătit bucate violete

pentru musafirii săi din Reims, după ce aceştia, la rândul lor, l-au făcut de râs cu un an în urmă, când l-au primit cu toţii asortaţi la culoarea bucătăriei lor, după care oaspeţii din Reims au mâncat atâta până ce s-au învineţit asemenea bucatelor din faţa lor, dându-i astfel un răspuns pe măsură gazdei etc. etc. După ce povestea treburi din astea, Poolo se apuca să fiarbă mâncăruri năstruşnice, iar asistenţii săi ad-hoc se cruceau pe furiş, făcându-li-se rău numai la gândul că ar trebui să guste din preparatele lui Poolo. Ceea ce nu-i împiedica să rămână cu toţii în cele mai bune relaţii.

În alte ore ale zilei era preocupat cu tot felul de şarade şi probleme de enigmistică. De la o vreme colaborau asiduu la o revistă de jocuri distractive cu nişte ghicitori-legende stranii.

Iată o mostră: „Un emir luminat al unei ţărişoare ascunse în deşert (nu mai ţin minte amănuntele) se distra oferindu-le o ultimă şansă condamnaţilor săi politici: îi întreba pe ce rând se găseşte începutul unei anumite fraze a cărei continuare se află pe şirul cel mai de sus al paginii următoare. Cum toţi cunoscătorii de carte îi răspundeau că în mod logic începutul trebuie să se afle pe primul sau pe ultimele rânduri ale paginii precedente, emirul lăsa să fie executaţi. Doar într-o zi un condamnat a răspuns că începutul trebuie să se afle în partea de jos a paginii precedente, cu condiţia să nu fie intercalată o explicaţie lungă de subsol la respectiva pagină precedentă. ”Minunat! a exclamat emirul. Îmi place logica ta. Ce meserie ai?„ ”Sunt poet„ a răspuns condamnatul. ”Păcat! În cazul acesta trebuie să-mi răspunzi la o altă întrebare.„ Şi emirul se gândi zile întregi la şarada următoare. În vremea asta condamnatul continua să trăiască. Apoi l-a chemat iar pe poet şi l-a întrebat:...” etc.

Şi nestingherit de nimeni, Poolo îşi mai găsea câteva ore şi pentru ştiinţă. Când lucra cu adevărat este greu de spus. Bănuiesc că se scula foarte devreme, cu toate că eram informat că nu se culca înainte de miezul nopţii. Dar ştiu că lui somnul îi ajungea chiar dacă nu-i acorda decât două-trei ore din douăzeci şi patru. Îmi spunea că şi asta e o problemă a subiectului la care lucra: de ce trebuie să dormim atâta? Pe urmă, după ce-şi termina lucrul pentru ziua respectivă, simţea nevoia să împărtăşească tuturor celor din jur păreri despre cele pe care le-a făcut noaptea sau despre cu totul alte lucruri, în orice caz era într-o vervă deosebită după ce lucra şi excitaţia aceasta ieşită din comun chiar şi pentru el ar fi trebuit să-mi dea de bănuit şi să mă pună în alertă. În loc de asta, eu nu făceam decât să mă satur şi mai mult de el, ajungându-mi până peste cap să aud veşnicele-i discursuri pline de emfază şi în primul rând scoţându-mă din sărite în starea în care mă aflam atunci optimismul lui gălăgios, parcă incapabil să înţeleagă că în lumea asta mare mai este loc şi de suferinţă şi că aparenta sa lipsă totală de probleme poate să fie în ultimă instanţă

interpretată ca o lipsă de înţelegere faţă de faptul că nu este el singurul pe pământ şi că alţii s-ar putea să aibă şi necazuri. Eram tot mai pornit şi gândurile năstruşnice de răzbunare mă munceau din nou, uitând cu desăvârşire cât de bolnav era şi ce pronostic avea. Uitam şi amănuntul că Poolo era perfect la curent cu situaţia lui şi că a ales această cale de a trăi, la fel ca întotdeauna, alternativei de a vieţui doar pe jumătate, chiar dacă acel trai ar fi avut şanse de a dura mai mult. „Tu eşti poet, ce dracu?! Tu trebuie să-mi aminteşti idealurile, îl parafrază el pe Kierkegaard. Matematic vorbind, continuă el, eu nu fac decât să ies în câştig: să presupunem, că dacă m-aş supune tiraniei medicilor, aş mai trăi un an şi să presupunem că aşa o voi mai duce numai patru luni. Dar, cine ştie, poate mai mult... Păi, după câte trăiesc eu în aceste patru luni, adun mai multă viaţă decât în anul de penurie pe care mi-l promit medicii. Şi chiar dacă matematic ar fi acelaşi lucru – dar nu este, se compară un vas de porţelan intact cu o cantitate de două tone de cioburi?" Eu nu puteam să-l cred nici în ruptul capului că-i sincer pentru că n-am putut crede niciodată că cineva e capabil să se obiectiveze în aşa o măsură când este vorba despre propria lui unică moarte. Şi toate spuse cu tonul său cu care parcă declama o epopee antică... Mi se părea de parcă se referea la o cu totul altă persoană, de parcă nu asistam decât la unul dintre veşnicele spectacole pe care le dădea despre gravitaţie, teletransport, supă de zarzavat cu fileu de languste sau sădirea napilor (ultimul subiect despre care tocmai l-am auzit perorând şi în care nu era în niciun caz mai puţin ageamiu decât celebrul redactor ocazional al revistei de agronomie din povestirea lui Mark Twain).

Nu, hotărât, întâmplările se petreceau prea sub ochii mei şi eram prea nepregătit pentru ele pentru ca să le pot sesiza. Se întâmpla acelaşi lucru cu el ca şi cu proiectul care se năştea în imediata mea apropiere şi care de asemenea mi-a rămas străin până în ultima clipă.

Plecând cu el, ştiam că într-un fel sau altul, va fi ultima noastră călătorie comună. Eram hotărât ca de data aceasta, într-un decor izolat, cum bănuiam că va fi cel în care mă va conduce, voi izbuti să sfârşesc ceea ce de atâta timp tot amânam. Îl uram mai mult ca oricând, dar eram conştient că fără el nu voi mai avea niciun rost.

Dar mi-au trebuit doar câteva zile pentru a înţelege brusc, dar deosebit de limpede, că dacă Poolo vorbeşte despre ideea vieţii infinite fără a încerca să facă nimic pentru a profita el însuşi de acest lucru, înseamnă fie că totul nu este decât o nouă şi imensă farsă, fie că într-adevăr este capabil să creadă că viaţa nesfârşită ar fi o capcană, că noi, ceilalţi, n-avem decât să gustăm din acest fals elixir, iată, el ni-l va pune la dispoziţie, dar pe tovărăşia sa să nu ne bazăm în călătoria în infinit. Această revelaţie m-a făcut să

fiu mai dezorientat ca oricând. Şi chiar dacă eram conştient că de multă vreme în relaţiile cu Poolo nu mai eram în stare să dirijez eu lucrurile, acum ştiam mai puţin ca oricând ce aveam de făcut.

Eu nu l-am crezut niciodată pe Poolo în ideile sale despre moarte pentru că-mi era imposibil să mă aşez în pielea cuiva care ar considera că moartea este o etapă firească în momentul în care aceasta l-ar viza direct. Este un lucru împotriva oricărui instinct de conservare, îmi spuneam. Iar dezorientarea mea creştea mereu...

20 Despre privilegiul de a te plictisi, citat din memorie după un articol publicat de Poolo prin 1939 — 40.

2

Ieşi din nou în oraş, dar după câteva minute îşi dădu seama că nu mai are niciun chef să hoinărească toată ziua fără niciun rost.

Într-o braserie purtă veşnica discuţie despre echilibrul ecologic periclitat (sau nu) şi cei câţiva cunoscuţi care aşteptau de la el verdictul specialistului – sursa cea mai sigură! – fură dezamăgiţi.

— În fond, spuse unul, ce se întâmplă? Biocurenţii nu sunt transmişi decât de la un om la alţi oameni. Animalele pot muri şi pot fi sacrificate. N-avem decât să ne hrănim ca înainte.

— Numai să mai avem cu ce!

— Iar oamenii, care în alte condiţii ar trebui să moară, ajung, cei mai mulţi, într-o stare asemănătoare cu congelarea artificială. Nu mor şi nu trăiesc. Mulţi însă se vindecă.

— Şi ştii şi câte naşteri s-au semnalat de când a început această experienţă? Şi ştii, poate, şi la câte naşteri se va reduce omenirea, dacă experienţa va mai continua?

— De ce? Dumneata ai numărat personal toate naşterile?

Dar bătrânul, „profesionistul”, refuză să ia în serios rolul de arbitru suprem care i s-a încredinţat, îi lăsă în mijlocul discuţiei şi se feri să mai participe vreodată la un asemenea subiect. Mai ales că i se părea că argumentele aduse erau cu totul lăturalnice. Esenţa vieţii veşnice, aceasta era problema...

Şi brusc, îşi dădu seama că doreşte din tot sufletul să se întoarcă la Institut. Se gândi să dea un telefon clar, răsfoindu-şi carnetul, constată că nu şi-a notat niciun număr „acolo”. Aşa că se duse direct şi neanunţat. Nu reuşi sa ajungă decât în faţa unor funcţionari intermediari care se purtară cu toţii foarte politicos, dar care aveau şi ei dispoziţiile lor şi nu-l puteau lăsa în sala tablourilor de comandă. Dar el nu doreşte decât să ajungă pe terasă şi să se întâlnească încă o dată cu... în fine... Nu, le pare foarte rău, dar pentru asta ar fi nevoie de o autorizaţie specială de la directorul adjunct. Şi pentru el? Şi pentru el. Ce să-i faci? Aşa-s instrucţiunile. Păi, atunci să meargă şi să vorbească şi cu directorul adjunct, deşi asta sună cam ca o amânare şi ar trebui să se ia în considerare că el... Dar, bineînţeles, toată lumea îi cunoaşte meritele deosebite, eroice! Povestea aceea când a stat aproape o lună fără să doarmă... Nu o lună! O săptămână! Doar atât? Nu-i o greşeală? Oricum, meritele nu pot fi şterse niciodată, ele sunt adânc întipărite... fac corp comun cu experienţa însăşi... dacă luăm doar prietenia cu Poolo şi ar fi îndeajuns pentru ca să...[21] Doar că, din păcate, directorul adjunct lipseşte astăzi şi nu va reveni decât în cel mai bun caz mâine.

— Asta-i o minciună! strigă bătrânul scos din fire, o minciună

gogonată! Directorul adjunct n-a lipsit niciodată mai mult de câteva ore din Institut! Venea zilnic să ne caute! Vreţi să mă alungaţi ca pe ultimul vânător de autografe! Eu nu doresc decât să stau pe locul pe care mi l-am câştigat!

(Îşi aminti de scaunele artiştilor, scaune care au înscrise în timpul filmărilor numele posesorului lor de drept.)

— Ce l-o fi apucat, se întrebară după aceea funcţionarii. Se spune despre ăştia că sunt testaţi cât se poate de amănunţit şi că au un sistem nervos de fier.

Nu l-au lăsat să ajungă la terasa pe care o visa de când a părăsit-o şi cum nici el n-a vrut să renunţe, a colindat ore în şir coridoarele acelui edificiu cu multe etaje şi cu zeci de uşi, care dădeau spre alte uşi. Îl cunoşteau mulţi iar alţii, spre marea lui mirare, nu ştiau cine e, dar nimeni nu-l putu ajuta şi nici măcar nu reuşi să ajungă în apropierea încăperii pupitrelor de comandă, încăpere în care a lucrat atâta vreme: când a venit acolo fusese condus de o întreagă escortă şi nu-şi luase oboseala să fie atent la drumul pe care-l parcurgea, iar la plecare, fusese şi mai puţin interesat. Acum rătăcea fără niciun rost prin clădirea Institutului, intra din când în când în câte un birou sau în câte un laborator şi întreba pe câte cineva – care nu ştia ce să-i răspundă – până ce nimeri într-o încăpere, o anticameră, în care aştepta mai multă lume şi neluându-l nimeni în seamă, se aşeză şi el pe un scaun. Ar fi vrut să audă o informaţie utilă fără să trebuiască să se mai intereseze, mai ales că începuse să creadă într-o conjuraţie împotriva sa, spera ca din vorbele celorlalţi oameni care aşteptau acolo să poată deduce câte ceva despre directorul adjunct sau despre modul în care ar fi putut fi găsit acesta... Dar toţi cei aflaţi acolo tăceau, câte unul mai răsfoia câteva hârtii din mapa pe care o ţinea pe genunchi, apoi când le venea rândul dispăreau unul câte unul în spatele unei uşi capitonate.

După o vreme se pomeni că o secretară îl invită şi pe el să intre şi ajuns în faţa masivei uşi capitonate, descoperi cu uimire o tăbliţă pe care scria DIRECTOR. Nu mai avu timp să facă niciun fel de observaţii, se găsea într-o cameră în faţa unui birou în spatele căruia şedea un individ pe care nu l-a mai văzut niciodată.

— Luaţi loc, îl pofti cel care părea să fie directorul şi-l întrebă cu ce-i poate fi de folos.

Bătrânul se aşeză, se prezentă, după care tăcu.

— Eu vă cunosc, desigur, făcu directorul, după ce aşteptase zadarnic să afle ce vrea celălalt de la el. Dacă aveţi vreo problemă, vom face totul să vă ajutăm.

— Am două probleme: în primul rând că nu ştiu de ce am impresia că stau în faţa unui director, pe când se ştie că singurul director al acestui institut a fost Poolo şi că după moartea acestuia, treburile au

fost coordonate de un director adjunct, un om pe care l-am cunoscut foarte bine şi care este imposibil să fii dumneata, mai ales că mi sa comunicat că lipseşte astăzi pentru toată ziua din clădire. A doua problemă ar fi aceea că aş dori să mă mai întorc măcar pentru câteva clipe în sala în care am lucrat atâta vreme, dar nu ştiu...

— Asta-i mai greu.

— ...dar nu ştiu cum ar putea să mă ajute în această privinţă cineva care nici nu există. Bănuiesc că în clipa în care se va termina experimentul, dumneata te vei dezintegra, nu-i aşa?

— Experimentul se va termina în seara aceasta la ora douăzeci. Sunt numit director al Institutului pentru că a trebuit să ne ocupăm de programe noi, programe pe care Poolo nu le-a avut în vedere.

— Şi le aveţi voi?! „Veşnica spaimă a mediocrităţii faţă de excepţie" gândi bătrânul.

— V-am spus şi vă repet: dacă aveţi vreo problemă cât de cât rezolvabilă, vă vom sta întotdeauna la dispoziţie.

— Numai că nu ştiu ce numeşti dumneata o „problemă rezolvabilă". Cu voi, şefii, care nu admiteti să staţi de vorbă nici cu propriile voastre soţii decât prin secretară, lucrurile astea devin mai puţin clare. Pe de altă parte, dacă la ora opt veţi întrerupe experimentul, atunci nu va trebui să mai aveţi multă vreme grijă de mine.

— Înţeleg că aţi fost strâns legat de Poolo, dar nu cred că numirea mea trebuie să vă afecteze chiar într-atâta. Până şi reputatul nostru savant a trebuit să-i ia locul cuiva atunci când a devenit ministru. Ostilitatea dumneavoastră, pe lângă faptul că e total nejustificată...

Bătrânul nu se miră de confuzia directorului în legătură cu trecutul lui Poolo. Era obişnuit ca viaţa acestuia să fie redată cu numeroase inadvertenţe.

— Unde este directorul adjunct?

— Dumneavoastră n-aţi mai urmărit presa în ultimele zile. Noi am pregătit opinia publică în sensul că experimentul se va termina. Directorul-adjunct a fost numit în fruntea unei comisii cu compoziţie internaţională care va studia efectele experimentului.

— Şi unde este acuma?

— Vă închipuiţi că cel puţin câteva săptămâni va fi ocupat până peste cap.

— Aţi afirmat că nu-mi sunteţi ostili! Atunci de ce nu mă lăsaţi să mă întorc pe terasa de lângă sala pupitrelor de comandă?

— Reveniţi deseară! Vă promit că...

— De ce nu acuma?

— Reveniţi la şapte. După şapte!

* * *

Şi totuşi, când am început să pot să fiu din nou atent la cele ce se

petreceau în jurul meu, mai precis, când am început să urmăresc cât de cât obiectiv activitatea lui Poolo de la vilă, a trebuit să recunosc că n-am stat de pomană, el nu făcea decât să se autodistrugă. Nu ţinea cont de nicio indicaţie a medicilor şi săvârşea cu un entuziasm de nedescris tot ce îi era interzis. Mi-a trebuit aproape o săptămână pentru a descoperi lucrul cel mai simplu: Poolo n-a venit în acest rai decât pentru a scăpa de orice supraveghere. O săptămână într-un loc asemenea celui în care ne aflam şi într-o societate atât de restrânsă este un timp enorm, mai lung decât oriunde, pentru că timpul neavând obstacole de care să se lovească, îşi poate permite să se întindă lenevind peste tot restul momentelor în care este ţinut între repere fixe şi de netrecut. N-aveam distanţe, n-aveam obligaţii, n-aveam diversiuni în faţa cărora să ne pierdem. Problemele existenţiale, stăpâne în asemenea domenii, se istoviseră şi ele. Nevoia de a mă oglindi în altul m-a împins înapoi la Poolo, redeşteptând toate gândurile şi intenţiile mele tot mai confuze. Dar acela a fost şi momentul în care l-am surprins: atunci am văzut limpede pentru prima oară cum voluptatea iraţională de autodistrugere devora tot ce mai rămăsese dintr-însul. Eu aproape că nu mai aveam nici un rol, maşina pusă în mişcare funcţiona singură. Îmi devenise din nou foarte drag.

Nu m-am putut stăpâni să nu-i atrag atenţia, să nu-l dojenesc aspru. Şi el recunoscu. Pocăit, cu o oarecare doză de ruşine, de parcă trebuia să admită că este stăpânit de un viciu asemenea celor condamnate de societate.

— Nu pot să ţin cont, mi-a recunoscut el şi ne aflam într-una dintre puţinele clipe în care – tocmai atunci! – puteam vorbi fără ca între noi să se interpună emfaza care-l însoţea mai întotdeauna. Arăta pocăit şi simţeam, dacă nu pentru prima oară, în orice caz un foarte neobişnuit sentiment pentru noi de adevărată prietenie, asemenea celor care se stabilesc între oamenii care ne înconjoară. Nu pot să ţin cont. E ca o patimă. Din când în când simt că trebuie să fac exact ceea ce raţiunea m-ar obliga să-mi interzic.

— Toţi simţim din când în când un asemenea... Am vrut să-l consolez cu un loc comun, dar el era departe. Atunci, ca să-l scutur, am folosit metoda exact contrară: Nu te cred! Pe tine nu!

— De ce pe mine nu?

— Pentru că oricât ţi-ar plăcea comedia pe care o joci mereu, pe tine nu te-am prins făcând vreodată ceva împotriva intereselor tale. Tu pur şi simplu nu eşti vicios. Se uita la mine cu o mină de sinceră uimire. Nu eşti vicios, am continuat, pentru că nu te-am prins niciodată autodistrugându-te cu adevărat. Între timp mă ambalasem: Tu eşti un băutor de apă colorată în mijlocul unei mulţimi de beţivani! Tu eşti un saltimbanc...

Se uită multă vreme la mine. Apoi începu să peroreze despre îndatoririle omului de geniu, printre oamenii de geniu, după părerea sa, jucând el însuşi un rol de frunte. Vorbea din nou plin de încredere în sine, momentul slăbiciunii trecuse, el a devenit acelaşi dintotdeauna. Masca îi căzuse doar pentru o clipă şi cu o prezenţă de spirit de vechi profesionist, s-a priceput să şi-o pună la loc din mers.

După aceea m-am întrebat multă vreme dacă nu cumva pur şi simplu nu-i conveneau relaţiile normale dintre oameni. Sau dacă nu era capabil să le suporte...

Oricum, privirea aceea atât de uimită şi de tristă totodată, privire pe care nu i-am mai văzut-o nicicând şi care mi-a rămas ca o unică fereastră şi aceea abia întredeschisă spre interiorul său, privirea aceea n-am uitat-o niciodată. Şi ştiu că dacă asemenea momente s-ar fi petrecut mai des, aş fi uitat pentru totdeauna să-l mai urăsc.

1. Poolo avea câteodată o foame absolut ieşită din comun. Mânca întotdeauna cu multă poftă, dar în două ocazii îmi amintesc să-l fi văzut consumând cantităţi ce depăşesc credibilul. Într-o noapte de revelion petrecută la el acasă m-a aşteptat cu o masă pregătită ca pentru o nuntă, deşi conveniserăm să fim doar noi şi perechile noastre. Până dimineaţa platourile au rămas goale: a mâncat sute de sarmale, zeci de farfurii cu piftie, platouri întregi cu friptură, borcane cu murături, foarte multă garnitură, zeci de prăjituri. (Dulciuri consuma întotdeauna şi cu orice ocazie cu multă lăcomie.) De băut a băut relativ puţin. Cele două femei păreau să nu observe nimic. L-am mai văzut şi altădată mâncând foarte mult, dar ca în noaptea aceea niciodată. Sau poate că totuşi încă o dată: la o rotiserie unde a înghiţit într-o seară douăzeci şi opt de pui. Acolo, ţin minte, s-a mirat şi chelnerul.

2. Aici la vilă, nu ştiu de ce, îmi aduceam mereu aminte de incidentul acela nefericit când l-am îmbrâncit spre balustrada ruptă a scărilor de la institutul său şi când, până la urmă, m-a salvat el pe mine, trăgându-mă înapoi din hăul în care nu ştiu nici până azi cum de am nimerit. De altfel, tot aici m-am pomenit că şi Poolo aduce vorba despre acea întâmplare, prima şi ultima oară de când ea avusese loc.

3. Şi tot aici, la vilă, mi se întâmpla de multe ori ca, privindu-l, să retrăiesc cu o acuitate dureroasă, toată spaima zilnică din anii de mult trecuţi când mă temeam dintr-o clipă înalta că voi fi dat afară de la ziar. În fracţiuni de secundă retrăiam acele zile lungi cu tot ceea ce simţisem eu atunci, pentru ca starea aceasta să dispară la fel de brusc şi de nemotivat de cum apăruse.

21 Bătrânul găsise în foarte multe birouri, în vitrine, volumul său *Convorbiri cu Poolo*, publicat mai mult ca o

justificare faţă de Lia, volum pe care nu l-a considerat niciodată nici definitiv şi nici fundamental pentru ce ştia despre Poolo.

3

Bătrânul îşi privi ceasul: era aproape de amiază. Vru să oprească un taxi, dar îşi aminti că nu mai are bani. Îi era groază să meargă pe jos până acasă. Reveni în Institut şi se aşeză pe un scaun în faţa primei uşi. De fapt, îşi aminti, ar fi trebuit să mai şi mănânce ceva. Un funcţionar – se dovedi până la urmă că era laborant – îl recunoscu şi-l întrebă ce face acolo. Bătrânul îl rugă să-l lase să dea un telefon. Nu speră să dea de doctoriţă, dar aceasta se prezentă la aparat, îi spuse că e la Institut şi că a primit permisiunea de a se întoarce seara pe terasă. Ea-l întrebă ce are de gând să facă până atunci şi-i propuse să se întâlnească în oraş. Bătrânul mărturisi că a rămas fără bani.

Peste o jumătate de oră apăru ea cu un taxi. Din cauza frigului, maşina ei nu voise să pornească. Îi duse la Athénée Palace şi el îşi aminti de ziua în care mâncase acolo pentru ultima oară cu Poolo. Vru să caute aceeaşi masă, dar între timp localul fusese renovat şi dispoziţia şi aranjamentul meselor se schimbase.

Se bucurase mult că-şi revede prietena, dar în localul aglomerat întâlnirea i se părea că decurge cu totul altfel decât ar fi dorit. Cu toate că nu putea preciza cu exactitate ce se întâmplă „altfel”.

Începu de câteva ori să-i povestească despre modul în care s-a străduit să ajungă înapoi pe terasă şi cât de important era acest lucru pentru el, dar îi spuse mereu altceva şi până la urmă ajunse să creadă că de fapt nici nu ştie de ce vrea să ajungă din nou acolo. Iar unele lucruri nici nu avea curajul să i le destăinuie.

Pe de altă parte, era uimit cum de se mănâncă atât de calm în restaurant, cum de n-a intrat toată lumea în panică la gândul că peste câteva ore fiecare ar putea – cel puţin teoretic – să moară. Asta o spuse cu voce tare şi doctoriţa îi povesti că după nişte studii pe care le-a citit ea, lumea s-a comportat mult mai calmă înainte de începerea experimentului şi că exact de când are loc acesta, oamenii au intrat în panică.

— N-am observat să fie cineva în panică, replică el.

— Şi totuşi, diferitele teste şi observaţii, asta au relevat.

— Eu aş vrea, îi spuse el, eu aş vrea să nu mai discutăm despre asta şi nici despre toate celelalte subiecte care ar decurge din experiment.

— De altfel, îi spuse ea zâmbind, toate discuţiile de acest gen se poartă pe stradă sau la o masă de resturant exact ca şi bârfa. Nimeni nu este câtuşi de puţin la curent cu ceea ce discută şi fiecare se bazează doar pe experienţa sa şi pe vechea poveste cu celebrul „bun simţ” care ne-ar conduce. Oamenii uită că experienţa lor şi bunul simţ de care fac atâta caz nu se potrivesc în niciun caz la situaţia de nemurire.

— Dar nici n-a fost vorba despre nemurire. Se ştia de la început că experimentul se va încheia după un timp determinat.

— Am trăit totuşi o scurtă perioadă de nemurire.

— Nu există perioade scurte sau lungi de nemurire. Nemurirea este infinită şi nu primeşte sens decât privită aşa.

Chelnerul care îi servea le aduse friptura şi se opri câteva clipe la masa lor, făcându-şi de lucru cu şerveţelul. Bătrânul îşi imagina că vrea să ia parte la discuţie, doctoriţa crezu că ospătarul se amuză pe seama cuvintelor lor.

— Ai dreptate, îi spuse bătrânului, după ce au rămas din nou singuri, discuţia pe acest subiect n-are niciun rost, cu atât mai mult că nu putem fi de acord nici măcar cu...

— Cu atât mai mult are rost, cu cât nu suntem de acord! Doar că nu doresc să vorbim acum despre asta.

Localul era destul de aglomerat la ora aceea de vârf şi doi bărbaţi cerură voie să se aşeze la masa lor. Până ce terminară de mâncat nu-şi mai vorbiră de loc, de parcă şi-ar fi spus, singuri, cine ştie ce lucruri interzise.

În stradă îşi mai reveniră.

Hotărâră să bea cafeaua acasă la el, dar în tot ce făceau resimţeau o atmosferă tipică plecărilor, de parcă ar fi urmat să se despartă şi nu mai aveau decât câteva ore până la tren.

— Soţul tău ştie că-ţi pierzi atâta vreme cu mine?

— Da.

— Şi nu-i gelos? Nu-ţi face scene?

Femeia râse şi-l apăsă uşor pe umăr. Apoi ieşi să pregătească maşina de cafea. Rămas singur în încăpere, el se simţi umilit şi nespus de trist. Nu fusese niciodată în viaţa lui cine ştie ce mare crai, dar nu-şi imaginase că nu mai e în stare să producă niciun fel de rivalitate. Căută din priviri un raft de sus al bibliotecii unde, în penumbră, erau ascunse cele câteva cărţi pe care le-a publicat. Din decenţă nu îndrăznise să le pună mai la vedere, dar el le vedea unde se află chiar şi în întuneric şi faptul că le ştia acolo îi oferea întotdeauna un sentiment de certitudine. Acum remediul acesta atât de îndelung verificat se dovedea a fi prea slab.

Femeia reveni cu cafeaua şi i-o servi exact atât de dulce pe cum o dorea – se purta asemenea unei fiice devotate. Orgoliul său de bărbat, de mult adormit, se simţea rănit până la durere. Bătrânul era prea inteligent şi în special prea intelectual pentru a nu avea dezvoltat sentimentul ridicolului şi acest obstacol dinăuntrul său îl oprea să se poarte aşa cum simţea. Ar fi dorit să fie pătimaş şi se simţea în stare să fie, dar, cu fiecare secundă care trecea, ştia că există mai puţine şanse de a se purta firesc.

— De cât timp ne cunoaştem noi? începu el stângaci şi simţea cu

fiecare nouă clipă că intră mai adânc în hăţişul de complexe şi că se îndepărtează mereu de luminişul pe care şi-l dorea.

„Dacă experimentul acesta ar deveni realitate, diferenţele de vârstă ar deveni neînsemnate”, îşi spuse el, dar i se făcu repede lehamite de toate gândurile astea.

Ea îşi bea liniştită cafeaua şi lui i se părea că observă o zeflemea în atitudinea ei, acel zâmbet matern pe care-l au unele femei atunci când privesc cu bunăvoinţă micile şotii ale copiilor sau ale bărbaţilor. Şi bineînţeles, minut cu minut, el se simţea tot mai nefericit.

„O situaţie poate fi tâmpită şi fără ca noi să avem vreo vină, continuă el să gândească, fără a putea face nimic... în afară doar de puţină disciplină... disciplină... disciplină...” Se uită la o vază mare de cristal care se afla între ei pe masă şi începu să numere faţetele pe care le vedea. Ceasul bătu undeva de câteva ori şi convingerea că ea îşi bate puţin joc de el sau că în orice caz aşteaptă ceva, creştea continuu, mai ales că femeia se ocupa evident de prea multă vreme cu ceaşca aceea de cafea, fără a spune nimic şi el era convins că dacă ar fi vorbit, ar fi făcut atmosfera şi mai penibilă. Ce să-i spună? Faptul că ea nici nu-l încuraja deloc, dar nici nu-l punea în vreun fel la punct – pentru ce? –, aşa fin, cum ştia ea s-o facă, îl încurca şi mai mult. Se simţea ca la şaisprezece ani, atunci când ştia deja, sau mai bine spus intuia, ceea ce ar trebui să facă un bărbat în prezenţa unei femei, dar nu era capabil să treacă la fapte. Nu-şi amintea că la acea vârstă să fi trecut printr-o asemenea situaţie; dacă da, o uitase de mult, cu toate că se spune că aşa ceva nu se uită. N-a fost niciodată un crai, dar relaţiile sale cu femeile au fost întotdeauna fireşti. Acum, de când s-a transformat într-o manetă vie (pensionată, o manetă vie pensionată), trebuia probabil să ia totul de la început, să înveţe să fie din nou om, să se nască din nou la bătrâneţe. Halal! Cu puterile unui om de această vârstă şi cu o experienţă de adolescent! Deşi, cu puterile... asta mai rămâne de văzut!

— Crezi că sunt senil de tot? izbucni el. Îmi aduc aminte din copilăria mea de un bătrân elegant, chiar dacă puţin decrepit, care mergea pe stradă, oprea câte o femeie, îi spunea „Eşti frumoasă!” şi o prindea de nas.

Pe urmă lucrurile se petrecură foarte repede, în contrast deplin cu lunga scenă de mai înainte şi răbufnirea lui fu mai degrabă furioasă decât tandră, de parcă s-ar fi răzbunat pe toate amărăciunile ultimelor zile, de parcă ar fi vrut să înlăture toate umilinţele reale şi imaginare prin câte a trecut în acea zi. Ea a acceptat totul cu puţină uimire la început şi cu acelaşi surâs matern-zeflemitor apoi, fapt care l-a făcut să fie şi mai nestăpânit. În sărutările sale s-a strâns toată viaţa lui din ultimii ani şi în mişcările sale toată puterea. O strângea în braţe cu convingerea că iubeşte pentru ultima oară şi furia sa era tristă,

tristeţea pe care până la urmă i-o transmisese şi ei. Ea îl întrebă ceva în şoaptă, dar el nu-i dădu importanţă şi abia mult mai târziu îşi aminti ce l-a întrebat, dacă a ştiut de atunci, de când i-a dat telefon, că o va chema la el acasă şi că aici se vor întâmpla cele ce s-au întâmplat. Atunci, mult mai târziu, reflectă la întrebarea ei, dar nu reuşi să-şi răspundă.

O uşă mare se deschise pentru ultima oară în faţa sa şi tot pentru ultima oară putu vedea ceea ce a mai privit de atâtea ori cu ani în urmă, o imagine asemenea unui caleidoscop înşelător, frumos şi memorabil doar prin întreg, de neamintit în amănunte: odată pătruns furia lui deveni durere şi culmina în unica deznădejde prin care ar fi dorit să mai treacă. Un cer spart în mii de cioburi se recompunea pentru fracţiuni de secundă în faţa ochilor săi contractaţi pentru ca să se fărâmiţeze din nou şi din nou. Obiectele din încăpere pulsau, ca nisipul mării sub valuri şi unduirea aceasta o putea percepe cu toate simţurile sale cunoscute şi obscure. Camera ardea în flăcări.

Frânturi de gânduri se mai străduiau să-şi facă loc în fiinţa sa răvăşită, amintiri şi reflecţii disparate îl loveau ca nişte asteroizi – o cometă nimerită sub o ploaie astrală – şi el trecea prin această cădere de idei şi senzaţii, zburând tot mai adânc prin uşa larg deschisă în sfârşit, indiferent la tot ce a fost şi va fi, pentru prima oară după multă vreme şi pentru ultima oară înainte de sfârşitul lumilor – Bărbat.

1. Poolo avea parcă obiceiul de a ascunde ca pe ceva ruşinos munca sa. Nu rezultatele muncii – pe care le proslăvea mereu şi oriunde, ci eforturile pe care le făcea pentru a ajunge la aceste rezultate. Era de parcă ar fi vrut să convingă lumea că totul nu era decât revelaţie spontană. De unde şi de ce eforturile acestea pentru a nu şti nimeni când lucrează?

Pe urmă mi-am dat cu groază seama – „groază", acesta e cuvântul – că de fapt parcă nici nu exista un timp în care să lucreze ca toţi oamenii; sigur, el „lucra tot timpul" s-ar fi putut spune, dar modul în care o făcea rămânea o sfidare. (Chiar dacă el se prefăcea că nu observă nimic din toate astea.)

2. Întotdeauna când mă simţeam copleşit de personalitatea sa, pe undeva, foarte în adânc, un persistent sentiment de împotrivire era prezent. Niciodată n-am putut scăpa cu totul de acest sentiment care mă ţinea mereu încordat – chiar şi fără a mai şti de ce.

3. (Din caietul meu de note de la vilă: „De revăzut: prin ce se deosebeşte un muritor într-o secundă dată de un nemuritor?" N-am mai apucat niciodată să revăd această afirmaţie, dar notată pe pagină, ea continua să mă terorizeze. Până la urmă am acceptat-o.)

* * *

Am rămas peste trei săptămâni în insula aceea a fericirii. Trei săptămâni care ar fi devenit poate patru sau cinci sau cine ştie câte, pentru că, odată trecut şocul singurătăţii, şi începând să ne facem tabieturi, apreciam la justa sa valoare confortul de trai de pe acel rai pământesc, iar natura sălbatică din jur ni se părea o necesitate care, chiar dacă nu era indispensabilă, era totuşi suficient de răpitoare pentru a fi nevoie de un motiv deosebit de serios ca să te facă să renunţi de bunăvoie la ea. În ultimele două săptămâni petrecute acolo ne-am organizat timpul astfel încât nu ne mai deranjam reciproc toată ziua, întâlnindu-ne doar seara, dar atunci stăteam de vorbă ore în şir în doi sau în tovărăşia câtorva angajaţi dornici de a-şi petrece vremea cu noi. În restul timpului eu lucram la manuscrisul pe care l-am adus cu mine, iar Poolo îşi vedea de treburile lui. (Dar multe lucruri le-am uitat sau nu le mai pot dovedi cu nimic autenticitatea: ca şi în alte ocazii, Poolo jongla dezinvolt cu amintirile mele, venind cu argumente zdrobitoare şi numeroşi martori pentru a dovedi că anumite întâmplări n-au avut loc, altele ştergându-mi-le pur şi simplu din memorie. Spun asta pentru că mi se întâmpla ca despre ore sau zile să nu mai am curând după aceea niciun fel de reprezentare. Cu ce s-a ocupat în perioadele acelea este imposibil de reconstituit.)

Nu ştiu când şi-a terminat proiectul pentru că mi s-a întâmplat de mai multe ori să dau şi ziua peste el şi să-l văd că se ocupă cu cele mai diferite fleacuri: că joacă table cu frizerul, că pescuieşte în pârâul din spatele vilei sau că îi face într-un mod penibil curte ajutoarei de bucătăreasă, povestindu-i, printre altele, cum l-a uimit pe un maharadjah prin modul uimitor în care reuşise să-l călărească pe Vibol, regele elefanţilor sălbatici. Că a lucrat totuşi – şi nu oricum – o dovedeşte faptul că la întoarcere totul fusese pus la punct pentru proiectul care a fost realizat imediat după ce am revenit în capitală. Dar când a lucrat cu adevărat nu ştiu. În treacăt fie spus, în acea perioadă am început să am un sentiment ciudat şi extrem de neplăcut ori de câte ori mă aflam în preajma sa (probabil şi din cauza simţămintelor atât de contradictorii pe care le nutream faţă de el): Poolo îmi reapărea mereu ca în vechile caricaturi din ziarele care-l arătaseră în chip de diavol, amintindu-mi şi toate zvonurile fanatice care n-au încetat nicio clipă să planeze în jurul personalităţii sale. Numai astfel pot să-mi explic impresia foarte persistentă care mă urmărea cum că Poolo se afla în acelaşi timp jucând table cu frizerul pe terasă şi pescuind în pârâul din spatele vilei. Ca să-mi alung această impresie absurdă, mă surprindeam că încerc semi-conştient „să-l prind” – pe faţă mă jenam chiar şi faţă de mine de aceste demersuri – mă postam pe terasă, îmi luam manuscrisul şi maşina de scris acolo, şi în tovărăşia unei stacane de bere rece mă străduiam să mai scriu câteva rânduri. Dar în acelaşi timp un duh rău mă făcea să stau cu

urechile ciulite până ce auzeam zdrăngănitul zarurilor în cutia de table. Acesta era semnalul pe care-l aşteptam, săream în picioare şi alergam la balustradă de unde, aplecându-mă puţin în afară, îl vedeam într-adevăr pe Poolo înjurând de mama focului, savurându-şi astfel în felul său partida. Nu pierdeam vremea, uitându-mă la el doar atât cât să mă încredinţez că am văzut bine şi că e acolo. Alergam apoi în partea cealaltă a terasei care înconjura etajul întâi al vilei pe trei laturi ale acesteia şi aplecându-mă de data asta peste o altă balustradă, cea fixată pe latura din spatele clădirii, îl căutam de-a lungul pârâului. Dar sigur că „l-am prins" cu adevărat nu puteam fi niciodată. În primul rând că din locul în care mă găseam nu puteam observa decât o mică porţiune a cursului apei, iar Poolo putea foarte bine să se afle la câţiva metri mai la dreapta sau mai la stânga câmpului meu de vedere. Locul era extraordinar şi era la fel de tentant şi sub micile cascade şi în porţiunile în care apa era gâtuită de bucăţi de stâncă rostogolite de cine ştie câtă vreme de pe creastă. Apoi apa era împresurată de vegetaţie şi de multe ori trebuia să-l pândesc minute întregi până să-l văd făcând o mişcare, care să-l trădeze în ascunzişul său de verdeaţă. În afară de asta, dacă nu-l zăream, asta nu însemna nimic: el putea foarte bine să se afle totuşi acolo.

După ce-l descopeream în sfârşit, o luam din nou la fugă în partea cealaltă a casei, să văd dacă mai joacă acolo table. Câteodată mai era acolo, altădată nu. De câteva ori tocmai se (re)aşeza la masă. Venise şi el chiar atunci de la pescuit? Totuşi impresia mea de straniu nu m-a părăsit tot timpul cât am stat acolo: nu numai la pescuit şi la table mi se părea că se află în acelaşi timp – de multe ori aveam iluzia că se găseşte în absolut toate ungherele vilei deodată. Câteodată convingerea mea în acest sens era atât de mare, încât mă duceam glonţ într-un anumit loc, fiind sigur că-l voi găsi acolo. De cele mai multe ori acest presentiment mi se adeverea.

Lucrurile astea sunt totuşi parcă nişte elemente prea intime ale vieţii noastre pentru a îndrăzni să le popularizăm cu dragă inimă. Şi nu ştiu de ce. Poate pentru a nu părea altfel decât alţii, poate pentru a nu părea de-a dreptul nebuni, poate din cauza fricii de a nu fi crezuţi şi în primul rând pentru că nici noi nu suntem foarte conştienţi de ceea ce simţim, preferăm să păstrăm această taină cu cea mai mare grijă, făcând foarte discrete incursiuni de confirmare în jur, incursiuni precedate de mii de precauţii. (Nu sunt acestea singurele noastre taine...) La fel am încercat şi eu să mă interesez pe ocolite dacă Poolo nu le producea celorlalţi aceeaşi impresie. Dar un fel de tabu mă împiedică să merg mai departe cu cercetările mele, iar răspunsurile mi se păreau întotdeauna atât de echivoce sau, de comun acord, învăluite într-o haină ironică încât confirmarea rămânea şi ea de domeniul lui „poate da, poate nu".

După aceea, când mi-am revenit şi când am încercat după mult timp să mă edific fără echivoc, m-am întors la vilă, dar salariaţii se schimbaseră, iar pe cei vechi nu i-am mai întâlnit niciodată. Oricum, pentru mine chiar şi atunci când am fost a doua oară singur acolo, senzaţia neplăcută că Poolo se dispersase prima oară peste tot îmi reveni la fel de puternic.

Există mâncăruri ciudate care nu pot fi consumate pe săturate: dacă iei o lingură din aceste produse în gură, te strâmbi de neplăcere şi cu siguranţă că nu-ţi mai vine să consumi în continuare. Dar deja peste câteva clipe puţinul pe care l-ai mâncat cere şi restul şi te apucă o poftă nebună după felul pe care l-ai refuzat cu scârbă. După un timp nu mai rezişti şi mai iei o lingură. Din nou simţi gustul acela neplăcut şi din nou dai farfuria cu hotărâre la o parte. Dar în scurtă vreme o doreşti iarăşi. Poolo era asemenea unor astfel de mâncăruri exotice: nu-l suportam, dar mi-era dor de el deîndată ce ne despărţeam.

Şi în momentele în care prezenţa lui mă rănea până la durere, trăiam convingerea că Lia a murit pentru că nu am mers la timp cu ea la un medic, amânând şi neobosindu-mă să fiu atent la starea ei, învinuind-o mereu că simulează pentru a mă îndepărta de Poolo. (Dar oricât de atent aş fi fost, aş fi avut ce observa? Nu ştiu.) La început n-am dus-o la doctor pentru că am plecat cu Poolo prin ţară, apoi am tot amânat. Când nu s-a mai putut şi a fost supusă unui consult mai serios, totul a fost deja tardiv. Practic, îmi ziceam, tot Poolo a omorât-o şi pe ea. Direct s-au indirect, pentru a mă păstra. Diavolul n-a cruţat pe absolut nimeni din cei ce mi-au stat vreodată în preajmă.

4

Revenirea lui fu cu atât mai deplină. Stătu mult în baie, aproape că ar fi vrut să nu mai iasă niciodată de sub duşul fierbinte şi în timp ce apa se scurgea pe trupul său, care acum i se părea vlăguit şi abject, îşi spunea mereu că ăsta nu poate fi decât sfârşitul lumii din moment ce femeia a acceptat totul atât de resemnată – ăsta e cuvântul – lipsită de orice sentiment. Probabil că ea, în calitate de medic, ştia că odată cu încetarea experimentului, în clipa în care moartea îşi va reprimi drepturile fireşti, el va înceta să mai fie, deşi poate că el este deja mort de mult şi doar experimentul acela îl mai ţine în mod formal şi artificial printre cei vii. Şi atunci moarte erau şi infinitele lumi conţinute de care tot vorbea Poolo. Dar chiar dacă va muri abia diseară – probabil că femeia ştia prea bine acest lucru în calitate de medic al lui –, poate că ea înţelegea jurământul hipocratic în accepţiunea de a oferi totul bolnavului şi prin acest supliment...

Se înfăşură într-un prosop şi reveni în încăpere.

— Ştiai că am să mor peste câteva ore şi ai vrut să-i satisfaci condamnatului ultima dorinţă?

Femeia dormea ghemuită pe canapeaua aceea incomodă. O acoperi cu o pătură şi reveni în baie. Se bărbieri îndelung şi cu migală. Se îmbrăcă în cele mai bune haine pe care le avea. Pierdu multă vreme cu alesul cravatei. Nu-şi găsi butonii, unul dintre ei dispărând probabil în debaraua visată. Ieşi să mai facă o cafea.

Deşi era încă foarte devreme, prin ferestrele bucătăriei şi ziua începea să se îmbrace în haine de seară. Solemnitatea pe care o resimţi îl făcea să fie din nou nervos.

Reveni cu cafelele, se aşeză într-un fotoliu şi şi-o bău pe a sa dintr-o înghiţitură. Apoi privi femeia cum doarme, neîndrăznind s-o trezească. Ceasul cu pendulă de pe peretele din spatele său îi bătea insuportabil la ureche şi deşi era încă prea devreme, nu mai avea răbdare, voia să ajungă la Institut.

Se sculă cu gândul să plece, dar văzu prin fereastră cum înserarea bruscă se transformase în ploaie, reveni să caute în debara o umbrelă şi trecând din nou prin faţa femeii adormite, se răzgândi.

O mângâie uşor pe frunte, apoi începu s-o sărute. Ea părea să nu fie trează, dar parcă nici nu dormea. O luă atunci brutal şi o iubi cu furie şi pentru că ea continua să fie docilă, o strânse de sân până o auzi strigând. Da data asta uşa cea mare nu se mai deschise pentru el şi nici ploaia de meteoriţi nu se mai repetă. Totul nu fu decât un zvâcnet tragic, un minut disperat. Poarta cea mare rămăsese tot timpul zăvorâtă şi el se furişă înapoi în lumea concretă printr-o uşiţă lăturalnică care stătuse mereu crăpată, zbătându-se în ţâţâni.

Când ieşi, femeia continua nici să doarmă, nici să fie trează, ghemuită pe canapeaua incomodă pe care el niciodată nu s-a putut odihni.

Strada îi adusese o oarecare eliberare. Căută un taxi dar nu găsi niciunul. În staţia din colţul străzii, lumea aştepta o maşină liberă care întârzia să vină.

Dacă populaţia fusese într-adevăr anunţată de încetarea experimentului, oamenii se comportau în orice caz de parcă nu s-ar aştepta nimic deosebit peste câteva ore, constată uimit bătrânul. Retraşi sub o poartă, grupuri de bărbaţi erau preocupaţi de transmisia unui meci la aparatele lor cu tranzistor! Nu se întâmpla nimic.

După vreo zece minute bătrânul se convinse că nu are nicio şansă să găsească o maşină. Înjură în gând, dar n-avea de ales. Pe jos va trebui să facă vreo trei sferturi de oră. Spera ca măcar să nu se stropească prea tare. Să schimbe două tramvaie n-avea niciun chef, mai ales că nici astfel n-ar fi fost scutit de o bună bucată de drum de mers pe jos. „Muzica stelelor” îl însoţea obsedant.

O maşină a miliţiei cobora încet strada. O opri şi spuse cine e. Ceru să fie dus la Institut. Îl poftiră să urce.

Discutară de toate în maşină şi cei doi bărbaţi în uniformă se purtară foarte politicos. Îl numiră „erou” şi „personalitate” şi încercară să mai şi glumească. Bătrânul nu reuşi să observe nicio urmă de îngrijorare în comportamentul lor. Îi sondă, întrebându-i dacă nu le e teamă că o să aibă în următoarele zile mult mai mult de lucru ca de obicei, referindu-se la faptul că vor avea din nou loc accidente mortale, crime şi morţi găsiţi de către vecini şi de către rude. Tinerii glumiră mai departe. Incidente continuă să aibă loc, doar că oamenii nu mor...

La institut îl însoţiră până la intrare şi insistară să fie lăsat să intre. Totuşi, pentru aceasta, portarul ceru tot felul de lămuriri la telefon de la superiorii săi. Bătrânul se enervă din nou şi prezenţa miliţienilor care fuseseră atât de politicoşi cu el şi care nu-l mai slăbiră din stima pe care nu încetau să i-o arate, îl făcea să fie chiar mai arţăgos ca de obicei.

Până la urmă portarul îi anunţă că va veni un funcţionar să-l conducă în Institut şi cei doi miliţieni îşi luară rămas bun. Apoi fu poftit într-un birou unde câteva persoane încercau să se întreţină cu el fără succes. Trebuiră să-i aducă aminte că a venit cu aproape o oră mai devreme.

Bătrânul avu o criză de nervi şi după mai multe telefoane, i se îngădui să urce la etajul în care se afla camera cu pupitrele de comandă şi terasa pe care o visa.

Nu recunoşti nimic din atmosfera pe care ai lăsat-o acolo. Cel care stă la manetele de comandă îţi zâmbeşte ca unei cunoştinţe vechi: aţi

petrecut doar atâta vreme împreună la testări, aţi făcut şi instructajul împreună – voi sunteţi veteranii, ce dracu'?! Dar ţie omul ţi se pare total străin, îi răspunzi anevoie la zâmbet şi ieşi pe terasă. Unica femeie reuşită la testări stă la o măsuţă şi scrie ceva; te salută şi ea cu multă efuziune, dar tu nu eşti capabil să vezi în fosta ta tovarăşă altceva decât o femeie destul de urâtă şi trebuie să te chinui îngrozitor pentru a găsi două cuvinte să-i spui. Ţi-a fost frică să nu te ţină de poveşti, să nu trebuiască să derulaţi amândoi lunile perecute în antecamerele în care v-aţi foit atâta vreme, dar fie că ţi-a ghicit gândul sau nu, femeia îţi mai zâmbeşte o dată, apoi îşi vede mai departe de treabă.

Îţi cauţi şezlongul, dar nu-l mai găseşti acolo unde l-ai lăsat şi nu-l găseşti deloc. Dai, în schimb, de o măsuţă şi de un fotoliu de paie. Te aşezi şi-ţi sprijini picioarele de măsuţă.

Închizi ochii. Aici, pe terasă, aerul condiţionat şi cine ştie ce alte trucuri îţi dau impresia că te afli undeva într-un loc umbros într-o zi caldă de vară. Ploaia şi frigul de afară au dispărut într-un trecut îndepărtat. Apoi îţi dai seama că muzica aceea care ţi-a acompaniat atâta vreme zilele şi nopţile în camera pupitrelor de comandă şi pe terasă a dispărut şi ea. Sub picioare striveşti nişte reviste de modă şi lângă fotoliul în care te-ai aşezat se află o lampă cu picior. Pe o mică etajeră se găsesc un pachet de ţigări şi un roman pe care nu l-ai fi citit niciodată. Nu poţi să înţelegi ce fel de afinităţi comune au găsit autorii testelor între voi, cei patru primi candidaţi admişi.

* * *

Plecarea de la vilă avu loc într-un mod neaşteptat şi fără a fi anunţată de nimic: într-o seară şedeam pe terasă pe locul meu obişnuit, cinasem şi-l aşteptam să vină să stăm de vorbă ca în fiecare zi. O carafă de vin alb şi una de vin roşu aşteptau pregătite pe măsuţă alături de trei pahare şi de o lampă pe care am stins-o pentru a nu fi deranjaţi de ţânţari, dar şi pentru că luna avea în acel început de noapte un farmec aparte. Ritualul celor două carafe şi al tăvii cu trei pahare venea deja din prima seară în care ne-am retras în acel loc şi când ceruserăm aceste lucruri. Poolo insistase să ne fie aduse trei pahare pentru că, pretexta el, nu se poate şti când mai apare cineva şi atunci e penibil să stai şi să bei în vreme ce celălalt se uită la tine şi cine ştie cât mai trebuie apoi să te întrerupi din vorbă pentru a mai face rost de un pahar. Dar nu am fost niciodată deranjaţi. Şi cine să ne deranjeze? I-am spus asta câteva nopţi mai târziu, dar el se încăpăţâna cu acel pahar în plus şi se comporta de parcă ar fi aşteptat cu cea mai mare seriozitate un musafir care în tot timpul cât au durat acele nopţi de discuţii nu s-a arătat niciodată lângă paharul care-i fusese pregătit. Ceremonialul cu cele două carafe îşi avea explicaţia în categorica

interdicţie medicală care-i fusese impusă lui Poolo în privinţa alcoolului. Savantul nu a fost niciodată un beţiv, dar probabil că simţul de contrazicere l-a făcut să nu dorească să renunţe cu totul la băutură. Se mai întâmpla şi un alt lucru: el bea, dar vorbind mereu, nu-ţi dădeai seama cât consuma. Doar atunci când am început să-l urmăresc şi din acest punct de vedere, încercând să-l fac să-şi asculte cât de cât medicul, doar atunci mi-am dat seama că Poolo obişnuia să soarbă încetul cu încetul cantităţi apreciabile într-o noapte fără ca cineva să poată citi pe faţa sa şi cea mai mică influenţă a băuturii. Totuşi, pentru a nu întrece măsura, a acceptat să consume numai din vinul acela alb şi parfumat, un vin uşor cum n-am mai băut decât la vila aceea, în timp ce eu, pentru anemia de care sufeream, consumam carafa cealaltă, cea cu vinul roşu închis – negru. Numai că, de obicei, eu abia terminam vreo două pahare şi mă şi pomeneam că, fără să-mi fi dat seama când, îşi epuizase porţia lui. Atunci, la fel de firesc, se servea şi cu jumătate din carafa mea.

În seara aceea, aşteptându-l, am avut mai mult ca oricând impresia că Poolo se află în mai multe locuri deodată. El venise pe terasă şi făcându-mi un semn să-l aştept, se îndepărtă după colţul pe care-l făcea veranda înconjurând o latură a vilei. Acolo se opri şi-i mai vedeam doar umbra reflectată pe perete. În acelaşi timp însă îi auzeam foarte clară vocea în capătul celălalt al clădirii. Ecoul?! N-am mai insistat. De fapt, înainte de a mă aşeza la măsuţa noastră, m-am plimbat câteva minute de la un capăt la celălalt al terasei. Nu se mai afla nimeni pe ea şi între timp nu văzusem pe cineva urcând scările, lucru ce nu ar fi putut să-mi scape, fiind aşezat cu scaunul tocmai cu faţa spre scări. Aşa că nu eram în stare să-mi dau seama nici măcar cu cine gesticulează umbra lui Poolo. Din partea aceea, e adevărat, voci nu auzeam. Dar, aşa cum am mai spus, n-am mai insistat. Să fie ecoul? Fie şi ecoul. Mi s-a făcut poftă de vinul din faţa mea, dar un consemn tacit ne oprea să începem să ne consumăm porţiile înainte de venirea celuilalt. Am mai stat câteva clipe şi o linişte odihnitoare se pogorî în mine şi în jurul meu.

Peste puţină vreme reveni şi Poolo. Se aşeză şi ne turnarăm fiecare în pahare. Poolo începu să vorbească şi în timp ce mi se adresa, l-am văzut umplând şi cel de al treilea pahar. Asta n-o făcuse încă niciodată. L-am lăsat în pace. În seara aceea aveam impresia că nimic nu mă poate scoate din starea care mă cuprinse: se spune că senectutea este o formă superioară a indiferenţei. Să zicem atunci că în clipele acelea pentru prima oară mă simţeam înţelept sau mă comportam aşa cum suntem noi obişnuiţi să acceptăm clişeul senectuţii. Oricum, mă simţeam împăcat.

Poolo era mai vioi ca niciodată: atunci când dorea cu adevărat să comunice era cuceritor. Este adevărat că el dorea întotdeauna să

comunice, dar nu întotdeauna erai acceptat ca auditoriu: dacă găsea ceva mai bun la îndemână sau ceva ce se potrivea mai mult intenţiilor momentului, te înlătura fără menajamente. De câte ori nu m-a lăsat în mijlocul străzii, atunci când, întâlnind întâmplător o femeie frumoasă, dorea să-i vorbească doar acesteia? Dar în seara aceea, asemenea ultimelor seri, mă aflam doar eu acolo – dacă facem excepţie de paharul al treilea pregătit pentru nu ştiu cine – şi se părea că eu reprezentam atunci exact ceea ce era necesar pentru că înainte de a intra în subiect, Poolo îmi făcu multă curte şi ştia s-o facă atât de bine încât senectutea mea a început să se topească straturi-straturi. Poolo ştia să linguşească perfect.

Dar după o cunoştinţă atât de lungă, undeva a mai rămas şi în mine o lampă avertizatoare care era trează. Simţeam că vrea să-mi spună cu totul altceva, poate ceva deosebit. Ceea ce se şi adeveri.

Povestirea sa mă cuceri pe îndelete. La început, când m-a anunţat că şi-a pus la punct lucrarea la care muncea de atâtea luni, am dat aprobator din cap şi l-am lăsat să-mi povestească despre ce era vorba în lucrarea respectivă, şi chiar dacă subiectul era mai diferit ca toate celelalte programe de cercetare la care lucrase până atunci şi pe care mi le înfăţişa de obicei indiferent la faptul că îmi lipseau de regulă cu desăvârşire cunoştinţele necesare pentru a-l putea urmări, şi chiar dacă acum aveam iluzia că ştiu ce vrea să spună, nu simţeam încă nicio deosebire esenţială faţă de toate celelalte ocazii asemănătoare în care el vorbea şi eu ascultam. Apoi treptat, poate că pentru prima oară pricepeam şi eu ceva din cele pe care mi le spunea cu un asemenea prilej – chiar dacă acest ceva era departe de sensul pe care-l dădea el expresiilor pe care le folosea –, poate că logica mi se deschidea şi mie în faţă şi tocmai datorită acestei logici nu înţelegeam anumite alte lucruri, deci mi se deschideau probleme şi nelămuriri pornind de la fapte pe care le pricepeam; poate fiindcă participam deci şi eu la discuţie jocul începu să mă prindă. Şi cu cât înţelegeam mai mult, cu atât înţelegeam mai puţin. Nu este niciun paradox în asta. Lucrurile se întâmplă întotdeauna aşa, doară că atunci am trăit conştient acest fapt.

În principiu, Poolo îmi spunea că a ajuns la concluzia că un om nu moare decât atunci când ajunge la convingerea că n-ar fi exclus să moară şi el, când această posibilitate i se pare personală şi profundă şi nu o simplă expresie folosită în treacăt. Bineînţeles, la această regulă se exceptează morţile brutale survenite prin accident sau crimă. Dar un mecanism nu încetează să funcţioneze decât atunci când nu mai este slujit de conştiinţa vitală a celui pe care-l ţine în viaţă, deci abia din clipa în care conştiinţa morţii câştigă bătălia. Deocamdată Poolo nu-mi spunea nimic nou faţă de cele pe care mi le-a mai spus de atâtea ori în ultima vreme, subiect pe care-l credeam preluat din

lecturile sale filozofice sau din cărţile şi articolele de parapsihologie pe care le citea din când în când. Propria lui Boală mi se părea de asemenea vinovată de subiectul acesta care survenea tot mai des în discuţiile noastre. Faptul că cineva nu poate muri de boală decât atunci când începe să conceapă că ar putea muri era un lucru pe care mi-l mai spusese şi altă dată.

Apoi, brusc, sări la acea veche afirmaţie a lui după care într-o formulă matematică abstractă ar trebui să se introducă şi elementul uman. Mă pregăteam să picotesc, ştiind că din nou nu voi înţelege nimic din această aserţiune pe care mi-a mai expus-o în fel şi chip de atâtea ori. De data asta însă mă anunţă că a găsit o aplicare imediată a introducerii acestui element uman într-o anumită formulă şi mă preveni că acum totul nu depinde decât de capacitatea respectivului element uman de a face faţă cerinţelor formulei respective. Adică nu orice om putea fi băgat între „a" şi „b".

După care, la fel de brusc, reveni la povestea că se moare atunci când nu mai eşti capabil să-ţi înfrânezi tendinţa devenită la un moment dat firească de a accepta moartea.

— Dorinţa de autodistrugere pe care mi-ai amintit-o în zilele astea, îmi spuse. Forma ei cea mai concretă. Şi cea mai perfidă.

— N-am spus eu ceea ce am spus, i-am replicat şi m-am pomenit că sunt pe cale de a ţine şi eu un discurs. Tendinţa de autodistrugere este mult mai subtilă şi este prezentă tot timpul. Ea reprezintă o forţă dialectică, dacă vrei: toată lumea doreşte să trăiască foarte mult, dar nimeni nu ştie ce să facă în tihnă cu timpul care i-a fost hărăzit şi inventează tot felul de subterfugii pentru a-l scurta subiectiv cât mai mult. Ce sunt altceva toate distracţiile, toate competiţiile, refugiile... toate jocurile? Refugii faţă de ce? Faţă de viaţă? Nu se spune cu regret: „Ah, cât de lungă a fost ziua de azi" atunci, când vrem să arătăm că am trăit câteva ore grele? De parcă această conştiinţă a scurgerii subiective lente a timpului ar fi cel mai rău lucru care ni s-ar putea întâmpla... Suntem avizi de eul nostru, dar el ne este atât de insuficient...

— Da, mi-a răspuns el, dar eu am o soluţie pentru prelungirea vieţii, a timpului, nu a celui subiectiv ci a celui obiectiv.

— O prelungire infinită?

— Ce este infinitul? Un opt căzut. Ştii ce reprezintă cifra opt? Cifra Ierusalimului ceresc şi, după Ioan, cifra îngerului. Până şi grafic, infinitul nu este decât o desăvârşire căzută. Din fericire omul este „programat" pentru a muri. Dar eu pot oferi soluţia unei vieţi mult mai lungi.

— Adică?

— Adică o scurtă perioadă de nemurire.

— Nu există o nemurire scurtă şi una lungă.

— Depinde. Un scurt timp mulţi oameni n-ar mai muri.
— Cât timp?
— Depinde de omul introdus în formulă.

1. Multă vreme am crezut că ne-am petrecut copilăria atât el cât şi eu în medii care s-au străduit să insufle în noi anumite convingeri. Dar s-a dovedit că lui nu a putut să-i insufle nimeni nimic, fapt cu atât mai curios cu cât îl prindeam foarte des repetând lucruri auzite în prezenţa mea, sau chiar de la mine, lucruri pe care ulterior le dădea ca pornind de la el. Dar acestea erau de obicei simple vorbe inteligente şi în niciun caz reţete de viaţă.

2. Din nou Labirintul: coridoarele sale aveau proprietatea diabolică de a fi transparente. De aceea nici măcar nu-ţi puteai propune un traseu oarecare, dar, mai mult, nici măcar nu puteai aprecia forma şi lungimea itinerarului parcurs. Aproape că nici nu ţi-ai fi dat seama când ai pătruns în Labirint şi că mai eşti în interiorul său dacă o vagă şi neplăcută senzaţie de limitare nu ţi-ar fi sugerat că parcurgi totuşi anumite coridoare. Deşi transparenţi, pereţii te loveau la orice impact.

5

Stăteai în fotoliul de nuiele cu ochii închişi şi ascultai liniştea care luase locul programului non-stop de muzică preclasică, o linişte firavă, străpunsă din când în când de voci aproape străine. A trebuit să treacă destul de mult timp pentru a-ţi da seama că femeia aflată câţiva metri mai încolo ţi se adresează şi a trebuit să se scurgă încă o vreme până să înţelegi ce-ţi spune, dar refuzai să deschizi ochii, iar ce se va întâmpla în curând, atunci când aparatele vor fi scoase pentru cine ştie câtă vreme din funcţiune, ce se va întâmpla în curând nu te interesa câtuşi de puţin. O linişte deplină ţi se întipări pe faţă şi femeia renunţă să-ţi mai vorbească, fiind încredinţată că dormi, în timp ce în interiorul tău nu era decât un mare gol, nici urmă de pacea pe care o exteriorizai, un abis în care te tot afundai în spirale abrupte, rănite de scurte răbufniri ale conştiinţei tale care încerca să se prindă de colţii pereţilor verticali între care aluneca. Un rest de luciditate îţi spunea că aceste răbufnituri sunt ultimele tale legături cu viaţa şi încercai să trăieşti aceste scurte momente de revoltă cât mai adânc. De aceea şi gândurile ţi se derulau în secvenţe începute şi sfârşite brusc, de parcă cineva ar fi căutat pe o banda de magnetofon un anumit fragment şi ori de câte ori verifica segmentul la care a ajuns, lăsa să se reverse crâmpeie întâmplătoare ale unui trecut şi ale unui viitor care nu apucau să iasă la lumină. Lipsit de controlul timpului, îţi imaginai într-una din aceste secvenţe că de fapt nu faci decât să derulezi firul propriei tale vieţi în decursul unei fracţiuni de secundă, aşa cum se spune că fac muribunzii, supoziţie care cine ştie de unde o fi venit şi cine o fi putut-o controla. Printr-o altă fereastră a conştiinţei îţi trecu prin cap că n-ar fi exclus ca în tot timpul cât a ţinut experimentul, oamenii să-şi fi urmat cursul firesc al vieţii, încetând doar de a muri, deşi intrau şi atunci în moarte clinică, urmând ca „moartea cealaltă”, cea fără de speranţă, să se instaleze pe nesimţite, după ce acele aparatelor de control din camera vecină se vor fi odihnit la zero. Şi, ţi-ai spus continuând precedenta secvenţă, n-ar fi exclus ca tu să mori acum lin, intrând pentru totdeauna în vis şi terminându-te pe nesimţite peste câteva minute, la sfârşitul experimentului.

Ţi-ai deschis ochii şi ţi-a trebuit efectiv un efort pentru a o putea face şi luptându-te cu tine, te-ai sculat în picioare şi te-ai deplasat până la capătul terasei. Femeia îşi ridică şi ea privirea de pe paginile revistei cu care era ocupată şi-ţi zâmbi, aşteptând ca să spui ceva, dar tu... tu ai revenit la fotoliul tău de nuiele şi punându-ţi din nou picioarele pe măsuţă, ai închis ochii la loc. Scurta plimbare şi-a atins scopul, ţi-a dovedit că mai exişti, că mai poţi decide asupra acţiunilor tale şi că te mai mişti în limitele unui timp convenţional. În clipa în

care ai închis ochii, mâna aceea străină a început să caute din nou un anumit punct de pe banda de magnetofon, scoţând la iveală noi fragmente întâmplătoare şi perfect concrete ale unui trecut în mare parte uitat.

— Ce e cu dumneavoastră? te-a întrebat femeia de pe terasă, fosta ta colegă de la testări, dar vorbele ei n-aveau niciun sens pentru tine, şi tu cădeai din nou plutind spre adâncuri, prinzându-te din când în când cu degetele de câte un ciot de tulpină sau colţ de stâncă, rănindu-ţi mâinile şi afundându-te mai adânc, zmulgând din pereţii prăpastiei reperele de care ai încercat să te agăţi, ducându-le cu tine în drumul tău vertical, înconjurat şi urmat de ele, asemenea unei stele căzătoare de propria-i coadă.

Vechi „reflexe condiţionate" se derulau în sens invers, ajungând pe lungi catene la rădăcini nebănuite, în timp ce din adâncuri reapăreau nu amintiri ci stări întregi din care nu lipseau culorile, sunetele şi mirosurile, acele sunete ale unei locomotive oare fluierase departe tocmai în respectivele momente şi acele mirosuri de fum ale zilelor de toamnă, acea uşoară indigestie şi pulsaţie slabă a rănii care se închidea la degetul tăiat cu cinci zile în urmă.

Şi în această alunecare înapoi, întreruptă doar de zmuciturile periodice ale opririi benzii, nu te-ai odihnit încă în nicio staţie primară pentru că rădăcinile catenelor la care ai ajuns au crescut pe alte catene şi totul era foarte complicat. Poolo imaginase odată un joc şi ţi-l arătase şi ţie: desenase pe un teanc gros de foiţe de hârtie tot felul de figuri foarte simple, trasate doar din câteva linii. Puse la întâmplare unele peste altele, foiţele înfăţişau structuri complicate; îndepărtând strat după strat, structurile, în loc să se simplifice, se modificau doar uşor şi trebuia să se reducă la doar câteva foiţe teancul pentru ca acest caleidoscop să primească într-adevăr vizibilă tendinţa spre unitate. Pe vremea când ţi-a arătat Poolo această nouă năzbâtie a sa, n-ai reuşit decât să te miri cu voce tare cu ce au timp să-şi piardă unii vremea, dar prietenului tău îi plăceau asemenea îndeletniciri bizare, pentru care depunea o pasiune egală cu cea pe care o avea pentru cele mai dificile probleme ştiinţifice. Pe urmă, Poolo a complicat jocul acesta şi a imprimat foiţele astfel încât desenul nu se mai putea percepe decât atunci când fiecare filă se sprijinea pe un fond; iar fondul nu era decât teancul pe care-l formau toate aceste subţiri straturi la un loc.

Coborând mereu, îţi era teamă că ai să ajungi la primele foiţe ale acestui joc complicat şi că, lipsindu-ţi atunci fondul, n-o să mai poţi percepe nimic.

Mă enerva. Mă enerva îngrozitor. Prea nu făcea nimic pentru a fi ajuns atât de mare...

* * *

Am tresărit puternic şi el şi-a dat seama că se întâmplă ceva ciudat cu mine. În timp ce discutam, îi vedeam clar umbra acolo unde se desenase ea, cât timp stătuse Poolo după colţul zidului. De atâta uimire nu eram în stare să mă mişc. De data aceasta nu mai putea fi vorba despre un eventual ecou... Dar poate că s-o fi postat între timp altcineva acolo.

— E un simplu psycho-double. Cu puţin antrenament se poate ajunge la rezultate mult mai spectaculoase, replică Poolo în timp ce privea degajat spre propria sa umbră desenată la capătul terasei. Se spune că sfinţii Severin din Ravena, Antoniu din Padua, Alfons din Liquori, precum şi sfinţii Clemens şi Ambrosiu ar fi fost notorii în asemenea fenomene. Da, cultura lui Poolo era aparent fără de breşe.

În vremea aceasta umbra pe care o priveam se subţia pe nesimţite şi la un moment-dat nici nu mai eram sigur dacă mai văd într-adevăr ceva acolo. Sau dacă am văzut ceva acolo. Şi cu atât mai puţin umbra lui Poolo, cel care se aflase tot timpul instalat pe scaunul din faţa mea.

— Spune mai departe, l-am îmboldit, referindu-mă la ideea lui pe care a început să mi-o destăinuie şi care pretindea el că ar fi prins deja contururi concrete.

— Din punctul meu de vedere, proiectul ar putea deveni oricând realitate, spuse, trecând firesc înapoi la tema discuţiei noastre de dinaintea senzaţiei aceleia stupide pe care am avut-o. Nimeni nu poate muri decât atunci când ajunge la conştiinţa morţii. Asta-i un adevăr. De obicei conştiinţa morţii se câştigă odată cu vârsta, ea este un rezultat al prejudecăţilor, dar şi al experienţei pe care nu contenim s-o acumulăm mereu. (În treacăt fie spus, cu cât creşte experienţa, cu atât cresc şi prejudecăţile. Până când nici nu mai ştii care-i cauza şi care-i efectul.) Bineînţeles, în condiţii speciale şi în urma unor şocuri, în funcţie de sensibilitate şi temperament, şi tinerii pot ajunge să accepte în anumite condiţii moartea ca pe o soluţie care i-ar putea privi cât de curând şi pe ei. De aici decurge în mod logic că şi cei ce se lovesc brutal cu moartea – victime ale unor accidente sau crime, de pildă –, şi ei sunt într-un fel pregătiţi pentru acest impact, chiar dacă această pregătire nu se naşte decât în ultima clipă, clipă atât de lungă încât conştiinţa morţii se poate dezvolta şi impune pe cuprinsul ei. Altfel moartea nu s-ar putea produce. Dar, desigur asta n-o pot dovedi deocamdată. Poate în curând... (Nu ştiu de ce, dar ceva începea să mă stânjenească tot mai mult în vorbele şi atitudinea lui Poolo, de parcă eram pe punctul de a câştiga o victorie pe care n-am dorit-o niciodată. Ceea ce nici măcar nu era adevărat). Dar să ne întoarcem la cei ce mor în paturile lor de suferinţă, îl auzeam vorbind mai departe, la cei întinşi în aşternut şi care în mod inevitabil ajung să-şi pună problema că s-ar putea să se sfârşească în curând, la cei care se sperie, în mod firesc, de această alternativă şi care până la urmă mor într-adevăr. Ar

fi de ajuns ca cineva să le transmită o parte din indiferenţa lui vitală pentru ca muribunzii să continue să trăiască. Materialismul naiv în care organismul singur dictează... În orice caz, mai naiv decât Aristotel a fost cel care l-a interpretat astfel... Nouăzeci şi nouă la sută dintre cetăţenii care străbat acum bulevardele sau cei care citesc acum o carte sau fac amor sau se uită la televizor, nouăzeci şi nouă la sută dintre ei nu acceptă în clipa aceasta moartea decât ca pe o noţiune vagă care nu-i priveşte ÎNCĂ în niciun caz pe ei. Pentru ei moartea este o noţiune mai mult sau mai puţin filosofică. Ei n-o trăiesc încă nicicum. Că dintre ei foarte mulţi nu rezistă nici la cel mai mic şoc, asta este cu totul altceva. Dar dacă cineva ar fi dispus să-şi piardă vremea – VREMEA! – insuflând din vitalitatea sa milioanelor de oameni care mor într-o singură zi pe globul ăsta mare... îţi dai seama ce sacrificiu s-ar cere de la cel dispus să se ofere...?

— Tehnic aşa ceva deocamdată... Şi, acceptând că basmul tău...

— Totul este un basm. Bineînţeles! Şi teletransportul este un basm. Bineînţeles! Şi *Efectul P*.

— Teletransportul există.

— Ai dreptate, comparaţia cu *Efectul P* n-a fost fericită. Dar tehnic lucrurile sunt foarte uşor de pus la punct. Materialul este mai greu de selecţionat. Materialul uman.

— Şi ce ar avea respectivul de făcut?

— Ar trebui să stea la un pupitru de comandă cu degetul apăsând un buton. Asta ar fi tot.

— Asta?

— Asta. Gândeşte-te că ar trebui să apeşi acel buton o oră, două ore sau trei zile. Şi asta fără întrerupere. Eventual să primeşti răgazul de a mânca şi de a dormi. Gândeşte-te că ai avea o slujbă care ţi-ar pretinde să apeşi douăsprezece ore pe zi fără întrerupere un buton, că ar trebui să fii mereu conştient de ce o faci şi să rămâi constant în toată această vreme: azi, mâine, peste două săptămâni...

Am tăcut amândoi. Pe terasă s-a făcut întuneric. Tot mai întuneric. Deasupra noastră nu se mai afla nicio stea. Abia îl mai puteam vedea pe Poolo la faţă. Îşi terminase, bineînţeles, carafa de vin şi-şi turna din a mea. Al treilea pahar era încă neatins. După atâtea pregătiri şi tertipuri mă aflam în imediata apropiere a Diavolului.

— Ai putea face tu aşa ceva? l-am întrebat.

— Ce anume? Să apăs pe buton în niciun caz. Pentru mine e prea târziu. Eu am de acum conştiinţa morţii.

— Nu să apeşi pe buton. Asta o pot face destui...

— Crezi?

— Eu mă refer la butonul însuşi. Pe el ai fi capabil să-l instalezi?

— Butonul există deja. Şi aproape tot ce ar mai fi necesar.

— Unde?

Poolo nu-mi răspunse. L-am privit tot timpul atent şi nu mi-a scăpat niciun gest de-al său. De asta sunt sigur. Dar brusc şi după puţin timp, am observat cu stupoare că şi cel de-al treilea pahar era băut până la jumătate. Ca să ajungă la el, Poolo ar fi trebuit să se întindă peste masă. Sunt sigur că n-a făcut-o.

— Problema se pune astfel: cel care ar trebui să apese butonul, zise Poolo fără a-mi răspunde la ultima întrebare, cel care ar face treaba asta, ar şti, pe lângă alte câteva lucruri, că fiecare secundă cât ar sta la datorie ar prelungi viaţa câte unui om. O secundă – o viaţă. Gândeşte-te ce simţi dacă eşti bine intenţionat, dar nu mai ai puterea de a face contactul cu acel buton, când ştii că o singură secundă ar mai ajunge pentru un om...

— Stai s-o luăm de la capăt! Eu n-am să te mai întreb despre partea tehnică. Niciodată n-am înţeles prea mult din latura asta.

— Nu există parte tehnică, replică Poolo. Există doar nişte idei care...

— S-o lăsăm baltă! Nu vreau acum să ne pierdem în discuţii despre aşa ceva. Tot nu suntem de acord! Vreau doar să revenim la aspectul pur practic. Un funcţionar, un manipulant, tehnician sau cum vrei să-i spui, stă la un pupitru de comandă. Aşa l-ai numit, nu? Şi apasă un buton. Bănuiesc că nu depune o muncă fizică prea intensă. Ei, şi acest om, cu fiecare secundă cât îşi ţine degetul pe buton, salvează oameni de la moarte. Am înţeles măcar atât în mod corect? Salvează oameni bolnavi...

— Nu-i vindecă nimănui boala. Pur şi simplu nu lasă pe nimeni să moară.

— Mă rog.

— Nu-i totuna. De câte ori nu se spune despre cineva că niciun medic nu poate să priceapă cum de respectivul mai trăieşte?

— Admit. Dar, în principiu, am înţeles corect despre ce este vorba?

— Simplificând, am putea spune...

Poolo tăcu. Se făcuse atât de întuneric încât nu mai vedeam nimic. Mai mult pe bâjbâite am ridicat paharul al treilea. Era bineînţeles gol de tot. Pentru prima oară de când ne aflam pe terasă în serile noastre de la vilă acest misterios pahar şi-a găsit utilitatea. Dar care?

— Nu cred, cu toate astea, că omul ar fi cel greu de găsit, omul sau oamenii care ar putea face această muncă. Pentru că nu văd de ce ar trebui să lucreze un om douăsprezece ore şi de ce nu douăzeci şi patru de oameni câte o jumătate de oră. Preţul merită orice investiţie, nu crezi?

Nu răspunse. Ăsta era un lucru cu totul neobişnuit la el: să tacă atâta vreme. Am aprins lampa de pe masă. Poolo stătea răsucit pe scaun, cu privirea în gol. Am strigat după ajutor şi a durat destul de mult până ce a venit cineva. La ora aceea toată lumea din vilă era de

mult în pat. Între timp am constatat că Poolo trăia, dar că şi-a pierdut cunoştinţa. N-am fost în stare să-l readuc în simţiri. Administratorul a telefonat imediat după un medic. O oră cât a durat până la venirea acestuia a fost îndeajuns pentru a alerta şi Bucureştiul. Mi s-a promis că vor sosi doi profesori cu helicopterul.

Primul medic venit i-a făcut o injecţie după care Poolo şi-a revenit. A adormit aproape imediat. Veghindu-l, mi se părea foarte îmbătrânit. Pentru prima oară îşi trăda vârsta.

1. O bibliografie a lucrărilor lui Poolo în forma ei completă ar fi pur şi simplu dezastruoasă din toate punctele de vedere. Prolixă, partea care nu este strict ştiinţifică are şansa de a intra în mare parte în uitare. (Printre altele, Poolo a scris şi o lungă nuvelă, Viaţa fotbalistului Dumitrescu, încercare din fericire nepublicată.) Comisia de valorificare a moştenirii lui Poolo, comisie pe care am condus-o până la apariţia volumului doi, se află în faţa unor probleme pe care nu-mi pot da seama cum le va soluţiona. Proiectul „Operelor complete" mi s-a părut din prima clipă păgubos din toate punctele de vedere.

2. Şi pe urmă, vechea dilema: „Nimic nu-i întâmplător: dacă s-a întâmplat, înseamnă că trebuia să şi se întâmple."

„Totul e întâmplător: o cauză poate să aibă sau nu un efect anumit. Sau poate să fie lipsită de orice efect."

Şi Poolo la fel de puternic în ambele premize, aproape după bunul său plac. Câteodată simultan. Necontrazicându-se s-a satanizat. Altă explicaţie n-am.

6

„Viaţa este o curbă, a spus odată Poolo, şi dacă o întinzi prea mult...”

„Se rupe”, ai spus.

„Nu, se transformă în altceva”, ţi-ai amintit că a afirmat atunci el.

Şedeai mai departe în fotoliul de nuiele şi banda se derula „repede înapoi”.

Simţurile tale au perceput vag cum undeva s-a deschis o uşă, ai auzit câteva glasuri, apoi ai revenit la linul tău zbor spre adâncuri.

„Mâna” ce căuta parcă un anumit punct de pe „bandă” opri pentru câteva clipe la o secvenţă din timpul testărilor, amintindu-ţi de nişte discuţii semioficiale cu reprezentanţii Institutului, una dintre puţinele la care ai avut acces mai mult decât ceilalţi candidaţi, luându-se în considerare prestigiul vechii tale prietenii cu Poolo. Ţi s-a sugerat atunci drept condiţie de bază pentru succesul experimentului ca cei reuşiţi să nu aibă legături afective puternice recente şi tu însuţi ai dat cu acele ocazii câteva informaţii în acest sens. Pe vremea aceea, evenimentele se petreceau într-un consens general, după care lucrul cel mai important era experimentul însuşi şi convingerea că totul trebuia subordonat acelui comandament. În acelaşi scop au fost organizate întâlnirile săptămânale la restaurante, întâlniri la care candidaţii erau invitaţi să-şi aducă şi apropiaţii. Şi cam tot pe atunci au apărut şi susceptibilităţile împotriva ta din partea colegilor.

Ai lucrat pe ascuns, ai făcut rău, ai făcut şi un mare rău, dar „nu poţi face bine fără a face şi rău, contând doar bilanţul” (Poolo), lucru în care n-ai crezut niciodată, dar pe care l-ai acceptat ca pe un panaceu, asemenea atâtor alţi oameni. Iar impresiile...

Aceeaşi morală: o întâmplare pe care ai aflat-o în timpul războiului şi în care era vorba despre doi tineri care au trebuit să ducă acasă câte o sticlă cu laptele atât de preţios în acele vremuri. Aveau fraţi mici şi laptele acela era de neînlocuit. În drumul lor au dat de nişte golani care i-au înjurat de mamă. Unul a fugit ca un laş, celălalt a ripostat ca un viteaz, n-a suportat jignirea, a pedepsit vinovaţii, dar în încăierare a spart sticla. Ei? Care a procedat mai bine? Că despre eficienţă... Ai folosit această întâmplare într-o povestire, dar n-ai reuşit să afli nici măcar tu răspunsul.

Aici „banda” pendula când înainte, când înapoi şi nu mai erai în stare sa reconstitui o cronologie exactă a faptelor, amintirile mai uşoare sau mai grele ascultând de o altă gravitaţie în căderea lor necontenită din norul care înconjura propria ta prăbuşire.

O credinţă fanatică îţi structura în perioada aceea acţiunile, credinţă

dobândită poate şi din nevoia de justificare a lunilor petrecute în camerele de testare. Mulţi dintre cei care au rămas să continue acele testări simţeau la fel. Fanatismul pe care abia acum îl simţeai inoculat (şi) prin pregătirea aceea atât de migăloasă a experimentului era totodată şi unul dintre scopurile lungilor trieri.

Fanatismul în cadrul unui grup se manifestă şi prin incapacitatea unui individ de a accepta mobiluri diferite în comportamentul altui individ din acelaşi grup. Şi tocmai în acea perioadă, da, parcă pe atunci, doi candidaţi, un bărbat şi o femeie, zăboveau tot mai mult unul cu celălalt. La început s-a pus şi posibilitatea unor rezultate înalte în cazul în care perechea de operatori de siguranţă ar fi legată prin asemenea legături. Dar, după lungi controverse, care candidaţilor le-au rămas total necunoscute, s-a ajuns la concluzia că nu este înţelept să se realizeze şi alte relaţii interumane în afara celor stabilite de la început şi de undeva a venit imperativul ca cei doi să fie împiedicaţi de a mai avansa în relaţia lor sau să fie îndepărtaţi cu totul, unul sau amândoi.

Îţi aminteşti perfect – în genul de amintire totală de tipul celei cu care eşti bombardat de o dimineaţă în care ai încercat să-i faci pe cei doi să înţeleagă de ce se află acolo şi ce riscă uitând chiar şi numai o clipă acest lucru. Îţi aminteşti mai ales mica prăvălioară în care v-aţi băut în ziua aceea cafeaua în picioare înainte de a intra în sălile de aşteptare de la testări, îţi aminteşti de mirosul de cafea prăjită din acel mic local cu de toate, acvariul cu peşti din vitrină şi grupurile de elevi ce se îndreptau spre şcoală, văzuţi printre peştii din acvariu. Pentru un crâmpei de secundă îţi aminteşti şi de o durere ascuţită care te-a înjunghiat atunci în regiunea inimii, senzaţie pe care o resimţi acum reală, înainte ca scena aceea de la cafea să dispară cu totul într-un întuneric la fel de absolut ca cel din care a venit.

„Operatorul care manevrează banda” zăboveşte mult asupra acestei scene nesemnificative şi o lasă să se deruleze întocmai aşa cum a fost, obligându-te să parcurgi din nou tot drumul până la sălile de aşteptare, să treci prin dimineaţa străzii, să te fereşti de o maşină venită cam în viteză, să respiri mirosul strident de apă de colonie ieftină a unui individ care s-a postat înaintea ta, în faţa vânzătorului de ziare. Şi în tot acest timp, gândurile tale de atunci, convingerea că trebuie să operezi, convingerea că trebuie să le mai dai o şansă, sentimentul de neplăcere ascuns sub toate astea. Apoi reîntâlnirea cu grupurile atât de des decimate ale colegilor, scurta senzaţie de siguranţă la reîntâlnirea cu ele, privirea aparent indiferentă cu care i-ai căutat pe cei doi. Îţi aminteşti perfect sau, mai bine spus, retrăieşti până şi discuţiile întâmplătoare pe care le-ai surprins atunci când te-ai apropiat de câte un grup de colegi, frânturile de conversaţie, preocuparea ta de a nu te trăda că ai un anumit scop în acele

momente, pălăria de fetru a unui coleg, pantalonii impecabil călcaţi ai altuia, dunga căzând peste nişte pantofi nu la fel de ireproşabili. Cineva te-a luat martor la o discuţie, căutând la tine confirmarea unor argumente şi a trebuit să găseşti o scuză plauzibilă pentru a te putea desprinde, pentru a te pierde din nou printre candidaţi şi pentru a putea da întâmplător de cei doi care au început să pună probleme. Eraţi deja foarte puţini şi ţi s-a părut suspect cum de nu-i vezi, o clipă ţi-a trecut prin minte gândul acela atât de absurd cum că cei doi au realizat situaţia în care se aflau şi au abandonat, lucru total improbabil, absurd. Apoi i-ai găsit într-o săliţă lipită de una dintre marile antecamere, ai deschis uşa şi i-ai văzut şezând, pe o bancă neagră, strâns lipiţi unul de celălalt. Ai spus un „Scuzaţi!" şi ai primit în schimb un fel de „Ciao" spus din vârful buzelor, ca un sărut. Ai închis automat uşa, dar pe urmă ţi-ai dat seama că în felul acesta ţi-ai tăiat singur unica posibilitate de a le vorbi în mod firesc, ai mai stat câteva clipe în faţa uşii închise, apoi te-ai decis să intri totuşi, în fond, ceea ce aveai să le spui era destul de serios pentru a-i deranja şi destul de grav pentru a nu putea fi strecurat printre câteva fraze convenţionale. Intrând din nou, le-ai surprins privirile tot mai mirate pe măsură ce te apropiai de ei, ochii ei mari şi negri, accentuaţi de rimel, speriaţi parcă de înaintarea ta în încăpere, ceea ce te-a făcut pe tine să continui, „înseamnă că se simt vinovaţi!" – ah! acelaşi fanatism –, „înseamnă că se simt vinovaţi!", îţi aminteşti perfect fusta ei albă plisată, pantofii cu toc foarte înalt, poşeta de pe masă cu un jerseu aruncat peste ea, gura întredeschisă şi mirată, asemenea ochilor, părul...

În sfârşit, „banda" porneşte mai departe, a zăbovit şi aşa destul de îndelung, probabil că totuşi pe aici era ceea ce căuta cel ce căuta. Dovadă că nu mai înaintează spre origini, simţi cum îţi revii puţin din cădere, trăind foarte repede acea zi, atât de repede încât n-ai cum să desluşeşti mai nimic în viteza prea rapidă. Şi atunci sosi seara.

O seară cumplită în care ştiai că ea nu va fi admisă a doua zi şi încercai să faci tot posibilul pentru a nu fi de faţă când va afla ea vestea, pentru a nu fi obligat să-i mai vezi ochii miraţi şi buzele întredeschise, uimite şi ele şi să nu-l mai vezi nici pe bărbatul cu care obişnuia ea să piardă prea mult timp. Ştiai tot timpul că eşti ferit de o bănuială concretă, că nimeni nu va şti vreodată că tu eşti cel care i-a despărţit, dar o senzaţie absurdă stăruia totuşi, o senzaţie care te făcea să-ţi fereşti privirea şi să doreşti să dispari cât mai repede. Avansai într-o atmosferă grea, pe care nu făceai decât s-o accentuezi tot mai mult cu fiecare clipă cât te mai aflai în mijlocul colegilor, pentru că tu ştiai că un sentiment puternic este de multe ori molipsitor şi deci ştiai că îi molipseşti, încât nimeni nu era conştient de ce deveneaţi cu toţii atât de mohorâţi în seara aceea, continuând totuşi să înaintaţi în

pâclă. Un presentiment, ţi-au explicat apoi mulţi, amintindu-şi apoi de seara aceea atât de tristă, un presentiment, cum altfel să-şi desluşească ceea ce au trăit înainte ca motivul să fi avut loc?

V-aţi reîntâlnit a doua zi ca de obicei – dar asta ţi-o aminteşti normal, fără a mai retrăi evenimentele în toate amănuntele, de parcă ai începe să gândeşti din nou în afara „bandei de magnetofon". V-aţi reîntâlnit a doua zi şi niciunul dintre cei doi n-a mai venit la testări, v-aţi tot mirat şi până la urmă aţi închis cazul şi a început să-ţi pară bine că totul a trecut. Până ce ai aflat – nu mai ştii cine a adus vestea, iar „memoria obişnuită" nu te ajută să faci reconstituiri amănunţite –, cineva te-a anunţat că El a venit totuşi, că nu a întârziat şi nu a scăpat testarea, că a avut noroc şi a fost chemat printre ultimii, dar că Ea a dispărut – se pare că e moartă. Pe urmă, treptat s-a aflat că Ea a fost victima unui accident de circulaţie, că se pare că acest accident de circulaţie n-a fost prea curat, că Ea ar fi încercat să se sinucidă. Cu memoria reîmprospătată, îţi aminteşti din nou de ochii Ei miraţi şi de refuzul Ei categoric de a se despărţi de El, îţi aminteşti de neputinţa Ei de a pricepe ce ai vrut de la Ea, de argumentele pe care le-a adus pentru a-şi salva iubirea fără a pierde nimic. Ei da, dar asta nu se poate, ţi-ai spus. Iar zvonul acela că accidentul s-a produs în condiţii absolut nefireşti, că nimeni nu ajunge în asemenea condiţii sub o maşină, că... Şi totuşi, ochii aceia mari şi mâinile sigure... Nu, femeia aceea nu s-a putut sinucide!

Una dintre convingerile tale de o viaţă, una dintre convingerile tale cele mai sincere şi cele mai clare a fost că singura descătuşare pe care o poate trăi un om este în momentele în care dă, restul fiind încrâncenare. Această filozofie ai purtat-o mereu cu tine, fără a fi însă în stare de a o aplica ori de câte ori ai fi vrut. Iar pe deasupra pentru a putea da tot timpul, n-ai voie să contractezi niciun fel de obligaţii. Ferindu-te de obligaţii, nu poţi să dai. Dramă autentică pe care ai resimţit-o acut şi pe care ai crezut-o valabilă pentru toată lumea. Ai încercat să impui dilema pe care tu însuţi n-ai putut-o descâlci.

Simţi aproape fizic cum începi să cazi mai departe, o smucitură de parcă s-ar fi pornit un tren, pauza s-a terminat, te afunzi din nou tot mai adânc, te afunzi din nou înconjurat de norul de amintiri care îţi aparţine şi care se prăbuşeşte acum împreună cu tine.

* * *

Cei doi profesori au venit într-adevăr în primele ore ale dimineţii, întovărăşiţi de o echipă întreagă de asistenţi. După ce l-au consultat şi i sa mai administrat o injecţie, s-a dispus să fie transportat cu acelaşi helicopter la Bucureşti. Am cerut să-l însoţesc şi a trebuit să insist destul de mult pentru că în felul acesta luam locul cuiva din echipa adusă de specialişti. Până la urmă am reuşit totuşi să-i conving.

Între timp, după cea de a doua injecţie, Poolo şi-a revenit. Arăta aproape la fel ca şi cu o zi înainte. Prima reacţie a fost aceea că s-a opus cu îndărătnicie să fie transportat la Bucureşti. Dorea să rămână la vilă. Se simţea minunat aici. Dar din felul în care vorbea mi-am dat seama că voinţa lui nu mai era aceeaşi ca altă dată. Le-am făcut semn celorlalţi să nu mai insiste şi să-l lase în seama mea.

Îşi revenise aproape complet. Putea sta singur pe picioare. Ne-am aşezat pentru câteva minute pe locurile noastre de pe terasă şi am cerut să fim lăsaţi singuri. Poolo a început să-mi vorbească iarăşi plin de emfază şi hiperbolizând nişte fleacuri, dar nu-şi mai ducea discursurile mai departe de fraza a doua sau a treia. Spectacolul pe care-l dădea nu mai era savurat nici măcar de el şi asemenea tuturor actorilor care nu mai cred în rolul pe care-l spun, n-a mai reuşit să-şi convingă cel mai important auditoriu – pe el însuşi. Aşa că a renunţat şi am stat câteva minute în tăcere. Atunci am înţeles şi eu că totul s-a sfârşit. El ştia acest lucru de mult.

Mi-a făcut semn să mă uit printr-unul dintre ocheanele fixate lângă noi de balustradă. Am privit şi m-am speriat: un animal ciudat stătea pe marginea unei prăpăstii, în timp ce o mână uriaşă ieşea din hău, îl apuca şi-l trăgea în jos. Animalul nu depunea nicio rezistenţă. Apoi dispăru şi el şi prăpastia şi apăru o altă imagine. Mi-am desprins privirea din ochean: Poolo construise pe principiul micului caleidoscop de jucărie un binoclu miraculos.

— Eu am pus doar elementele, mi-a spus. Când ai atins ocheanul pentru a-l trage spre tine, aceste elemente s-au aranjat într-un anumit fel. Asta ţine de întâmplare. Când am revenit de pe terasă, ne mai aştepta şi un al doilea helicopter cu care venise ministrul şi prietena lui Poolo. Puteam să plec.

Am tărăgănat dinadins cu împachetatul lucrurilor mele personale, simţindu-mă obligat s-o las pe prietena lui Poolo să stea lângă el în timpul drumului. Dar au venit după mine şi m-au rugat să-l întreţin eu. Nu ştiu dacă asta a fost dorinţa lui Poolo, a prietenei sale sau a medicilor. (Bine că nu se mai practică ritualul ca luptătorii să fie înmormântaţi împreună cu caii lor, mi-am zis. în cazul acela m-ar fi băgat sigur şi pe mine împreună cu el în groapă...)

Drumul spre Bucureşti a fost îngrozitor: parcă pentru a accentua şi mai mult caracterul de oază al vilei, imediat ce ne-am îndepărtat de locurile acelea, vremea s-a stricat şi până ce am ajuns a plouat tot timpul. De altfel, am auzit că în toată ţara a fost o vreme urâtă şi friguroasă cât am stat noi la vilă. Acolo, în schimb, a fost fără întrerupere vreme frumoasă. Eu suport cu greu avionul şi în condiţii de cer senin. Numai zgomotul puternic al motoarelor ajunge să mă facă să mi se ridice stomacul încă înainte de a urca aparatul. Autosugestia, accentuată de atâtea drumuri făcute în aer, mi-a întărit

şi mai mult această stare. În dimineaţa aceea a trebuit să fac eforturi supraomeneşti ca să pot să fiu degajat şi să-l întreţin pe Poolo. El stătea întins, cu ochii închişi, dar mă asculta cu luare aminte sau cel puţin atunci când mă opream din vorbit, deschidea ochii privind neliniştit în jur. Probabil că vocea mea îl calma. Habar nu mai am ce i-am povestit. În general, eram obişnuit ca el să întreţină aproape în exclusivitate conversaţia şi faptul că trebuia să mai şi inventez tot felul de lucruri numai pentru a-i abate atenţia mă făcea şi mai nenorocit, mai ales că simţeam din plin goliciunea cuvintelor mele. În timp ce vorbeam, câteodată îşi strângea buzele de parcă ar fi zâmbit. Nu sunt sigur de acest lucru, dar de multe ori mă gândesc că a mai găsit puterea să se amuze de cabotinajul meu, el, acel actor de frunte.

În tot timpul drumului m-am gândit la trei lucruri – gând e poate prea mult spus –: să nu mi se facă rău, eram uimit că Poolo, ipohondrul notoriu, stătea atât de liniştit în faţa morţii – pentru că nu mă îndoiam nicio clipă că-şi trăieşte ultimele ore – şi nu ştiu de ce, aveam senzaţia că în locul lui Poolo, întinsă în acel helicopter stă Lia, soţia mea moartă; impresia mea din clipele acelea că şi ipohondria lui binecunoscută de toată lumea nu era decât un efect al personajului pe care l-a confecţionat acum mi se pare greşită. În primul rând pentru că nu ştiu cât de conştient mai era în timpul drumului spre Bucureşti. În al doilea rând pentru că nu văd cum s-ar fi putut comporta altfel în clipele acelea.

În capitală ne aşteptau o ambulanţă şi mai multe maşini. După ce l-au coborât din helicopter, pilotul mi-a spus că am fost formidabil. Nu ştiu nici azi la ce s-a referit. Impresia mea despre mine, când îmi amintesc acel drum, mi se pare chiar contrară.

Am urcat şi eu într-o maşină – de data asta doctoriţa îl însoţi în salvare – şi l-am urmat la spital. Acolo mi s-a interzis să intru. Probabil că dacă aş fi insistat, aş fi putut trece peste această interdicţie, dar eram prea buimăcit. O moleşeală care ne duce întotdeauna în apropierea indiferenţei, m-a făcut să iau un taxi şi să mă duc acasă. M-am culcat fără a mai desface valizele şi am adormit aproape imediat. Am visat şi în timpul visului am avut de câteva ori impresia că sună telefonul. Poate că mă şi trezeam şi adormeam la loc pentru a visa din nou. M-am sculat spre seară şi am simţit că mi-e foarte foame. Am ieşit în bucătărie, dar am văzut că nu prea am ce mânca, lipsindu-mi în special pâinea. Am vrut să ies în oraş, am început să mă îmbrac, dar am renunţat şi m-am culcat la loc. M-am trezit din nou după miezul nopţii. Foamea era prea mare. M-am îmbrăcat instinctiv, dar înainte de a ieşi mi-am dat seama că nu am unde să mă duc să mănânc. Am vrut să mă interesez despre Poolo, dar şi pentru asta era mult prea târziu. Am descoperit în cămară un borcan cu dulceaţă, dar după câteva linguriţe mi s-a făcut greaţă de

prea mult dulce. Până la urmă am găsit nişte orez, l-am fiert şi l-am mâncat. Apoi am băut cafea şi m-am simţit mai bine. Am stat câteva minute, am încercat să mă culc, dar n-am reuşit să mai dorm. Am pus un disc, am încercat să citesc, să lucrez. Nu eram bun de nimic. Deşi mă aflam la mine acasă, mă simţeam ca într-o sală de aşteptare a unei gări. Mă uitam din sfert în sfert de oră la ceas în speranţa că până la urmă tot se va face dimineaţă.

Atunci, în sfârşit atunci, privindu-l întins pe targă, uitându-mă la „monograma" de pe cămaşa lui, mâna cu şase degete pe care o avea cusută întotdeauna în dreptul inimii, atunci văzându-l liniştit doar dacă-i vorbeam, atunci mi-am dat seama că toate planurile mele nesăbuite împotriva sa erau lipsite de sens. Poolo nu putea fi nici iubit, nici urât şi nici înlăturat. Văzându-l că moare, m-am împăcat definitiv cu el.

7

Din nou ai auzit zgomote pe terasă, dar de data asta nici măcar n-ai mai încercat să deschizi ochii, cu atât mai puţin să mai vezi dacă mai eşti în stare să te deplasezi până la balustradă. În timpul în care erai preocupat de căderea ta în adâncuri, l-ai simţit pe directorul adjunct undeva foarte aproape de tine şi mai târziu ai observat cu întârziere că vocea directorului adjunct ţi se adresează ţie. Dacă ai fi vrut, ai fi putut reconstitui acum şi sensul întrebărilor, dar amănuntul acesta ţi se părea cu totul lipsit de importanţă.

În schimb, te-ai străduit să-ţi aminteşti de o discuţie cu Poolo, una dintre primele voastre discuţii, de pe vremea în care n-ai reuşit încă să te obişnuieşti cu felul de a fi al savantului, cu fanfaronada şi cu exclusivismul său, astfel încât orice afirmaţie venită din gura lui Poolo ţi se mai părea puţin suspectă, simţind mereu nevoia de a o verifica. Te-au şocat atunci cuvintele lui Poolo despre caracterul „uman" al omului care ar fi dat numai de către conştiinţa morţii, simţindu-te obligat să-l contrazici, tu susţinând că tocmai viaţa ar fi cea care ar circumscrie unitatea speciei. Ai venit atunci cu o mulţime de argumente, de la deosebirea calitativă dintre creierul uman şi creierul robotului („primul are conştiinţa morţii", ţi-a repetat Poolo zâmbind) la procesele superioare ale gândirii umane, amintind şi de coordonatele conştiinţei care nu se pot materializa decât tocmai prin existenţa vieţii („Şi conştiinţa morţii", a repetat din nou Poolo.) Dar savantul explica eliptic şi nu se obosea să ofere auditoriului său treptele scării care duceau la gândirea sa. De aceea lumea era obligată de multe ori să-l creadă pe cuvânt sau să se îndoiască de spusele sale doar pentru că nu le vedea sensul.

„Dacă omul n-ar şti că va muri, ţi-a spus Poolo, păstrând ridicată mâna în care ţinea ţigarea într-un gest amplu şi neterminat, orice planificare şi-ar pierde sensul şi reperele s-ar îndepărta atât de mult, încât n-am mai putea trăi decât în prezent".

— Chiar şi dacă ar şti doar momentul morţii sale, omul ar fi altceva decât este. (Da, aveai lecţia bine învăţată).

— Dar, se ştie, omul este o fiinţă obişnuită să trăiască mai mult în trecut şi în viitor, a continuat Poolo, fără a fi auzit întreruperea. Restructurarea asta în prezentul amplasat într-un deşert, în care jaloanele ar fi atât de neînsemnate, raportate la însăşi necuprinsul spaţiului-timp, într-un loc în care ar dispărea deci pecetea ireversibilului, ar duce inevitabil la nişte fiinţe cărora felul de a fi şi gândirea omului pe care-l cunoaştem noi li s-ar părea nişte manifestări ieşite din limitele plauzibilului. Dacă n-ar şti că va muri, omul ar deveni cu totul altceva. Nu ştiu ce.

Ai auzit din nou agitaţie în jurul tău, apoi ţi-ai amintit de o serată într-o familie unde ai fost invitat împreună cu Poolo. După cină s-a cântat la pian şi vioară şi fiica gazdei s-a produs cu câteva lieduri. Programul concertului fusese minuţios pregătit şi faptul că la un moment-dat s-au încurcat nişte partituri a produs o decepţie adâncă printre protagonişti. Toţi trei interpreţii cântau destul de prost, dar o făceau cu multă convingere şi pretindeau o linişte deplină în timpul audiţiei. Lucru care era respectat împreună cu un tipic complicat al exteriorizării receptării. Totul s-a petrecut înduioşător de provincial, cel puţin după cum ai trăit tu lucrurile, dar Poolo şi-a intrat în rol, lăudând în ampli ditirambi seara de cultură la care aţi asistat. „Oamenii aceştia trăiesc – încă! – arta, ţi-a spus după ce aţi rămas singuri, reperele le-au rămas apropiate. Marii virtuoşi au ajuns astăzi o industrie, ei se manifestă în prezenţa a mii de spectatori şi milioane de telespectatori, ei au depăşit lumea vieţii noastre. Niciodată arta pe care o transmit nu se poate compara cu ceea ce am simţit noi astăzi, şezând într-unul dintre cele patru fotolii, sau pe un scaun dintre cele şase, ascultând melodia atât de des întreruptă de disonanţe, dar ştiind că ea face parte din ritualul controlabil de noi în micul nostru univers pe care-l mai putem cât de cât aranja. Sau, în orice caz, în care mai avem şi noi un rol: cu dispariţia noastră se va modifica şi micul nostru concert; cu dispariţia noastră vedeta nu va cânta mai bine sau mai prost, iar ceilalţi trei mii nouă sute nouăzeci şi nouă de spectatori rămaşi nu vor simţi nici ei nicio modificare.” Nicio modificare...

* * *

Mi-am propus ca pe la şase s-o sun pe prietena lui Poolo. Dar ezitam cu receptorul în mână, gândindu-mă că doctoriţa s-o fi culcat şi ea foarte târziu şi că n-aş face decât s-o trezesc. Am amânat pentru şapte. Între timp m-am ras şi m-am întors în cameră. Probabil că apa m-a calmat pentru că am aţipit. M-am trezit pe la şapte şi douăzeci. Am alergat la telefon de frică să nu fi plecat prietena lui Poolo de acasă. Nu plecase. Venise într-adevăr foarte târziu de la spital: Poolo dormea sub efectul medicamentelor şi se trezea din când în când pentru câteva clipe; nu, speranţe nu mai existau de niciun fel. Da, era liniştit. Am întrebat-o cum să fac să-l mai văd şi eu. Mi-a spus s-o sun la amiază la spitalul în care lucra ea şi că vom merge împreună la el. Până atunci, în drum spre slujbă, ea se va mai abate, bineînţeles, pe la Poolo. Mă miram că mai e capabilă să lucreze în asemenea momente. Am întrebat-o dacă speră să-l mai găsim viu la amiază. Crede că da. Am depus receptorul şi abia atunci mi-am dat seama că miile de gânduri sau de frânturi de gânduri care m-au asaltat toată noaptea nu erau nici pe departe în jurul realităţii sau mai precis că n-aveau nicio importanţă. În clipele acelea realitatea mi se părea concretă, arzând ca

o rană. O rană nu suportă filosofeală. O rană doare pur şi simplu.

Am ieşit în oraş să mănânc ceva şi să fac mici cumpărături, ca după o absenţă de acasă. Deja în lacto-barul în care am intrat mi s-a făcut din nou somn. Apoi, cu cât trecea timpul, starea de somnolenţă creştea. Pe la zece, după ce am ajuns din nou acasă şi am intrat în căldura locuinţei, a început să fie nevoie să fac eforturi pentru a ţine ochii deschişi. Am ieşit din nou în ploaie şi am luat-o nedecis înspre centru. Foarte multă lume, mulţi oameni pe care nici nu-i recunoşteam sau pe care poate că nici nu i-am cunoscut până atunci, se interesau de starea lui Poolo. La început am fost puţin uimit, apoi toate aceste insistenţe au început să mă enerveze. De altfel, ploua mai tare şi plimbatul începuse să fie neplăcut. Am trecut prin faţa unui cinematograf şi am intrat. Aşezat în întunericul sălii, mi-a fost frică să nu adorm din nou. Mi-am impus să mă gândesc intens la ceva, dar în curând mi-am dat seama că în clipele acelea aşa ceva îmi era cu totul imposibil. Dar am observat cu mirare că la fel de bine pot să fiu atent şi la film. Până atunci mă uitasem absent spre ecran, fără ca imaginile de pe el să-mi poată capta atenţia. Am văzut un film straniu şi la ieşire, în stradă, mai eram sub influenţa lui. Un mare număr de mixaje îmi relevau un individ care stătea suspendat peste un mozaic uriaş: cu ajutorul unor mici piese colorate construia mereu alte figuri ciudate. Încetul cu încetul, aceste figuri primeau o logică în succesiunea lor şi algoritmul odată înfăţişat, noi, spectatorii, puteam să anticipăm ce va urma. Doar că execuţia acestor figuri era deosebit de ingenioasă şi aveam mereu noi surprize. Pe de altă parte şi algoritmul însuşi se modifica şi drept urmare, uneori aşteptările noastre erau înşelate. Filmul mi-a plăcut foarte mult şi puţin timp mai târziu, interesându-mă despre el, nimeni nu a fost în stare să-mi spună măcar şi numele său: nimeni n-a auzit despre acest film. Nici chiar directorul cinematografului respectiv nu-şi aducea aminte despre o peliculă atât de ciudată şi răsfoindu-şi planificarea, îmi arată că în săptămâna în care a murit Poolo, la cinematograful pe care-l conducea rulase Anna Karenina.

Îmi vin toate aceste amănunte atât de limpezi în faţa ochilor în contrast total cu starea de semivis-semiveghe în care am bâjbâit în acele zile. Aş putea să descriu în amănunte ce am mâncat în ziua în care m-am întors de la vilă şi în cele câteva care au urmat, aş putea să reproduc cu mare exactitate aproape fiecare gest pe care l-am făcut atunci pentru că totul se petrecea de parcă altcineva trăia tot ceea ce trăiam eu, iar eu nu făceam decât să notez cu atenţie acele trăiri. Cu atenţie şi uneori cu uimire. Am discutat şi despre această stare cu mai multă lume şi se pare că ea nu este un lucru singular: mulţi oameni mi-au confirmat că li s-a întâmplat să treacă prin perioade mai scurte sau mai lungi când, asemenea mie, în zilele acelea, parcă îşi ieşiseră

din piele şi se autocontemplau.

Imediat după ce s-a terminat filmul a trebuit să mă grăbesc pentru a o întâlni pe prietena lui Poolo. Am fost împreună la spital, dar n-am mai putut conversa cu bolnavul: Poolo dormea. Din când în când îşi deschidea ochii şi privea lung în gol. Am avut atunci impresia – ca şi în zilele următoare – că în primele secunde sau fracţiuni de secundă după ce se trezea, creierul său restabilea toate contactele, dar că savantul depunea un efort conştient de a refuza aceste contacte. Era de parcă ar fi spus: „Ştiu că sunteţi aici, dar din păcate eu mi-am terminat rolul, scriitorul nu mi-a mai dat nicio replică, eu mă întorc în lumea imaginaţiei de unde am fost zămislit." Şi parcă se şi întorcea acolo.

Şi următoarele cinci zile au decurs la fel. Îl vizitam întotdeauna la amiază, stăteam câteva minute, o jumătate de oră, lângă patul său, cea mai mare parte a timpului în prezenţa prietenei sale, dar de multe ori şi singur, atunci când ea mai ieşea să caute medicii şi să discute cu ei. Însă de fiecare dată când îl vizitam, Poolo dormea sau privea în gol. Caleidoscopul jucărie stătea nefolosit pe noptieră. Aveam toată vremea senzaţia că nu mai doreşte relaţiile cu ceilalţi oameni. Ne-a spus destule.

Totuşi, într-o zi îi mărturisi prietenei sale că nu-i mai e frică de nimic: teama izvorâtă din incertitudinea momentului morţii a dispărut pentru el, ştiind că va muri până seara. (Ceea ce nu s-a întâmplat.) Am întrebat-o dacă a vorbit la fel de pompos ca întotdeauna, calitatea acelor vorbe pretându-se de minune la mascaradă, dar ea nu m-a înţeles sau n-a vrut să mă înţeleagă.

În cea de a şaptea zi am fost trezit noaptea pe la trei. Unul dintre profesori mă ruga să vin imediat la spital. Să mă îmbrac pentru că peste câteva minute va veni o maşină să mă ia. L-am întrebat ceea ce întrebăm de fiecare dată: ce şanse mai are Poolo şi cum a mai evoluat starea sa. Şi ca de obicei, mi s-a răspuns că nu mai are nicio şansă şi că decesul putea surveni din clipă în clipă. De data asta însă mi s-a mai comunicat şi că starea lui Poolo a devenit şi mai proastă. Nici nu mă mai aşteptam să mai pot primi şi o asemenea veste.

Când am ieşit pe poartă, maşina tocmai se oprea în faţa casei. Am urcat şi m-am cufundat în gânduri. La un moment-dat mi-am dat seama că nici n-am întrebat nimic înainte de a urca şi că nici n-am fost întrebat nimic. Nici măcar cine sunt. M-am uitat la şoferul care conducea atent în noapte şi nu-mi aminteam să-l mai fi văzut vreodată. Câteva clipe m-am surprins întrebându-mă dacă n-am nimerit cumva în altă maşină, dacă n-am fost cumva răpit, dacă nu cumva... De ce şi cine să mă răpească pe mine? Păi, simplul fapt că eram cunoscut drept umbra lui Poolo, drept un fel de alter ego al celui mai important creier ştiinţific al contemporaneităţii... Mă simţeam ca

în miezul unui roman poliţist pe care-l trăiam din plin chiar şi în clipa în care am oprit în faţa spitalului.

Profesorul mă aştepta în cabinetul medicului de gardă.

— A dorit să vă vadă, mi-a spus.

— Asta-i un semn foarte bun, m-am hazardat eu. În primul rând pentru că a ieşit din autismul său, şi pentru că, încercând să găsească noi legături cu lumea...

— Asta poate fi şi sfârşitul, îmi tăie celălalt elanul. Dar, desigur, puteţi să aveţi şi dreptate. După părerea mea, a colegilor mei şi cred că după părerea oricărui medic, Poolo trebuia să fi murit de mult. El face excepţie şi în privinţa asta. Nu ştiu de ce, în vreme ce-mi spunea acest lucru, profesorul zâmbi.

— Zâmbetul dumneavoastră... Poolo a fost întotdeauna o excepţie. Eu îl cunosc bine! Eram furios şi în drum spre rezerva în care se găsea prietenul meu, îmi imaginam că şi moartea lui Poolo ar trebui să fie ieşită din comun: de exemplu să se descompună sub privirile la început ironice, apoi stupefiate ale profesorului. Dar dispariţii din astea am văzut într-un film de televiziune. Mai bine să se pietrifice încetul cu încetul – să rămână o statuie pentru posteritate, sau mai bine...

Dar intrând în camera sa, l-am găsit la fel ca în ultimele zile. Acum ştiu că zilele acelea au fost deosebite pentru mine şi că am reacţionat inadecvat, că nu le-am făcut faţă onorabil. Gândirea mea a luat-o de multe ori razna, afectele mele se manifestau nefiresc, nu prea eram capabil să trăiesc realitatea şi căutam mereu scheme citite în care să mă refugiez. Şi toate astea nu pentru că aş fi trăit o disperare fără seamăn la gândul că murea Poolo. Am reacţionat poate mai uşor de explicat cu câteva luni înainte, atunci când mi-a murit soţia. (Sau să fi fost ani?) De data asta, fără încă să fi devenit conştient de acest lucru, pierdeam cel mai important jalon din ultimii ani de raţiune ai vieţii mele. Oricum, mă purtam destul de prosteşte.

Poolo stătea întins, îmbătrânit, neras. Într-un braţ avea implântat un ac de perfuzie. O venă de la tâmpla stângă i se zbătea puternic. Dormea. M-am aşezat pe un scaun şi am aşteptat. După o vreme a intrat în rezervă o asistentă şi i-a schimbat sticla din care îi picura în venă substanţa de perfuzie. După un alt răstimp a intrat în rezervă un medic pe care nu-l cunoşteam şi care i-a luat pulsul. Nu ştiu cât am stat acolo.

Apoi a deschis ochii. Am observat din nou luarea aceea rapidă de contact cu lumea înconjurătoare şi tendinţa de a dispare în infinit, asemenea unui ochi strabic, capabil doar câteva fracţiuni de secundă să privească un obiectiv înainte de a cădea în lături. Totuşi nici îndepărtarea sa de mine n-a durat mai mult ca şi primul contact: Poolo reveni din depărtările cosmice în care se refugiase şi mă privi

lung. Ochii săi nu erau nici trişti, nici gravi, mai degrabă ironici.

— Acolo, în marele Om din care fac parte, nu se întâmplă acum nimic deosebit, îmi spuse, dar câte lumi mici nu se pregătesc în clipa aceasta să moară?

A trebuit să mă aplec mult asupra sa pentru a-l înţelege. Vorbea încet şi stâlcea cuvintele. Din minunata sa dicţie, îndelung învăţată prin atâtea scene câte a jucat ani întregi în faţa contemporanilor, n-a mai rămas nimic.

— M-ai chemat? l-am întrebat, ca să spun şi eu ceva.

— Ideea mea, mi-a spus, va fi pusă în aplicare în curând. Dar – oricum – după moartea mea. Din zâmbetul său enervant rămase doar un rânjet. Vor trebui teste minuţioase în legătură cu cei care vor fi incluşi în formula momentelor de nemurire. Dar cu asta problema nu se va schimba decât cel mult cantitativ. E ca şi cu cele trei vieţi de profesori defectologi care se pierd pentru introducerea şi menţinerea în umanitate a unui orb surdo-mut. Merită trei vieţi sacrificate pentru redarea incompletă a unei alte vieţi care niciodată nu va fi aşa-zis normală? Este ăsta într-adevăr un act de umanism? Dracu' ştie... Poate... Eu unul nu mă pot plânge, am murit şi tânăr, aşa cum am prevăzut, am apucat să mă plimb şi bătrân pe malul râului, salutat şi temut, sprijinit în singurătatea mea şi în bastonul meu cu măciulie de argint. (Există o ştiinţă întreagă de a descoperi apă cu ajutorul unui băţ... Dar asta-i altceva... altceva...) Şi în fond, eu am şi fost peste tot...

A mai rostit câteva fraze pe care nu mi le mai amintesc. Eram prea atent să înţeleg ce a vrut să spună cu primele pentru a le mai putea urmări şi pe celelalte şi am păţit asemenea celor care încearcă să noteze un text dictat prea repede, greşind ceea ce scriu şi pierzând în mod inevitabil continuarea. De fapt, nici nu ştiu dacă a fost vreo continuare ceea ce am pierdut eu... Nu-mi dau seama.

I-a căzut mâna lângă pat şi am văzut că nu şi-o mai putea ridica singur. L-am ajutat.

— Nu mai pot..., a bâiguit el..., nu mai pot acţiona singur. În fond, acţiunea este marea noastră diversiune. Ea ne împiedică să aflăm esenţele, dar este... este legătura... este legitimă pentru că ne dă iluzia unui „va urma”, adică... adică a devenirii...

Poolo murea, dar mintea îi lucra impecabil în continuare. A mai vorbit îndelung şi l-am mai auzit evocându-l pe elefantul rege, Vibol.

Nici Dumnezeu nu poate trage la nesfârşit, îmi aminti, gândindu-mă la „Oboseala lui Dumnezeu” descrisă de Eliade. Şi îmi mai aminti de cuvintele lui Poolo, care declarase mereu că unica invidie pe care a simţit-o a fost faţă de cei care au fost sănătoşi o viaţă întreagă, singura condiţie care-ţi permite să reuşeşti în toate. Întotdeauna am pus această frază pe seama ipohondriei sale, dar până la urmă tot el avea să aibă dreptate.

Îl priveam şi încercam să-l recunosc de sub ţepii crescuţi peste obrajii săi care niciodată n-au părut atât de pungiţi. Ştiu că m-am şi întrebat dacă nu cumva a început să-i crească pielea de când stătea întins acolo în spital, în vreme ce oasele i-au rămas neschimbate, o altă formă de dispariţie stranie, una la care nu m-am gândit până atunci, una care...

Şi cu prostiile astea am pierdut o parte dintre ultimele cuvinte ale lui Poolo. Oricât mă străduiesc să-mi amintesc, nu ştiu ce a mai spus. Vorbele au trecut pe lângă mine.

A adormit din nou, am sunat şi a venit medicul care mai fusese o dată, cel care i-a luat pulsul. M-am întors în camera de gardă şi m-am lăsat servit cu o cafea. După o jumătate de oră am plecat acasă şi abia ajuns, mi s-a telefonat că Poolo a murit.

* * *

Apoi, brusc, „banda" a început să se rotească înfiorător de rapid şi senzaţia asta a durat destul de mult. De parcă cel ce a căutat până atunci ceva anumit ar fi găsit în sfârşit ceea ce căuta şi acum se grăbea să dea banda îndărăt, derulând-o până la început. Opririle pe care le făcea erau tot mai scurte şi parcă tot mai puţin legate unele de altele, parcă tot mai întâmplătoare. Întâlnirile cu Poolo fură depăşite în sens invers şi ai ajuns să-ţi aminteşti de unele dintre puţinele seri petrecute în prezenţa lui Şerban Dan, de ciudăţeniile acestuia, ciudăţenii atât de reale şi totodată atât de necomentate în comparaţie cu excentricităţile lui Poolo, care parcă nici nu erau cu atât mai... Ţi-ai amintit de fragmente din propria ta tinereţe, amintiri amestecate cu fapte de care nu mai puteai fi sigur că ţi-au aparţinut atunci sau că ţi-au aparţinut întocmai. În lungile pauze dintre aceste scurte secvenţe, care nu-ţi mai apăreau nici pe departe atât de „totale" cum se întâmplase înainte, atunci când până şi senzaţiile colectate cu cei mai obscuri senzori reveniseră întru totul –, în vremea în care „banda" se derula cu viteză, ai început să cauţi fisuri în ceea ce tocmai ţi se înfăţişa înaintea ta, adică ceea ce credeai că ai trăit „atunci" cu adevărat şi ceea ce s-a adăugat prin mixaj. Ai făcut aproape instinctiv acest lucru şi ai sfârşit printr-o neîncredere cvasigenerală, sentiment care ai simţit mereu că nu-ţi făcea câtuşi de puţin bine, aşa că ai renunţat, asistând pasiv la proiectarea acestui film atât de vechi şi plin de fisuri. (Ceva se întâmplase totuşi, limpezimea imaginilor se strica tot mai mult.)

Ai deschis ochii. Adică i-ai întredeschis. Doctoriţa şedea lângă tine şi te privea. Ai simţit tot timpul prezenţa ei, dar acum, când ai văzut-o, n-ai putut remarca decât două lucruri: de unde a apărut scaunul de lângă fotoliul tău şi unde este lănţişorul subţire cu care te-ai obişnuit s-o vezi la gât?

Ai lăsat pleoapele să-ţi cadă la loc. Pe terasă era animaţie. Probabil

că vă aflaţi la ora în care trebuia întrerupt experimentul. Aveai senzaţia că te afli în apartamentul unui muribund: lume multă, acolo unde de obicei nu se pătrundea decât cu greu, discuţii în şoaptă, grupuri cu feţe grave. Nu erai sigur că ai văzut toate astea atâta timp cât ai stat cu ochii întredeschişi, dar ştiai cu precizie că acesta era tabloul din jurul tău. Tabloul? Un tablou, într-adevăr, un tablou asemănător cu compoziţiile vechilor maeştri, compoziţii ticsite de bătrâni ca tine, cugetând adânc pe un petec de pânză aflat în apropierea ramei, în timp ce în centru se întâmplă cine ştie ce minune de care ei par să fie copleşiţi chiar fără a o privi.

Şi iarăşi ai simţit foarte aproape prezenţa prietenei tale şi i-ai simţit şi căldura, având puterea să-ţi spui cuvintele lui Poolo după care doar murind am putut fi oameni. Apoi ai lăsat pleoapele să-ţi cadă şi mai mult şi te-ai adâncit în contemplarea amintirilor care ţi se derulau în faţă. Şi cu cât avansai mai adânc în trecut, cu atât toate obsesiile tale cele mai tainice îţi năpădeau tot mai cumplit fiinţa, tot ceea ce n-ai îndrăznit să mărturiseşti vreodată cu voce tare se manifesta prezent, impulsiv şi fără oprelişti.

(Iar printre gene ai avut impresia că vezi pe jos un şurub, un obiect neînsemnat şi totodată indispensabil din debaraua visată.)

Ţi-ai amintit de lacul din copilărie şi de salcia aplecată peste apă: nu ştiai încă să înoţi, dar intrai împreună cu toţi copiii acolo unde erau gropile cele mai adânci şi ţinându-te de ramurile salciei, traversai hăul şi reveneai în locurile în care puteai atinge fundul lacului cu picioarele. Era supremă îndrăzneala şi toţi aţi absolvit-o întotdeauna cu bine, copacul nu v-a dezamăgit niciodată şi deşi riscantă distracţia, în groapa aceea nu s-a înecat niciun copil. Dar clipele în care stăteaţi suspendaţi deasupra hăului de ape erau întotdeauna deosebite şi revedeai şi acum poziţia incomodă în care strângeai salcia, amintindu-ţi mereu de gândul acela parazit care te asalta pe furiş şi care te îmboldea să-i dai drumul ramurii de care te ţineai pentru a putea să vezi ce s-ar întâmpla dacă... Şi ţi-ai amintit de acelaşi gând la fel de ştrengar şi la fel de tânăr – dovadă că spiriduşii nu îmbătrânesc niciodată – gând care a revenit şi mult mai târziu, atunci când ai stat suspendat cu corpul întregii omeniri de manetele din sala tablourilor de comandă. Niciodată n-a fost prea imperativ acest gând, dar întotdeauna a fost prezent şi întotdeauna argumentul său cel mai puternic a fost „Să vezi ce se întâmpla dacă...”

Apoi a venit rândul unor scene pe care le-ai trăit fără a mai putea face legături cu trecutul mai apropiat, fără a le mai găsi semnificaţii deosebite, minute care prin cine ştie ce întâmplare au apărut la suprafaţă, în vreme ce toate suratele lor au murit pentru totdeauna. Unele amintiri erau complete, din altele mai reveneau doar câteva scurte imagini vizuale, din câteva doar gânduri, din celelalte mirosuri

pe care nu mai ştiai să le asociezi, din restul fum.

Un vacarm de glasuri te înconjura tot mai mult, te străduiai din când în când să înţelegi câteva cuvinte şi în clipa când îţi reuşea acest lucru, renunţai de bunăvoie. „Muzica stelelor" le lua imediat locul. „Muzica galaxiilor"...

Erai conştient de faptul că experimentul a încetat şi că mai mulţi oameni se învârt acum în jurul tău pentru că îşi imaginează că te simţi foarte rău sau poate că ai şi murit deja. Îţi mişti un deget în pantof şi apoi întregul picior şi-ţi dovedeşti astfel că totul nu este decât o aiureală, dar nu puteai fi sigur, ţi-ai spus imediat, dacă ai mişcat într-adevăr piciorul sau dacă ai avut numai impresia că ai făcut-o.

Şi în clipa aceea ai revăzut un câmp şi undeva, foarte departe, un soare apunând. Ai privit doar spre soarele acela palid, la care te puteai uita cu ochii larg deschişi – în timp ce apunea, discul devenea tot mai mare şi cu prindea tot cerul. Un disc uriaş plana deasupra pământului şi ţi-ai amintit pentru câteva secunde de Max Ernst, apoi acest disc deveni tot mai mare şi prin contrast, tu însuţi te simţeai tot mai neînsemnat alături de acest astru uriaş, discul devenea tot mai mare şi deşi rămânea foarte departe, te strivea. Nu, asta nu mai era amintire, ţi-ai spus, deşi ştiai perfect că ai trăit cândva demult scena aceea în care ai privit de pe acelaşi câmp un apus de soare cu un astru palid şi îndepărtat. Discul a devenit şi mai mare şi atunci, brusc, ai simţit nevoia să vezi pe cineva, la început nici nu ţi-ai dat seama pe cine, apoi ţi-ai amintit la fel de brusc de doctoriţa care ţi-a luat până nu de mult pulsul, de bluza ei albă şi de gâtul de pe care lipsea lănţişorul acela pe care-l cunoşteai atât de bine. Ţi-a fost necesar un mic efort pentru a deschide ochii, dar ai observat că se poate şi altfel, ai simţit-o din nou lângă tine şi pentru o fracţiune de secundă, căldura aceasta ţi-a dat o senzaţie de deplină siguranţă, apoi ai văzut-o, stătea de vorbă cu cineva, a, da, ăsta-i un fel de contabil, parcă, l-ai văzut şi pe directorul Institutului întreţinându-se cu doi bărbaţi care erau postaţi astfel încât nu le-ai putut distinge feţele, încă un grup discuta ceva mai încolo. Şi atunci... şi atunci te-ai văzut şi pe tine culcat într-un fotoliu de nuiele.

Discul acela uriaş putea fi perceput acum si prin pereţii clădirii, nimic nu mai era destul de opac pentru a-l ascunde, o culoare de incediu infiltra şi terasa.

Ai privit încă o vreme din unghiul acela improbabil la persoanele care discutau în jurul tău, le-ai văzut grave, dar liniştite, puteai percepe, dacă voiai, o parte din vorbele lor atât de logice, din grijile lor. Ei păreau să nu simtă prezenţa acestui disc uriaş de foc, altfel nu i-ar fi interesat acum altceva. Poate că soarele acesta uriaş nici nu există cu adevărat, poate că el nu este decât o altă amintire, o umbră care mai trăieşte doar printr-un reflex.

Înainte de a creşte atât de mult încât să te înghită, discul ţi-a mai lăsat timp să-ţi aduci aminte de ziua în care a murit Poolo, de faptul că savantul n-a grăbit cu nimic experimentul, deşi ştia că mai are zilele numărate, dovadă că tot ce a spus despre moarte a fost credinţa lui intimă, el ştiind până în ultima clipă că a trăit după scara unei vieţi care se sfârşeşte şi că orice amânare nu este decât o amânare (anulare?) a unui sens clar stabilit. „Suntem cuplaţi pentru timpul pe care-l trăim; dacă am trăi mai mult, clipele...” Nu erai foarte sigur dacă împărtăşeşti aceleaşi sentimente, adică nu ştiai în primul rând dacă eşti chiar atât de convins de adevărul lor, dar moartea nu mai era nici pentru tine o spaimă, cel mult o nehotărâre.

Apoi discul te-a înghiţit cu totul, ai deschis ochii, dar în interiorul astrului aerul era foarte dens şi n-ai reuşit să-i mai vezi pe cei de pe terasă, deşi aveai senzaţia foarte concretă că mai simţi atingerea doctoriţei, o atingere excitantă şi protectoare totodată. Pătrundeai tot mai adânc în acel disc, fără să ştii dacă eşti singur sau nu în interiorul uriaşului cerc palid, nu puteai să vezi nici la doi paşi, totul era roşu şi pulsa încet ca o inimă în care ai fi pătruns şi care bătea... Toată „muzica galaxiilor” se transformase în acest tic-tac.

Nu te mai puteai concentra decât la această bătaie. Era un ritm... era ceva... era de parcă te năşteai...

Şi la sfârşit, debaraua: de sub lucruri disparate, şuruburi cu cele mai complicate fileturi, paginile 17, 21 şi 22 ale ciudatului manuscris, o mică fistulă din sticlă, un arc reglat pentru a se destinde într-un anumit fel (azi asemenea arcuri nici nu se mai fac), o lentilă rombică de ochelari, o ţintă de lesă reprezentând un smoc de iarbă, un nasture cu efigie de pe o uniformă arhaică de ofiţer, una dintre cele două greutăţi ale minunatului orologiu (care chiar şi mut mai arată atât de bine în hol), chitanţa mult căutată, reţeta miraculoasă a vraciului pe veci dispărut, o literă a alfabetului, un gest stângaci dar afectuos, un zâmbet, o utilitate azi pierdută, o pasiune uitată. (Şi rând pe rând, se mistuie din salon si întregul. Nimănui nu-i mai lipseşte nimic.)

Biografie

Gheorghe Schwartz s-a născut la 16 septembrie 1945, în Lugoj. A absolvit în anul 1968 Facultatea de Istorie-Filozofie a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj, specialitatea defectologie. Imediat după facultate a început să predea la Şcoala Specială din Arad (1968-2002). A fost redactor şef adjunct al revistei Arca (1990-1992), Consilier şef al Inspectoratului pentru Cultură (1990-1994), Consilier la Ambasada Română din Bonn (1992-1993), redactor şef şi director al Televiziunii Intersat (1994-1996), iar în perioada 1997-2001 a coordonat Comisia de Expertiză Complexă a judeţului Arad.

A predat ecologie spirituală, psihologie şi jurnalistică, ca lector, la Universitatea „Vasile Goldiş" (1990-2001). A fost decanul Facultăţii de Ştiinţe Umaniste şi Sociale a Universităţii „Aurel Vlaicu" Arad (2002-2008). Doctorat în filosofie. (2000)

Este directorul Institutului European al Universităţii Aurel Vlaicu, preşedintele Fundaţiei Culturale Româno – Germane „Marco Polo", Membru în Consiliul de Administraţie al „COPY-RO", Membru „PEN CLUB", Membru Lions Club şi Membru al „Association for Humanistic Psychology" (Almeda – SUA).

Din 1976 este membru al Uniunii Scriitorilor din România şi, din 1990, membru în Consiliul Director al aceleiaşi organizaţii.

A debutat literar în 1969 cu două proze scurte în Revista Familia din Oradea. A colaborat cu peste 80 de publicaţii din ţară şi din străinătate, fiind prezent cu opera sa în reviste din Germania, Ungaria, Israel, China, SUA, Franţa, Republica Moldova, Rusia, Austria, Slovacia, Serbia.

A obţinut distincţii literare pentru volumele *Martorul* (Premiul C.C. al U.T.C., Bucureşti, 1973), *Efectul P* (Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Timişoara, 1983), a luat Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Arad pentru volumele *Cei O Sută – Ecce Homo* (1993), *Procesul* (1996), Cei O Sută – Mâna albă (2000), *Cei O Sută – Axa lumii* (2005), Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor din România pentru *Cei O Sută – Oul de aur* (1998), Diploma de onoare „Pentru îndelungata activitate literară şi pentru merite culturale" ASLA, Palermo (2001), Premiul de excelenţă pentru întreaga activitate literară acordat de către „Asociaţia Scriitorilor" din Arad (2003), Ordinul „Meritul Cultural în grad de Comandor" (2004), Medalia Meritul pentru Învăţământ, clasa a III-a, Premiul pentru proză – Festivalul Internaţional EMIA 2004, Premiul „Autorul Anului 2005" (pentru Spitalul), oferit de APLER, Premiul „Mihail Sebastian" pentru proză şi teatru pe 2005 - 2006 conferit de Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România, Marele Premiu pentru Proză „Liviu Rebreanu" 2007, Premiul de excelenţă al

Consiliului Judeţean Arad şi al Centrului Cultural Judeţean Arad 2008, Premiul pentru proză „Luceafărul” 2008, Premiul „OPERA OMNIA” al „Asociaţiei Scriitorilor” din Arad (2009)

În prezent este profesor universitar de filozofie, psihologie şi jurnalism şi şef de catedră la Universitatea Aurel Vlaicu din Arad.

Cărtile Eagle Publishing House

Cărtile Eagle Publishing House pot fi achiziţionate prin librăria Amazon.com (pentru comenzi internaţionale), în format print sau versiune electronică pentru utilitarul KINDLE. Pentru livrări în România, achiziţiile se vor face prin librăria online www.elefant.ro.

Puteţi comanda cărţile din colecţia *Seniorii Imaginaţiei* accesând www.edituravirtuala.ro

Pe website-ul editurii titlurile sunt disponibile pentru livrare în data de 15, la fiecare 2 luni (lunile pare din an).

IMPORTANT: Sunt livrate numai titlurile preplătite. Pentru proceduri, accesaţi paginile explicative din website.

Pentru cunoscători: un număr limitat de titluri vor fi disponibile la vânzare directă prin librarul Haralambie Ionescu (Bebe).

Cod: 1|RO|SF|1983|003

Codificarea volumelor din Colecţia „Seniorii imaginaţiei – integrala Science Fiction &

Fantasy" (Legenda):

Prima cifră: 1-Ficţiune, 2-Non-Ficţiune

Primul grup de litere: AA - antologie cu autori diferiţi, VA - volum de autor, RO – roman, NV – nuvelă

Al doilea grup de litere: FA – fantastic, SF – science fiction, FY – fantasy, PO – poezie, HR – horror, TH – thriller, ES – eseuri, CT - critică şi teorie, PS - popularizare ştiinţă, DV –

diverse: interviuri, articole, biografii

Primul grup de cifre: Anul ediţiei princeps

Al doilea grup de cifre: Numărul curent al cărţii în colecţie

Efectul P, Gheorghe Schwartz

Eagle Publishing House, Ediţia 2010

Format print: 5,5 x 8,5 inci (139.7 x 215,9 mm), 1 volum

Număr de pagini: 242

Eagle Creative Associates S.R.L.

Sediu social: Str. Berzei nr. 17, et.1, ap.2, sector 1 Bucureşti

Tel.: (+40) 755335237, Fax: (40) 318 178309

Adresa poştală: O.P. 49, C.P. 59, Sector 2, Bucureşti

E-mail: office@edituravirtuala.ro